

ఓమ్.

సర్వవేదాంతసారమగు

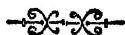
అష్టావక్రగీత.

(సంహిత)

అంధతాత్పర్యవివరణసహితము

ద్వితీయావృత్తి—500.

ప్రకాశకుడు

కామర్షి వెంకటసుబ్బయ్యగారు, పేరూరుపేట.

శ్రీ శారదామర్త్యజాలయము,

భట్టపల్లి.

1937

విషయసూచిక.

	పాఠ్య సంఖ్య
అత్మనుభవోపదేశము గురుప్రార్థనము	19
అత్మనుభవోల్లాసము శిష్యప్రార్థనము	25
ప్రత్యాక్షేపద్వారోపదేశము గురుప్రార్థనము	14
అనుభవోల్లాసము శిష్యప్రార్థనము	6
లయచతుష్టయము గురుప్రార్థనము	4
ఉత్తరచతుష్కము శిష్యప్రార్థనము	4
అనుభవపంచకము	5
బంధమోక్షవ్యవస్థాచతుష్టయము గురుప్రార్థనము	4
నిర్వేదాష్టకము	8
ఉపశమాష్టకము	8
జ్ఞానాష్టకము	8
ఏవమేవాష్టకము శిష్యప్రార్థనము	8
యథానుభవస్తకము	7
కాంతిచతుష్టయము	4
తత్త్వోపదేశవింశతికము గురుప్రార్థనము	20
విశేషోపదేశకము	11
తత్త్వజ్ఞస్వరూపవింశతికము	20
కాంతిశతకము	100
అత్మవిశ్రాంత్యష్టకము శిష్యప్రార్థనము	8
జీవన్ముక్తిచతుర్దశకము	14

ద్వితీయావృత్తిప్రస్తావన.

ఈ అష్టావక్రగీత (సంహిత) సకలవేదాంతగ్రంథములకు శిరోమణి యని చెప్పనొప్పును. శ్రీ భగవద్గీత కంటెను మిన్నయని చెప్పినను జెప్పవచ్చును. ఏలయన నిందలి పృతి శ్లోకమును అమనస్కరాజయోగమునే పృతికాదించుచున్నది. పాదనచతుష్టయసంపన్నులై, వైరాగ్యబోధోపరతులు గల ముముక్షువులకు నీగ్రంథపఠనము వలన మోక్షము కరస్థము. అట్టి వారలకు

చేలువుగఁ బువ్వులు జీరుట కంటెన్

బాలువుగఁ గన్గవ మూయుట కంటెన్,

నలువగు నీ యహనస్కపదం బే

సులభము సౌఖ్యము సూక్ష్మము వత్సా!

అని సీతారామాంజనేయసంవాదములోఁ జెప్పఁబడి

న యట్లు అతిసూక్ష్మము. (తదితరులకు దుర్లభము.) అట్టి జిజ్ఞాసువులు అత్కానుభవము గల సద్గురువు నాశ్రయించి తత్త్వరహస్యములఁ దెలిసికొని, శ్రవణమనననిశేధ్యాసనములఁ బుఁ బ్రత్యగభిన్న పరమాత్మను దెలిసికొను మార్గమునఁ బడుచు రేని యపు డీగ్రంథము మోక్షసామ్రాజ్యమునకు రాజమార్గ మగును.

ఈగ్రంథ మొంత సంగ్రహ ముగ నున్నను జీవః
 పేటిక యననెప్పి, ఉత్తరదేశమున శ్రీభగవద్గీతవలె నితః
 యగ్రంథరాజమై యలరారుచు నిప్పటి కనేకావృత్తులు
 ద్రణమై వేలకొలదిప్రతులు చెల్లుబడియైనవి. మనదేశః
 1920 సంవత్సరమునకుఁ బూర్వము అష్టావక్రగీతయన
 యనేకులకుఁ దెలియకుండ ననియే చెప్పవచ్చును.
 సంవత్సరమున 500 ప్రతులు ముద్రింపించినాడను.
 క్షీణతులన్నియుఁ జెల్లుబడి యగుటం జేసియు నీగ్రం
 థము యొక్క యుత్కర్షిత వెల్లడి యైనట్లు తోచియు,
 పునర్ముద్రణ మత్యావశ్యక మని యెంచి, యీ ద్వితీ
 త్రిముద్రణమున కుత్సహించితిని.

ఇదివఱకు ప్రచురణమైన గ్రంథమందు కొన్ని
 ము లుండుటచే, బ్రహ్మకీర్తి పేరి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి
 సహాయమున వాని నెల్ల సవరించి, యనేకవిశేషాంశవ
 త్తేర్చినాడను.

పేరూరుపేట
 5-5-1937

}

సుజనవిధేయుఁడు,
 కామర్షి వేంకటసుబ్బయ్య

ప్రీతి క.

ఓం శివాయ గురవే నమః.

శ్రీమత్సరమహాంస పరివ్రాజకాచార్య పరమశివేంద్ర
(నామక జ్ఞానానంద) స్వామివారు నాకు చిరపరిచితులగుటచే
నాయం దత్యంతవత్సల్యము గలిగి, శ్రీ అక్షయనామనంప
త్సరమున కాకినాడలో వేంచేసియున్నపుడు, తఱుచు నాకు
దర్శన మిచ్చుచు, తీర్త్యార్థరహస్యముల సుపదేశించుచుండిరి.
ఓకానొక సమయమున శ్రీ అష్టావక్రగీతను గూర్చి ప్రస్తావిం
చుటయే కాక, ఏతద్గ్రంథరాజమును దెచ్చి యందలి విశేష
ముల నాకు బోధించిరి. ఈగ్రంథముఁ జదివి యందలి సార
ము నాత్మావగాహము జేసికొను కొలది మూఢున కయినను
తత్త్వజ్ఞానము కలుగక పోదని నానిశ్చయము.

ఈ అష్టావక్రగీత తొలుత కాయావాడజిల్లా వేరావల ని
వాసియు, బరమవిజ్ఞానసంపన్నుఁడును, మహమ్మదీయుఁడ
య్యును వేదాంతవిద్యాభిలాషియు, శ్రీపంచదశి, విచారసాగ
ము, విచారచంద్రోదయము, అష్టావక్రగీత, సర్వాత్మభావ
గ్రంథము, దశోపనిషత్తులు, శ్రీమద్భగవద్గీత, వేదాంతపదా

రథమంజూషము, మొదలగు ననేక వేదాంతగ్రంథముల నా మూలాగ్నిముగ విమర్శించుటయే కాక, ఏత దనేక వేదాంత గ్రంథముల ముద్రింపించి ప్రకటించి ముముక్షుశనుల కత్యంతోపకార మొనరించిన మహనీయుడగు హా॥ శరీఫ్ వలె మహమ్మదుగారి వలన ముంబాయరమున ముద్రింపఁబడినది. దీని తృతీయావృత్తి ముద్రితప్రతియందు “జనకరాజా జౌ శ్రీ అష్టావక్రమునీకే గాథా” అని హిందీ భాషయందు పీఠిక వ్రాయఁబడినది. హిందీభాషయందు నాకుఁ బ్రవేశము లేకున్నను భాష సంస్కృతపదసమ్మిళితమగుటచే నీగాథను కొంత వఱకవగాహము చేసికొని, హిందీభాషజ్ఞుల వలన సంశయములఁ దెలిసికొని హిందీ పీఠికను యథాశక్తిఁ దెలుగున వ్రాసినాడను.

ఈసందర్భమున నమలాపుర నివాసియుగు బ్ర॥ గొడవర్తి శేషయ్యశాస్త్రిగారి గ్రంథమును జూచి యానందించి, దీని నచ్చొత్తింప నన్నుఁ బ్రేరేపించుచు, నీగ్రంథమున కాంధోవ్యాఖ్యానము రచింప బ్ర॥ వేది సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారినిఁ బ్రోత్సహించిరి. ఈసుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారును విజ్ఞానసంపన్నులగుటచే నీ గ్రంథోత్కర్షణ కానందించి, యత్యంతోత్సాహముతో దీని కాంధోవ్యాఖ్యానమును రచించిరి.

ఈ అష్టావక్రగీతయందలి ప్రతిశ్లోకమును సర్వవేదాంతసారమగు ఆత్మజ్ఞానమునే ప్రతిపాదించుచున్నది. ఇందు

కింక శ్లోకములు గలవు . ఈశ్లోకము లన్నియు నన్నీ కోహి నూరు మణులని చెప్పెదగును .

ఈ ముద్గ్రంథ మిదివఱ కుత్తరదేశముందు మాత్రమే మిగుల విఖ్యాతిఁ గాంచి ౧౯౦౯ సంవత్సరము వఱకు సం స్కృతభాషయందు ముహూర్త ముద్గ్రంథము వేలకొలది ప్రతు లుత్తరదేశముందే చెల్లుబడియెనవి . కష్టసాధ్యముగ నొ క ప్రతిమాత్రము నాకు లభించినది . మన దేశమందీగ్రంథ రాజము వాడుకలో లేకుండుట మిగుల శోచనీయము అట్టి లోపముం దీర్చ నీపాత్రము నాంధ్రమున ముద్గ్రంథించి ప్ర కటింపఁ బోవుటకుఁబడిన బి . గొడవర్తి శేషయ్యగారును, నీని కాంధ్రవాఙ్మయను రచించిన బి . పేరి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారును మిగుల సంస్తవనీయులు . వారిలకు నా వందన సహస్రములు .

ప్రప్రథమమున నీగ్రంథమును నాకుబోధించి, ఆంధ్ర వ్యాఖ్యానమును పరిశీలించి దాని నవరించిన శ్రీమత్సరమహా సరవరమశివేంద్రస్వామిచారికి శతశోకాతికాటివందనములు .

శ్లో॥ తావద్గర్భంతి శాస్త్రాణి జంబుకా విపినే యథా,
న గర్జతి మహాశక్తి ర్వావ ద్వేదాంతకేసరీ ॥

సుజనవిధేయుడు,

కాకినాడ,

19.2.1928

}

కామర్లీ వేంకటసుబ్బయ్య,

పెన్షనర్ అండ్ ఈనాందార్.

ఓం.

శ్రీ గురుపరమాత్మ నే నమః.

శ్రీ ఆష్టావక్రమునికిని జనకమహారాజునకును సంబంధించిన
క థా న ం గ్ర హ ము.

“రికాబ్ మై చరణ బై బ్రహ్మకా ఉపదేశ్”

జననమరణరూపప్రవాహముతోఁ గూడిన సంసారరూపదుస్తరసా
గరమును దరించుటకు “బ్రహ్మజ్ఞానము” అనగా “వేదాంతవిద్య” గా
క యేయితరవిద్యయు సాధనము కాదు. ఈసిద్ధాంతనిరూపణమునకై శ్రీ
మచ్చంకరాచార్యులవారు శ్రీ వివేకచూడామణియందు “నయోగేన న
సాంఖ్యేన కర్మణా నో న విద్యయా । బ్రహ్మైక్యకత్వబోధేన మోక్ష సి
ద్ధ్యతి నాన్యథా॥” యని చెప్పియున్నారు. కావుననే సర్వవిద్యలకు జ్ఞాన
విద్యయే శిరోమణి యని మహాత్ములు నిశ్చయించిరి. శ్రీకృష్ణభగవానులు
శ్రీమద్భగవద్గీతయందు “రాజవిద్యా రాజగుహ్యం పవిత్ర మిద ముత్త
మం । పుత్రప్రసాదగమం ధర్మ్యం సుకుఘం కర్తవ్యమన్యథా” అని యా
న తిచ్చెను.

ఈబ్రహ్మజ్ఞానవిద్య సర్వవిద్యలలో పవిత్రమైనది, సర్వోత్తమమై

నది, కాని మిక్కిలి దుర్లభమైనది. కనుక సామాన్యముగ మనుష్యున కనేక జన్మాచరితగుకృతపరిపాకమున గాని యిది పొందవచ్చును; అని శాస్త్రకారులు చెప్పినది వాస్తవము కాకపోదు. ఈబ్రహ్మవిద్య కధికారులు ఉత్తమ, మధ్యమ, కనిష్ఠులని మూడు వర్గములుగ నున్నారు. వీరిలో నుత్తమాధికారుల సంఖ్య అత్యల్పము. కనిష్ఠాధికారుల సంఖ్య అతి విస్తృతము. ఈ యర్థమును లెస్సగ నిరూపించుటకు శ్రీకృష్ణభగవానులు శ్రీ గీతయందు క్రింది శ్లోకములలో నిట్లు విస్తృతపరచినారు.

“ మనుష్యాణాం సహస్రేషు కశ్చి ద్యతత సిద్ధయే,
యతతా మపి సిద్ధానాం కశ్చి న్మాం వేత్తి తత్త్వతః ॥ ”

అట్టి బ్రహ్మజ్ఞానపొంది సామాన్యముగ ననేకజన్మాచరితగుకృతమున గాని లభించవని శాస్త్రకారులు వ్రాసియున్నారు. కనిష్ఠవర్గము లోని వారలకు విత్తేపావరణరూపమలనివృత్తి దుస్సాధ్యము. మఱియు నీయధికారివర్గములో నెవరికి విత్తేపావరణరూపమలము నష్టమగునో యట్టి వారల కీ జన్మమందు సర్వోత్తమసాధన మగు సద్భావము కలిగి బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగును. తదితరులకుఁ గడు దుర్లభము. మఱియు బ్రహ్మనిష్ఠా గర్వితుఁడగు సద్గురువు నాశ్రయించి “తత్త్వ మసీ” త్యాది మహావాక్యరూప మహామంత్రములను విశ్వాసముతో విని మననము చేయుట వలన నతి శీఘ్రముగ బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగును.

అట్టి బ్రహ్మజ్ఞానమునకు జనకమహారాజు ఉత్తమోత్తమాధికారి. అయినకు గుఱ్ఱము నెక్కుచు నొక రికొబులో కాలు పెట్టి రెండవరికొబులో కాలు పెట్టునంతస్వల్పకాలములో బ్రహ్మసాక్షాత్కారము కలిగినట్లు లీక్రింది కథాసంగ్రహము వలనఁ జెలియఁ గలదు.

—కథాసంగ్రహము—

ప్రాచీనకాలమందత్యంతబుద్ధిమంతుడును, రాజ్యకార్యములందు, ననేకసద్గుణాలంకృతుడును, రాజశ్రేష్ఠుడు, నగు జనకమహారాజు రాజ్య పరిపాలన జేయుచు తన సభయందు కులగురువును ఒరమాస్త్రికుడు నగు నొక బ్రాహ్మణపుత్రుడు నిత్యము శాస్త్రపఠనము జేయుచు నొకా వొక సమయమున, బ్రసంగవశమున “రికాబులో కొలు వెట్టునంతలో బ్రహ్మాపదేశ మగును” అని శాస్త్రములోని కథాపఠనమున వక్కా నింప విని రా జత్యంతాశ్చర్యనిమగ్నుడై బ్రాహ్మణపుత్రు నిట్లు పఠింపెను. “స్వామీ! రికాబులో కొలువెట్టునంతలో బ్రహ్మాపదేశ మగును” నను శాస్త్రవాక్యము సత్యమా? లేక కల్పితమా?” బ్రాహ్మణపు త్రుఁ డిట్లని పఠ్యుత్తర మొసఁగెను.

“ఓమహారాజా! మహాపవిత్రమైన యీశాస్త్రవాక్యము యథార్థము కాకపోవునా?” అందుకు నివేదియు శంకింపవలెను.

జనకరాజు— బ్రాహ్మణోత్తమా! నాబుద్ధి కిశాస్త్రవాక్యము కేవల మసంధవ మని తోచుచున్నది. ఆవాక్యము యథార్థమే యైనచో నిష్ఠుడే నాగుఱ్ఱమును రప్పించెదను. ఆయశ్వమును నేనెక్కు నపు డొక రికాబులో కొలువెట్టి రెండవరికాబులో కొలు వెట్టునంతలో నాకు బ్రహ్మాపదేశ మొనరించి యీశాస్త్రవాక్యము యొక్క సత్యత్వమును ప్రతిపాదన జేయుము.

బ్రాహ్మణపుత్రుడు— ఓయి రాజా! ఈశాస్త్రవాక్య మెంత మాత్రము నసత్యము కాజాలదు. అయినను దాని సత్యత్వమును ప్రతిపాదనసేయు సామర్థ్యము నాకు లేదు.

జనకరాజు— ఓబ్రాహ్మణోత్తమా! విద్వాంసుడవ యుగ్మ నీకట్టి

సామర్థ్యము లేనిదే యీశాస్త్రవాక్యము సత్యమని యెట్లు చెప్పుచున్నావు? ఆశక్య మగు సీశాస్త్రోక్తి సిద్ధింపనిచో నిది కేవలము గల్పవారచితమై యుండును. ఈవాక్యము యొక్క సత్యత్వమును బ్రదర్శింప నీవసమర్థుడైతివేని యీవాక్యమును ఖండింపుము. (గ్రంథములో తుడుపు పెట్టుమని భావము).

రాజు కుపితుడై నట్లు కనిపెట్టి బ్రాహ్మణపుత్రుడు సమృతతో నిట్లనియె.

ఓరాజా! ఈశాస్త్రోక్తవచనము యొక్క సత్యత్వమును గూర్చి నాకెట్టి సంశయమును లేదు. కనుక దీనిని నేను ఖండింపజాలను.

ఇది విని రాజత్యంతక్రిందపరవశుడై యా బ్రాహ్మణపుత్రునిఁ గారాగృహమందుఁ బ్రవేశపెట్టి, నగరమందుండు సర్వబ్రాహ్మణులను దన సభకు రప్పించి, వారల సముఖమున శాస్త్రప్రసంగము జేయుచు నిట్లనియె.

ఓవిద్యజ్ఞులారా! ఈశాస్త్రమందు రిక్కొబులో కొలువెట్లునంతలో బ్రహ్మాపదేశ మగునని వ్రాయఁబడి యున్నది. ఈవాక్యము సత్యమైనదా? అని యడిగెను. సర్వజను లేకధ్వనితో “సత్యం పత్య మ్మృ”ని యుత్తర మిచ్చిరి.

జనకరాజు— అయితే యిదిగో! అశ్వము సిద్ధముగానున్నది. ఈ శాస్త్రవాక్యము యొక్క సత్యత్వమును బ్రత్యక్ష ప్రమాణము గఁబుజువు నేయ మీలో సమర్థులగువారలు సిద్ధపడుడు. లేదా యీవాక్యమును ఖండింపుడు. అనెను.

అది విని సర్వవిద్వాంసులును దమ యశక్తతం చెలుపుచు, రాజు విధించెడు శిక్షనైనను సహింపఁదలఁచినవారలై యీ శాస్త్రవచనమును దామెంతమాత్రము ఖండింపజాల మని దృఢముగ జెప్పిరి.

అప్రత్యుత్తరమును విని జనకరా జావిద్యజ్ఞనుల నందరను కారా గృహమందుంచి యటుపిమ్మట నాహా నగర మందుఁ బ్రవేశించు బ్రాహ్మణుల నెల్లరను దనయొద్దకుఁ గొనితెమ్మటను ద్వారపాలకుల కాజ్ఞా పించెను. అంతనుండి నగర మెవరైనఁ గ్రొత్తవిద్వాంసులు బ్రవేశింప వారినిఁ దనయొద్దకు రప్పించి యిదివఱకుఁ జెప్పిన రీతిని వారలఁ బ్రశ్నించు వారలఁ గారాగృహబద్ధులఁ జేయుచుండెను. జనకరాజయొక్క యీ దుర్భరభయంకరపరవ్రతము దేశదేశముల వ్యాపించెను. అందువలన విద్వాంసు లెవరు నానగరమును బ్రవేశింపకుండిరి. ఇట్లు కొంతకాలము జరిగినపిమ్మట భాగ్యవశమున శ్రీఅష్టావక్రముని యను మహాశయుఁడానగరసమీపమునకు వచ్చి నగరపు తెలుపల నొక వృక్షము క్రింద విశ్రమించెను. అప్పు డప్పుట నిద్దరు పాంథులగు బ్రాహ్మణులు గూర్చుని యుండిరి. అష్టావక్రముని వారల జూచి యీనగరము నేలు రాజెవ్వడని యడిగెను. అందుకొబ్రాహ్మణులు “అయ్యా! మునివరా! మీప్రయోజన మేమి! ఈనగరమునకు మీరు పోయెదరా!” యనిన “అహ! పోయెద” నని యష్టావక్రముని చెప్పగా నాబ్రాహ్మణులు మునీశ్వరునిటుల ప్రార్థించిరి. “ఓమునివరా! మాయందుఁ గరుణించి మీరెప్పుడు నీనగరమును బ్రవేశింపవలదు. గారణ మేమన! నీనగరపాలకు డగు జనకరా జత్యంతకృతవర్తనుఁడును, దురాగ్రహితుడైన యనేకబ్రాహ్మణుల గారాగృహమున బంధించెను. దౌర్భాగ్యవశమునఁ గ్రొత్తగ నేబ్రాహ్మణుడైన నీనగరముం బ్రవేశించు నెడల “రికాబులో కాలుజెట్టినంతలో బ్రహ్మోపదేశ మగు” నని శాస్త్రోక్తవచన మున్నది. కావున నాశాస్త్రవచనము యొక్క సత్యత్వమును ప్రత్యక్షముగ ఋజువునీయుమని యాజ్ఞాపించి, ఇట్లు ఋజువునీయని యెడల నానిని శంకనకారాగృహమున బంధించుచున్నాడు. అని విన్నవించిరి.

అష్టావక్రముని యీవార్తను విని యాపథిక బ్రాహ్మణుల కిట్లనియెను.
 “నేను నడువనసమర్థుడ, నన్నొక డోలికయందుఁ గూర్చుండఁబెట్టి యాజః
 సకరాజు సముఖమునకుఁ గొనిపొందు. ఆకాస్తోక్తవచనము యొక్క సత్య
 తం బ్రతిపాదించి, కారాగృహబద్ధులైయున్న విద్వాంసుల నందరను వి
 డించెద”.

అష్టావక్రముని యానతిచ్చిన యీగంభీరవాక్యముల నాబ్రాహ్మ
 ణులు విని, ఈమనీష్యుఁడు విద్వాంసుల దుఃఖమును దప్పక నివారం
 పఁగల డని నిశ్చయించుకొని, త్వరితగతిన బోయి యొక డోలికం దెచ్చి
 బానిపై అష్టావక్రమునీంద్రునిఁ గూర్చుండఁబెట్టి, తాము స్వయముగ
 మోసికొనిపోయి జనకరాజు సమక్షమున సభాస్థలి నామునీంద్రునిఁ గూ
 ర్చుండఁబెట్టె.

అప్పు డష్టావక్రమునియొక్క భవ్యమగు తేజస్సుతోఁ గూడిన ము
 ఖముద్రంజించినంతనే జనకరాజున కీమహానుభావునిఁ బూజంపఁబెట్టినో
 దమి, మునికి సాష్టాంగనమస్కార మొనఁదించి లేచి రెండుచేతులు జో
 డించి వినయముతో “ఓ మనీష్యరా! మీరిటు కేటించిన ప్రయోజనమే
 మియో కృపయించి యానతి” డని ప్రార్థించెను.

అష్టా—ఓరాజా! ఎట్టి యపరాధమునకై నీవనేకమంది విద్వాంసు
 లఁ గారాగృహబద్ధులఁ జేసితివి? అని యడిగెను.

జనకరాజు—మనీష్యరా! “రికాబులో కాలువెట్టునంతలో ౭9
 హోపదేశ మగు” నను శాస్త్రవాక్యమును బ్రతిపాదింప వీర లనమర్థ
 లగుటం జేసి యీశాస్త్రవచనము యొక్క యాధార్థ్యగ్రహణముం గూ
 న్ని దురాగ్రహణమైనై యిట్లానర్చితనని విన్నవించెను.

అష్టా—ఓరాజా! నీతర్కము న్యాయముగ లేదు. శాస్త్రవాక్యము
 బ్రతిపాదితముకొనిమాత్రమున నది కల్పిత మని నీవు సిద్ధాంతము నేయఁ

గూడదు. “రికొబులో కాలువెట్టునంతలో బ్రహ్మాపదేశమును” నను శాస్త్రపంచనము మిథ్యకాదనియు, నందలి పత్రియత్నరమును సత్యమేయనియు నేను ప్రశ్నిజ్ఞ సేయుచున్నాడను. అనెను.

జనకుడు— “ఓమనీందా! మీయాజ్ఞ యగు నెడల నశ్వమును రప్పించెద. నాయందుఁ బరిపూర్ణకృపయుంచి యా శాస్త్రపంచనప్రకారము బ్రహ్మాపదేశముఁ జేయుడు; శాస్త్రవాక్యము యొక్క సత్యతం బ్రతిపాదించుడని నమస్కారపూర్వకముగ మిమ్ముఁబ్రార్థించుచున్నాడను.” అని విన్నవించెను.

అష్టావక్రము— సీరాజా! నీయొక్క శుభభావమునకు నీయెడఁ బ్రసన్నుడ నైతి. “బ్రహ్మజ్ఞానరూపపవిత్రోపదేశము నపాత్రుల కొసఁ గఁగూడ” దని నీవెప్పుడును చెలిసికొనలేదా? అట్లపాత్రుల కొసఁగిన యెడలఁ గించిత్తయినను లాభము లేదు. కుమారా! రాజపుత్రా! బ్రహ్మాపదేశము నొంద నీకభిలాష కలదేని నాయెడలఁ బూర్ణముగ శ్రద్ధ వహింపుము. ముందుగఁ గారాగృహబద్ధులైయున్న విద్వాంసుల నందరను విడుదలఁ జేసి పిమ్మట నీవశ్వారూఢుడవై నాతో వనమునకు రమ్ము. అప్పుడేకొంతనిర్జనస్థలమందు నీపాత్రితం బరీక్షించి శాస్త్రోక్తపంచనము సత్యమగు నటుల నీకు బ్రహ్మాపదేశ మొనరించెద ననెను.

దృఢనిశ్చయముతోఁ గూడిన అష్టావక్రముని మాటలు వినినంతనే జనకరాజున కావిషయమై యత్యంతాసక్తి పొడమెను. కారాగృహబద్ధులై యున్న విద్వాంసుల నందఱినిం దత్తణ మందె విడిచిపెట్టుటకు జనకరాజుజ్ఞాపించెను. పిమ్మట తానశ్వారూఢుడై శ్రీఅష్టావక్రమునిని శ్రేష్ఠమగు పల్లకిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టి అమాత్యులతోడను, పౌరులతోడను వనమునకు స్వారిజేసెను. ఇట్లు జెడలి వనమునందొక వికాలవటవృక్ష

మునీషుఁడు విశ్రామించి యున్నంతటఁ గమతో వచ్చిన అమాత్యులను, బ్రజలను నగరమునకుఁ బంపివేయు మని మునీశ్వరుఁడు జనకరాజున కొఞ్చాపింప రాజు వారల నందఱ శీఘ్రముగ నంపివేసెను.

అంత, మునీశ్వరుఁడును, రాజును మాత్ర మటనుండిరి. జనకరాజు అష్టావక్రమునియొక్క యాజ్ఞం గొని యొక రికాబులోఁ కాలు బెట్టి గుఱ్ఱము నెక్కు సుమ్యక్తుఁడాయెను. అసమయమునందఱు అష్టావక్రముని “అగుము. ధైర్యముతో నుండు” మని రాజునకుఁ జేసన్నఁజేసి “ఓరాజపుత్ర! నీరెండవచరణము నెత్తకమునుపు నాప్రక్కముల కుత్తర మిమ్ము” అనెను.

జనకరాజు— “అఞ్చాపింపుము మహాత్మా!” యనెను.

అష్టా— రాజా! శాస్త్రములో “రికాబులో కాలుబెట్టు నంతలో బ్రహ్మాపదేశ మగును” అను వాక్య మొక్కటియే వాయబడినదా ఇంక నేమైన నితరవార్తలు లిఖింపబడినవా?

జనకుఁడు— అన్యవిషయములు కూడ ననేకములు వాయబడియున్నవి. స్వామీ!

అష్టా— బ్రహ్మాజ్ఞానోపదేశము నొందుటకు గురువు నొకని నేర్పరచు కొనవలె నను విధాన మేమైన నాశాస్త్రమందు వాయబడి యున్నదా? లేదా?

జనకుఁడు— హా! మహాత్మా! గురు వచశ్యముగ నుండవలె నని శాస్త్రములో విధింపబడియున్నది.

అష్టా— రాజా! ఇప్పుడు నన్నుం గురువుగ స్వీకరింపకయే నావలన బ్రహ్మాపదేశము నొందఁగోరుచున్నావా యేమి?

జనకుఁడు— అటులఁగాదు మహాత్మా! శాస్త్రవిధిపూర్వకముగ నుపదేశ మొందనుత్సుకుడనై యున్నాఁడను. తండ్రీ! మిమ్మునే నాగురువుగ

నిపుడు స్థాపించుచున్నాను.

అమ్మ — రాజా! ఉపదేశ మొందునపుడు గురుదక్షిణ సమర్పింప వలె నను విధానము శాస్త్రములో వ్రాయబడి యున్నదా?

జనకుడు — మహాత్మా! శాస్త్రవచనానుసారముగ నీక్షణమందె నాయొక్క తను మనో ధనములు మూడింటిని మీచరణకమలముల యంద ర్పించినాడను. మహాత్మా! నాయందనుగ్రహించి యిపుడు నాకు బ్రహ్మోపదేశ మొనరింపుము. ఇట్లు జనకుడు చేసిన పార్శ్వ వినిసంతనె అష్టావక్రముని అదృశ్యుడై దూరముగఁ బోయి యొక గుహయందు దాగి యుండెను. జనకరాజు తన గుఱ్ఱము యొక్క రిక్కాబులోఁ బెట్టిన కాలు వట్ల నేయుంచి కదలిక మెదలిక నిలువఁబడి నిశ్చేష్టితుడై యుండెను.

నూర్యాస్తమయసమయమైనను జనకరాజు నగరమునకుఁదిరిగి రాకుండెను. అప్పు డమాత్యాదు లందఱు నత్యంతచింతాక్రాంతులై యాక్షణమందె వడివడి వనమునకుం బోయిరి. అటుల పోయి చూడ నొకవిశాలవృక్షసమీపమునం దష్టావక్రమునినిం గూనిపోయిన బల్లకిమాత్ర ముండెను. మునీంద్రు డెచ్చటను కనబడకుండెను. జనకమహారాజో జొక కాలును గుఱ్ఱపు రిక్కాబులో నుంచి చైతన్యరహిత మగుప్రతిమ వలె నిశ్చేష్టితుడై యుండెను. అది చూచి అమాత్యాదిక సర్వపరివారము నత్యంతభయాక్రాంత మయ్యెను. ప్రధాని త్వరితగతి రాజానొద్దకుం బోయెను. కాని రాజు వానినిఁ జూడనే లేదు. ప్రధాని తన చెండు చేతులు జోడించి “మహారాజా! ఈస్థితికిం గారణమేమి?” అని యడిగెను. జనకరాజుండుకయు సుత్తర మియ్యకుండెను. అప్పుడు మునీశ్వరుడు రాజుని కెద్దియో మంత్రప్రయోగముఁ జేసియుండునని ప్రధానిప్రభృతు లనుకొనిరి. మునికై కొంతసేపు వెదకిరి. కాని ముని యెచ్చటను గనుపడలేదు. అమాత్యాదులందఱు నిరాశులై రాజును బల్లకిలోఁ గూర్చుండఁ

బెట్టి నగరమునకుఁ గొనిపోయి రాజమండలమున నొక యుత్తముశయ్యపైఁ బరుండబెట్టి యనేకుల నాశ్వీకుల రప్పించి తత్తణము వనమునకుఁ బోయి మునీశ్వరుని పెంకి తోడితెండనియు, మునీశ్వరుండు వచ్చునంతకు నెడరు ను దిసి రాఁగూడ దనియుఁ గఠినముగ నాజ్ఞాపించి యాశ్వీకులనమున కంపిరి. జనకరాజు శయ్యపైఁ బరుండ బెట్టి నపు డేసితీనుండెనో యట్లే చేతులు, కాళ్లు కదల్చుకుండెను. నోట నొక్కమాటయైన రాకుండెను. భోజనమిడిన గొంఁదె పైన గ్రహింపకుండెను. జలపాత్రయు నోటి కం దించిన నించుకయిన బానము సేయలేదు. రాజు యొక్క యీసి తిఁ జూచి రాజీయు, రాజమండలియు నత్యంతశోకనిమగ్నులైరి. ఈవాగ్ధో సవ్యత్ర వ్యాపింప నగరమందంతటఁ బ్రజలలో హాహాకారము వుట్టెను. ఆరాత్రియంతయు నతిమఃఖముతోఁ గడచినంత నూర్యోదయ మయ్యెను. మునీశ్వరుండు రాఁడాయెను. సూర్యాస్తమయసమయమున తొక సిపాయి అష్టావక్రమునిని దోడ్కొని వచ్చెను.

మునీశ్వరునిఁ జూడఁగనే ప్రధానికత్యంతక్రోధము ప్రజ్వలించె ను. కాని మునీశ్వరునకుఁ గ్రోధ మగపరచిన యెడలఁ గార్యస్థితి కానేరద నియు, నింక నేదేని విపరీతము జరుగునేమో యనియును యోచించి న మృతతో నిట్లనియెను. “ఓమునివరా! మారాజున కెద్దియేని మంత్రప్రయోగము జేసితిరా?”

అష్టావక్రముడు— “మీరాజుపై మంత్రప్రయోగము సేయు నెడల నాకేమిప్రయోజనము కలదు? మీరాజునకు నేనెద్దియుఁ జేయలేదు. “రాజు ను నీవేమియు నడుగలేదా?”

ప్రధాని—స్వామీ! రాజు నేమి ప్రశ్నించిన నుత్తర మీయడు, “రెండుదినముల నుండి యుపవాసమై యున్నాడని.” అని రాజుయొక్క సితీనంతయు మునివరునకు విన్నవించి “ఓమునివరా! మారాజు భుజియించు వట్టనుగ్రహింపుము.” అని వేడెను.

అష్టావక్రముని రాజును సమీపించి “ఏమిజనకా!” అనెను.

జనకుడు— మహాత్మా! ఏమి యజ్ఞ!

మని— నేను నీకేమి చేసితిని?

జనకుడు—మీరేమియుం జేయలేదు;మహాత్మా!అట్లనియెవరు చెప్పిరి?

మని—జనకా! ఏమి యట్లు పడియుంటివి? లేమ్ము అనందముగాఁ గూర్చుండి భోజనము సేయుము.

జనకరాజపుడు లేచి నిత్యకృత్యములు దీర్చుకొని భోజనము చేసెను. అది చూచి యెల్లరు నానందాశ్చర్యనిమగ్నులయిరి. జనకుడు భుజించి నిశ్చలుఁడై యుండెను. అంత పృథాని “మనిషరా! కృపయుంచి మారాజా నెప్పటిసీతకి రప్పింపుము” అని పార్థింఁచెను.

అది విని మనిషరుఁడు పృథాన్యాదిక సర్వపరివారమును దమ తమ గృహములకుఁ బొండ్లని యాజ్ఞాపించి తా నేకాకిగా లోపలిద్వారమునుబంధించి జనకరాజును సమీపించి యాతని కిట్లనియె.

మని—ఓయిరాజా! నీవిట్లు చేస్తే లుడిగి యుండఁటకుఁ గారణమేమి?

జనకుడు— గురువరా! ఈజేహమందు నాకెట్టి స్వాతంత్ర్యమును లేదు. ఈకొల్లు నావికావు. చేతులు నావికావు. ఈజిహ్వ నాదికాదు. ఈనేత్రకర్ణరాదిక సర్వేంద్రియములును నావికావు. ఈరాజ్యము నాదికాదు. ఇంత యేల! వీనిలో నాకేమియు హక్కు లేదు. నా తనుమనోధనముల సత్యముగ మీచరణకమలముల కర్పించియున్నాఁడను. మీ యజ్ఞ లేక నేనెట్టి చేష్టలు సేయ నర్హుఁడఁ గాను. అసెను.

అత్యంతశ్రద్ధాయుక్తము లగు నీజనకరాజు వచనముల వినిన యష్టాపక్రమిని యత్యంతప్రసన్నహృదయుఁడై జనకరాజు మస్తకముపైఁ దనహస్తము నుంచి యిట్లనియె.---

కుమారా! జనకా! నీవు ముముక్షు వగుటకుఁ దగిన జ్ఞానాధికారి వవుదువో లేదో తెలియుటకై నేనీప్రథమపరీక్షఁ జేయుట యావశ్యకమాయెను. నిన్నుఁ బరీక్షించి మెచ్చితి. నీవిప్పుడు బ్రహ్మోపదేశ మొందుట కుత్తమోత్తమాధికారివి. రికాబులో కాలుజెట్టునంతలో బ్రహ్మోపదేశము నొందుటకు నీవ తగిన యధికారివి నాకు లభించితీవి. ఓయి పుత్రా! నిశ్చయముగ నీవిప్పుడు బ్రహ్మస్వరూపుడవు. నీవు సర్వదా నిశ్చయముగ ము

ఓ.పె.

శ్రీ గురుపరమాత్మనే నమః.

అష్టావక్రగీత.

ఓ ప పృథరణము. ఆత్మానుభవోపదేశవర్ణనము.

ఆధ్యాత్మికాకారకృతమంగళాచరణము.

ఓం సచ్చిదానందసంధాన శుద్ధబోధోపదేశనం.

గురుం శ్రీ అమృతానందం మోహధ్వాంతనువం నమః

అవతరణిక — జనకమహారాజ తన సంపూర్ణకృద్భావప్రతివలనఁ బ్రసన్నుఁడైన త్రిఅష్టావక్రమునీంద్రుని యడుగుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ కథం జ్ఞాన మవాప్నోతి కథం ముక్తి ర్భవిష్యతి,

తైరాగ్యంచ కథం ప్రాప్త మేతద్బ్రూహి మమ ప్రభో॥౧॥

తాత్పర్యము — స్వామీ! గురువర్యా! జ్ఞానతైరాగ్యము లెట్లు కలుగును, ముక్తి కలుగు లెట్లు, వీనిని నాకు బోధింపుము.

అవతరణిక— జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నుఁడును, కరుణానిధియు నగు శ్రీ అష్టావక్రముని ముక్తికాముఁడై తన చరణములను శరణముగ నాశ్రయించిన శిష్యుఁడగు జనకమహారాజునకు శమదమాది ముఖ్యసాధనముల విధించుచు ముక్తిసాధనముగు ఆత్మతత్త్వము నుపదేశించుచున్నాఁడు.

అష్టావక్రముని.

శ్లో॥ ముక్తి మిచ్ఛసి చేత్తాత విషయా నిష్పవ త్త్యజ,
క్షమార్జవదయాతోష సత్యం పీయూషవ ద్భజ ॥ ౧ ॥

తాత్పర్యము— ఓశిష్యా! సర్వానర్థములఁ దొలఁగించినిత్యపరమానందసుఖముల గూర్చునట్టి ముక్తియం దిచ్ఛ కలదేని, అనర్థదాయక నుగు విషము నెట్లు పరిహరింతువో యట్లే సర్వానర్థములకు మూల మగు దేహాదివిషయముల యం దాసక్తిని విడచి, అంతర్ముఖుఁడ వగుము. అనఁగా, అహం మమ (నేను నాది) యను నధ్యాసను విడువు మని యభిప్రాయము. మఱియు క్షమ, ఆర్జవము, దయ, సంతోషము, సత్యము, నను వీని నమృతము వలె స్వీకరింపుము.

దేహము మొదలు కొని అహంకారము వఱకుఁ గలదృశ్యము లన్నియు విషయములే; కనుక విషప్రాయములగు నీవిషయములం దాశను విడువుము. బాహ్యపదార్థములం దాశ లేకుండుటయే దమ మనఁబడును. ఇట్లు బాహ్యోద్రియనిగ్రహము వలవరచుకొని పిమ్మట క్షమార్జవ ద్యంతరించియనిగ్రహ మనెడి శమము నభ్యసించుము. క్షమార్జవదయాతోషసత్యము లాత్మజ్ఞధర్మములు. అందు,

1. క్షమ యన సర్వసహనము. సకలవికారములకు సాక్షియగు ఆత్మను సదా భావించుటచేత సర్వమును సహింపవచ్చును. సర్వాధిష్ఠానత్వ మాత్మధర్మము.

2. ఆర్జవ మనః గా అపివ్యాయాపమగు వంచన లేమియే. అనఁ గా నూయో సంబంధమైన యేవికారమును గలుగకుండుట.
3. దయ యన నిశ్చేతుకముగ పరహితమును గోరుట. ఇదియును ఆత్మ ధర్మము.
4. తోష మన సదా ఆత్మసుఖము. సర్వదా ఆనందమయుఁడై యుండుట. ఇదియు నాత్మస్వరూపము.
5. సత్య మనఁ గాలత్రయమందును బాధలేని (మార్పుగలుగని) ఆత్మయే. సర్వసిద్ధిహేతువగు యమృతము నెంతప్రీతితో స్వీకరింతువో అంతప్రీతితో నీక్షమార్జవాదుల స్వీకరింపు మని శమదమాదిసాధనచతుష్టయ సంపన్నుడగుశిష్యునకు భగవానుఁడగు అష్టావక్రముని యిట్లు ముక్తిసాధనము నుపదేశించుచున్నాఁడు.

వి— ఈశ్లోకము గ్రంథస్థవిషయమునకుఁ గీలకము. సర్వవేదాంత సారమై నాయకమణి వలె నలరారుచున్నది.

అవ॥— పృథివ్యాదిపంచభూతాత్మక మగు దేహమే ఆత్మ. శబ్ద స్పర్శరూపరసగంధము లీ గగనమారుతాదిపంచభూతముల సహజగుణము లగుటచే సదా వాని నాశ్రయించి యుండునుకదా, ఈపంచభూతాత్మకదేహమును, ఆభూతముల సహజగుణములును కాలత్రయమందును విడుచుట కవకాశ మెటులఁ గలుగునను శంకకు, అపృథివ్యాదిపంచభూతముల స్వరూపము నీపుకొపు. అని అపరోక్షజ్ఞానము నుపదేశించుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ నపృథ్వీ నజలం నాగ్ని ర్నవాయు ర్ద్యౌర్నవా భవాః,
ఏషాం సాక్షీణమాత్మానం చిద్రూపం విద్ధిముక్తయే॥౨॥

తా||--- శిష్య! పృథివ్యాదిపంచభూతములలో నేదియు నీవు కావు. అపంచభూతములును, వాని గుణములును, దేహధర్మములు గాని అత్మధర్మములు కావు. కనుక వానిని ఆదరింపకుము. తెలుపు, నలుపు, పొట్టి, పొడవు, లావు, సన్నము మొదలగు రూపములు, దేహధర్మములు గాని అత్మధర్మములు గావు. అట్టి దేహముల రాకపోకలకు సాక్షిమాత్రుడగు అత్మయే నీవని దృఢముగ నమ్మి అత్మసాక్షాత్కార మొందుము. ఘటమును జాచువాడు ఘటము కంటె వేరుగ నున్నట్లు దేహమును జాచు నీవు దేహముకంటె వేరుగనుండు చిద్రూపుడవు.

అచ||--- దుఃఖిచ్ఛంసము ముక్తియని తార్కికులును, దుఃఖిముకలుగమియే ముక్తియనిపుణ్యమిమాంసకులును, దేహనాశమే ముక్తియని బౌద్ధులును జెప్పవారు. ఈతార్కికాదిమతముల ఖండించుచు అత్యజ్ఞానముచేతనే జీవన్ముక్తిదశ ప్రాప్తించునని నిరూపించుచున్నాడు.

శ్లో|| యది దేహం పృథక్కృత్య చితి విశ్రామ్య తిష్ఠసి,

అధునైవ నుఖి శాంతో బంధముక్తో భవిష్యసి ||3||

తా|| శిష్య! నీవు దేహభిమానమునువిడిచి దేహాదినర్వేంద్రియములకు విలక్షణుడవుగ నుండుట, చెలిసి చిదేకాగ్రత నుంటివేసి ఈజీవనదశయందే పరమానందప్రాప్తి నొంది సుఖంతువు. అనగా, కర్తృత్వభోక్తృత్వాద్యనర్థరహితుడ, వగుచువు. ||3||

వి||--- పిపీలికాదిబ్రహ్మపర్యంతమును గల సకలోపాధులు జడములగు పంచమహాభూతములయొక్క పరిణామములుగాన నవియు జడములే. పరమాత్మయొక్క నూత్నాంశములీజడ పాధులయందు జీవరూపమున, బ్రవేశించుట చేత నీయుపాధులకుఁ చైతన్యము గలిగి తత్తత్ప్రియాసమర్థము.

లగుచున్నవి. జీవుడు(కూటస్థుడనఁ బడు) ప్రత్యగాత్మయొక్క పరిమింబుఁ
డు. ఆప్రత్యగాత్మ పరమాత్మయే. అవిద్యా (అజ్ఞాన) వశమున నీప్రత్య
గాత్మ తన నిజరూపమును మఱచి, జీవభ్రాంతి నొంది, కర్తృత్వ భోక్తృ
త్వాదులు తనవిగా నెంచుటచేత దేహమందభిమానమును బొందుచున్నా
డు. ఇదియే అజ్ఞానము. ఇదియే బంధహేతువు. బంధమనఁగా దేహభి
మానవశమున బుణ్యపాపమిశ్రకర్మముల జేయుచు నాయాకర్మఫలానుసార
ముగ నానావిధయోనులందుఁ బుట్టుచు, గిట్టుచు జన్మమరణరూపమహాప్ర
వాహమునఁ బడి పరితపించుచుండుట. ఈమహాప్రవాహము నుండి తప్పిం
చుకొని తన నిజరూపమును బొందుటయే (బ్రహ్మమం దైక్య మగుటయే)
మోక్షము. సాధనచతుష్టయసంపన్నుడై వైరాగ్యబోధోపరతులు గలిగి స
ద్గురువు వలన తత్త్వమసీత్యాదిమహావాక్యార్థరహస్యములను దెలిసికొని శ్రీవ
ణమనననిదిధ్యాసములచే నేకాగ్రచిత్తముతో నిరంతరము నిరంతరాయ
ముగ పరమాత్మను (స్వస్వరూపమును) ధ్యానించుచుండుటయే ముక్తికి
సాధనము. అట్టి సాధనమునే ఉత్తమాధికారియగు జనకునకు శ్రీఅష్టావ
కమునీశ్వరుఁ డుపదేశించుచున్నాఁడు.

అవ||-- వర్ణాశ్రమోచితము లగు కర్మములఁ జేయకుండ చిద్రూప
మాత్రుడై యుండిన ముక్తి కలుగునా యని శంకించునో యని, ఆత్మ వ
ర్ణాశ్రమాదులకు విలక్షణమయినదని చెప్పుచున్నాఁడు.

శ్లో || న, త్వం విప్రాదికో వర్ణో నాశ్రమీ నాక్షుగోచరః ।

అసంగోసి నిరాకారో విశ్వసాక్షీ సుఖభవ ||౪||

తా || నీవు వర్ణాశ్రమవిలక్షణుడవు. నేను బ్రాహ్మణుఁడను, వ
ర్ణ్యాసిని యీ మొదలగు వర్ణాశ్రమభేదములు ప్రత్యక్షముగఁ గనుపడు

మండ నాకీవర్ణాశ్రమభేదములు లేవని చెప్పు టెట్లు? అనెదవేని, నీవు అక్షుగోచరుండవు కావు. పృత్యుగాత్మవగు నీవు సాక్షిమాత్రుండవు. నేను బ్రాహ్మణుడను, ఈమొదలగు పృత్యయములు ఇందియగోచరము లగు టచేత దేహధర్మములే కాని ఆత్మధర్మములు గావు. అయితే యింక నేనెట్టివాడ నను శంక రాగా, ఆత్మస్వరూపమును నిరూపించుటకై ఆత్మవిశ్రాంతిఫలమును జెప్పుచున్నాను. ఆత్మవగు నీవు సర్వోపాధిసంగరహితుండవు, నిరాకారుండవు, విశ్వమునకు సాక్షిమాత్రుండవు. ఈదేహము తో గాని, ప్రపంచముతో గాని నీకెట్టి సంబంధమును లేదు. కనుక కర్మాసక్తిని విడిచి చిదేకాగ్రత వలన గలుగు పరమానందపాప్తిచే సుఖంపుము.

॥౪॥

అవ||---చిన్మాత్రుండనైయున్ను నేదవిహితకర్మల మానుటచేత బ్రత్యవాయము కలుగదా అనెడిశంకకు సమాధానము జెప్పుచున్నాడు

శ్లో || ధర్మాధర్మా సుఖం దుఃఖం మానసాని న తే విభాః,

న తర్హసి న భోక్తాసి ముక్తవవాసి సర్వదా || ౫ ||

తా || ధర్మాధర్మములును, వాని వలన గలుగు సుఖదుఃఖములును, మనోధర్మములు గాని (చిన్మాత్రుండవగు) నీవి కావు. విహితనిషిద్ధకర్మములు చేయుటవలన గలుగు ధర్మాధర్మములకును, తజ్జన్యము లగు సుఖదుఃఖములకును నీవు కర్తవు కావు. భోక్తవును కావు. శుద్ధబుద్ధస్వరూపుండవగు నీవు సర్వదా ముక్తుడవే. అజ్ఞానము వలన నీసుఖదుఃఖములు సంభవించును. చిదానందమున నీయజ్ఞానము దొలగగనే అజ్ఞానకార్యములగు సుఖదుఃఖములును దొలంగును.

॥౫॥

అవ||-- - లోకములో వివేకవంతులు బంధనివృత్తికై ప్రయత్నింతురుకదా! శుద్ధబుద్ధస్వరూపుఁడును, నిత్యముక్తుఁడును నగు ఆత్మకు బంధమెట్లు కలిగె నను శంక రాఁ గా, నిత్యముక్తుఁడయ్యును బాహ్యదృష్టి గలవానికి ప్రాప్తీకము నైతము బంధమే యని బోధించుచున్నాఁడు. (ప్రాప్తీకమనఁ గా, స్వప్నవృత్తాంతమువలె నప్పుటి కున్నటులఁ గనుపించి విమర్శించునపుడేమియు లేనిది.)

శ్లో॥ ఏకో ద్రష్టాసి సర్వస్య ముక్తప్రాయోఽసి సర్వదా,
అయమేవ హితే బన్ధో! ద్రష్టారం పశ్యతీతరమ్ ||౬||

తా || ఓయిశిష్యా! సర్వశరీరములందును నుండి దృష్టజైచిదాత్మవగు నీవే సర్వవ్యాపకుఁడవై సర్వమును జూచుచున్నావు. కాబట్టి నీవు సర్వదా ముక్తప్రాయుఁడవే. దేహాధ్యాసవశతను బంధ మున్నటులఁ గనుపడినప్పు టికి నీకు బంధము లేదు. సర్వదా ముక్తుఁడవే. దేహాదిసర్వప్రపంచమును బరిచ్ఛిన్నముగఁ (నీకంటె నితరముగ) జూచితివేని యదియో నీకునిశ్చయము గ బంధము.

వి — అనేకజలాశయములందుఁ బ్రతిఫలించుచున్న సూర్యుఁడు భిన్నభిన్నములుగాఁ గాన్పించుచున్నను ఒక్కండేయైనటుల. నానావిధోపాధులయందును ప్రత్యేకాత్మరూపమునఁ బ్రతిబింబించు పరమాత్మ యొక్కండే యను, అనఁగా తానే పరమాత్మయను నిశ్చయజ్ఞానముతో నుండు వానికి దేహాదిబాహ్యప్రపంచకృత్యములతో లేప ముండదు. (శ్రీభగవద్గీత-౨-౧-౧౦-౧౧-౧౨ చూడుడు.) ||౬||

అవ||— ఇట్లు బంధహేతు వగు దేహాభిమానమే యనర్థహేతువని నిరూపించి తన్నివృత్తిపూర్వకపరమానందప్రాప్త్యుపాయమును జెప్పు

చున్నాడు.

శ్లో॥ అహం కర్తే త్యహంమానో మహాకృష్ణాహి దంభితః,
నాహం కర్తేతి విశ్వాసామృతం పీత్వా సుఖీభవ॥

తా॥ శిష్యా! కర్తృత్వాభిమానము, అనగా “నేను కర్తను” యను అహంభావమునది గొప్పకృష్ణసర్పము. ఆయహంభావమువలన గలుగు సుఖదుఃఖములకు లోబడుటయే యాసర్పము వలన గలుగింపబడుట. కావున నట్టి యహంభావమును వదిలి “నేను కర్తనుగానట్టి ఆత్మను” యనెడి దృఢవిశ్వాసామృతముం గోర్చి పరమానందప్రాప్తి నొంది సుఖింపుము. ||౭||

అవ!— ఆత్మజ్ఞానామృతపాన మేరితి సుఖసాధన మగునను శంక కలుగరా జ్ఞానాగ్నివలన అజ్ఞాన మను కొనమును దహించుట వలన నది సుఖసాధనమగునని చెప్పుచున్నాడు.

శ్లో॥ ఏకో విశుద్ధబోధోఽహ మితి నిశ్చయవహ్నినా,
ప్రజ్వాల్యాజ్ఞానగహనం వీతశోక స్సుఖీభవ॥౮॥

తా॥ “నేను సజాతీయవిజాతీయస్వగతభేదములు లేని స్వప్రకాశవిజాత్మను, సర్వప్రపంచమును నేనయై జెలుగుచున్నాను.” అనెడి నిశ్చయజ్ఞాన మనెడి యగ్నిచేత అజ్ఞానకొనమును బూనికతోఁ దగలఁబెట్టి జననమరణముల వలన గలుగు శోకమోహరాగద్వేషాదిక్లేశముల నుండి తప్పించుకొని తద్వారా దుఃఖరహితుడవై ఆత్మానుభవసుఖమునొందుము.

—సజాతీయవిజాతీయస్వగతభేదములు—

(1) సజాతీయభేదము- తన జాతివస్తువు కంటె తాను భేదముగ నుం

డుట. (ఉ- ఒక చెట్టునకు వేటొక చెట్టుతోఁ గలభేదము)

(2) విజాతీయభేదము- ఇతరజాతివస్తువుకంటె తాను భేదముగ నుండుట.

ట. (ఉ- ఒక చెట్టునకు తాతితోఁ గలభేదము)

(3) స్వగతభేదము- తనయందే యుండు ఆవయవములకు, నీందిరియములకుఁ గల పరస్పరభేదము. (ఉ- ఒక చెట్టునందే దానిశోమ్మలు పత్రపుష్ప, ఫలాదులతో గల భేదము)

ఒక్క లేయై నిరవయవమగు ఆత్మకు నీభేదత్రయములేదని “ఏకమే వాద్వితీయం బ్రహ్మ” యనెడిశ్రుతి బోధించుచున్నది. (నేను నాది నాదేహము) ఇత్యాదిదేహభిమానమే అజ్ఞానము, దానివలనఁ గలిగెడు శోకము, మోహము, రాగము, ద్వేషము మొదలగు వృత్తులనెడి లతాగుల్మదులతోఁ జేరినదే ‘అజ్ఞానకాననము’. ఈదేహదివిషయములతో నాకట్టిసంబంధమును లేదు, నేను శుద్ధపరిపూర్ణచిదేకాత్మను, అనెడి జ్ఞానమే ‘వహ్ని’. ఈవహ్నినిఁ బ్రజ్వలించఁజేసినయెడల అజ్ఞానకాననము దగ్ధమగును. అప్పుడు మిగిలి యుండునది శుద్ధబోధరూపబ్రహ్మనందము. స్వప్నవృత్తాంతము వలె నసత్యమగు సర్వప్రపంచమును మఱచి బ్రహ్మానందమయుండై యుండుటే యనిభావము.

॥౮॥

అవ||— ఆత్మజ్ఞానాగ్నివలన నజ్ఞానకాననమును దహించి నప్పటికి నీ అందువలన సత్యమగుఁ గనుపించు ప్రపంచజ్ఞానము తొలఁగదు కదా! యింక శోకాదులు కలుగకుండు టెట్లు? యను శంక రాఁగా త్రాఁచియందు సర్వభ్రాంతి కలిగినటులనే చిదాత్మయందుఁ గలిపిత మగు ప్రపంచము విమర్శకాలమున స్ఫురింపక సర్వభ్రాంతి తొలఁగఁగనే దాని కధిష్ఠానమగు తాద్రుమాత్రమే మిగిలియున్నట్లు ప్రపంచభ్రాంతి తొలఁగఁగనే

యాభ్రాంతికి నధిష్ఠాన మగు చైతన్యము మాత్రమే మిగిలియుండును. కనుక దుఃఖవీజమగు దేహభిమానము తొలగఁగనే తత్సంబంధమగు శోక మోహాదులు కలుగనేరవని నిరూపించుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ యత్ర విశ్వ మిదం భాతి కల్పితం రజ్జుసర్పవత్,
అనందపరమానందః స బోధ స్త్వం సుఖంచర ॥౯॥

తా॥ ఏనదురుబోధవలన దృశ్యప్రపంచ మంతయు, రజ్జువునందు సర్పభ్రాంతి కలుగునట్లు భ్రాంతిచే మాయాకల్పితముగఁ దోచునో, యట్టి బోధయే చిదాత్మనగు నేను, యని తెలిసికొని సుఖింతుము. స్వప్న ముంపజ్ఞానవశమున వ్యాఘ్రాదులను జూచి భయపడినవాఁడు బాగ్రవవస్థ రాగనే, అవ్యాఘ్రాదికములు మిథ్యాకల్పితములని తెలిసికొని స్వప్నమందుఁ గలిగిన భయమువోయి యెటులఁ జిత్తశాంతి నొందునో యట్లునే అజ్ఞానకల్పిత మగు విశ్వభ్రాంతి గురుబోధవలనఁ దొలఁగినంతట సాంసారికదుఃఖములను దొలఁగి సుఖించును. అయితే దుఃఖకారణమగు ప్రపంచ భ్రాంతి తొలఁగి దుఃఖాభావమైనంతమాత్రమున సుఖ మెట్లుగునందువేని నిత్యానంతానందస్వరూపమును జెప్పెద వినుము.

అనంతపరమానంద మనఁగా మనుష్యులొకానందదేలోకానంద ముల కంటె అత్యుత్కృష్టమగు పరమానందమవే నీవు. ఇచట, “ఎత్తస్యై వానందస్యాన్యాని భూతాని మాత్రా ముపజీవంతి” యనెడి శ్రుతిప్రమాణము. ఆత్మానుభవానందమే బ్రహ్మానందము. తదితరానందములు బ్రహ్మానందములోని పరమాణువులు.

అప॥—సర్వమును రజ్జువందు సర్పభ్రాంతివలెఁ గల్పితము. స్వాభావికముగఁ జూడఁదగినట్లు, అట్టి నిత్యానందాత్మక బంధమాక్షుము లే

టు కలిగెను? అను శంక కుత్తరము.

శ్లో || ముక్తాభిగూనీ ముక్తాహి బద్ధో బద్ధాభిమాన్యపి,
కిం వదంతీహ సత్యేయం యా మతి స్సా గతిర్భవేత్ ||

తా || నేను ముక్తుడను, అనెడి యభిమానము గలవాఁడు నిశ్చయముగ ముక్తుఁడు. నేను బద్ధుఁడను, అనెడి యభిమానము గలవాఁడు బద్ధుఁడే యగును. కారణమేమన? బంధమోక్షములు రెండును అభిమానకల్పితములే కాని వాస్తవములు కావు జ్ఞానికి బంధమోక్షములు లేవు. పరమార్థదశయందు ఆత్మమాత్రమే సత్యము. మాయా (అజ్ఞాన)కల్పితమంతయు నసత్యము. “యా మతి స్సా గతిర్భవేత్” యనెడి విద్యజ్ఞనశ్చరియు నిట్లే బోధించుచున్నది. మఱియు, “తం విద్యా కర్మణీ సమారభే తే పూర్వప్రజ్ఞాచ” * అనెడి శ్లోకము, “యం యం వాపి స్మరన్ భావం” ఈ మొదలగు స్మృతులును, ఈయర్థమునే దృఢపరచుచు న్నువి. నరకులు పూర్వజన్మమందలి విద్యకుఁ గర్మమనకుఁ బ్రజ్ఞకుం దగిన దేహముం దాల్చి వ్యవహరింతు రని శ్మృత్యర్థము. ఏవిషయమును దలంచుచుఁ బూర్వదేహమును విడుచునో యాస్మరణమునకుఁ దగిన దేహముం దాల్చి వ్యవహరింతు రని స్మృత్యర్థము. కావుననే జడభరతునకుఁ అంత్య స్మరణానుగుణముగ హరిణ మహిషజన్మములు కలిగె నని పురాణప్రసిద్ధి.

(ఈవిషయమును బూర్వశ్లోకములందుఁ జెప్పినప్పటికి శిష్యునకు వి

* ఒక శరీరమును విడిచి మఱియొక శరీరమును ధరించునపుడు పూర్వప్రజ్ఞచేత అష్టవసువులతో శరీరారంభమగును. పూర్వప్రజ్ఞచేతనే ముక్తుడ ననెడి జ్ఞానము కలుగును. (అష్టవసువులనఁగా పృథివ్యాదిపంచభూతములు, ఆవిద్య, కామము, కర్మము.)

పరితభావనలు కలుగకుండ, దృఢజ్ఞానము గలుగుటకై యిట్లు మఱితమఱి
జెప్పెనని యూహించదగినది.)

అవ||—జీవాత్మకు బారమార్థికముగ బంధమోక్షములు కలవనెడి
తార్కికమతమును నిరాకరించుచున్నాఁడు.

శ్లో || అత్మా సాక్షీ విభుః పూర్ణ ఏకో ముక్త శ్చిదక్రియః,
అసంగో నిస్సప్తహృత్సంతో భ్రమా త్సంసారవాసినః ||

తా || దేహాదిసకలేంద్రియములు నేయు వ్యాపార మంతయుఁ దా
నే చేయుచున్నాననెడి యపభ్రమము (లేనిదియున్నటులఁ దలంచుట)చేత
ఆత్మసంసారిదలఁ దోచును. కాని విమర్శింపగా తాను సంసారియేకా
డు. ఏమనఁగా, 1 సాక్షి, 2 విభువు, 3 పూర్ణము, 4 ఏకము, 5 ముక్త
ము, 6 చైతన్యము, 7 అక్రియము, 8 అసంగము, 9 నిస్సప్తహృత్, 10 శాం
తము, అను నీ పదియు ఆత్మధర్మములు. ఇందు 1 సాక్షి యనఁగా దేహాదు
లు చేయు క్రియలకును, అహంకారమునకును సాక్షిమాత్రుడై కాని ఆత్మ
వానికిఁ గర్తృకాఁడు. 2 విభువు అనగా సర్వప్రపంచమునకు నధిపాత.
3 సర్వవ్యాపకుఁడు కనుక పూర్ణుఁడు. 4 సజాతీయవిజాతీయస్వగతభేదము
లేనందున ఏకము. 5 మాయకుఁ దత్సంబంధిసకలకార్యములకు నతీతుఁడగు
టవలన వస్తుగతీచేత సదా ముక్తుఁడు. 6 స్వప్రకాశుడై సర్వప్రపంచ
మును బ్రకాశింపఁజేయుటచేత * చైతన్యమాత్ముఁడు. 7 చేష్టారహితుఁ
డు గాన అక్రియుఁడు 8 తన కెట్టి సంబంధమును లేదు కనుక అసంగుఁ
డు. (“అసంగోవ్యయం పురుషః” అనెడి శ్లోతి యిచటఁ బ్రమాణము)
9 ఎట్టి విషయాభిలాషయు లేనివాఁడు గనుక నిస్సప్తహృత్. 10 ప్రవృ
* ఇచ్చట “తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతీ” అనెడి శ్లోతిప్రమాణము.

త్తి (పనిచేయుట) నివృత్తి (మానుట) యు, శరీరత్రయమును చిత్తవృత్తులు ను లేనందున శాంతుఁడు. (ఏదేని జేయునపుడు గాని మానునపుడుగాని మనస్సు సంకల్పించును, వాక్కు పలుకును, కరచరణాద్యవయవములు సేయును. ఆత్మ మనోవాక్కాయకర్మలకు సాక్షిమాత్రుఁడును వానితోసంబంధము లేనివాఁడును. పృవృత్తినివృత్తు లిందిరియధర్మములే కాని ఆత్మ ధర్మములు కావు. కనుక ఆత్మ సంసారి కాఁడు.)

అప॥ — నేను పరిచ్ఛిన్నుఁడను. ఈదేహము నాది, ఈగృహదారక్షేత్రాదులు నావి. నేను సుఖిని. నేను దుఃఖితుఁడను. ఈమొదలగు భ్రమములు ప్రతిజన్మమందును, అనాదిపరంపరగఁ గలిగియుండగా నొక్కసారి తత్త్వబోధ వినినమాత్రమున నివర్తింపశక్యము కావు కనుక, “ఆవృత్తిరస్మిన్నుపదేశాత్” యను వ్యాసమాత్రము ననుసరించి యనేక సామనీ యదైవతాత్మభావనఁ జేయఁజేయ విజాతీయశంకల్పములు తమంతట నణఁగు నని యుపదేశించుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ కూటస్థం బోధ మ్భద్రైర్వైత మాత్మానం పరిభావయ,
ఆభాసోహం భ్రమంముక్త్యా భావం బాహ్యయథాన్తరమ్ ॥

తా॥ ఓయి శిష్య! “అహంకారమేనేను” అనెడిభ్రాంతిని విడువ్రము. పిమ్మట ఇది నాది, ఈదేహము నేను, ఈగృహాదికము నాది, ఇత్యాదిభావ్యాపదార్థసంబంధముగు మఘకారమును, నేను సుఖిని, దుఃఖితుఁడను, మూఁడుఁడను, మొదలగు అంతరపదార్థస్వరూపముగు నభిమానమును వదిలి నేను అకర్తను, అసంగుఁడను, బోధస్వరూపుఁడను, సర్వవ్యాపకుఁడనగు అద్వితీయపరమాత్మను, అని సర్వదా భావించుము.

అవ|| — ఈ దేహాభిమాన మనాదిగ నుండుటచేత సకృద్భావనవలన దొలంగదు గనుక ఆయాభిమానపాశమును జ్ఞానఖడ్గముచేత మఱల మఱల తెగనఱికి ఆత్మసుఖము నొందు మని బోధించుచున్నాడు.

శ్లో || దేహాభిమానపాశేన చిరం బద్ధోసి పుత్రక!.

బోధోహం జ్ఞానఖడ్గేన తన్నికృత్య సుఖభవ ||౧౩||

తా || వత్సా! దేహమే నేనను దృఢాభిమానపాశముచేత చిరకాలమునుండి నీవు బంధింపబడి యున్నావు. “నేను కేవలము చిద్రూపుడ” నను జ్ఞానఖడ్గముచేత, (నిరంతరాభ్యాసమున) ఆపాశమునుఁ బూర్తిగఁ జెగనఱికి ఆత్మసుఖము నొందుమా. సకలప్రాణులు జన్మారంభము నుండియు నజ్ఞానచక్రము అభిమానబద్ధులై యుండుట సహజము. దేహాభిమానము లేని ప్రాప్రపంచికవ్యాపారమే లేదు. ధీమంతుడగు నరనకు జ్ఞానసాధనము కలదు. గనుక భ్రమమాత్రమును, మిథ్యాకల్పితము నగు దేహాదిప్రపంచము నుపేక్షించి బాహ్యభ్యంతరవాసనల నెల్ల విడచి నిత్యమును సర్వవ్యాపకమునై, అంతర్వ్యోమిస్వరూపమున పరమేశ్వరాభిన్నమగు ఆత్మస్వరూపమును సద్గురుబోధవలనఁ జెలిసికొని సదా చిదానందమున నుండుటయే ముక్తియని శ్రీఅష్టావక్రముని శిష్యునకు మఱల మఱల బోధించెను. ||౧౩||

అవ|| — “చిత్తకృత్తి నిరోధరూపమగు సమాధియే బంధనివృత్తి హేతువు” అని చెప్పిన పాతండ్రిలవఁతమును గూడ నిరాకరించుచు ఆత్మను భవమును నిరూపించుచున్నాడు.

శ్లో || నిస్సంగో నిష్క్రియోసిత్వం స్వప్రకాశో నిరంజనః,

అమమేవహి తే బంధః సమాధి మనుతిష్ఠసి ||౧౪||

తా || శిష్య! నీవు నిశ్చయముగ నిస్సంగుడవు. దేహములలో దే నితోడను నీకు సంబంధమే లేదు. మఱియు, నీవు క్రియారహితుడవు. ఏమన నీవు స్వయంప్రకాశస్వరూపుడవు. (ఉపాధిక్యతావరణము లేని నిరంజనుడవు నగు పరిశుద్ధాత్మవు. అట్టి నీవు సమాప్తస్థానమునకై యత్నించితివేని నిష్క్రియుడ వగు నీవు సక్రియుడ వగుదువు. కావున సమాధియు బంధమే యగును. జ్ఞానాభివృద్ధికొరకు జేయు నేయస్థానము యినను గర్మ మగుటచేత ముక్తికి ప్రతిబంధమే యగును. (అప్రయత్నము గ సర్వమనోవృత్తులు నశింపఁ దనంతటఁ దాను చిదేకాగ్రత నుండుటయె జ్ఞానము అదియే ముక్తి.)

వి— ఆర్యసమృతచుగు సమాధిని నిష్కేధించుట యుచితమా? యని న సమాధియు, దేవతోపాసనయు, ఆరురుక్షువులప, చిదాత్మావరక మగు నవిద్యను విక్షేపసహితముగఁ దొలగించుటకు సాధనములు కనుక వారలక వసరమే. కాని విక్షేపావరణము తొలగిన ఆరూఢులకు స్వరూపజ్ఞానోపయోగములు కావు గనుక వారల కనవసరము. కావుననే “అవరణాభిధవార్థావృత్తిః” అని చెప్పబడినది. మఱియు “అవిద్యాకల్పితనామరూపవ్యపోహ ఏవ ప్రయతేత విద్వాన్” న బ్రహ్మబోధే తదపోహమాత్మాద్భ్రమోవభాతి స్వయం మేవ సాక్షాత్” అని మహావాక్యదర్పణము లోఁ జెప్పబడినది. కావున ఆరూఢులు, కల్పితనామరూపవ్యపోహమునకే యత్నింపవలెనని యభిప్రాయము.

||౧౪||

అవ||— ఇట్లాత్మతిరిక్తమగు సమాధియును గూడనని చెప్పి క్రింది రెండుస్థోకములలో సర్వకల్పనలకు మూలమైన అంతఃకరణమును విడచి ప్రతన్యమాత్మగిడవగుమని బోధించుచున్నాఁడు.

శ్లో || త్వయా వ్యాప్త మనం విశ్వంత్యయిప్రోతం యథార్థతః
శుద్ధబుద్ధస్వరూప స్త్వం మాగమః త్సుద్రచిత్తతాం ||౧౫||

తా || ఓయి శిష్య! కార్యము లగు కటకకుండలాదులు కారణ
మగు కనకముచే వ్యాపింపఁబడియుండునట్లు, కార్యమగు నీవిశ్వమంత
యు 'సర్వకారణపరిపూర్ణాత్మ' కగు నీచే వ్యాపింపఁ బడియున్నది. మృ
త్తుకుండి కడవలు, ముంతలు మొదలగునవి యెట్లగుచున్నవో యట్లే యీ
ప్రపంచమంతయు చిద్రూపాత్మకమగు నీనుండియే కలుగును. యథార్థము
గ నీవు పరిశుద్ధుడవు. అవిద్యకును, అవిద్యవలనఁ గల్గింపఁబడుచున్న
ప్రపంచమునకును నీవతీతుడవు. స్వయంప్రకాశమాన మగు చిద్రూపుఁ
డవు. మఱియు, “సర్వగంధ సర్వరసః || నేత్రే నేత్రీ” అను శ్రుతివ్య
యానుసారముగను, అధ్యాయోపాపవాదన్యాయముగను, ఆత్మతత్త్వము
ప్రపంచాతీతమయినది. కాబట్టి శిష్య! సర్వదా స్వయంప్రకాశమానసరి
పూర్ణశుద్ధబుద్ధస్వరూపునిగా నిన్ను నీవు తెలిసికొని దీనికి విపరీతము లగు
శ్చుద్రిభావనలు కలుగకుండ నదా చిదాత్మానుభవమున సుఖించుము. ||౧౫||

అన|| — దేహధారులకు ప్రతీయమానములగు, (లేనివి యున్నట్లు
లఁ దోచుచు) షడూర్ములు, షడ్భావవికారములును నీవి కావనియు, నీవుహా
నికి విలక్షణుఁడవనియుఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

శ్లో || నిరచేత్తో నిర్వికారో నిర్భర శ్రీతలాశయః,

ఆగాధబుద్ధి రత్సుభో భవ చిన్మాత్రవాసనః ||౧౬||

తా || శిష్య! (ప్రాణసత్తము లగు) శ్చుత్ప్రిపాసలు, (మనోధర్మ
ములగు) శోకమోహములు, (దేహధర్మములగు) జరామరణములు, అనెడి

షడ్రూపులును; (దేహధర్మము లగు) జాయతే (పుట్టుట), అస్తి (పుట్టియుండుట), వర్ధతే (తెలుగుట); విపరీణమతే (పండుట), అపక్షీయతే (తలుగుట), వినశ్యతి (నశించుట) అను షడ్భావవికారములును నీకు లేవు. కాబట్టి నీవు నిరపేక్షుండవు, (ఆత్మేతరమందుఁ గోరిక లేనివాడవు) నిర్వికారుండవు; నిర్భరుండవు, (చిష్టనస్వరూపుండవు) శీతలాశయుండవు, (ముక్తిపర్యంతము సుఖస్వరూపుండవు) అగాఢబుద్ధివి, (అపరిచ్ఛిన్నమగు స్వరూపచైతన్యరూపుండవు) అక్షుబ్ధుండవు, అవిద్యవలనఁ గలుగు ఊఁభ లేనివాడవు) నీస్వరూప మిట్టిది. కనుక దేహము వలెనే దేహసంబంధము గు సర్వక్రియలును అవిద్యాకల్పితము లని రూఢిగ నమ్మి వానిని స్మరింపక నిరంతరము చిన్మాత్రుండవై ఆత్మానందము నొందుము. ౧౭

అనఁ— “విషయా నివిషవత్త్వజః । సత్యం పీయూషవద్భజః” అని మోక్షోపాయముఁ బ్రధమశ్లోకమునం దుపదేశింపఁబడినది. కాని విషయముల విషతుల్యముగను, సత్యాత్మను అమృతతుల్యముగను యెంచుటకు హేతువునుఁ జెప్పియుండలేదు, కనుక, యాహేతువును బోధించుచు పై పదియార్యశ్లోకములలో నిట్లు మోక్షోపేతువును బోధించి, యింక నద్దమం దారోపింపఁబడిన శరీరాదికమును, అద్దము బాహ్యంభ్యంతరములందువ్యాపించియుండునట్లై చిదాత్మయందారోపింపఁబడిన విశ్వమును చిదాత్మ బాహ్యంభ్యంతరములందు వ్యాపించి యుండుననియు, ఆచిద్రూపాపత్తియే పరమపురుషార్థ మనియు యుక్తియుక్తముగ నీప్రకరణార్థమంతయు శ్లోకత్రయముచే సంగ్రహముగఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

శ్లో । సాకార మనృతేం విద్ధి నిరాకారంతు నిశ్చలమ్,

ఏతత్త్వోపదేశేన న పునర్భవసంభవః

1౧౭॥

తా || ఓయి శిష్యా! కంటి కగపడు దేహోదిసర్వప్రపంచమును విధ్వంసని తెలిసికొని దానిని విషతుల్యముగ నెంచి, దానియందభిమానము మొదలంట విడువుము. యే యాకారమును లేని ఆత్మతత్త్వము, కాలత్రయమందును సర్వమునకు సాక్షియై స్థిరస్థాయిగ నుండునని యెరుంగుము. దీనికి “నిత్యం విజ్ఞాన మానందం బ్రహ్మ” యను శ్రుతిప్రమాణము. అనగా విజ్ఞానము (అనుభవము) వలన గలుగు ఆనందమే బ్రహ్మము. అది యే చిన్మాత్రరూపము. అచిన్మాత్రతత్త్వము నందు సదా విశ్రామించి యుండుటయే ముక్తి. అట్టి ముక్తి గననంతట పునర్జన్మము గలుగదు. ౧౭

అన||— వర్ణాశ్రమభేదము గల స్థూలశరీరముకంటెను, పుణ్యపాపకర్మాధర్మములు గల సూక్ష్మశరీరము కంటెను, పరిపూర్ణచైతన్యము విలక్షణమయినదని దృష్టాంతముతో నిరూపించుచున్నాడు.—

శ్లో || యథైవాదర్శమధ్యస్థే రూపేంతః పరితస్తు సః,
తథైవాస్మి స్మరీచేంతః పరితః పరమేశ్వరః ||౧౮||

తా || అద్వమనందుఁ బ్రతిబింబించు శరీరాదికము యొక్క లోపల, వెలుపలను, చుట్టును నద్వమ వ్యాపించియున్నటులే యీ స్థూలశరీరమందు లోపలను, వెలుపలను, నలుతట్టులను చిదాత్మయగు పరమేశ్వరుఁడు వ్యాపించియున్నాడు. ఈ యుదాహరణము వలన “యత్ర విశ్వమిదం భూతీ కల్పితం రజాసర్వవత్” శ్లో ||౯|| ఇత్యాదిశ్లోకములచేతఁ జెప్పబడిన ప్రకరణార్థమంతయు నిట్లు సంక్షేపముగ నూచింపఁబడినది.

వి— సముద్రములో ముంపబడిన ఘటములు బాహ్యంతరములయందు జలముచే నావరింపఁబడియుండునట్లు, సకలోపాధులును బాహ్యభ్యంతరములచే నావరింపఁబడియుండునట్లు,

ॐ

తరములందు పరమాత్మ (The Universal Light) చే నావరింపబడి యున్నది. ఆపరమాత్మ చైతన్యము వలననే యీజడోపాధులకు చైతన్యము కలుగుచున్నది. ఈయుపాధు లన్నియు స్వప్నప్రపంచము వలె ఆ భాసమాత్రములే కాని వాస్తవములు గావు. సముద్రమందలి తరంగముల వంటివి. ఈయుపాధుల నుపేక్షింపఁ గా నిత్యసత్యవస్తువగు పరమాత్మ మాత్రమే శేషించి యుండును గాన నా “పరమాత్మయే నేను” (బ్రహ్మస్మి) అను నిశ్చయజ్ఞానము కలుగుటయే మోక్షసాధన మని యభిప్రాయము.

॥౧౮॥

అవ॥—దర్శనదృష్టాంతము వలన పరిచ్ఛిన్నత్వాదిభ్రమాపత్తి కలుగుచున్నందున అత్యయంతధ్యస్తమై శరీరమందున్న అత్యస్థితి విస్మయము కా లేదు. కనుక ఘటాకాశదృష్టాంతముచేత బాహ్యభృంతరవ్యాపకమైన అత్యస్థితిని నిరూపించుచున్నాడు.—

శ్లో॥ ఏకం సర్వగతం వ్యోమ బహిరంత ర్యథా ఘటే,

నిత్యం నిరంతరం బ్రహ్మ సర్వభూతగణేతథా ॥౧౯॥

తా॥ ఘటాదుల లోపలను, వెలుపలను, వ్యాపించియున్న ఆకాశము సర్వగతమై, నిత్యమై, ఏకమై యెట్లున్నదో యటులనే యాపరబ్రహ్మము సర్వభూతగణముల యొక్క బహిరంతరముల యందు సర్వదా నిత్యమై వ్యాపించియున్నది. కావున “బోధోఽహం” అను దృఢవిశ్వాసజ్ఞానఖడ్గముచేత దేహమే నేననెడి పాశమును విరూఢించి, అత్యగుఘ్నము నొందుము. (నానారూపములఁ గనుపడు ఘటాదులు భిన్నమైనవనించినను, అఘటాదుల బహిరంతరముల నుండు ఆకాశము నిత్యమై, ఏకమై యున్న

ఓలే, నానాయాపములతో కనబడు భూతగణసంకీర్ణమయిన దృశ్యప్రపంచము నశించినప్పటికి పరిపూర్ణైకపరబ్రహ్మమగు ఆత్మ సర్వవ్యాపియై నిత్యమై నిరస్థాయిగ నున్నదని భావము) || ౧౯ ||

౧ వ ప్రకరణము

ఆత్మానుభవోపదేశము

సమాప్తము.

౨ బ ప్ర క రణ ము

ఆత్మనుభవోల్లాసము.

శిష్య పోక్తము,

అన||— శ్రీ అష్టావక్రముని యుపదేశించిన తత్వబోధామృతము
ను గోల్లినవాడై, జనకరాజు తనకు ఆత్మనుభవానంద ముప్పొంగ, గురు
శృతోపకారమును బ్రకటించుటకై, ప్రాచీనసంస్కారవశమున బాధితా
నుగతమగు మోహవిడంబనను స్మరించుచున్నాఁడు—

శ్లో || అహో! నిరంజనశ్యాంతోబోధోహం ప్రకృతేఃపరః,
ఏతావంత నుహం కాలం మోహేనైవ విడంగితః ||

తా || అహో! ఏమియాశ్చర్యము! నా యదృష్టవశమున గురూపదేశ
మునఁగలిగిన అద్భుతానుభవమువలన నిపుడు నేను సర్వోపాధివినిర్ముక్తుఁ
డను, సర్వవికారకూన్మ్యుడను, మాయాంశకారనిర్గుఢుడను, స్వప్రకాశచి
ద్రాపుడను నైతిని. అయ్యో! గురూపదేశమునకుఁ బూర్వము దేహమిట్టిది,
ఆత్మయిట్టిది యను వివేకము లేనివాఁడనై మోహవశుఁడనై యుంటిని. ఇ
పుడు గురుప్రసాదాటణయమున ఆత్మనందానుభవముఁ గలిగి యుంటిని. ౧

అన||— ఇట్టిదివలనఁ దాను చెందిన మోహవిడంబననుజెప్పి, గురు
ప్రసాదమునఁ దనకిపుడు దేహాత్మవివేకము కలిగినదని సహేతుకముగఁ
జెప్పుచున్నాఁడు.

శ్లో యథా ప్రకాశయామ్యకో దేహమేనం తథా జగత్,
అతో మమ జగత్సర్వమథవా న చ కించన ॥ ౨ ॥

తా ॥ ఏకాత్మనై నే నీ స్థూలదేహము నెటులఁ బ్రకాశింపజేయుచున్నానో యటులనే యీవిశ్వముంగూడఁ బ్రకాశింపజేయుచున్నాను. (జడమగు దేహము వలెనే యీవిశ్వముసయితము జడమేకాని అత్యేకాదని భావము.)

అయితే జగత్తుమొదలు దేహమువఱకుఁ గల జడవస్తువులతోఁ జదాత్మకు సంబంధమెట్టిదని విమర్శింపఁ గా, అది కల్పితమేకాని వాస్తవముకాదని దృఢపరచుచున్నాడు—

దృశ్యమగు జగత్తుంతయు దృగ్భూపుఁడనగు నాయందాలోపింపఁబడినదగుటచేత, ఆరోపితజగత్తు ప్రబోధకాలమందు స్వప్నమందుఁ దోచు జగత్తువలెనే మిథ్యయగును. సత్యసత్యవస్తువులకు సత్యసంబంధమెప్పు టికినిఁ గలుగనేరదు. ఆరోపణమును గల్పితమే ఇట్లు అధ్యారోపాపవాదమువలన విమర్శింపఁగ నేను ప్రకృతికి విలక్షణుఁడనైన శుద్ధబోధస్వరూపుఁడను, అని భావము.

అధ్యారోపమునఁ గా— స్వస్వకారములగు గగనమారుతాదిభూతములవలన భౌతికము (జగత్తు) కలుగుట.

అపవాదమునఁ గా— భూజలాదిభూతములు తమతమ కార్యములతోఁ గూడ స్వస్వకారణములందు లయించుట.

అధ్యాసమునఁ గా— భ్రాంతిచే అదికొనిదానిని అదియని తలఁచుట.

అధ్యాసీకమనఁ గా— అధ్యాసముచేతఁ గలిగిన సంబంధము తత్త్వజ్ఞానమువలన నశించునదేకాని సత్యముకాదు. ॥ ౨ ॥

అవ||--- స్థూలశరీరము మిథ్యయైనను స్వప్నావస్థయందుండు నూత్నశరీరమును, సుషుప్త్యవస్థయందుండు కారణశరీరమును గలవు. ఈనూత్నకారణశరీరములకంటె అత్య విలక్షణమైనదని విమర్శింపనియెడల, అత్య ప్రకృతివిలక్షణమైనదని తెలియబడదు కనుక నట్లు తెలియుటకైయాశరీరముల విమర్శనము వలనఁగలిగిన ఆత్మానుభవమును జెప్పుచున్నాఁడు--

శ్లో || సశరీర మపేచా విశ్వం పరిత్యజ్య మయాఽధునా,
కుతశ్చిత్కేశలాదేవ పరమాత్మా విలోక్యతే || 3 ||

తా|| ఆహా! ఏమియాశ్చర్యము! ఇప్పుడు లింగశరీరకారణశరీరసహితముగ నీస్థూలశరీరమును (విశ్వమును) పరిత్యజించి విమర్శింపఁగా, శాస్త్రాచార్యోపదేశమువలనఁ బ్రాప్తించిన చాతుర్యముచేతకదా పరమాత్మప్రమైన ఆత్మానందము ననుభవించుచున్నాను. మిథ్యయగు శరీరత్రయమును విమర్శింపఁ గా సత్యముగు అత్మమాత్రమే మిగులుచున్నది. పరమాత్మానుభవమునకు గురుప్రసాదముదక్క నితరోపాయము లేదనిభావము. || 3 ||

అవ||--- శరీరసహితప్రపంచమునకు ఆత్మసత్తకంటె పృథక్సత్తలే దనుటకు దృష్టాంతము.---

శ్లో || యథా న లోయతో భిన్నాస్తరంగాః ఘనబుద్బదాః,
అత్మనా న తథా భిన్నం విశ్వమాత్మవినిగ్గతమ్ || ౪ ||

తా|| జలమందుఁబుట్టిన ఘనతరంగబుద్బదములకు జలసత్తకంటె నన్యసత్తలేనిచందమున, అత్మయందాఠోఽపింపఁబడిన విశ్వమునకు ఆత్మసత్తకంటె నన్యసత్తలేదు. తరంగబుద్బదాదులకు జలమధిష్ఠానమయినందున నవి జలము కంటె నెట్లు వేరుగావో, యట్లునె సర్వప్రపంచమున కధిష్ఠానము

యన చిద్రూపాత్మకంబై జగత్తు వేటుకొడు.

వి— సముద్రమందు బొడము తరంగాదికము సముద్రమాత్రమే
యని భావించినటుల సర్వాధిష్టానాత్మయొక్క వివర్తరూపమగు ప్రపంచ
మంతయు పరమాత్మగానే భావింపవలెనని యభిప్రాయము. దృశ్యము
ను బ్రహ్మముగా భావించుచుండుటచేత దృశ్యవస్తుస్ఫురణము క్రమముగ
నశించి సర్వత్ర బ్రహ్మమే స్ఫురించుచుండును. || ౪ ||

అప||--- ఆత్మయే సర్వము నని నిరూపించుట కింకొక దృష్టాం
తము.---

శ్లో || తంతమాత్రో భవే దేవ కటో యత్వద్విచారితః,
ఆత్మతన్మాత్ర మేవేదం తస్య ద్విత్వం విచారితమ్ ||౫||

తా || స్థూలదృష్టిని విమర్శింపఁ గా వస్త్రము నూలుపోగులతో నేయఁ బ
డిన వస్త్రరూపముగ మండియు నూలుకంటె విలక్షణముగఁ గనుపడుచు
న్నను అది నూలుపోగులైనట్లు, బాహ్యదృష్టిని నీవిశ్వమంతయు బ్రహ్మ
ముకంటె విలక్షణముగఁ గనిపించుచున్నను, విమర్శింపఁ గా నది ఆత్మస
త్తామాత్రాత్మకమై యగుచున్నది. నూలు లేనిది వస్త్రములేనట్లు ఆత్మకాని
ది విశ్వమును లేదు. బట్టను నూలధిస్తానమయినట్లు విశ్వమున కాత్మయే ఆ
ధిస్తాన మని భావము. || ౫ ||

అప||— ఆత్మయే యంతటను వ్యాపించి యున్నదని నిరూపించు
ట కింకొక దృష్టాంతము.---

శ్లో॥ యథైవేక్షురసే క్షప్త తేన వ్యాప్తైవ శీర్గరా,
తథా విశ్వం మయి క్షప్తం మయా వ్యాప్తం నిరంతరం॥

తా॥ చెఱకురసమునఁ గల్పింపఁ బడిన చక్కెరయొక్క మాధుర్యము చక్కెర కధిస్తానమయిన చెఱకునదే యైనట్లు, నిత్యానందస్వరూపాత్మ నగు నాయందుఁ గల్పితమయిన విశ్వము బాహ్యభ్యంతరములందంతట నిత్యానందస్వరూపుఁడ నగు నాచేతనే వ్యాపింపఁ బడియున్నది. కావున విశ్వ మానందాత్మస్వరూపమే యని భావము.

జీవున కానందము సహజము. ఏపాఞ్చియు సహజమగు ఆనందము పోవలెననియు, దుఃఖము కావలెననియుఁ గోరదు. కాని దుఃఖము పోవలెననియు, అనందము కావలెననియే కోరును. కాఁకటి అనందము నిత్యము, సహజము. అదియే బ్రహ్మస్వరూపము. దుఃఖము ఉపాధికృతము. ఇచట, “ఆనందాద్ధ్యేవ ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే” “ఆనందోబ్రహ్మ” ఇత్యాదిశ్రుతులు ప్రమాణము. మఱియు శ్లో॥ అస్తి భాతి ప్రియం రూపం నామ చేత్యంశపంచకం। అద్యత్రయం బ్రహ్మరూపం జగద్రూపం తతో ద్వయం ॥ ఇతి శ్లోకరీత్యా ఆత్మస్వధర్మము లగు అస్తి భాతి ప్రియం అమ రూపములచేత నేనంతటను నిండి యున్నాఁడనని పై (౪-౫-౬) శ్లోకత్రయముచేత నిరూపింపఁబడినది. ॥ ౩ ॥

అవ॥— విశ్వము చిదాత్మకమై పోయిన కదా, అట్టి మొక పుష్పదు భాసించుటకు, నొకప్పుడు భాసించుచుండుటకుఁ గారణము నుత్తరము.

శ్లో॥ అత్తజ్ఞానా జగద్భూతి అత్తజ్ఞానా న్న భాసతే,
రజ్జ్వజ్ఞానా దహి ర్భూతి తద్దానా ద్భాసతే నహి ॥౨॥

తా ॥ రజ్జవునందు సర్పభ్రాంతి కలిగినపుడు భ్రాంతి కథిష్ఠాన మగు రజ్జవు కేవలము సర్పము వలెనే కనుపడును. కాని యది రజ్జవుగాఁ దెలిసినంత దానియందు సర్పభ్రాంతి కలుగదు. అప్రకారమే, అధిష్ఠానమగు ఆత్మవస్తువును చెలియనపుడు, ఈవిశ్వము విశ్వముగనే కనఁబడును. కాని ప్రబోధవలన ఆత్మతత్వముం చెలిసినంతట స్వప్నప్రంపచమువలె విశ్వము మిథ్యయగును. కాకాక్షిన్యాయమున నేకదృష్టి యిచట భావింపవలయును.

అర్చి— ఆత్మజ్ఞానము లేనపుడు ఆత్మప్రకాశము లేదు కదా, అట్లాత్మప్రకాశము లేకయె విశ్వ మెటులఁ బ్రకాశించును? అను సంగత్యమును దొలగించుటకై విశ్వము స్వరూపచైతన్యబలముచేతనే ప్రకాశించుచున్నదని చెప్పుచున్నాఁడు.—

శ్లో॥ ప్రకాశో మే నిజం రూపం నాతిరిక్తోస్త్వహం తతః,
యదా ప్రకాశ తే వ్విశ్వం తదాహం భాస ఏవ హి॥౩॥

తా ॥ ప్రకాశము, అనఁగా నిత్యబోధయే నాస్వాభావికరూపము. అట్టి స్వయంప్రకాశుడైన నగు నేను అప్రకాశముకంటె వేఱు కాను. ఇచట “యచ్చంద్రమునఁ బ్రకాశించుచున్న తల్లెజో విద్ధి మామకం” అను గీతావచనము ప్రమాణము. విశ్వము ప్రకాశించునపు డెల్ల ఆత్మప్రకాశము ననే ప్రకాశించుచున్నది. స్వరూపచైతన్యము సర్వజడభాసకము. జడవస్తువెల్లియు నాత్మప్రకాశము లేక స్ఫురింపదు. మరియు, ఆత్మస్వరూపప్రకాశమే లేనియెడల జగత్తు భాసింపదు. ఆత్మప్రకాశసహితమగు ధీవృత్తి

వస్తువు నావరించిన అజ్ఞానమును దొలగింప వస్తుసత్త స్ఫురించును. విశ్వ మెపుడు స్ఫురించినను ఆత్మప్రకాశముననే స్ఫురించునని “తస్య భాసా సర్వ మిదం విభాతీ” అనేడి శ్రుతి బోధించుచున్నది. || ౮ ||

అవ|| — స్వప్రకాశాత్మయందు జడమగు విశ్వము స్ఫురించుటకు అజ్ఞానమే కారణ మనుటకు దృష్టాంతము. —

శ్లో|| అహో! వికల్పితం విశ్వ మజ్ఞానా న్మయి భాసతే,
రూప్యం శుక్తా ఫణీ రజ్జౌ వారి సూర్యకరే యథా ||

తా || అహో! ఏమి యాశ్చర్యము! శుక్తియందు రజతభ్రమయు, రజ్జు వునందు సర్పభ్రాంతియు, విండమావులందు జలభ్రాంతియుఁ గలుగునటు లె స్వప్రకాశుడైన నగు నాయందు అజ్ఞానము వలన మిథ్యాకల్పిత మగు విశ్వము స్ఫురించుచున్నది. || ౯ ||

అవ|| — మాయావికారమగు విశ్వము మాయవలననే పుట్టి మాయ యందే లయమగును గాని, ఆవిశ్వముయొక్క యుత్పత్తిప్రళయములు చైతన్యాత్మకమందు కావు, అని వాదించు సాంఖ్యమతమును నిరాకరించు చున్నాడు. —

శ్లో|| మత్తో వినిర్గతం విశ్వం మయ్యేవ లయ మేవ్యతి,
మృది కుంభో జలే ఏచిః కనకే కటకం యథా || ౧౦ ||

తా || మట్టినుండి కుండలు, ముంతలు మొదలగునవియు, జలమునం దలలును, కనకమునుండి కటకకుండలాదులును గలిగి, అవి యామృత్తికా

దులందే లయించునట్లుల, విశ్వమంతయు నావలననే కల్పితమై నాయందే లయమగుచున్నది (అనఁగా, అజ్ఞానదశయందు విశ్వము స్ఫురించును. ప్రజ్ఞానమందు లయమగును). ఇచట, “యతోవా ఇమాని భూతాని జాయంతే యేన జాతాని జీవంతి యత్ప్రయం చ్యభిసంవిశంతి” అనెడు శ్లోతి ప్రమాణము.

వి— పరమాత్మయందంతర్భూతమై యున్న మాయాశక్తియే అధ్యాసచేత ప్రపంచరూపముగ భాసించుచున్నది. అనఁగా ప్రపంచము పరమాత్మయొక్క వివర్తరూపము. శుక్తియందు రజతము, రజ్జువందు సర్పమును తోచిన విధమున మాయచే కల్పితము. అమాయ పరమాత్మకంటె భిన్నము కాదు. కావున మాయాకల్పితప్రపంచము, అనఁగా సర్వదృశ్యమును పరబ్రహ్మమే యని భావము. ||౧౦||

అవ!— మృత్తిక కుండయైనట్లు బ్రహ్మము విశ్వముగ మాటినచో బ్రహ్మమున్న వికారియై మృత్తిక వలెనే నశింపవలసి వచ్చును. అనుశంక క్షుత్తరము.

శ్లో || అహో! అహం నమోముహ్యం వినాశోయస్య నాస్తి మే
బ్రహ్మదిస్తంబపర్యంతం జగన్నాశేఽపి తివ్రతః ||౧౧||

తా || సకలమునకు నుపాదానమయ్యును నాకు వికారస్వరూపములు లేవు. ఏలయన, కటకాదులకుఁ గనకము వలె విశ్వమునకు నేను పరిణామోపాదానకారణము కాను. పటమునకుఁ దంతువు వలె ఆరంభోపాదానకారణమును గాను. మఱియేమన, సర్పారోపమునకు రజ్జువువలె వివర్తోపాదానకారణ మగుదును.---

(అధిష్ఠానవస్తువుకు మార్పు లేకయై ఆరోపస్ఫూర్తివివర్తోపాదాన

ము, ఇందారోపదృష్టి గలవానికి అధిష్ఠానము స్ఫురింపదు. అధిష్ఠానత్వ
ష్టి గలవానికి ఆరోపము స్ఫురింపదు. “దంతిని దారువికారే దారు తిరో
భవతి సోపి తత్రైవ । జగతి తథా పరమాత్మా పరమాత్మన్యపి జగత్తిరోధ
త్తే” యని యాచార్యవచనము. (ఉత్సవాదులలో కట్టలు, గడ్డి, రంగు
లు మొదలగు వానితో నేనుగను గట్టి యలంకరింతురు కదా. అది యే
నుగయే. యను భ్రమ గల బాలురకు దార్వాదికము స్ఫురింపదు. అది
దార్వాదికరూపమే కాని యేనుగను కాదనెడి తత్త్వబుద్ధిగలవారలకు గ
జము స్ఫురింపదు. ఇదియే వివర్తోపాదానము.) సకలకార్యములకు నట్టి వి
వర్తోపాదానకారణమై కాలత్రయమందును నాశము లేకఁ బ్రకాశించు
నాకు నేనే నమస్కరింతును. బ్రహ్మాదిస్తంభపర్యంతమును గల చరాచర
ప్రపంచము నశించినను, దానికి సాక్షిమాత్రుడైన నగు నాకు నాశము లే
దు. ప్రళయమందు నైతము సర్వసాక్షినగు నాకు (ఆత్మకు) నాశము లేద
ని భావము. ఇచట, “సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ” “అజో నిత్యశ్చా
శ్వతోయం పురాణః” ఇత్యాదిశ్రుతులు ప్రమాణములు. || ౧౧ ||

అవ||--- ఆత్మ సుఖదుఃఖములతోఁ గూడిన నానావిధదేహములు
గలది. అట్టి యాత్మ అహంకారరూపముతో నాయాదేశములకు రాకపో
కలు నేయుచుండదా? యను శంకకు సమాధానము---

శ్లో || అహం! అహం నమో మహ్య మేకోహందేహవానపి,
క్వచి న్నగంతా నాగంతా వ్యాప్య విశ్వ మనస్థితః || ౧౨ ||

తా || ఆశ్చర్యరూపుడైనగు నాకు నేను నమస్కరించుచున్నాను.
శానాసుఖదుఃఖములతోఁ గూడిన వివిధశరీరములందు నున్నప్పటికి సర్వా

తృను నే నొకడనే. ఎట్లన, సూర్యుడు చంచలోపాధులయందు కంపము వలన వివిధరూపములఁ గనుపడుచున్నను ఒక్కఁడేయైనట్లు, విశ్వవ్యాపకుఁడనై యున్నందున పరిచ్ఛిన్నాహంకారమునకు విలక్షణుఁడ నగు నే నెట నుండియు రాను. ఎటకును బోను. నానావిధోపాధుల యందున్నను సర్వపరిపూర్ణుడనై, నిత్యుఁడనై యున్నాఁడను. గాన ఉపాధులకు రాకపోకలున్నను నాకు (ఆత్మకు) రాకపోకలు లేవు. || ౧౨ ||

అవ||— శరీరసంస్థము గలిగి జగత్తును ధరించిన ఆత్మకు నిస్సంగత్వ మెటుల? అను శంకకు సమాధానము.---

శ్లో || అహో! అహంనమో మహ్యం దక్షిణాస్తీహమత్మనుః,
అసంస్పృశ్య శరీరేణ యేన విశ్వం చిరంధృతం || ౧౩ ||

తా || చమరు లేని కాగడా యెట్లు వెలుగదో, యటుల ఆత్మ ప్రకాశము లేని శరీరాదికవిశ్వము ప్రకాశింపదు. శరీరములందుండియు శరీరములను స్పృశింపకయే చిరకాలమునుండి యీశావరజంగమరూపమగు సర్వజగత్తును ధరించియున్నాఁడను. అట్టి యసంభావ్యకార్యవిధానచతురుఁడు నాకంటె నితరుఁడు లేడు. కావున నట్టియాశ్చర్యరూపుఁడ నగువాకే నమస్కారము. || ౧౩ ||

అవ||— గృహముతో సంబంధించిన కుడ్యాదికమే గృహమునుధరించును కాని, సంబంధములేని జెవ్వియును గృహమును ధరింపవు. అటులనే జగత్తుతో సంబంధము లేని పరమాత్మ జగత్తు నెట్లు సంబంధము లేకుండ ధరించును? అను శంకకు సమాధానము.---

శ్లో॥ అహో! అహం నమో మహ్యం యస్య మేనాస్తికించన,
అథవా యస్య మే సర్వం యద్వాఙ్మానసగోచరం॥౧౪॥

తా ॥ సత్యము వ్యావహారికము, పాత్రిభాసికము, పారమార్థికము నని త్రివిధము. జగద్వ్యాపారసమర్థమగునది వ్యావహారిక సత్యము. స్వప్నమందప్పటికి మాత్రము తోచుచు మెలఁకువ రాఁగా లేకపోవునది పాత్రిభాసిక సత్యము. కాలత్రయాబాధితమగు అత్య యొక్కటే పారమార్థిక సత్యము. అత్యసగు నావలె పరమార్థసత్యమగునది మతియొక్కటి లేదు; కనుక నాకు దేనితోడను వాస్తవసంబంధము లేదు. నాకు శరీరాదికముతో సంబంధము మిథ్యాతాదాత్మ్యము సలఁగ గల్గితము. బంగారము కుండలముగ మారినప్పటికి కుండలావస్థయందును, దీని పూర్వోత్తరావస్థలందును నది సువర్ణమే యగునటుల విశ్వముతో మిథ్యాతాదాత్మ్యసంబంధమున సున్న అత్య విశ్వముతో గలిసియుందును; అఁగా విశ్వాకారముగ నున్నపుడును, విశ్వము యొక్క పూర్వోత్తరావస్థలయందును స్వయం ప్రకాశమానమయి యుండును. కాఁబట్టి సర్వవ్యవహారావస్థలయందును, వ్యవహారసంబంధము లేనపుడును పరమాశ్చర్యరూపుఁడ నగు నాకే నమస్కారము. ॥౧౪॥

అప॥— జ్ఞానక్షేయజ్ఞాతృరూపత్రిపుటీరూపసంసారము ప్రవృత్తముగ నుండఁగ జగదాత్మలకు మిథ్యాతాదాత్మ్యమని యెట్లు చెప్పవచ్చును? అను శంక కుత్తరము.—

శ్లో॥ జ్ఞానం జ్ఞేయం తథా జ్ఞాతా త్రితయం నాస్తి వాస్తవం,
అజ్ఞానా ద్భూతి యత్రైవం సోహ మస్మి నిరంజనః॥౧౫॥

తా || జ్ఞానము, జ్ఞేయము, జ్ఞాత యను త్రిపుటీరూపము మాయా కల్పితమే కాని పారమార్థికముగ లేదు. అనిర్వచనీయమయిన ఆజ్ఞానము వలన మిథ్యాతాదాత్మ్యముచేత నీవిశ్వము, ఏనాఁడుదధ్యస్తమయి భాసించునో, అట్టి నేను నిరంజనుడను. అనఁగా ప్రపంచమలసంబంధకూన్యుడను. || ౧౫ ||

అవ||--- ప్రపంచమలసంబంధములేవి నిరంజనుడవగు నీకుదుఃఖునంబంధ మెటులఁగలిగెనని శంకరాఁగా, ద్వైతతత్త్వముమూలమునఁ గలిగినదే కాని వాస్తవముకొదనిచెప్పుచున్నాఁడు.---

శ్లో || ద్వైతములమహాదుఃఖం నాన్యత్ స్యాస్తి భేషజమ్,
దృశ్యమేతన్నపాసర్వం ఏకోహంచిత్రసోఽమలః || ౧౬ ||

తా||నిరంజనుడగు ఆత్మకు దుఃఖాభ్యాసము ద్వైతభ్రమవలనఁ గలిగినదే కాని వాస్తవముకాదు. మాయా తత్కార్యాతీతుఁడును, చిన్మాత్రస్వరూపుఁడును నగు నేనొక్కఁడనే నిత్యుడను. 'జడమగు దృశ్యప్రపంచము నుద్వము నసత్యము' అను పరమార్థజ్ఞాన మొకటియై త్రివిధదుఃఖవ్యాధులకుం బరహృషదము; కాని యితర మెట్టిదియును కాదు.

వి--- స్వప్నమందుఁ దోచు ప్రపంచ ముప్పటికి నిజముగఁ దోచినను జాగ్రదవస్థ రాఁగా నది మిథ్య యగుచున్నది కదా! అదేవిధమున అవిద్యావశమున నాభాసగాఁ దోచు త్రిపుటీరూపప్రపంచము స్వప్న రూపజ్ఞానము కలుగఁగనే మిథ్యయగుచున్నది. ఇట్లు ద్వైతప్రపంచము అధ్యాసమాత్రమే యని తెలిసికొనుటయే సంసారదుఃఖనాశనమౌతువు.

అన||-- అయితే యీ ద్వైతప్రపంచాధ్యాసమునకు నిమిత్త మేమి? ఉపాచార మేమి? అను ప్రశ్న కుత్తరము---

శ్లో || బోధమాత్రోహ మజ్ఞానా దుపాధిః కల్పితో మయా,
ఏవం విమృశతో నిత్యం నిర్వికల్పే స్థితిర్మమ ||౧౭||

తా || పారమార్థికముగ విచారింపఁగా నేను చిదేకమాత్ముఁడను. సర్వాధిష్ఠానమగు నాయందు మదీయమాయాశక్తివలన అహంకారాదులతోఁ గూడిన ద్వైతప్రపంచము కల్పింపఁబడినది. ఇట్లు నిత్యము విమర్శించుటచేత ద్వైతవాసన నశించి స్వరూపచైతన్యమందు స్థితి కలిగినది. (బ్రహ్మస్మి) యను నిష్ఠ కలిగినది. ||౧౭||

అవ||— లోకములో పుట్టిన దెల్ల నశించునుకదా స్వరూపచైతన్యప్రాప్తిరూపమగు ముక్తియుఁ బూర్వోక్తవిచారము వలన బుట్టినదే కనుక నదియు నశింపవలయును. అట్టి విచారము వలనఁ బుట్టునిదైతే విచార హీనులకుం గూడ ముక్తి కలుగవచ్చును. అను శంకలకు సమాధానము—

శ్లో || నమేబంధోస్తి మోక్షో వాభ్రాంతిశ్చాంతానిరాశ్రయా,
అహం! మయి స్థితం విశ్వం వస్తుతో న మయిస్థితం ||౧౮||

తా || నేను నిత్యచిద్రూపుఁడనగుటచే నాకు బంధమాక్షములు వాస్తవముగ లేవు. అట్లేని శాస్త్రవిచారమున కేమి ఫల మనిన, ఆరోపితబంధమాక్షములకుఁ గారణమగు భ్రాంతినీఁ దొలగించుటయే దానికి ఫలము. నాయందారోపితమగు విశ్వము కాలత్రయమందును నాసత్తకంబై నితరసత్త లేనిదగుటచేత, వాస్తవముగ లేదను విమర్శనము వలన, అజ్ఞానజన్యమగు

భ్రాంతి నష్టమగునే కాని, యీవిమర్శనము వలన నిత్యపరమానందాత్మ పుట్టింపఁబడదు. కనుక నది నశించునదియుం గాదు. శాస్త్రవిమర్శనము చేత భ్రాంతినిదానమగు అజ్ఞానము తొలఁగును. కనుక భ్రాంతియే నిరాధారమై నశించును. అట్లు విమర్శింపనివారలకు భ్రాంతి తొలఁగనిచే ముక్తి లేదు.

బి— విశ్వము, బంధము, మోక్షము ననునవి భ్రాంతిజన్యములు గనుక అజ్ఞానము తొలఁగఁగనే యది నశించునవే. అత్మ త్రికాటాబాధ్యమయిన కేవలపరమానందస్వరూపము. అట్టిస్వరూపప్రాప్తి రూపమగు ముక్తి నిత్యసిద్ధమయినచే కాని కొత్తరీతిగా బుట్టినది కాదు. మేళముచే నాచ్ఛాదించఁబడిన భానునివంటిది. అజ్ఞానమునెడి మేళము తొలఁగఁగనే జ్ఞానసూర్యుడు ప్రకాశించుచునే యుండును. భ్రాంతిని దొలగించుకొనుటయే ముక్తి సాధనమని యిందల్పిపరమార్థము. ||౧౫||

ఆచ||— ఉపాదానమగు అధిష్ఠానము నశింపకుండుటచేత ముక్తులకు ను దేహాదిప్రపంచముతో సంబంధము కలుగవలయునే? అను శంక కుత్తరము.---

శ్లో || శరీర మిదం విశ్విం న కించి దితి నిశ్చితమ్,

శుద్ధచిన్మాత్ర ఆత్మాచ తత్కస్మిన్మల్పనాధునా ||౧౬||

ఆ || శరీరోపాధితం గూడిన యీవిశ్వము సత్యమనిగాని, అసత్యమని కాని నిశ్చయింపఁబడదు. ఇందుకు, “నేహనానాస్తి కించన” అ నెడి శ్లోతి ప్రమాణము. అత్యయన్ననో యది చిన్మాత్రము, శుద్ధము, మాయామలసంబంధశూన్యమయినదియు కావున విశ్వకల్పన కుపాదాన మగు అజ్ఞానము నశించినపుడు విశ్వము దేనియందు కల్పింపఁబడును? ని

శ్లోకల్పన కాధారమే లేను. కనుక ప్రపంచకల్పనయు మిథ్యయే.
యగును. ||౧౯||

అస|| — ప్రసంచమంతయు మిథ్యయగునేని వర్ణజాత్యాశ్రమయుక్త
మగు శరీరము కూడ మిథ్యయే యగును. అట్లేని ఉత్తమశరీరములను గుఱిం
చి వర్తించెడు విధినిషేధశాస్త్రము మిథ్యకావలెను. అటులగునేని శాస్త్ర
బోధతము లగు స్వర్గసరకాగులు మిథ్యలగుటచే స్వర్గమంతాత గాని, సరక
మునుండి భయము కాని యెవ్వనికెం గలుగలేండవలయును. ఇంతయేకాక
శాస్త్రబోధనము లగు బంధమోక్షములు సర్వమో కాకబోలుయ్యును. అను
నీయాక్షేపణములకు అంగీకార పూర్వకముగ పరిహారముం జెప్పచు
న్నాడు.---

శ్లో || శరీరం స్వర్గసరకౌ బంధమోక్షౌ భయం తథా,
కల్పనామాత్రమేవైత త్కిం మే కార్యం చిదాత్మనః ||

తా || శరీరస్వర్గసరకాదిక మంతయు కల్పనామాత్రమే కాని వా
స్తవము కాదు. నిత్యసృకాశస్వరూపుడగు నూర్యునకు మేఘముల రాక
పోకలవలన లాభనష్టములు లేని విధమున సచ్చిదానందాత్ముడనగు నాకీ
శరీరాదికముల రాకపోకలవలన లాభనష్టములు లేవు. విధినిషేధములను బం
ధమోక్షములను బోధించెడి శాస్త్రములు అవిద్యావంతులను (అజ్ఞానులను)
గూర్చియే వర్తించును; గాని తత్త్వజ్ఞున కాశాస్త్రముల వలనఁ బ్రయోజన
మేమియు లేదు. ||౨౦||

అస|| — స్వర్గాదులతోఁ దమకుఁ బ్రయోజనము లేదని చెప్పియు.

న్నాడు. కావున, ఇహలోకముతోఁగూడఁ దనకుఁ గార్యము లేదని చెప్పుచున్నాఁడు.---

శ్లో॥ అహో! జనసమూహేపి నద్వైతం పశ్యంతో మయః.

అరణ్యమివ సంవృత్తం క్ష్య రతిం కరవాణ్యహం ॥౨౧॥

తా ॥ ద్వైతభ్రాంతిలేని నాకు జనసమూహమునయితము నిర్జనా రణ్యమువలె నున్నది. కావున మిథ్యాకల్పితప్రపంచములో జేనినిఁ బ్రేమింతును? దృగ్రూపుఁడనగు నాకు దృశ్యవస్తువునందు క్షీతి లేదని భావము. ॥౨౧॥

అవి— విషయములందుఁ గోరికలేకపోయినను, మమతాస్థానము గు శరీరమందును, అహంతాస్థానముగు అహంకారమందును (అనఁగా నా శరీరము నేను అను) స్పృహ కలుగుచున్నది కదా! యను ప్రశ్న తుత్తరము.---

శ్లో॥ నాహందేహో నమేదేహో జీవో నాహ మహంహేచిత్ .

అయ మేవ హి మే బంధ ఆసీద్భ్యా జీవితే స్పృహః ॥

తా ॥ దేహము జడము కనుక నది నేను కాను. నిస్సంగుఁడను కనుక నాకు దేహమును లేదు. అకర్తృత్వమగు నాకుఁ గర్తృరూప మగు అహంకారమును లేదు. నేను కేవలచిద్రూపుఁడను. అయితే, వివేకవంతులకుఁ గూడ జీవితమందు స్పృహయుండనేల యంటివేని వినుము; జీవితస్పృహయే నాకు పూర్వము బంధమయ్యెను. జీవసార్థమై పురుషుఁడు సేయు ధనార్జనాదికయత్నము జీవితేచ్ఛాబంధమగును. అది జ్ఞానసాధనము నకుఁ బ్రతిబంధమగును. ఇప్పుడు గురుబోధామృతపానసంతృప్తుఁడనై,

నిప్పుంగుండనై, సచ్చిదానందానుభవశాలినై యున్న నాకు ప్రాణధారణ
రూపమగు జీవితమందు సయితము స్పృహలేదు. ||౨౨||

అవ|| — పిమ్మట, తనయొక్క సర్వజగదధిపానత్వమును జూచి
చెప్పుచున్నాడు, —

శ్లో || అహో! భువనకల్లోలై ర్విచిత్రై ర్ద్వైక్సముత్థితమ్,
మయ్యనంతమహాంభోధౌ చిత్తవాతే సముద్యతే ||౨౩||

తా || ఆహా వింత! అనంతసుఖసాగరుండ నగు నాయందు చిత్త
మనెడి వాయువు బయలుదేరగ నానావిధభువనరూపములగు తరంగము
లనేకము లుత్పన్నమగుచున్నవి. నిర్మలమగు మహాసముద్రమున వాయు
జ్వంభణమువలె దరంగములు బుట్టినను, అతరంగములు సముద్రము కంటె
వేఱుకావు. అటులనే సర్వపరిపూర్ణమగు చిదాత్మయందు జిత్రవిజృం
భణము కలిగినేని యనంతములగు నానావిధభువనములు పొడమును, ఆభు
వనములు చిదాత్మ కంటె వేఱుకావు. అనగా ఆత్మకు జిత్రవైకల్యము
కలిగినప్పుడే మిథ్యయగు విశ్వము సుభరించును. మిథ్యయగు చిత్తము ఆత్మ
కాదుకనుక నట్టిచిత్తమందు భాషము సంకల్పవికల్పరూపమగు విశ్వమును
మిథ్యయే యని భావము. || ౨౩ ||

అవ|| — ఇంక ప్రార్థితయావస్థ ననుమతించుచున్నాడు. —

శ్లో || మయ్యనంతమహాంభోధౌ చిత్తవాతే ప్రళామ్యతి,
అభాగ్యా జీవవణిజో జగత్సోతో వినశ్వరః ||౨౪||

తా || సర్వస్వాపకచిత్సాగరుః ప నగు నాయందు సంకల్పవికల్పక
శాలీయగు మనోమారుతము, సంకల్పవికల్పములు లేకుండ శాంతించుగా
జీవాత్మయను వర్తకుని యొక్క పారబ్రహ్మయమను దురదృష్టము వలన
శరీరము లనెడి యోడలసమూహము ఆత్మాంభోధియందు మునిగిపోవును.
మనోబుద్ధ్యహంకారచిత్తముల సంసర్గమువలన నిర్మలాత్మకు జీవన్ముక్తియుఁ
గలుగదు. అప్పుడు స్వప్నమందుఁ దోచునట్లే విశ్వము గోచరించును; గా
ని మనోబుద్ధ్యహంకారచిత్తములు ఆత్మయందు లయమయినపుడు విజ్ఞానప
రపూర్ణమై, ఆత్మ నిర్మలమై బోధయాపముగ నుండును దానిచే నకలప్రా
రబ్రహ్మయమై జీవన్ముక్తి కలుగును. (సినిమా యందలి దీపమును తెరపై
పు సరించు దాని కాంతియు, సత్యము ను, నిర్మలము
నైనవి. ఆదీనముముందు తీయగు ఫోటో ఫిల్మ్ మిధ్యాయయ్యును; దానిపై
చిత్రవిచిత్రచిత్త రువుల నత్యద్భుతలీలలఁ గనుపరచును కదా! అట్లులే ఆ
త్మ యాసినిమాదీపమువంటిది. మనోబుద్ధ్యహంకారచిత్తములు ఫోటో ఫి
ల్మ్ వంటివి. ఈఫోటోఫిల్మ్ లేనిచో దీపమున నలిచియుండు శుద్ధతేజస్సు
వలెనే ఆత్మకు మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారములు లేని యెడల శుద్ధబోధ
మాత్రమే సత్యమై, స్థిరస్థాయియై యుండును. అట్లుండుటయే ముక్తి
యని భావము).

|| ౨౪ ||

అప|| — దుర్లుటఘటనాశక్తి సామర్థ్యమువలనఁ దనయందె సర్వజీ
వవ్యవహారమును దోచునని చెప్పుచున్నాడు:—

శ్లో || మాయ్యనంతమహాంభోధా నాశ్చర్యం జీవవీచయాః,

ఉద్యంతి ఘ్నంతి ఖేలంతి క్రవితంతి స్వభావతః || ౨౫ ||

తా|| అహ! ఏమి యాశ్చర్యము! నిష్క్రియుండను, నిర్వికారుండను,

అనంతసుఖాంబుధిని నగు నాయందు జీవములనెడి తరంగములు పాడము చున్నవి. వీనిలో కొన్ని శత్రుభావమునఁ బరస్పరముఁ గూట్టుకొనును. కొన్ని మిత్రభావాధ్యాసవలన పరస్పరముఁ గ్రీడించును. అవిద్యాకామకర్మక్షయము కాఁగా నవి నాయుండ లీనమగును. కాబట్టి స్వాభావికముగ నవిద్యాకామకర్మస్వభావవశముననే యీజగదుత్పత్త్యాదికము కలుగుచున్నది. ఘటము నకింప ఘటాకాశము మహాకాశమందుఁ గలసినటులె, అవిద్యాకామకర్మక్షయము కాఁగా స్వాభావికముగ చిద్రూపాంశమున సర్వము నాయందె లీనమగును. (అవిద్యాకామకర్మవిషయమై గ వ పృ|| ౧౦ వ శ్లోకమునకు టిప్పణిఁ జూడవలెను).

ఈద్వితీయప్రకరణమందు శిష్యుడగు జనకరాజు తన స్వానుభవస్థితిని నివేదించఁగా గురువగు శ్రీ అష్టావక్రముని మిగుల సంతోషుఁడును, ఆశ్చర్యనిమగ్నుఁడును నయ్యెను.

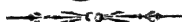
ఆత్మనుభవోల్లాసము
౨వ ప్రకరణము
సమాప్తము.

3 వ ప్రకరణము

ప్రత్యాక్షేపద్వారోపదేశము.

గురు ప్రోక్షణము.

అన|| — ౨ వ ప్రకరణమందు శిష్యుడగు జనకరాజు నివేదించిన యుగపజ్ఞానామృతముం గోరిలినవాడయ్యును, శ్రీ ఆష్టావక్రమునీండుగఁ దు కరుణాయత్తమనస్కుఁడై, విజ్ఞానానుభవము గల తన శిష్యుడగు లోక వ్యవహారనిరతుఁడై యుండుటచే నతని విజ్ఞానము నింకను బరీక్షించుటకై శిష్యుని వ్యవహారస్థితి నాతేషించు నెపమున ఆత్మానుభవస్థితి నుపదేశించు చున్నాఁడు. —

శ్లో || ఆవినాశిన మాత్మన మేకం విజ్ఞయ తత్త్వతః,

తవాత్మజ్ఞస్య ధీరస్య కథ మథాజ్ఞనే రతిః || ౧ ||

తా || శిష్యు! నిర్వికల్పము, కాలత్రయాబాధ్యము, దేశకాలవస్తు భేదకూన్యము, ఏకము నగు చిత్స్వరూపమందు నిదిధ్యాస కలవాడవై, ప విపూర్ణాత్మతత్త్వము నెఱింగిన ధీరుడవగు నీకు లోకవ్యవహారమందును, అర్థసంగ్రహమందును ప్రీతి యెట్లు కలిగెను? (చిదాత్మయొక్క విశేషణత్రయముచేత కాలకృత వస్తుకృత దేశకృత భేదము లాత్మకు లేనని తాత్పర్యము. అతని పర్యం=అన్నిటిని వ్యాపించినది, కనుక “ఆత్మ” యనఁబడును.) || ౧ ||

అన|| — ఆత్మజ్ఞానము కలిగినపుడు విషయసంగ్రహము కలుగదుం

ఓహా! యను శంకకు, అత్మాజ్ఞానమే విషయప్రీతికిఁ గారణమని సవ్య-
ప్రసంగముగ నిరూపించుచున్నాఁడు. —

శ్లో॥ అత్మజ్ఞానా దహూ ప్రీతి ర్విషయభ్రమగోచరే,
శుక్తే రజ్జానతో లోభో యథా రజతవిభ్రమే ॥ ౨ ॥

తా ॥ ఓహి శిష్య! అత్మజ్ఞానము లేనపుడే విషయభ్రమ గోచరిం-
చును గాని, విజ్ఞానము కలిగినపుడు అత్మాప్రీతిమగు విషయభ్రమ బాధింప-
దు. ఎట్లన, ముత్యపుచిప్పను జూచి యది ముత్యపుచిప్పయని తెలియకు-
న్న నే కద యది వెండియను భ్రమచేత లోభము కలుగుచున్నది. ముత్యపు-
చిప్పయే యని తెలిసినవాఁడు దానిని రజతమని భ్రమఁ జెందడు. ఇది పా-
మరజనులకు సయిత మనుభవసిద్ధమే. కాబట్టి అత్మజ్ఞానము లేనిపానికి కాని
అత్మజ్ఞానకు విషయములు గోచరింపవు. ॥౨॥

అవ॥— అజ్ఞానమే విషయప్రీతికిఁ గారణమని చెప్పఁబడెను. మ-
ఱియు సర్వమునకు అత్యయ అధిష్ఠానమని యెఱింగినయెడల విషయముల
యందుఁ దిరిగి ప్రీతి కలుగదని చెప్పుచున్నాఁడు. —

శ్లో॥ విశ్వం స్ఫురతి యత్రేదం తరంగా ఇవ సాగరే,
సోహ మస్మీతి విజాయ కిం దీన ఇవ ధావసి ॥ 3 ॥

తా ॥ శిష్య! సమద్రమందుఁ బుట్టిన తరంగములకు సమద్రజల-
సత్తయే కాని వేరుసత్త లేని విధమున, అత్యయందుఁ గల్పితమైన విశ్వము-
నకు అత్యసత్తకంటె నన్యసత్త లేదు. “సోహమస్మి” అనఁగా. తత్పదార్థ-
మును, సర్వాధారమును నగు “అత్యయే నేను” అని యనుభవమువలనఁ దె-

లిసినవాడడయ్యను, (అత్మసాక్షాత్కారము గలిగియు), అది నాది, ఇది నాది, యీమొదలగు యాశల నొందెదవేల? అని యాక్షేపము. ||3||

అవ||— ఇట్టిశోకత్రయము చేత జ్ఞానియగు శిష్యునియందుఁ గను పించు విషయవాసనలఁ గూర్చి యాక్షేపించి, యింకను శిష్యునిఁ బరీక్షించుటకై, సర్వసామాన్యముగ జ్ఞానులందుఁ గల విషయవాసనల గురు వాక్షేపించుచున్నాఁడు.—

శ్లో॥ శ్రుత్వాపి శుద్ధచైతన్య మాత్మాన మతిసుందరమ్,
ఉపస్థేత్యంతసంసక్తో మాలిన్య మధిగచ్ఛతి || ౪ ||

తా॥ గురుపదేశమున వేదాంతవాక్యములను విని, అత్మసాక్షాత్కారము గలిగియు, ప్రాప్తవిషయము లందాసక్తుఁడగు జ్ఞాని మూఢుఁడు 'కాఁడా? మోహజనక మగు విషయాసక్తి జ్ఞానికిఁ దగదని భావము.' (ఉప= సమీపే, స్థా= తిష్ఠంతి, ఉపస్థే=ప్రాప్తమయిన విషయము లని వ్యుత్పత్తి) ఈప్రకరణమందు శిష్యునియొక్క జిజ్ఞాసకై యిట్లాక్షేపద్వారా గురువు సుపదేశమునే చేయుచున్నాఁడు గాని నిజముగా నాక్షేపము లేదని యూహింపవలెను. ||౪||

అవ||— మఱల నాశ్చర్యముద్రతో నాక్షేపించుచున్నాఁడు.—

శ్లో॥ సర్వభూతేషు చాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని,
మునే జ్ఞానత ఆశ్చర్యం మమత్వ మనువర్తతే || ౫ ||

తా॥ బ్రహ్మాదిస్థావరాంతముగు సర్వప్రపంచమునకు అత్మ అధిస్థానమై యున్నదనియు, రజ్జువునందు సర్పభ్రాంతి కలిగిన విధమున అత్మ

యందే సకలభూతములు నారోపింపఁబడినవనియు నెఱింగిన మునిఁగఁగూడ
విషయప్రీతి కలిగినది యది యాశ్చర్యము కాదా! ముత్యపుచిప్ప పెండిన
తెఱగవడుచున్నను, అది ముత్యపుచిప్పయని తెలిసినవాఁడు అమిఠ్యారజత
మున కొశపడఁడు. మఱియు, స్వప్నమందుఁదోచు ప్రియతమవస్తువును
జాగ్రదవస్థయందు వఁడును గోరడుగద.

॥ ౫ ॥

శ్లో॥ ఆస్థితః పరమాద్వైతం మోక్షార్థేపి వ్యవస్థితః,
ఆశ్చర్యం కామ వశగో వికలః కేలిశిక్షయా । ౬ ॥

తా ॥ సజాతీయవిజాతీయ స్వగతభేదరహితమగు అద్వితీయాత్మసా
క్షాత్కారముఁ గలవాఁడై, మోక్షస్వరూపమగు సచ్చిదానందపరమాత్మ
యందు తదేకనిరతుఁడయ్యును పాక్తనవాసనావశమునఁ గామపరతంత్రు
డై జైకల్య మొందినటుల నటించుట వింతకదా! (ఇచట శిష్యుఁడు కేవల
మాత్మసాక్షాత్కార మొంది జీవన్ముక్తుఁడగుట నిశ్చయమే, అట్టి జనకుఁడు
లోకవ్యవహారానుగుణముగ నటించుటఁ జూచి గురువు శిష్యుని బాహ్యనట
న కారణ మెఱింగియు నాతని స్తుతింపనొల్లక నిట్లాక్షేపరూపముగఁ బ్ర
శ్నించుచున్నాఁడని యూహింపఁదగినది.)

॥ ౬ ॥

శ్లో॥ ఉద్యుతం జ్ఞానమర్చిత మవధార్యాతిదుర్బలః,
ఆశ్చర్యం కామ మాకాంక్షే త్కాల మంతమనుశ్రితః॥

తా ॥ కామము జ్ఞానమున కత్యంతశత్రువుగ నిశ్చయించుకొనిన
జ్ఞానియు నత్యంతదుర్బలునివలె కామవాంఛ నొందు టాశ్చర్యము కదా!
వినాశకాల మాసన్నమయినఁ గాని జ్ఞానికి విషయత్పన్న కలుగదని
భావము.

॥ ౭ ॥

శ్లో || ఇహాముత్ర విరక్తస్య నిత్యానిత్యవివేకీనః,

అశ్చర్యం మోక్షకామస్య మోక్షాదేవ విభీషికా ||

తా || ఆత్మ నిత్యము. శరీరాదిప్రపంచ మనిత్యము నను వివేకము గలిగి ఐహికాముష్మికభోగవిరక్తుడై, సచ్చిదానందస్థితియనెడి మోక్షము నక్షయక్షయించు జ్ఞానియు, అనిత్యము లగు తనుసనముల వియోగమునకు భీష్టుట యాశ్చర్యము. స్వప్నమందు గలిగిన ధనశరీరాదుల నాశము వలన గలిగిన భీతి జాగ్రదవస్థయందెవ్వనికి నుండుదు కదా! అట్లే జ్ఞానికిని విషయవియోగమువలన భీతి కలుగదని భావము. || ౮ ||

అవ || ఇంతదనుక నాక్షేపణరూపముగ బోధించెను. ఇప్పుడు రోషమోదములు జ్ఞానికిఁ దగవని నిరూపించుచున్నాఁడు.—

శ్లో || ధీరస్తు భోజ్యమానోపి పీడ్యమానోపి సర్వదా,

ఆత్మానం కేవలం వశ్యం న కుప్యతి న కుప్యతి ||౯||

తా || ధీరుఁడగు జ్ఞాని లోకసంబంధవిషయానుభవము గలిగియు నితరులు తనను నిందాదులచే బీడించినను, వానియందెట్టిలక్ష్యమునులేక సర్వదా సుఖదుఃఖభోగాదిరహితముగ నాత్మసుఖమునే పొందుచుఁ దన్నితరులు స్తుతించుపట్లసంతోషముగాని, నిందించునపుడు రోషముగాని లేకయుండును. పరిశుద్ధాత్ముడు రోషరహితహేతువులు కలుగనే కలుగవనిభావము. ౯

అవ|| రోషరోషకారణములగు స్తుతినిందాదులు శరీర ధర్మములగుటచేత, ఆశరీర మాత్మకంబై భిన్నమైనదని తెలిసి నదా ఆత్మానుసంధానపర

డగు జ్ఞానికి నిందాస్తుతులవలన భేదమోదములు కలుగవని మఱల నిరూపించుచున్నాడు.—

శ్లో || చేష్టమానం శరీరం స్వం పశ్యత్యవ్యతీరవత్,

సంస్తవేచాపి నిందాయాం కథం త్సుభ్యే నృహశయః ||

తా || అత్మ నిష్క్రియము. మాయాకల్పితచేష్టలు శరీరమునకే గాని అత్మకు లేవు. తాను శరీరాతీతచిన్మాత్ముడ ననెడి దృఢనిశ్చయము గలిగి తనశరీరము నవ్యతీరమును వలె నాదరింపక నుజేపించు మహాశయుడు తన నితరులు స్తుతించినను, నిందించినను చలించడు. ||౧౦||

ఆః || — చంపెడు మృత్యువును, చంపఁబడు శరీరమును మాయాకల్పితము అగుటచే ననిత్యములే యని దృఢనిశ్చితుడై సదా ఆత్మసంధాన పరుడగు జ్ఞాని మృత్యువాసన్నమయినను భీతినొందడని చెప్పఁచున్నాడు.

శ్లో || మాయామాత్ర మిదం విశ్వం పశ్యన్విగతకౌతుకః,

అపి సన్నిహితే మృత్యౌ కథం త్రస్యతి ధీరధీః ||౧౧||

తా || †. మార్మమారకరూపమగు దృశ్యస్పృశపంచము సమగ్రముగ నసదృశిపమయినది. (మాయామాత్ర మయినది) అని తెలిసికొని, యీ శరీరాదిక మెటునుండి వచ్చును, ఎచట లయమగుననెడి విచారమందు సయితము కౌతుకము లేని విజ్ఞాని “ధీరధీః” అనఁబడును. వాఁడు చలనరహితస్వస్వరూపానుసంధాననిపుణుడు. అట్టి పరమవిజ్ఞాని మృత్యువు సన్నిహితమై యున్నను భయ మొందునా యని యాక్షేపము. (ఇచట శ్రీ అష్టావక్రముని తన శిష్యుడగు జనకుడు ధైర్యకాలియని నిశ్చయించియు

† మార్మము — చంపఁబడునది. మారకము — చంపునది.

నిట్లాక్షేపరూపముగ తత్త్వోపదేశ మొనరించుచున్నాడని యూహింపఁ దగినది. ఈశ్వోక్తార్థమునకు “అంతవంత ఇమే దేహః నిత్యస్థాంత్రా శ్శరీరీణః” అను భగవద్వాక్యము ప్రమాణము. ||౧౪||

అవ||— పై యాక్షేపము లన్నిటిని బోధరూపముగ గ్రహించు జ్ఞాని నిరుపమానుడని చెప్పుచున్నాడు.---

శ్లో || నిస్సృహం మానసంయస్య నైరాశ్యేచిమహాత్మనః,
తస్యాత్మజ్ఞానత్పత్తస్య తులనా కేవ జాయతే ||౧౫||

తా || “బ్రహ్మహ మస్మి” యని పరబ్రహ్మస్వరూపమందైక్యము నొంది సర్వమనోరథములఁ జాలించికొని, మోక్షమందు సయితము నిస్సృహత నుండు మహాత్మునితో సాటియెవరు? ఎవరును లేరని యర్థము. ||౧౫||

అవ||— జ్ఞానికి గ్రాహ్యత్యాజ్యబద్ధవ్యవహారము ఉండదని చెప్పుచున్నాడు.---

శ్లో || స్వభావా దేవ జానానో దృశ్య మేత న్నకించన,
ఇదం గ్రాహ్య మిదం త్యాజ్యం సకిం వశ్యతీ ధీరధీః||

తా || ముత్తైపుచిప్పయందు రజతభ్రాంతి కలిగినపుడు విమర్శించి యది శుద్ధికాదని తెలిసికొన్నరీతి, తత్త్వోపదేశము చేత దృశ్య మంతయు సత్తని కాని, అసత్తని కాని చెప్పకక్యము కానిదని యెఱిగిన విజ్ఞాని యది గ్రాహ్యము, నిది త్యాజ్యము నని తలఁచునా? ఇట్లు వికల్పింపఁడని భావము. ||౧౬||

అవ||--- దీనికిఁ గారణము జెప్పుచున్నాఁడు.---

శ్లో || అంతఃస్త్రికృతపాయస్య నిర్వృంద్యస్య నిరాశిషః,
యద్భుచ్చయా గతో భోగో న దుఃఖాయ నతుష్టయే ||

తా || (మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారము లనెడి) అంతఃకరణము యొక్క దోషము వలన జనించు విషయవాసనలు, శీతోష్ణసుఖదుఃఖాదిద్వంద్వములును లేని పూర్ణజ్ఞానికి దైవవశమున సంపాప్త మగు విషయభోగములు సుఖదుఃఖములను గలిగింపవు. (జ్ఞాని ప్రార్థకర్మము లనుభవించుచు వాని వలన గలుగు సుఖదుఃఖములకుఁ జలింపఁచని భావము). ||౧౪||

ప్రత్యాక్షే పద్వారో ప దేశము

3- వ ప్రకరణము

సమాప్తము.

శిష్యప్రోక్తానుభవోల్లాసము.

రవ ప్రకరణము.

అవ||— ఇంతదనుక గురువుచే బరీక్షార్థ మాక్షేపింపఁబడిన శిష్యుఁడు, ఆత్మజ్ఞానోల్లాసవశమున, జ్ఞానికయినను ప్రార్థము వలన సర్వవ్యవహారములును బాధితానువృత్తిచే గలుగుట కుపపత్తిఁ (క్రింది యాముఖ్యోక్తములలో) జెప్పుచున్నాఁడు:—

శ్లో॥ హంతాత్మజ్ఞస్య ధీరస్య ఫేలశో భోగలీలయా,
న హి సంసారవాహీతై ర్భూధ్ధే స్సహ సమానతా॥౧॥

తా॥ గురువరా! ఏమి యీ యానందము! తాను సర్వాధిపానము గు ఆత్మనని తెలిసికొన్నవాడై, విషయములపట్లఁ జిత్తచలనము లేక, ప్రార్థనవశమున లభించు భోగములఁ గీడగా భావించు పరమవిజ్ఞానికి దేహభిమానియై సంసారవృత్తినుండు మూఁడువితో సామ్యము తగదు. ఇచట, “తత్త్వవిత్తు మహాబాహో గుణకర్మవిభాగయోః । గుణాగుణేషు వర్తంత ఇతి మత్వా న సజ్జతే” అనెడి గీతావచనము ప్రమాణము. (సత్త్వరజస్తమోగుణప్రధానమగు దేహము చేయు చేష్టలఁ దానే చేయుచున్నటుల మూఁడు (అజ్ఞాఁడు) తలంచును గాని, తత్త్వజ్ఞఁడు అహంకారాదికమునకును వాని కార్యములకును సాక్షిమాత్రుడై యుండి, గుణములును, కర్మములును తనకంటె భిన్నములుగ నున్నవి యను తత్త్వమును తెలిసినవాడై, ఇది తమంతట తామె ప్రవర్తించుచున్న గుణములయొక్క యట యని యెఱిఁగి దానియందానకుఁడు కాఁడు.) ॥౧॥

అవ॥— అయితే, సంసారమందు వ్యవహరించుచున్న జ్ఞాని సామాన్యసంసారులతో సమానుఁడు కాఁడా? యను శంక కుత్తరముగ జ్ఞాని హర్షాదిరహితుడగుట చేత నితరభంసారులవంటివాఁడు కాఁడని చెప్పచున్నాఁడు.---

శ్లో॥ యత్పదం ప్రేక్ష్యో దీనా శ్చక్రాద్యా స్సర్వదేవతాః,
అహో! తత్ర స్థితో యోగీ నహర్ ముపగచ్ఛతి॥౨॥

తా॥ అహో! గురువర్యా! ఇంద్రాదిసర్వదేవతలుసయితము, నేపర

మపదము నొందనిచ్చు గలిగి యది పొప్తించక దీనులట్లు భేద మొంచె దరో, అట్టి సచ్చిదానందాఖ్యపదమందు తత్ త్వం పదార్థై క్షణా నానుభవముతో వర్తించు యోగి, విషయభోగము వలన హర్షమును జేందక సర్వదా ఆనందచయుడై యుండును కదా! || ౨ ||

అచ||— తత్త్వజ్ఞానకు విధినిషేధములు లేవని చెప్పుటకు, వానికి పుణ్యపాపము లంటవనీ చెప్పుచున్నాడు:—

శ్లో || తజ్జన్య పుణ్యపాపాభ్యాం స్పృహ్యోహ్యంతే ర్న జాయతే,
న హ్యేకాశస్య భూమేన దృశ్యమానాపి సంగతిః || 3 ||

తా || ‘తత్ త్వం’ పదార్థై క్షణానుభవము గల జ్ఞానికి పుణ్యపాపరూపము లగు అంతఃకరణధర్మము లంటవు. ఎట్లన, కంటికి గనిపించు భూమి మాకొకమున కంటనియ్యలే, అత్తజ్ఞానకు పుణ్యపాపస్పర్శము లేదు. ఇచట, “జ్ఞానాన్ని స్పర్శకర్మాణి భస్మసా త్కురుతే తథా” అను శ్రుతి ప్రమాణము.

వి— పై రెండుశ్లోకములలో “తత్త్వమసి” మహావాక్యార్థము నూచింపబడినది.

వేదాంతపంచదశి పంచమప్రకరణములోని 5-6 శ్లోకములను, ఉపదేశసాహస్రీలోని “తత్త్వమసి” ప్రకరణముఁ జూడఁదగును. || 3 ||

అచ||— అయితే, కర్మములు చేయునపుడు (జ్ఞానికి) పుణ్యపాప స్పర్శము లేకుండు టెట్లు? అను శంక రాఁగా, జ్ఞానికి విధినిషేధనియమములు లేవని చెప్పుచున్నాడు.—

శ్లో ॥ అత్యైవేదం జగత్సర్వం జ్ఞాతం యేన మహాత్మనా,
యదృచ్ఛయా వర్తమానంతం నిషేద్ధం శ్చ మేత కః ॥

తా ॥ దృశ్యమగు సర్వప్రపంచము పరమాత్మయే యను నిశ్చిత జ్ఞానము గల మహాత్ముడు వర్తించు వర్తనకు విధినిషేధము లేంచ సమర్థుడెవడు? ఎవడును లేడు. “అవిద్యావద్విషయో వేదః” (వేదము లజ్ఞానులకొఱకే) అని శారీరికభాష్యమందును, “ప్రబోధనీయ ఏవాసౌ సుప్తా చాకేన చందిభిః” (నిద్రించు రాజును నిద్ర మేల్కొల్పినటుల, విజ్ఞాని యగువాని బాహ్యస్థులు బోధింతురు.) అనెడి స్మృతీయుం బ్రమాణము. (ఆత్మను సర్వప్రపంచముగ, సర్వప్రపంచము నాత్మగను జూచుచు, దేహేంద్రియాదిప్రపంచవాసనయే లేక, ఇంద్రియములు నేయు కర్మముల యందు స్పృహయే లేక వర్తించు పరమవిజ్ఞానికి విధినిషేధములు, పుణ్య పాపములు లేవని భావము. ఏమన, అట్టి విజ్ఞాని సర్వదా బ్రహ్మసందమ దక్క నొండెద్దియు నెఱుంగకుండును. ఇదియే జ్ఞానికి జాగ్రదవస్థ. పార్శ్వస్థు లేవరయిన ప్రపంచస్మృతిఁ గలిగించిన నపుడు మాత్ర మిప్రపంచమును స్వప్నముగఁ గనును.)

॥ ౪ ॥

వి— “సర్వభూతస్థ మాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని । ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః” (గీత, 6-27) ఇతి గీతావాక్యరీత్యా సర్వభూతములను సర్వకారణమగు తనయందును, సర్వాధిష్ఠానమగు తనను సర్వభూతములయందును గను సమదర్శియగు మహాత్మునకు బ్రహ్మసందము దక్క నితర మెద్దియు గోచరింపకుండును గనుక సమ్మహనీయునకు విధినిషేధములు లేవు. పుణ్యపాపము లంటవు. అమృతాత్ముడు ప్రపంచాతీతుడై పారబ్రహ్మము ననుసరించి స్వేచ్ఛగ విహరించును.

అవి!— ఇచ్చానిచ్చలను మఱలించుట శక్యము కాదు కనుక, జ్ఞాని సయితము యథేష్టముగఁ బ్రవర్తింపఁ దా? యనుశంకకు సమాధానము.—

శ్లో || ఆబ్రహ్మస్తంబపర్యంతే భూత్రగామే చతుర్విధే,
విజ్ఞస్యైవహి సామర్థ్య మిచ్చానిచ్చానివర్జనే ||౧||

తా || బ్రహ్మదిస్తంబపర్యంతముగఁ గల సమస్తప్రాణులకు నిచ్చానిచ్చల మఱలించుట శక్యము కాదు. అయినను, ఇచ్చాద్వేషముల మఱలించుననుర్థఁ డగు జ్ఞాని యదృచ్ఛాప్రవర్తనఁ గలిగియున్నను వానికి విధిని షేధనియమము లేదు. పరమవిజ్ఞాని వాయువుచే గొట్టుకొనిపోఁబడు తూలము వలె గమనభోజనాదికృత్యములు నేయుచుండినను వానియందెట్టి స్ఫురణము లేకయే చేయుచుండును. కావున వానికి విధినిషేధములు, నియామకములు కావని భావము.

||౨||

శ్లో || ఆత్మాన మద్వయం కశ్చి జ్ఞానాతి జగదీశ్వరమ్,
యద్వేత్తి తత్స కురుతే న భయం తస్య కుత్రచిత్ ||౩||

తా || 'తత్' పదార్థము పరబ్రహ్మ మగు జగదీశ్వరనిగాను, 'త్వం' పదార్థము అత్మగాను, ఈరెండు అభిన్నముగాను తెలిసికొనిన మహనీయుఁడు వేయిచుండిలొ నొక్కఁడుండును. ఇట్లునుభవమునఁ జెలిసికొన్న జ్ఞాని ప్రార్థనపశమున బాధితానుభృత్తిచే కర్తవ్య మెద్దియో దాని నే చేయును. అట్లు చేసినందున వానివలన నిహమందును, పరమందును భయ మెందఁడు. ఎట్లనఁగా— దగ్ధపటము బట్టవలెనే కనుపించినను కట్టుట కది పనికిరాదు. ఇట్లే దృఢమగు తత్త్వజ్ఞాని చేసెడి గృహణత్యాగాదిక్రియలు వేచిన గింజలు మెంలువని విధమున, వానికి బంధములు

గావు. ఆత్మజ్ఞానియొక్క క్రియలు తత్త్వజ్ఞానము చేతఁ దామె బాధితము
లగును. పార్థబ్రహ్మవశమున బాధితము లయ్యును పార్థబ్రహ్మరీరావసానపర్యం
తము నుండెడి క్రియలే బాధితానువృత్తము లనఁబడును. ||౬||

శిష్యప్రోక్తానుభవోల్లాసము

రవప్రకరణము

సమాప్తము.

ఆచార్యోక్తలయచతుష్టయము.

గీ-వ ప్రకరణము.

ఇట్లు జనకరాజు నెప్పిన యుల్లాసవట్కము వలన శిష్యునిఁ బరీ
క్షించినవాఁడై, గురువగు అష్టావక్రముని శిష్యునికి దృఢోపదేశము కొఱకు
శుశ్రూష లయయోగము నుపదేశించుచున్నాఁడు—

శ్లో॥ న తే సంగోస్తి కేనాపి కిం శుద్ధ స్త్యక్తు మిచ్ఛసి,
సంఘాతవిలయం కుర్వ స్మేనమేవ లయం వ్రజ ||౧||

తా || ఓయి శిష్యా! శుద్ధబుద్ధస్వరూపుడ వగు నీకు దేహగేహ
దులయందు అహంకారమత్వములు లేవు. కాబట్టి నీవు అసంగుడవు. అ
ట్టి నీకు నిది గాఢాహారము నిది త్యాజ్యము నను నిబంధనము లేదు. అందు
వలన దేహోపాధియందున్న చైతన్యమాత్ర మగు అత్మనని భావించుచు, క
లచరణాద్యవయవవిశిష్టమగు దేహమందు అనాదరణహూషమగు లయయోగ
ము నవలంబించుచు,
|| ౧ ||

శ్లో|| ఉదేతి భవతో విశ్వం వారిధే రివ బుద్బుతః,

ఇతి జ్ఞాత్వైక మాత్మాన'మేవ మేవ లయం వ్రజ || ౨ ||

తా || శిష్యా! సముద్రమందు బుట్టిన బుడగలు సముద్రముకంటె
వేఱుకానటుల, చిద్రూపుడవగు నీయందుద్భవమగు విశ్వము నీకంటె భి
న్నమయినదికాదు. ఈ ప్రకారము సజాతీయవిజాతీయస్వగతభేదరహితమగు
అత్మను చెలిసికొని, ఏకాత్మజ్ఞానమనెడి లయయోగము నొందుము. || ౨ ||

అవ|| — హాసర్వాదిభేదములు ప్రత్యక్షముగ గోచరించుచుండ,
నా హారాదివిలయ పెట్టుల నగునను శంకకు సమాధానము.

శ్లో|| ప్రత్యక్షమ స్యవస్తుత్వా ద్విశ్వం నాస్త్యమలే త్వయి,

రజ్జుసర్పభవ వ్యక్త మేవ మేవ లయం వ్రజ || 3 ||

తా || రజ్జువునం దాలోపింపఁబడిన సర్పము భ్రాంతికాలమున నిజ
ముగ సర్పమనలే దోచినను విమర్శింప నది రజ్జువుకంటె వేఱు కానటు
ల, శుద్ధచిద్దనమాత్రుడవగు నీయందు స్ఫురించు విశ్వము భ్రాంతికాలము

న బ్రహ్మత్వముగఁ గన్పించినను, అది అవిద్యాకల్పితము కావున ప్రబోధన
మయును లేనిదే యగును. హేయోపాదేయమగు ద్వితీయవస్తువు లేనందు
న ఏకాత్మజ్ఞానమనెడి అయయోగమును బొందుము. || 3 ||

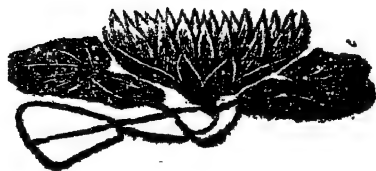
శ్లో॥ సమదుఃఖసుఖః పూర్ణ ఆశా నైరాశ్యయో స్సమః,
సమజీవితమృత్యుస్స సేవమేవ లయం వ్రజ || ర ||

తా || నీవు సదా ఆత్మానందపరిపూర్ణుఁడవు, కనుక దైవవశమున
సంభవించు సుఖదుఃఖములు, ఆశాతూష్టిభావములు, జీవనమరణములు, నను
నివి ఆత్మైకరమములు కాక మాయాజనితము లగుటచేత తుచ్ఛములు కావున
వాని నన్నింటియందు సమభావముతో సదా బ్రహ్మదృష్టిరూపమగు లయ
యోగము నభ్యసించుము. || ౪ ||

అ చా ర్యో క్త ల య చ తు వ్ద య ము.

గీ వ వ్ర క ర ణ ము.

స మా ప్త ము.

ఉత్తర చతుష్కము.

౬ వ ప్రకరణము.

శిష్యప్రోక్షము

అవ॥— ఈవిధముగఁ దనను బరిష్ఠింప గురువు లయయోగము ను-
పదేశింపఁ గా శిష్యుఁడు పూర్ణాత్మయగు వానికి లయమలతోఁ జనిలేక
చి విన్నవించుచున్నాఁడు.—

శ్లో॥ ఆకాశవ దనంతోఽహం ఘటవ త్ప్రాకృతం జగత్,
ఇతి జ్ఞానం తత్తైతస్య నత్యాగో న గ్రహణోలయః॥౧॥

తా॥ అత్మనగు నేను ఆకాశము వలె నంతయు లేనివాఁడను. అ-
యితే అనంతముగు అత్మకు దేహాదినివాస మెట్లునిన? దేహాదిక మగు జగత్తు
ఘటము వలెనే ప్రకృతవలనఁ దోచుచున్నది. ఆకాశమునకు ఘటము ని-
వాసము నవచ్చేదకము నైనట్లు అత్మకు విశ్వము నివాసమును నేకదేశావచ్ఛే-
దకము నగును. దీనికిం బ్రమాణముం జెప్పచున్నాఁడు---

వేదాంతసిద్ధమగు జ్ఞాన మనుభవరూపమయినది. అట్టి జ్ఞానమునకుఁ
బ్రమాణ మనుభవమే కాని మఱియొకటి లేదు. అనుభవైకజేద్యమగు న
దాత్మ అనంతమయిన దగుటవలన దానికిఁ ద్యజించుట కాని, గ్రహించు-
టకాని, లయించుటకాని సంభవింపదు. ఎట్లనఁ గా, ఆకాశమునకుపాధివశ-
మున నివాసమునుపరిచ్ఛేదకమునగు ఘటమును గ్రహింప, విడువ, లయింప, ఘ-
టావచ్ఛిన్నాన్నాకాశము గ్రహింపఁ బడినట్లు, విడువబడినట్లు, లయించినట్లును
భ్రాంతిచేఁ దోచును. ఈగ్రహణాదికములు ఉపాధిభూతఘటధర్మములే

కాని అపంగమగు గగనముయొక్క భర్తృమలు గావు. ఇట్లే ఉపాధిభూత
దేహభర్తృమ లగు గ్రహణత్యాగాదు తెన్నుతును నిరుపాధికాఖండాత్మకు
శేవు, ||౧||

అవ|| — ఘటాకాశములు భిన్నమైనట్లు దేహాత్మలు భిన్నములనెడి
కంక కలుగును గాన నట్టి సందేహనివృత్తికై యింకొక దృష్టాంతము:—

శ్లో || మహావాదధిరివాహం స ప్రపంచో వీచినన్నిభః,

ఇతి జ్ఞానం తత్తైతస్య నత్యాగో న గ్రహణా లయః || ౨ ||

తా || ఆత్మనగు నేను (అపారమగు) మహాసముద్రమునలటివాడను,
ను, ఆమహాసముద్రముం దుద్భవించు తరంగసముదాయము వంటిది యీ
మిథ్యాప్రపంచజాలము. ఇట్టి నిశ్చయజ్ఞానము గలవానికి గ్రహణత్యాగాదు
లు శేవు. ||౨||

అవ|| — ఆయితే, సముద్రతరంగదృష్టాంతము వలన దేహాత్మలకు
చక్రకృతివికృతిభావము కలుగును గనుక తన్ని వారణమునకు నింకొక దృ
ష్టాంతమును జెప్పుచున్నాడు:—

శ్లో || అహం స శుక్తిసంకాశో రూప్యవద్విశ్వకల్పనా,

ఇతి జ్ఞానం తత్తైతస్య నత్యాగో న గ్రహణా లయః ||

తా || ఆత్మనగు నేను రజతభ్రమాధిష్ఠానముగు శుక్తివంటివాడను. భ్రమ
మూలమున దోచు రజతము వంటిది విశ్వకల్పనము. ఇట్లారూఢజ్ఞానము
గలవానికి గ్రహణత్యాగాదులు శేవు. || ౩ ||

అవ ||— శుక్తిదృష్టాంతము వలన నైతము అత్మకు పరిచ్ఛిన్నత్వము గలుగునను శంకకు సమాధానము జెప్పుచున్నాడు.---

శ్లో || అహంవా సర్వభూతేషు సర్వభూతా న్యథో మయి,
ఇతి జ్ఞానం తథైతస్య న త్యాగో న గ్రహణాలయః ||

తా || జడమగు మాయకును, తత్కార్యమగు విశ్వమునకును సత్తా మూర్ఖులు నావలననే కలుగుచున్నవి. కాని యీరెండును వాని సహజధర్మములు కావు. కాబట్టి సర్వభూతములకు (సర్వసృష్టికి) అధిష్ఠానము నేనే. నేను (అత్మకు) నన్య మెద్దియు లేదు. ఇట్లుండ వేదాంతసిద్ధమగు సదాత్మకు గ్రహణత్యాగాదులు లేవు.

శ్రి ఘో క్త ము త్త ర చ తు ష్క ము

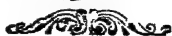
౬ వ ప్ర క రణ ము

సమాప్తము.

2 వ ప్రకరణము
అనుభవపంచకము.

శిష్య ప్రోక్షము.

అవ||--- (2 వ ప్రకరణమందు చెప్పినట్లు) అయయోగము లేని యెడల సంసారవిత్తేపము తప్పదను శంకరాఁగా, అయము లేకున్నను లోపము లేదని శిష్యుఁడు తన యుల్లాసము కొలది అనుభవపంచకమును నీ శ్లోకములవలన గురువునకు నివేదించుచున్నాఁడు.---

శ్లో || మయ్యనంతమహాంభోధౌ విశ్వపోత ఇత స్తతః,
భ్రమతి స్వాంతవా లేన నమమాస్త్వనహిష్టుతా ||౧||

తా || గురువర్యా! చిదాత్మయగు నేననెడి అపారమహాసముద్రము సంప విశ్వములను నౌకలు మనస్సును వాయువుచేతఁ గొట్టఁబడియున్నట్లు తిరుగులాడును. ఓడలయొక్క పరిభ్రమణమును సముద్రము శ్రమిలేక యెట్లు సహించునో అట్లే యీ విశ్వభ్రమణమును నేను శ్రమ లేకయే సహింతును.

|| ౧ ||

అవ||--- జగద్వ్యవహారము వలనఁ దనకెట్టిలోపమును లేదని చెప్పియున్నాఁడు. ఇప్పుడు జగదుత్పత్తిలయముల వలనఁ గూడ తనకేలోపమును లేదని చెప్పుచున్నాఁడు.

శ్లో || మయ్యనంతమహాంభోధౌ జగద్వీచి స్వభావతః,
ఉదేతు వాస్తమాయాతు న మే వృద్ధి ర్నచ త్సరిః ||౨||

తా || నాశరహితమై, ఆద్యంతములు లేని నా ఆత్మయను మహాసముద్రమందు జగత్తులను అలలనేకములు స్వాభావికముగ నుదయించుచుండును. మఱియు నవి యంతరించుచుండును. అటులే జగత్తు లుద్భవించుటవలన వృద్ధి గాని, లయమొందుటవలన క్షయము గాని నాకు (ఆత్మకు) లేవు. ||౨||

అవ||-- పై దృష్టాంతము వలన స్వాత్మయందు జగద్వ్యాపారము కలుగుచున్నందున నది భ్రమమాత్రమే యని చెప్పవచ్చును.---

శ్లో || మయ్యనంతమహాంభోధా విశ్వం గామ వికల్పనా,
అతిశాంతో నిరాకార ఏతదేవాహమాస్థితః ||౩||

తా || ఆద్యంతములు లేని చిదాత్మనగు నేననెడి మహాసముద్రమందు బాడము జగద్వ్యాపారమంతయు భ్రమమాత్రమే కాని నిజము కాదు. కనుక నీప్రపంచమువలన నాకెట్టి యుపద్రవమును లేదు. కారణమేమన నేను నిరాకారుడను. జ్ఞానస్వరూపుడను. (నగు ఆత్మను) అట్టి పూర్ణాత్మజ్ఞానస్థితుడనై యున్న నాకు లయయోగముతోఁ బనిలేదు. ||౩||

అవ||-- ఇంకను అతిశాంతత్వమునే స్ఫుటపరచుచున్నాడు.---

శ్లో || నాత్మాభావేషు నోభావ స్తత్రానంతే నిరంజనే,
ఇత్యసక్తోఽస్పృహ శ్శాంత ఏత దేవాహ మాస్థితః ||౪||

తా || ఆత్మ సర్వవ్యాపి కనుక కల్పితము లగు దేహదులందు ఘటములలోని జలమువలె, అధేయము (ఉంచబడునది) కాదు. ఆత్మ అనంత

ము, నిరంజనము కనుక నేనెట్టి సంసర్లము, ఇచ్ఛావిధర్మములును లేక కేవల శాంతుఁడనై యున్నాఁడను. || ౪ ||

అ||--- అత్మ కిచ్ఛాదులు లేమికిఁ గారణాంతరము.---

శ్లో || అహోహా! చిన్మాత్ర మేవాహ మింద్రజాలోపనుంజగత్, అతో మమ కథం క్షుత్ర హేయోపాదేయకల్పనా || ౫ ||

శా || అహా! నేను చైతన్యమాత్ముఁడను. ప్రపంచజాత మంతయు నింద్రజాలము వలె కనుపించుచున్నను అత్మసత్తకంఠె వేఱుసత్త కలది కాదు. పృథక్స్వత్తారహితములై మిథ్యాభూతము లగు అట్టి వస్తువులలో దేని నెట్లు కోరుగును. దేనిని గ్రహింతును. దేనిని విడుతును. ఎద్దియును లేదు. ఇంద్రజాలము నేయువాఁడనేక వింతవస్తువులఁ గల్పించియు నవి యెల్ల మిథ్యకౌవున వానియందెట్టి హేయోపాదేయబుద్ధియుఁ గలుగకుండునట్లు అత్యయందు మిథ్యాకల్పితము లగు ప్రాపంచికసంబంధవస్తువులందు జ్ఞానికి హేయోపాదేయములు లేవని భావము. || ౫ ||

అ ను భ వ తుంచ క ము

౭ వ ప్ర క రణ ము

సమాప్తము.

బంధమోక్షవ్యవస్థాచతుష్కము.

౩ వ ప్ర క రణ ము

గురు పోక్ష ము.

—:0:—

అప॥— ఇట్లు శిష్యుని లెస్సగఁ బరీక్షించిన గురువు బంధమోక్ష వ్యవస్థానిరూపణమిషచేత శిష్యునికిఁ గల యాత్మానుభవము నభినందించుచున్నాఁడు.---

శ్లో॥ తదా బంధో యదా చిత్తం కించి ద్వాంఛతి శోచతి,
కించి స్మృంచతి గృహ్లాతి కించి ధృవ్యతి కువ్యతి ॥ ౧ ॥

తా ॥ వత్సా! “అతో మమ కథం కుత్ర” హేయోపాదేయకల్పనా” (మిత్యాధూతములగు వస్తువులలో నెట్లు దేనినిఁ గోరుదును, దేని గ్రహించును, దేనిని విడుతును) అని నీవు చెప్పినదంతయు నిజమే. ఏమన, విషయముల జూచినపుడు వానియెడల నాంఛాదేవికారములు నీచిత్తమునఁ గలిగెనేని యదియే (జీవబుద్ధితోఁ గూడిన) బంధము, ముక్తికిఁ బ్రతిబంధకము నగును. ॥ ౧ ॥

శ్లో॥ తదా ముక్తి ర్యదా చిత్తం స వాంఛతి న శోచతి,
న స్మృంచతి న గృహ్లాతి న హృవ్యతి న కువ్యతి ॥ ౨ ॥

తా ॥ పై శ్లోకములో జెప్పిన (కోరుట, గ్రహించుట, విడుచు

ట, సంతోషించుట, శోషించుట మొదలగు చిత్తవికారములు కలుగకుండుటయే ముక్తి. || ౨ ||

అ॥— ఇటుల బంధమోక్షముల వేర్వేరఁ జెప్పి, యాబంధమోక్షముల రెండింటినిఁ గూర్చి మఱలఁ జెప్పుచున్నాఁడు.—

శ్లో॥ తదా బంధో యదా చిత్తం సక్తం కాన్యపి దృష్టిషు,
తదా మోక్షో యదా చిత్త మసక్తం సర్వదృష్టిషు ॥

తా ॥ దృశ్యమును జడమును నగు దేహాదిప్రపంచము “అనాత్మ” యను దృష్టిఁ గలిగియుండుట సయితము బంధమే యగును. కాబట్టి విషయములందే కాక, అత్మానాత్మవివేకమందు సయితము లక్ష్యము లేక నిస్సృప్తవశ నుండుటయే మోక్షము. (చిత్తము సంకల్పవికల్పకూన్యముగ నుండుటయే మోక్షమని యభిప్రాయము.) || 3 ||

అ॥— దగ్ధపటమువలె నుండియు బాధితానువృత్తిచేత విషయ దృష్టిఁ గలిగియుండుటయు, బంధహేతు వేయనియు నట్టి దృష్టి లేకుండుటయే మోక్షమనియుఁ జెప్పఁ జూడెడిది. అయినప్పటికి, అహంకారము (అహంభావము) లేకుండుటయే మోక్షమనియు, అహంకారస్థితియే బంధమనియుం జెప్పి శిష్యుఁడు చెప్పిన యర్థము నభినందించుచు గురు విట్లునువదించుచున్నాఁడు—

శ్లో॥ యదా నాహంతదా మోక్షో యదాహం బంధనంతదా,
మత్వేతి హేలయా కించి న్నాశ్యహం విముంచమా॥౪॥

తా ॥ సర్వానర్థములకు మూలమయిన “అహం” (నేను) అను అ

హంభావాధ్యాస మెపుడు తొలగఁగనో యపుడు మోక్షసిద్ధియగును' ఎంతవఱకు "నేను" అను అహంభావము నిలిచియుండునో యంతవఱకు బంధము తొలగదు. శిష్యు! ఇట్లు తెలిసికొనియె. నీవు త్యాగగ్రహణాది క్రియలందుఁ గర్తృత్వము లేనివాఁడవై, లీలామాత్రుఁడవై యున్నాఁడవు. అకర్తృత్వజ్ఞానమువలన కర్తృత్వాభిమానము లేనివాఁడవై యున్నాడవని భావము. (నేను అత్మను, అనాత్మను, జ్ఞానిని, అజ్ఞానిని, ఇదినే. యుచున్నాను, లేదు, నిశ్చలుఁడను ఇత్యాద్యభిమానకూన్యఁడవై, సర్వదా సచ్చిదానందపరమాత్మవై ఇందిరియవ్యాపారములు తమంత జరుగుచున్నను నిష్క్రియుఁడవై, యున్నాడవని భావము. ఇదియే ముక్తిస్వరూపము.)

॥౪॥

బంధ మోక్ష వ్యవస్థా చ తుష్కము

౮-వ ప్రకరణము.

సమాప్తము.

౯-వ ప్రకరణము

నిర్వేదాష్టకము.

గురు ప్రోక్షము.

అవ! — ఇదివఱకు శిష్యుఁడు చెప్పిన యనుభవసిద్ధాంతమును దృఢపరచుటకై యిచ్చాత్యాగరూపముగు నిర్వేదమును స్తోకాష్టకముచే గురువు బోధించుచున్నాఁడు. “మత్వేతి హేలయా కించి న్మాగృహణా” అనిచె

మృత్యుర్యదేయః ఈయంకము ననుమోదించుచు భాసికిం గారణమగు జైతాగ్యమును భుజింపకయచున్నాఁడు. —

శ్లో॥ కృతాకృతేచ ద్వంద్వాని కదా శాంతాని కస్యనా,
ఏవం జ్ఞాత్వేహ నిర్వేదా ద్భవత్యాగపరోఽవ్రతీ ॥౧॥

తా॥ ఇది కర్తవ్యము, ఇది కర్తవ్యము కాదు, అనెడి పట్టుదలయు, సుఖఃఖాదిద్వంద్వములయందభిమానమును, నెప్పటికి నెవ్వనికిని నివృత్తికాదు. ఇట్లు తెలుసుకొని కృతాకృతాదులందును సుఖాదిద్వంద్వములందును నిర్వేదమండవై (అనగా వానియందు మనసు తగులనివాడవై) యుండుము. (నిర్వేదము = తత్త్వజ్ఞానముఃఖేర్ష్యాదులచేతం గలుగు హేయత్వబుద్ధి) ॥౧॥

అన॥ — చిత్తఛర్మత్యాగరూపమగు జైరాగ్యము (నిర్వేదము) అర్హమగు నొకొక మహాత్మునకే కాని, ఎల్లరఘం గలుగదని చెప్పుచున్నాఁడు. —

శ్లో॥ కస్యాపి తాతథస్యస్య లోకచేష్టావలోకనాత్,
జీవితేచ్ఛా బుభుత్ౌ చ బుభుత్సోపశమంగతాః ॥౨॥

తా॥ వత్సా కిమ్మో! ఉత్పత్తివినాశరూపమగు లోకవ్యవహారావలోకనము నలన జీవితేచ్ఛయు, బుభుక్ష్యు (భోగేచ్ఛయు), బుభుత్స్యు (తెలియనిచ్ఛయు) నొకొకమహాశయునకే తొలఁగును. ఈవచనముం బట్టి మహాత్ముఁడగు శిష్యునిం గూర్చి గురువుగారి యనుమోదమే కాని యుపదేశము కాదని యీ ప్రకరణారంభముననే నూచింపఁబడెను. ॥౨॥

అవ||— జ్ఞానులకు దేనియందును గోరిక కలుగకుండుటకుఁ గా
రణము:—

శ్లో || అనిత్యం సర్వమేవేదం తావత్రితయదూషితమ్,
అసారం నిందితం హేయ మితి నిశ్చిత్య శామ్యతి ||3||

తా|| దృశ్యమానప్రపంచబాతమంతయు ననిత్యము, చిదాత్మయందాహో
షితము, ఆత్మకంటె వేటుసత్తలేనిది, అధ్యాత్మికాధిచైవికాధిభౌతికతాప
త్రయములచే దూషితమయినది, కావున సారము లేనిది. అనఁ గా తుచ్ఛ
ము నసత్తును హేయము నైనది. ఆత్మసత్తకంటె వేటగు స్వసత్తలేనిది కను
క ననాదరణీయమయినది. జ్ఞాని యిట్టి దృఢనిశ్చయము కలిగి దేనియందు
సేట్టి యిచ్ఛయు లేకుండును. (దేహేంద్రియసంబంధముగు వ్యాధులవలనఁ
గలుగు బాధల ననుభవించుట అధ్యాత్మిక తాపము. నరపశుపక్షిమృగాదుల
వలనఁ బీడింపఁబడుట అధిభౌతిక తాపము. చైవికముగ సంభవించు అతి
వృష్టి, అనావృష్టి, ప్రళయాగ్ని పాయువులు మొదలగు వానివలనఁ గలు
గు బాధ లనుభవించుట అధిచైవిక తాపము.) ||3||

అవ||— ముఖదుఃఖాదిద్వంద్వములు ప్రార్థకర్మవశమున సంభవిం
చునవి కావున వాని నవశ్య మనుభవింపవలెను. కనుక వానియందుఁ గోరి
కగాని, ద్వేషము గాని లేకుండ సమబుద్ధితోఁ బ్రార్థముగువాని ననుభవిం
చుజ్ఞాని ముక్తి నొందునని చెప్పుచున్నాఁడు.---

శ్లో || కోఽసౌకాలోవయఃకింవాయత్రద్వంద్వాని నోన్మణాం,
తాన్యపేత్య యథాప్రాప్త వర్తసిద్ధిమవాప్నుయాత్ |

తా || నరులకు భూతగవిష్టద్వర్తమానకాలములందును, బాల్య

యావదాదివయోలక్షణశరీరావస్థలందును, సుఖదుఃఖాదిద్వంద్వములు లేని కాలమే లేదు. అని నిశ్చయించుకొని, అసుఖదుఃఖాదులయందు లక్ష్యముంచక వాని సమభవించి తద్వారా పార్శ్వబద్ధతయ మొనరించువాఁడు ముక్తి నొందును. || ౪ ||

అవ||--- పృథివాదిజగీషాదిదోషమాషితములగు తర్కానికాస్త్రజ్ఞాననిష్ఠయందును, నానావిధపృథ్యవాయములతోఁ గూడిన యాగాదికర్మములందును, పాణినిరోధనహేతువు లగు అష్టాంగయోగములందును, ముముక్షువున కాసక్తి తగదని చెప్పుచున్నాఁడు.---

శ్లో || నానామతం మహర్షీణాం సాధూనాం యోగినాంతథా,
వృష్ట్యా నిర్వేద మాపన్నః కోనశామ్యతి మానవః||గి||

తా || గౌలముజ్జైమిన్యాదిమహర్షుల మతములు అణుపరిమాణవాదయాగనిరతాదులచేఁ బలుతెఱఁగులు. హోమజపకృచ్ఛాచంద్రాయణాదితపస్సులచే సాధువుల మతములు పలువిధములు. యోగుల మతములు భిన్నములు. ఇట్లాయామతములు నానావిధములుగ నుండుటయు, నోకదాని కొకటి సంబంధము లేమింకేసియు, సత్యాన్వేషణమునకు సరియైన మార్గమును జూపమింకేసియు, నీమతముల యెడలను, గర్మములయెడలను నిర్వేదమును (నిరాశను) జెంది, సద్గురూపదిష్టమార్గమున ఆత్మానుసంధాననిష్ఠాపరమ డగువాఁడెట్లు పశమింపకుండును? అనఁ గా, ఆత్మానుభవము గలవాని కితరమార్గములు రుచింపవు.

ఇది సాధనచతుష్క-సంపన్నుఁడగు ఆరూఢుని విషయమై చెప్పఁబడినది. ఆరూఢావస్థకలుగని సామాన్యజ్ఞానువునకు, ఆరూఢావస్థ కలుగు

వటకు గురుశిష్యులతోఁ గూడిన యితరమార్గములలో నేదేని యాచరణీయమే యగునని యభిప్రాయము. ||౫||

అవ||--- కర్మాదుల నుపేక్షించి కేవలము జ్ఞాననిష్ఠయే కలిగి యుండుమని బోధించుచున్నాఁడు.---

శ్లో || కృత్వా మూర్తిపరిజ్ఞానం చైతన్యస్య న కిం గురుః,
నిర్వేదసమతాయుక్త్యా యస్తారయతి సంస్మృతేః ||౬||

తా || నిర్వేద మనఁగ విషయములందాసక్తిలేకపోవుట; సమతయనఁగా శత్రుత్వమిత్రత్వభావములేక సమబుద్ధిఁ గలిగి సర్వత్ర ఆత్మబుద్ధిఁ గలిగియుండుట; యుక్తి యనఁగా శృతికి విరుద్ధము కాని తర్కము. ఈమూడింటిచేతను సచ్చిదానందమూర్తిపరిజ్ఞానము, (అనఁగా ఆత్మసాక్షాత్కారము) నొంది పిమ్మట గురుసహాయముపేక్షింపని జ్ఞాని 'న కిం గురుః' అనఁబడును. అట్టి మహనీయుఁడు ఆత్మజ్ఞుఁడై సంసారసాగరముం దరించును. (ముక్తి నొందును).

వి— మూర్తిపరిజ్ఞానమనఁగా స్వస్వరూపజ్ఞానము (ఆత్మసుభవము) గలిగిన జ్ఞానికి గురుసహాయము గాని కర్మాచరణము గాని యవసరము లేదు. నదిని దాటువరకునే తెప్పయు, నావికుఁడును అవసరము గాని, దాటి నపిమ్మట తెప్పతోఁగాని, నావికునితోఁగాని యవసరముండదు కదా! అదియే విధమున, ఆత్మజ్ఞానమున్న, తదనుభవమున్న గలుగువరకు మాత్రమే గురుసహాయమున్న, కర్మాచరణమున్న అవసరమని యభిప్రాయము.

అవ||--- చైతన్యస్వరూపజ్ఞానోపాయముం జెప్పుచున్నాఁడు—

శ్లో || సర్వభూతవికారాం స్త్వంభూతమాత్రాకాయథార్థతః,
తత్త్వేణా ద్భృంధనిర్మక్తః స్వరూపస్థో భవిష్యసి || 2 ||

తా || ఓశిష్య! పంచభూతవికారములగు దేహేంద్రియాదులను
యథార్థముగ (తత్త్వవిచారణవలన) జడము లగు పృథివ్యాదిపంచభూత
మాత్రములే కాని అత్మస్వరూపములు కావని తెలియుము. అట్లు తెలిసి
కొందువేని యాక్షణమందె నీవు బంధనిర్మక్తఁడ వగుదువు. అనఁగా శరీ
రాహంభావనిర్మక్తఁడవై శరీరాదులకంటె భిన్నమగు అత్మస్వరూపుఁడవ
గుదువు. శరీరాదుల ననాత్మగాఁ జెలిసినంతట, ఆ శరీరాదులకు సాక్షి
మాత్తుఁడవగు అత్మవే నీవుగ నుండువని భావము. || 2 ||

అన||--- అప్రకార మాతృజ్ఞానము కలిగినను అత్మనిష్ఠకలుగుటె
ట్లు! అను శంకరాఁగా నాయాత్మనిష్ఠవాసనలు క్షయింపఁగాఁ దప్పకఁ గ
లుగునని చెప్పుచున్నాఁడు.—

శ్లో || వాసనా ఏవ సంసార ఇతిసర్వా విముచ తాః,
తత్త్వైగో వాసనాత్యాగా త్స్థితరద్య యథా తథా|| ౩ ||

తా || విషయవాసనలే సంసారము. కనుక విషయవాసనల విడువు
ము. అటుల వాసనాత్యాగము వలన తత్మనిష్ఠ స్థిరమగును. దానివలన
సంసారము (దేహేంద్రియాదివిషయవ్యాపారమందభిరుచి) తొలంగును.
అంతట శరీరస్థితి ప్రార్థ మెట్లుండునో యట్లుగును. ఇచట “కశ్చత్య

త్వదభేదదానకుశలో దుర్వాపనాసంచయః” అను శంకరాచార్యసచన
ము ప్రమాణము.

గురుప్రోక్తనిర్వేదాప్తకము

౯ - వ ప్రకరణము

సమాప్తము

ఉపశమాప్తకము .

౧౦ వ ప్రకరణము

గురుప్రోక్తము

అవ||--- విషయసంబంధము లేని సంతోషరూపమును నిర్వేదము
అప్పుడనినది. ఇతను విషయత్వప్రోక్తమము వర్జనంచించుచు గురువు సో
దాహరణముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు.---

శ్లో || విహాయ వైరిణం కామ మర్థం చానర్థసంకులం,
ధర్మమప్యేతయో హ్వేతుం సర్వత్రానాదరం కురు ||

తా || శిష్యా! జ్ఞానోత్పత్తికి నవరోధమును గలిగించు కామమును
(విషయాసక్తిని) విడువుము, అర్జించుటయర్థమును, సంరక్షించుటయర్థమును

ననేకానర్థముల గలిగించు ధనమందపేక్షను విడువవుము. ఈకామార్థముల
వైసర్థ్యమును వైతముపేక్షించవుము. ||౧||

అవ||--- మిత్రక్షేత్రాదుల నాజ్ఞించు కర్మములం దుపేక్ష యె
ట్లుకలుగు నను నంకకు ఆమిత్రక్షేత్రాదు లనిత్యమని తెలిసికొనుటయే
ఉపేక్షకుం గారణమని చెప్పుచున్నాడు.---

శ్లో || స్వప్నేంద్రజాలవత్పశ్య దినాని త్రీణి పంచనా,
మిత్రక్షేత్రధనాగారదారదాయాదిసంపదః ||౨||

తా || శిష్య! మిత్రధనదారదాయాది సంపద లెల్లను స్వప్నమువ
లెను, ఇంద్రజాలమువలెను స్వల్పకాలముమాత్ర ముండునవి గాని స్థిర
ములు కావని తెలియుము. || ౨ ||

అవ||— “సర్వత్రానాదరంకురు” అని చెప్పఁబడినది. తృప్తలే
కుండఁ బ్రాధవైరాగ్యము ననే ముక్తి నొందుమని చెప్పుచున్నాడు.---

శ్లో || యత్ర యత్ర భవేత్తృష్టా సంసారం విద్ధితత్రైవ,
ప్రాధవైరాగ్య మాశ్రిత్య వీతత్కష్టస్సుఖభవ ||౩||

తా || ఎపుడు విషయాసక్తి కలుగునో యపు డెల్ల సంసారబంధ
ము కలుగుచున్నది. ఏమన విషయాసక్తి కలుగఁగనే కర్మము, అకర్మద్వా
రా సంసారమును గలుగును. కావున ప్రాధవైరాగ్యము చేత, అనఁగా,
ప్రాప్తభోగములందుఁ బ్రీతియు, నప్రాప్తభోగములందుఁ గోరికయు
లేకుండ, ఆత్మనిష్ఠ గలిగి (బ్రహ్మానంద) సుఖము ననుభవించుము. || ౩ ||

అవ|| — ఈయర్థమునె మఱియొకరీతిం జెప్పచున్నాఁడు.---

శ్లో|| తృష్ణా మాత్రాత్మకో బంధస్తన్నాశో మోక్షఉచ్యతే,
భవానంసక్తిమాత్రేణ పాప్తితుష్టి ర్మహర్మహుః ||

తా || కర్మవాసన బంధహేతువగును. కావున విషతుల్యములగు విషయములం దాసక్తియే బంధము. విషయవాసన నశించినంతనే నివృత్తి హేతుకమగు మోక్షము సిద్ధించును. ఇచట “యతో యతో నివర్తతే తత్తతో విముచ్యతే । నివర్తనాద్ధి సర్వతో నవేత్తి దుఃఖ ముచ్ఛిష్ఠి” అను వృద్ధవచనము ప్రమాణము.

దేహాదివిషయములతో సంగము (సంబంధము) లేనిమాత్రమున, ప్రతిక్షణము ఆత్మపాప్తికోలనఁ సంతోషము కలుగును. కనుక తృష్ణానాశనమే (విషయాన్తే లేకపోవుటయే) మోక్షము, అని యర్థము. || ౪ ||

అవ|| — అయితే బుధుత్వాపరాధమగు తృష్ణ (బోధననిచ్చ) విగుడు పెట్టు, అను శంకను సమాధానము.---

శ్లో|| త్వమేక శ్చేతస శ్శుద్ధో జడం విశ్వమున త్తథా,
అవిద్యాపి న కించిత్సా కా బుధుత్వా తథాపి తే || ౫ ||

తా || లోకమందు పదార్థములు మూఁడు. ఆత్మ, జగత్తు, అవిద్య, అను నవి. వీనిలో ఏకము, చైతన్యమాత్రము, నిర్మలము, పూర్ణమైన చిదభిప్రాయమైన ఆత్మపు నీవు. దీనినే నీవు తెలిసికొనఁబడినది. అనఁగా నీవే సర్వపరిపూర్ణాత్మపు. దీనికంటె వేఱుగ ఆత్మ యున్నదని కాని, జగత్తు వేఱని కాని తలఁపఁదగదు. కావున ఆత్మబుధత్వముం దగదు. జగత్తు అసత్తు జడము. కావున జగద్బుధత్వము తగదు. అవిద్య యనునది సదసద్విలక్ష

జనుయినది. అనఁ గా సత్తును అసత్తును గాక అనిర్వచనీయమయినది. కావున అవిద్యాబుభుత్సయుఁడగుదు. కనుక నీతిఁకఁ దెలియఁదగిన చెద్ది? ఎ ద్ది యు ను లే దు. (స ర్వ ప రి పూ జై త్ క నిర్మలచిదాత్మవే నీతైయుండ బుభుత్సయు లేదని భావము.) ఇచట, “యస్మిన్మస్మిన్మస్తి బోధో బోధో సత్తమపేక్షణే । యదోద్భవమాత్మం తదప్రప్తే త్యేవం ధీర్బ్రహ్మనిశ్చయః॥” అనెడి శ్రీవిద్యారణ్యముని వచనము ప్రమాణము. బోధాత్మ ఏకమును పూర్ణమునని తెలియుము. భూతవర్తమాగాదికాలములును, వానియందుఁ గలిగెడు విషయములును మాఱుచున్నను అది, అది, అది అనెడి బోధమాత్మమే నిలుచును. ॥ ౫ ॥

అవ॥ — జగత్తు జడమనియు, అసత్తనియుఁ జెప్పిన విషయమును స్పష్టపరచుచున్నాఁడు.—

శ్లో॥ రాజ్యం సుతాః కళత్రాణి శరీరాణి సుఖానిచ,

సంసక్తస్యాపి నష్టాని తవ జన్మని జన్మని ॥ ౬ ॥

తా ॥ ప్రతిజన్మమందును అత్యంతాసక్తితో నాజ్ఞించిన రాజ్యాది సంపదలు, పుత్రకళత్రాదాయాది బంధువులు, ఆరాజ్యాదిసంపదలతోఁ గూడినసుఖమును నెంత ఆసక్తితోఁ జూచినప్పటికి నవి యెల్ల నాయా జన్మములతో నంతమొందుచున్నవే కాని, యొక జన్మమునుండిమఱియొక జన్మము లోనికి సంప్రాప్తముకావు కనుక, ఈరాజ్యాదిసంపదలతోఁ గూడిన ప్రపంచవలన మెల్ల నసత్తు, ననిత్యము, స్వప్నమువలె మిథ్యయు నగును. ఆత్మమాత్మము నిత్యము (ఇచట, “కతికాయాగతాః ప్రాక్తే పితరః కతి మాతరః । కతిదారా స్సుతా మూఢకేలేలే కన్యవా భవాన్॥” అనెడి స్పష్టవచనము ప్రమాణము. వత్సా! నీకు మాతాపితృపుత్రకళత్రాదుల

తోగూడ ననేకశరీరములు గతించినవి. కాని వానితో నీకు సంబంధ మించుకయులేదు. అని యీవచనార్థము.) || ౬ ||

అ||— బుధుత్వ (తెలిసికొననిచ్చు) సయితముఁ గూడదని చెప్పుఁ బడెను. ఇఁక ధర్మార్థకామములందును వాంఛ కూడదని చెప్పుచు న్నాడు:—

శ్లో || అల మ్ధరేన కామేన సుకృతేనాపి కర్మణా,
ఏభ్య స్సంసారకాంతారే న విశ్రాంత మభూన్మనః ||

తా || ధర్మార్థకామములందిచ్చు యుండఁగూడదు. ఏమనఁగా, నీధర్మార్థకామములతోఁ బూరితమై దుర్లభమయిన సంసార మనుకొం తారమునుండి తప్పించుకొని విశ్రాంతి నొందుట కడుదుర్లభము. కావున నీధర్మార్థకామములందు సయిత మాసక్తి తగదు. || ౭ ||

అ||— ఇటుల తృప్తికాంతిని నిరూపించి, యిపుడు కర్మమండలి వాసనయుఁ దగదని చెప్పుచున్నాడు:—

శ్లో || కృతం న కతి జన్మాని కాయేన మనసా గిరా,
దుఃఖ మాయాసదం కర్మ తదద్యాప్యవరమ్యతాం || ౮ ||

తా || వత్సా! నీవు జెనుకటిజన్మములందు కాయశ్లేశము నొంది ప్రియాసమును దుఃఖమును గలిగించు కర్మము లెన్ని జేసియుంటివి? ఆ పూర్వజన్మకర్మముల వలన నీకంతకంత కనర్థము తప్ప వేఁతీమియుండినది?

కొలుట్టి యిప్పుడయినను గర్భములం దానక్తి వదిలి జ్ఞాననిష్ఠుడవై అత్త
కుఁభమును బొందుము. ||౧||

గురు ప్రోక్తము ఉపశమాప్తకము
౧౦-వ ప్రకరణము
సమాప్తము.

౧౧-వ ప్రకరణము

జ్ఞానాష్టకము.
గురు ప్రోక్తము.

అ||--- విజ్ఞానమునఁ దప్ప మఱి యెద్దానివలనను శాంతి కలుగదని
బోధించుటకై గురు విపుడు జ్ఞానాష్టకమును జెప్పుచు ముందుగ జ్ఞానసాధ
నమును జెప్పుచున్నాఁడు,---

శ్లో || భావాభావవికారశ్చ స్వభావా దితి నిశ్చయీ,
నిర్వికారో గతక్లేశ స్సుఖేనైవోపశామ్యతి ||౧||

తా || భావాభావమాపవికారములు మాయనుండియు దాని ను
స్కారముల నుండియుఁ గలుగుచున్నవి కాని వికారరహితమగు నిర్మలా
త్వముండి కలుగవు. ఇట్టి దృఢనిశ్చయము గల పురుషుఁడు తన నిశ్చయబల
ముచేతనే అనాయాసముగ శాంతి నొందును. ||౧||

అప||— అయితే, మాయ జడమయినది కదా. అట్టి జడమనుచే భావాభావవికారములు కలుగు పెట్టు? ఆను శంక కుత్తరము. —

శ్లో || ఈశ్వర సర్వనిర్మాతా నేహన్య ఇతి నిశ్చయీ,
అంతర్గతసర్వాశ శ్శాంతః క్వాపి న సజ్జతే ||౨||

తా || జీవుఁ డీశ్వరపరవశుఁడు, కావున భావాభావాదిసర్వవికార సృష్టికిని ఈశ్వరుఁడే కర్త. అను దృఢనిశ్చయము గలపురుషుఁడు, తన నిశ్చయబలవశముననే సర్వత్పస్థాకహితుఁడగును. తనుక నట్టివాఁడు నిశ్చయ చిత్తుఁడై శాంతి నొంది అత్యనుభ మొందును. ||౨||

అప||--- అయితే, ఈశ్వరుఁ డే సర్వనిర్మాత (సర్వసృష్టికిఁ గర్త) యగునేని, కొందఱు దరిదుర్గులు, కొందఱు ధనికులు, కొందఱు సౌఖ్యవంతులు, కొందఱు మఃఖితులు, ఇత్యాదిజైషమృగ్ధితి యుండుటకుం గారణమేమి? అను శంకకు సమాధానముఁ జెప్పుచున్నాఁడు.---

శ్లో || ఆపద స్సంపదః కాలే దైవాదేవేతి నిశ్చయీ,
తృప్తః స్వస్థేంద్రియో నిత్యం న చాంఛతి నశోచతి ||

తా || పురాకృతసుకృతదుష్కృతములకు ఫలకాలము వచ్చినపుడు, ఈశ్వరప్రేరితములై సుఖదుఃఖములు సంపదాపదలును గలుగుచుండును. అనెడి దృఢనిశ్చయముఁ గలిగి తృప్తాకహితుఁడై, నిత్యసంతుష్టుఁడై, యెట్టి కోరికలును లేక, ఇంద్రియములను విషయములందుఁ జొరసీయక వర్తింపు జ్ఞాని దొరకని దానినిఁ గోరఁడు, నష్టమయినదానికి దుఃఖింపడు. ||3||

అచ!--- అట్టి దృఢనిశ్చయము గలవారలు సయితము గర్భములఁ జేయుచున్నవారలేయై కనుపించుచున్నారే! అను ప్రశ్న కుత్తరము.---

శ్లో॥ సుఖదుఃఖే జన్మమృత్యౌ దైవాదేవేతి నిశ్చయ్యా,
సాధ్యాదర్శీ నిరాయాసః కుర్వన్నపి నలిప్యతే ॥౪॥

తా॥ కర్మఫలభూతములగు సుఖదుఃఖాదులు జన్మాంతరకర్మ ననుసరించియు పాపిష్ఠించుననెడి దృఢనిశ్చయము గలవాఁడు, “నే నీఫలము ననుభవించుచున్నాను.” అనెడి సంకల్పమే లేక, నిరాయాసముగఁ బ్రార్థనశ్రమగు కర్మలఁ గర్తృత్వాభిమానరహితుఁడై చేయుచుఁ గర్మజన్యములగు అనర్థములం బాటింపక వానికి సాక్షిమాత్రుఁడై అత్మసుఖ మొందును. ॥౪॥

అచ!— అట్లు కర్మములఁ జేయునపు డాయాసమొందకుండుటెట్లు! అను ప్రశ్న కుత్తరము.—

శ్లో॥ చింతయా జాయతే దుఃఖం నాన్యథేహేతి నిశ్చయ్యా,
తయా హీన స్సుఖీ శాంత స్సర్వత్ర గళితస్పృహః॥౫॥

తా॥ ఇహదుఃఖము (సంసారదుఃఖము) చింతచేతనే కలుగుచున్నది, కాని యితరమువలనఁ గలుగదు అనెడి దృఢనిశ్చయముఁ గలిగి చింతాపరుఁడు కాకుండ శాంతుఁడై (స్థిరాంతఃకరణము గలిగి) సర్వత్ర * సుఖసాధనపరుఁడై నిస్సవ్వహుఁడగు పురుషుఁడు అత్మసుఖమొందును. ప్రార్థనశ్రమను సంప్రాప్తమగు దుఃఖములను జింతింపకుండుట

* విషయములను గౌరవించుటయే పరమసుఖసాధనము. అని సకలమహర్షి మతము.

యే మహావధము, అని చెప్పెడు ఈక్రిందిశ్లోకము దీనికిం బ్రమాణము,
 “అతాండపాతజాతానా మార్ద్రాణాం మర్మభేదినాం,
 గాఢశోకప్రహరాణా మచింతైవ మహావధః” ||౫||

అవ || పైని తెప్పించిన సాధనములచే జ్ఞానసిద్ధి నొందిన వారల
 నిజదశను నిరూపించుచున్నాడు.---

శ్లో || నాహం దేహణో నమే దేహణో బోధో²హమితినిశ్చయీ,
 కైవల్య మివ సంప్రాప్తో న స్మర త్యకృతం కృతమ్ ||౬||

తా || దేహము నేను కాను నాకు దేహము లేదు. నేను నిత్యబో
 ధస్వరూపుడను అనెడి నిశ్చయజ్ఞానము వలన దేహమందు అహంభావ
 మును, (గ్రహదులయందు) మమకారమును లేనివాడై, దేహేంద్రియాదు
 లు నేయు కృతాకృతములందు “నేను చేసితీ” నను స్మరణము లేకయే
 జ్ఞాని వర్తించును. విదేహ కైవల్యము నొందినవాడు తన కృతాకృతముల
 స్మరింపకుండునట్లే జీవన్ముక్తుడును వర్తించునని భావము. ||౬||

శ్లో || ఆ బ్రహ్మస్తంబపర్యంత మహ మేవేతి నిశ్చయీ,
 నిర్వికల్ప శ్శుచి శ్శాంతః ప్రాప్తప్రాప్తవినిర్వృతః ||౭||

తా || బ్రహ్మమొదలు తృణపర్యంతమునగు చరాచరప్రపంచముం
 తయు నేనే యను నిశ్చయానుభవము గల పురుషుడు, సంకల్పవికల్పము
 లు లేక శుచియై (విషయసంగరూపమలము లేనివాడై) నిశ్చలాంతఃకరణ
 డై, ప్రాప్తప్రాప్తవిషయము లంచెట్టి వృత్తియును లేక, అత్మానందపరి
 పూర్ణుడై యుండుటచేత పరమసంతోషియై వర్తించును. ||౭||

అప॥ — అయితే ఆత్మజ్ఞానికి నిర్వికల్పాదిరూపమెట్లనిన జెప్పుచున్నాఁడు.---

శ్లో॥ నానాశ్చర్య మిదం విశ్వం న కించిదితి నిశ్చయీ,
నిర్వాసన సూస్ఫుర్తిమాత్రో న కించిదివ శామ్యతి ॥౮॥

తా॥ సకలజగదధిష్ఠానపరమాత్మసాక్షాత్కారము గలుగుట చేత, నానాశ్చర్యరూపమగు సీజగత్తంతయు, ఆత్మసత్తకంపె వేటుసత్తలేనిదియు ను నిశ్చయము గల పురుషుఁడు, వాసనాశూన్యుఁడు, కేవలచిద్రూపుఁడు నై విశేషవ్యవహారము లేవియుం దనకుఁ గోచరింపనివాఁడై, కార్యకారణోపాధినిర్ముక్తుఁడై తత్త్వజ్ఞానము చేత సర్వమును స్వప్నమువలె మిథ్యయని తలఁచి దానివలన నివృత్తుఁడై యుండును. ॥౮॥

గు రు ప్రో క్త జ్ఞా నా వ్త క ము

౧౧ - వ ప్ర క రణ ము

సమాప్తము.

౧౨ - వ ప్ర క రణ ము

ఏ వ మే వా వ్త క ము.

శిష్య ప్రో క్త ము

అప॥ — జ్ఞానావ్తకములో “నకించి దివ శామ్యతి” (ఆత్మసత్తకంపె నన్యసత్త దృశ్యవస్తువున కేమియు లేదని గురువుచే) చెప్పబడినది. అ

ట్టి యనుభవము తనకుఁ గలిగినదని విశదీకరించుటకై “ఏవ మేవాప్తకము ను” శిష్యుఁడు నివేదించుచున్నాఁడు. అందు మొదట కాయవాక్ష్పిత్తము లయొక్క నిర్వాణపారత్వమును జెప్పుచున్నాఁడు—

శ్లో॥ కాయకృత్యాసహఃపూర్వం తతో వాగ్విస్తరాసహః,
అథ చింతాసహస్తస్మా దేవమేవాహ మాస్థితః ॥౧॥

తా॥ నేను పూర్వము శరీరాయాసముతోఁ గూడిన కర్మములఁ జేయలేకుంటిని. తరువాత వాచికరూపజపకర్మముం జేయలేనైతిని. పిమ్మట మనోవ్యాపారములగు చింతల విడిచితిని. కాఁబట్టి యిప్పుడిట్లు నిర్వాణపారత్వము నుండవలె, స్వస్వరూపనిరతుఁడనై యుంటిని. ॥ ౧ ॥

అవ॥ — ఈ చెప్పిన వ్యాపారత్రయము లేకపోవుటకు హేతుభంజనము జెప్పుచున్నాఁడు. —

శ్లో॥ ప్రీత్యభావేన శబ్దాదే రదృశ్య త్వేన చాశ్మనః,
విక్షేపైకాగ్రహృదయ ఏవమేవాహ మాస్థితః ॥ ౨ ॥

తా॥ నాకిప్పుడు కాయికవాచికసంబంధముగు కర్మముల చెంపింట నుం బ్రీతిలేక, ఆత్మయు నిందియములకు గోచరము కామిచే, (ఆత్మ వేఱు నేను వేఱు ననెడి భావము లేమిచే), ఆసనాదికాయికవిక్షేపము, జపాది చింతికవిక్షేపము, ధ్యానాదిమానసికవిక్షేపము, నను నీత్రవిక్షేపము (చలనము) లేకుండ సర్వదా స్వస్వరూపనిరతుఁడనై యున్నాఁడను. (నశ్వరములును, అత్యంత విలక్షణములు నగు మనోవాక్కాశుములు మాకు నుం గాక వీనికి సాక్షియగు శేకలసచ్చిదానందపరమాత్మనై యున్నాఁడనని భావము.) ॥ ౨ ॥

అ॥— అయినను సమాధికోటకు యత్నింప నవసర ముండదా?
యను కంక కుత్తరము.---

శ్లో॥ సమాధ్యాసాదివిఘ్నేష్టా వ్యవహార స్సమాధయే,
ఏవం విలోక్య నియమ మేవమేవాహ మాస్థితః ॥ ౩ ॥

తా ॥ అనర్థకరముగు కర్తృత్వభోక్తృత్వాధ్యాసమువలన విఘ్నేపము
(నలనము) కలిగినప్పుడు దానిం దొలగించుటకే సమాధివ్యవహారము కలు
గవలయునుగాని, అట్టి విఘ్నేపమే లేనపు డాసమాధివ్యాపారముతోఁ బని
లేదని పరికించి, శుద్ధాత్మజ్ఞానము మాత్రముగనుండి యేమధ్యాసమును లే
కుండుటచేత సమాధియును లేని స్వస్వరూపనిరతుడనై యుంటిని. (ఆ
త్మావలోకనమునకై కాయికవాచికమానసికసంబంధముగు ప్రయత్న మే లే
కుండ, ఆత్మయే నేనైయుంటిని, అని భావము.) ॥౩॥

శ్లో॥ హేయోపాదేయవిరహో దేవం హర్ష విషాదయోః,
అభావాదద్య హే బ్రహ్మ న్నేనసేవాహ మాస్థితః ॥

తా ॥ పూర్ణాత్మరత్ననగు నాకు హేయోపాదేయవస్తువు (గృహిం
చందగినది గాని విడువదగినదిగాని) లేదు. అందువలన హర్షవిషాదము
లు (పా)ప్తవస్తువుపట్ల సంతోషమును, నపా)ప్తవస్తువునకై మఃఖమును,
భేదము కావున, గురువరా! నేనిపుడు స్వస్వరూపనిరతుడనై యున్నాను.

శ్లో॥ ఆశ్రమానాశ్రమం ధ్యానం చిత్తస్వీకృతవర్జనం,
వికల్పం మమ వీక్ష్యై తై రేవమేవాహ మాస్థితః ॥ ౪ ॥

తా || (1) బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమనియమము నట్టి నియమ లే
పోడుటయు; (2) ధ్యానము; (3) చిత్తగ్రహణము చిత్తవర్జనము; అను నీ
మూడింటివలనను సంకల్పవికల్పములు కలుగుచుండుటం జూచి, యీమాఁ
డును లేకయే నిట్లు స్వస్వరూపనిరతుఁడనై యున్నాఁడను. (కాయోపా
చికమానసికవిక్షేపము లేకుండ స్వప్న)కాశపరిపూర్ణాత్మనై యున్నాఁడనని
భాసము.)

|| ౧౬ ||

శ్లో || కర్మానుష్ఠానమజ్ఞానా ద్యథేనోపరమ స్తథా,
బుద్ధ్యా సమ్యగిదం తత్త్వ మేవ మేనాహ మాస్థితః ||

తా || కర్మానుష్ఠానమునకును, గర్భత్యాగమునకును నజ్ఞామే కారణ
ము ఇట్లుని దీని యధార్థము నెఱిగినవాఁడనై, కర్మానుష్ఠానము కాని క
ర్మత్యాగము కాని లేనివాఁడనై స్వస్వరూపనిరతుఁడుగ నున్నాఁడను. || ౧౭ ||

శ్లో || అచింత్యం చింత్యమానోపి చింతాయాపం భజత్యసా,
త్యక్త్వా తద్భావనం తస్మా దేవమేనాహ మాస్థితః || ౧౮ ||

తా || “పరబ్రహ్మము చింతింపశక్యముకానిది” అని చింతించు
వాఁడును చింతాపరుఁడే యగును. అనఁ గా, ఆత్మచింతాలక్షణముగూ
డమును భజించువాఁడగును. ఈకారణమువలన, బ్రహ్మ సుచింత్యము అ
ను భావనసంయతము లేక భావనారహితస్వస్వరూపనిరతుఁడనై యుంటిని.

(పరమాత్మతత్త్వముంజెలియుటను ఆశ్రమాదులు జపాదులును గార
ణములుగావు. ఎట్లన, సంన్యాసి ఆవధూత ఇత్యాద్యాశ్రమనియమములవలన)

న కాయికవిత్తేపము కలుగును. జపాదులవలన వాచికవిత్తేపము కలుగును. భ్యానభారణసమాభ్యాసులవలన మానసికవిత్తేపము కలుగును. ఇట్టి కాయిక వాచికమానసికలక్ష్యముల నతిక్రమించి కేవలపరమాత్మయందే లక్ష్యముంచుటగూడ అచింత్యబ్రహ్మభావనారూపమగు లక్ష్యమగును. పరమాత్మయెట్టి భావాభావములునులేని పరిపూర్ణవస్తువు కావున అపరిపూర్ణబ్రహ్మమే నేను, అని భావము.)

॥౭॥

అవ॥ — “ఏవమేవ” (ఈగురుబోధింకగనే) అనెడిపూర్ణావస్థనొందుటకు సాధకమునేయువాడు కేప్రస్తుడు. స్వాభావికముగనే యిట్టి పరిపూర్ణావస్థనొందినవాఁడిట్టివాఁడని చెప్పవలయునా అని చెప్పుచున్నాడు. —

శ్లో॥ ఏవమేవ కృతం యేన స కృతార్థో భవేదసా,

ఏవమేవ స్వభావో యః స కృతార్థో భవేదసా । ౮ ॥

తా॥ సర్వక్రియారహితమగు “ఏవమేవ” అనెడి యవస్థను సాధనంజేసికేసి పొందినవాఁడు కృతార్థుఁడు. అట్టి “ఏవమేవ” అనెడి నిబావస్థయందు స్వభావముచేతనేయుండు ధన్యుని నేమని చెప్పవచ్చును? (ఇట్టిమహాత్ముఁడు కేవలసచ్చిదానంద పరమాత్మయే యని భావము.) ॥౮॥

ఏ వ మే వా వ్ద క ము

౧౨-వ ప్రకరణము

సమాప్తము.

ॐ నమః శివాయ

౧౩-వ ప్రకరణము.

యథాసుఖసప్తకము.

శిష్యప్రశ్నము.

అవ||—ఇంతకుముందు చెప్పిన “ఏవమేవ” అను నవస్థకు ఫలితమైన
తన సుఖావస్థను శిష్యుఁడు గురువునకు నివేదించుచున్నాఁడు. —

శ్రో || అకించనభవం స్వాస్థ్యం కాపీనత్వేఽపి దుర్లభమ్.

త్యాగాదానేవిహాయాస్మాదహమానేయథాసుఖమ్ || ౧ ||

తా|| కాపీనమందు సయిత మాసక్తి కలిగెనేని సర్వసంగపరిత్యాగ
మువలనఁగలుగు చిత్తస్థైర్యము దుర్లభమేయగును. ఆకారణముచేత నేను వ
స్తుపరిగ్రహణమందును, వస్తుత్యాగమునందును, ఆసక్తిలేక నదా సుఖస్వ
రూపుఁడనై యున్నాఁడను. నాకు దుఃఖమెప్పుడునులేదు. || ౧ ||

శ్రో || కుత్యాపి ఘోరః కాయస్య జిహ్వీకుత్రాపి ఖర్షతే,

మనః కుత్రాపి తత్త్వక్త్వాపురుషార్థేస్థిత్యుఖమ్ || ౨ ||

తా|| అసనాది శరీరకర్మమువలన దేహమున కాయాసము కలుగును.
జపాదివాచికకర్మమువలన జిహ్వకు క్షేళముకలుగును. ధ్యానాదికర్మవలన మ
నఃక్షేళముకలుగును. కావున నేనాకాయిక వాచిక మానసిక కర్మత్ర
యమును విడిచి యథాసుఖముగ పరమపురుషార్థమగు స్వాత్మానందస్వ
రూపుఁడనైయున్నాఁడను.

వి॥—కౌయిక వాచిక మానసిక కర్మములయందు మనస్సు అన్యార్థ క్రాంతమగుచుగనుక స్వస్వరూపానందసుఖము కలుగదు. కావున, ఆనన జపధ్యానాదినియమములులేకయే నిరంతరము యథాసుఖస్థితిని (తురీయావస్థను) ఉండుటయే పరమపురుషార్థమని (జీవన్ముక్తియని) భావము. ॥౨॥

అప॥—అటుల మనోవాక్కాయవ్యాపారముల మానుటచేత దేహమే పడిపోవును. దేహధారణకై భోజనపానాదులు మానుట యెట్లు! అనుశంకకుత్తరము---

శ్లో॥ కృతం కిమపి నైవ స్యా దితి సంచిత్య తత్త్వతః,
యదాయత్కర్తృమాయాతితత్కృత్వానేయథాసుఖం ॥3॥

తా॥ శరీరేంద్రియాదులు సేయు పనులు తత్త్వదృష్టిచే విమర్శింప అత్మ సేయనవి కావని నిశ్చయించి యాశరీరాదులు సేయు కార్యములందహంభావము లేకయే చేయుచు ఆనందపూర్ణుడనై యున్నాను. ॥3॥

అప॥--ధర్మార్థకామములఁ గోరువాఁడు నిష్ఠతోఁగర్మము చేయును. మోక్షము గోరువాఁడు నిష్ఠతోఁగర్మము మానును. మొదటి త్రివర్గము పురుషార్థమే. తురీయము (మోక్షము) పరమపురుషార్థముకనుక నిష్ఠ లేరదిరిటికిని అవశ్యకమే యను శంక కుత్తరము---

శ్లో॥ కర్మనైష్కర్మ్యనిర్బంధభావా దేహస్థయోగినః,
సంయోగాయోగనిరహః దహమానే యథాసుఖం ॥౪॥

తా॥ ఇది కర్మ, యిది నైష్కర్మ్యము నను నిర్బంధదూపమగుభా

వము దేహాసక్తిగల యోగికే యుండును. నేనన్న నో దేహాస్థితియందు గాని దేహపతనమందుగాని సంకల్పము లేనివాడనై పానందముగ సున్నాడను, కనుక నాకు దేహాద్యాపంగమును లేదు, కర్మ వైష్కర్మ్యనిర్బంధమును లేదు. ||౪||

అవ||--- మఱియు, లోకసంబంధవ్యాపారమందును నాకెట్టి నిర్బంధము లేదని చెప్పుచున్నాడు ---

శ్లో || అర్థానర్థా న మే స్థిత్యా గత్యా న కయనేన వా,
కర్మగచ్ఛకస్వక తస్మా దహమాసే యథాసుఖం ||

తా || నేను పూర్ణానందాత్మదర్శిగటచే నాస్థితిగతుల వలన నాకర్థానర్థములు లేవు. కావున ననాసక్తితో యూరకుండినను, నడిచినను, శయనించినను నేను సర్వదా యథాసుఖముగ నున్నాడను. ||౫||

అవ||--- ఈయర్థమునే మఱియొకరీతిని సుస్ఫటపరచుచున్నాడు ---

శ్లో || స్వపతో నాస్తి మే హానిః సిద్ధిర్మత్సవతోవచా,
నాశోల్లాసా విహాయాస్మా దహమాసే యథాసుఖం ||

తా || యత్తురహితుడనై యూరకున్నందున నాకెట్టిహానియు లేదు. యత్తు సంతుడనై యున్నను నాకెట్టిఫలవిశేషప్రాప్తియు లేదు. అకారణము వలన నేను చలించుచున్నను, కదలకున్నను నాకు నాశోల్లాసములు లేనందున సర్వదా యథాసుఖవర్తి నై యున్నాను. ||౬||

శ్లో॥ మఖాదియాసా నియమం భావే స్వాలోక్యభూరిశః,
శుభాశుభే విహయాస్సా దహమాసే యథాసుఖమ్ ॥

తా॥ వేసవిని సుఖకరమగు వీచన శీతకౌలమున దుస్సహము. శీత
కౌలమున సుఖదమగు అగ్ని సేవ వేసవిని దుస్సహము. అటులే బందుగు
లొకప్పుడు శత్రువు లగుదురు. శత్రువు లొకప్పు డాపు లగుదురు. ఇట్టిసు
ఖదుఃఖాదిఃస్వము లనిత్యము లని తెలిసికొనిననాడనే వానియందనాదర
భావముతో సుఖస్థితి నున్నాడను. ॥ ౭ ॥

యథాసుఖసప్తకము

౧౩-వ ప్రకరణము

సమాప్తము.

౧౪-వ ప్రకరణము

శాంతిచతుష్టయము.

శిష్యప్రశ్నము.

అవ॥— పూర్వము (౧౦-వ ప్రకరణముందు) గురూపదిష్టమగు ఉ
పశమాష్టకమును స్ఫురణకుఁ దెచ్చుకొని శిష్యుఁడు తన సుఖావస్థను సమ
ర్థించుచు నిపుడు తన శాంతావస్థను నివేదించుచున్నాఁడు.—

శ్లో॥ ప్రకృత్యా శూన్యచిత్తో యః ప్రమాదాద్భావభావనః,
నిద్రితో బోధితశ్చ క్షీణసంసరణో హి సః ॥ ౧ ॥

తా || స్వాభావికముగ విషయాసక్తి లేనివాడయ్యును నిద్రాసుం
డి మేల్కొల్పుటబడినవానివలెఁ బ్రమాదవశమున ప్రార్థనకములగు పూ
ర్వవిషయముల బుద్ధిపూర్వకముగ భావించువాఁడు “భావభావముండనఁబ
డును.” అట్లు నిద్రయందు శూన్యచిత్తుడయ్యు నొకొకపుడు మేల్కొ
ల్పుటబడినందునఁ బ్రమాదమునఁ బూర్వవిషయములఁ దలచుకొనువానివలె,
విషయస్ఫురణముఁ గలిగినవాడయ్యును భావభావమునివలె నతఁడు విషయ
ములందు కాంతచిత్తుడై యగును. కనుక నట్టివాఁడు సంసారవిషయాను
స్మరణము లేనివాఁడై యగును. (౧౨-౧౩ ప్రకరణములందు జెప్పఁబడిన
విధముగ పూర్ణజ్ఞానియగు మహాశయుఁ డొకొకపు డితరులచేతఁ బ్రబో
ధితుడై పూర్వవిషయములను తలచుచున్నను, అతఁడు విషయాసక్తుఁడును.
సంసారియుఁ గానేరఁడని భావము.) || ౧ ||

శ్లో|| క్వధనాని క్వమిత్రాణి క్వమే విషయదస్యహః,

క్వశాస్త్రం క్వచ విజ్ఞానం యదా మే గళితా స్మహః||

తా || విషయాసక్తియే లేక పూర్ణాత్మదర్శినగు నాకు గఠించిన వి
షయముల స్మరణము మరలఁ గలుగు తెట్లు? (కలుగదు.) ధనమేల? విష
రూపవోరులేడ? శాస్త్రమేల? విజ్ఞానము, అనఁ గా బ్రహ్మహమస్మి యను
విదిధ్యాసనమేల? పరిపూర్ణాత్మదర్శినగు నాకు ధనాదులందును విజ్ఞానమందు
ను అస్థయే లేదని భావము. || ౨ ||

శ్లో|| విజ్ఞాతే సాక్షిపురుషే షరమాత్మని చేశ్వరే,

నైరాశ్యే బంధమోక్షేచ నచింతా ముక్తయే మను|| 3 ||

తా || దీపాందియాదులకు సాక్షియగు “త్వం” పదలక్ష్యార్థమును, పరమాత్మయగు ‘తత్’ పదలక్ష్యార్థమును నేకముగఁ జెలిసి, ‘బ్రహ్మాహుః మస్మి’ యనెడి సాక్షాత్కారమువలన నిత్యనిర్ముక్తచిద్రూపాత్మానుభవము గల్గి, బంధమోక్షములందు నిఃస్పృహుడనగు నాకు ముక్తికొఱకయినను చింతలేదు. || 3 ||

అవ||— ప్రమాదమున భావభావనుడగు (పూర్వవిషయస్మృతిగల) వాఁడు శాంతుఁడెట్లుగును? అనెడి శంకకు సమాధానము.—

శ్లో || అంతర్వికల్పశూన్యస్య బహిస్స్వచ్ఛందచారిణః,
భాంతిస్యేవ దశా స్తాస్తా స్తాద్భూతా ఏవ జానతే || ౪ ||

తా || అంతరంగమున సంకల్పవికల్పములు లేక, బాహ్యమునకుఁ బిచ్చివానివలె స్వేచ్ఛతోఁ దిరుగు జ్ఞానియొక్క వ్యాపారము, అట్టి జ్ఞానులకే తెలియును గాని, ఇతరులకు తెలియదు. || ౪ ||

శాంతిచతుష్టయము

౧౪-వ ప్రకరణము

సమాప్తము.

రాగి వ ప్రకరణము.

తత్త్వోపదేశవింశతికము.

గురుప్రొక్తము.

అపి. — ప్రసిద్ధమును శిష్యున కాత్మతత్త్వోపదేశమును జేసియు న
య్యది దుర్లభ్యమయినది కనుక, ఛాందోగ్యపనిషత్తున దయానిధియగు ఉ
ద్వాలకుఁడు తన శిష్యుఁడు క్షేత్రకేళువునకు “తత్త్వమసి” యను మహావా
క్యమును మఱల మఱల బోధి కొఱకుఁ దొమ్మిదిమా ర్థపదేశించిన తెఱఁగు
న నిపుడు శిష్యుఁడగు జనకునకు తీర్థస్థావక్రముని తిరిగి యాత్మోపదేశ
మును జేయుచున్నాఁడు. దానికై ముందు జ్ఞానోపదేశమున కధికారిలక్ష
ణమును జెప్పుచున్నాఁడు. —

శ్లో || యథా తథోపదేశేన కృతార్థ సత్త్వబుద్ధిమాః,

అదేవ మపి జిజ్ఞాసుః పర స్తత్ర విముహ్యతి || ౧ ||

తా || సత్త్వబుద్ధిగల శిష్యుఁడొక్కసారి గురుపదేశము నొందినం
త మాత్రముననే కృతార్థుఁడగును. కృతయుగమందు ప్రాణవోపదేశమాత్ర
ముననే శిష్యులు కృతార్థులైరి. సత్త్వబుద్ధిలేని (రజస్తమోగుణప్రధానులగు)
వారలు యావజ్జీవమును అత్రుజిజ్ఞాస జేసియు, గురువువలన ననేకప్రయో
ములు బోధితు లయ్యును, మోహపరవశులై తరింపఁ జాలరు. ఎట్లన, వా
మదేవుఁడు మాతృగర్భంబుఁడయ్యును గేవలసత్త్వమూర్తికావున నొక్కసారి
ప్రాణవోపదేశమాత్రమున జ్ఞానియై ముక్తి నొందెను. లలిచకగిరర్థి రజో
గుణావృతుఁడు కావున, బ్రహ్మదేవునిచే నెన్నిప్రయోములు తత్త్వోప

దేశ మొందినను మోహ (సంశయ) వశుడై కృతార్థుడు కాక పోయెను.

అవ||— ఇపుడు సుఖోపాయముగ బంధమోక్షముల సంగ్రహముగఁ జెప్పచున్నాఁడు—

శ్లో|| మోక్షో విషయవైరస్యం బంధో వైషయికో రసః,
ఏతావదేవ విజ్ఞానం యథేచ్ఛసి తథా కురు ||౨||

తా|| విషయములం దనురాగము లేకుండుటయే మోక్షము. వాని యందనురాగముఁ గలిగియుండుటయే బంధము. ఈబంధమోక్షముల తారతమ్యము తెలియుటయే ఉత్కృష్టమగు జ్ఞానము. కావున, శిష్యా! ఇటుల విమర్శించి నీయిచ్ఛప్రకారము చేయుము. (విషయానురాగమును బూర్తిగ విడిచి బంధముత్తఁడవై ముక్తి నొందు మని భావము) ||౨||

ఆ||— ఈవిషయవైరస్యము తత్త్వబోధచేతనే కాని కలుగదని చెప్పచున్నాఁడు—

శ్లో|| వాగ్విప్రజ్ఞమహోద్యోగం జనం మూకజడాలసమ్,
కరోతి తత్త్వబోధోఽయ మతస్త్వక్తో బుభుక్షుభిః||౩||

తా|| ఈఅత్తత్త్వబోధము, బహుచతురవాక్యభాషిని మూగివానిగ జేయును; నానావిశేష 'వాక్త్ర' వేదిని జడునిగఁ జేయును; నానాక్రియా నృపానకాలిని నిష్క్రియునిగఁ జేయును. కారణ మేమన, తత్త్వజ్ఞాని యొక్క మనస్సు ప్రత్యగ్భూతినిరతమగుటచేత వాని వాగాదీందిరియము

లు భంగపడి స్వస్వవ్యాపారవిముఖము లగును. అనఁగా తత్త్వజ్ఞానము సర్వేంద్రియముల భంగపరచి వాని వాని వ్యాపారముల నణికట్టును. కావునజ్ఞాని వ్యర్థమగు వాగాదివ్యాపారములను జేయడు. భోగోచ్ఛ గలవారలీతత్త్వబోధము నాదరింపరు.

వి— తత్త్వజ్ఞులు సకలవిద్యాపరిపూర్ణు లయ్యును, 14 వ ప్రకరణము 4 వ శ్లోకమునఁ జెప్పఁబడినట్లు, బాహ్యమునకుఁ బిచ్చివారివలె నటించురు. వారి బాడలు జ్ఞానులకే కాని యితరులకుఁ దెలియవు. పటాటోపముతో నుపనిషదాదిగ్రంథస్థవిషయముల నతిచతురతతో నుపన్యసించువారలు, తర్కవ్యాకరణాదిశాస్త్రవిషయముల వాక్సృశిమతో నుడువువారలు, యజ్ఞయాగాదికర్మల నతిజైభవముతో నాచరించువారలను తత్త్వజేత్తులు కారనియు, ఆత్మానుభవము గలవారలకు నేటువంటి పటాటోపములు నుండవనియు నిందలి సారాంశము.

॥ 3 ॥

అవ॥ — ఇక తత్త్వబోధసిద్ధికొఱ కుపదేశించుచున్నాఁడు—

శ్లో॥ న త్వం దేహో న తే దేహోభోక్తాకర్తానవాభవాః,
చిద్రూపోఽసి నదా సాక్షీ నిరపేక్ష స్సృఖంచర ॥౪॥

తా॥ నీవు కేవలచిద్రూపుఁడవు. కనుక దేహాదిరూపము నీవు కావు. నీకు దేహసంబంధమును లేదు. ఇచట “అనంగోవ్యాయం పురుషః” అను శ్రుతి ప్రమాణము. కర్తృత్వభోక్తృత్వాదులకు సాక్షీమాత్రుఁడవగుటచే నీవు కర్తృవును గావు. భోక్తృవును గావు. ఘటమును జూచువాఁడు ఘటముకంటె వేరైనట్లు దేహత్రయము యొక్క రాకపోకలం జూచుచు సాక్షీమాత్రుఁడవగు నీవు దేహదులకంటె భిన్నుఁడవు. కావున నీవు దేహా

నుచును శత్రుంబు విషయములందును, నిరపేక్షుడవై సుఖింపుము. ||౪||

అప||— నిరపేక్షత్వము సుపపాదించుచున్నాడు.---

శ్లో || రాగద్వేష మనోధర్మా న మనస్తే కదాచన,
నిర్వికల్పోసి బోధాత్మా నిర్వికార స్సుఖించర ||౫||

తా || వత్సా! రాగద్వేషములు మనోధర్మములు. చిన్మాత్రుడవును, అమనస్కుడవును నగు నీకు జడమగు వనస్సుతో నెప్పుడు నెట్టిసంబంధమును లేదు. కావున మనస్సును నీవు కావు. నీకు జడమగు మనస్సుతో నధ్యాసము కలిగి నేని, అనగా మనస్సే నీననుకూలమనడల రాగాదులు కలుగును గాన నెట్టి మనస్సుతో నధ్యాసముఁ గలిగించుకొనకుము. రాగద్వేషములు సీధర్మము లెటులఁ గావని శంకింతువేని వినుము. నీవు నిర్వికల్ప బోధాత్మవు. కావున రాగాదుల నంటక చిన్మాత్రుడవై సుఖింపుము.

అప||— రాగద్వేషము లెటుల కలుగకుండు నను శంక కుత్తరము.

శ్లో || సర్వభూతేషు చాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని,
విజ్ఞాయ నిరహంకారో నిర్మమస్త్యం సుఖిభవ ||౬||

తా || ఆత్మ సర్వభూతములందును గారూపముగ ననుసూతమై యున్నదనియు, సర్వభూతములును ఆత్మయందే యస్యసింపఁ బడినకనియుఁ భావించి, అహంకారమును కారములను విడిచి (బ్రహ్మానంద) సుఖము నొందుము. (అనుసూతమనఁ గా హారముయొక్క అన్ని పూసల లోను దారముకూడియుండునట్లు సమస్తప్రపంచమందును ఆత్మవ్యాపించియుండుట. అధ్యా

సమనఁగా భ్రాంతిచే రజ్జువును సర్పమునుకొనునటుల పరబ్రహ్మమును జగత్తుగ భావించుట)

ని— సర్వభూతస్థ మాత్మానం సర్వభూతానిచాత్మని । ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః ॥ గీత 6-29.

సర్వభూతస్థ మాత్మానం సర్వభూతానిచాత్మని, సంపశ్యకౌబ్రహ్మ పరమం యాతీ నాన్యేన హేతునా ॥ కైవల్యశ్రుతి.

ఈప్రకారము అత్మానుభవము గల మహాశయుఁడే జ్ఞాని. ॥౩॥

అప॥— అత్యయంచె సర్వభూతము లధ్యస్తమయిన వని చెప్పినదానిని స్ఫుటపరచుచున్నాఁడు —

శ్లో॥ విశ్వం స్ఫురతి యత్రేవం తరంగా ఇవ సాగరే,
తత్త్వమేన న సందేహా శ్చిన్నాగ్రే విజ్వరో భవ ॥౨॥

తా॥ సమద్రమునుండి కలిగిన తరంగాదులు స్వకారణముగు సముద్రమునంటే వేరు కావు. ఇట్లే చిదాత్మయందు గల్పితముగు విశ్వము స్వకారణముగు చిదాత్మకంటే వేరు కాదు. వత్సా! నీవు అచిదాత్మవే కనుక నట్టి దృఢానుభవమున సకలసంతాపములకు విడిచి నుఖింపుము. ॥౨॥

అ.

అప॥— శిష్యునియందత్సంరకయతో గురువు మఱల మఱల బోధించుచున్నాఁడు.---

శ్లో॥ శ్రద్ధత్స్వ తాతశ్రద్ధత్స్వ సాత్ర మోహం కురుష్వభో,
జ్ఞానస్వరూపో భగవా నాత్మాత్వం ద్రుక్పతేఃపరః॥౩॥

తా || వత్సా! అతిశృద్ధతో వినుము. నీవు భాగలక్షణచేత యాధి
గ చిహ్నాపుండవే యని నమ్ముము. నీవు కేవలము జ్ఞానస్వరూపుడవు.
ప్రకృతికిం బరుడవు. తత్ పదార్థమగు పరమేశ్వరుడవును, త్వం పదార్థ
మగు ఆత్మయును నీవే. (ప్రకృతికాని, ప్రకృతికార్యమగు దేహాదిప్రపంచ
ము గాని నీవు కావు. “తత్త్వమసి” యను మహావాక్యము బోధించు న
చ్చిదానందపరమాత్మవు నీవె. ఆయాత్మయై పరబ్రహ్మము. ఇట్టి దృఢనిశ్చ
యమే దేహభిమానమును తొలగించుటకు సమపాయము.) ఈదృఢని
శ్చయమును ప్రతిబంధించెడి ఆసంభావనావిపరీతభావనలు అవిద్యాకల్పిత
నామరూపాత్మకజగత్తు నుపేక్షించుటచేతఁ దొలఁగును.

ఆసంభావనయనఁగా— ఆత్మ కలదనెడి నమ్మకము లేకపోవుట.

విపరీతభావనయన— దేహమే ఆత్మయనుకొనుట.

భాగలక్షణ యనఁగా— కల్పితాంశమును విడిచి ముఖ్యాంశమును
గ్రహించుట. ఎట్లనఁగా— పర్యజ్ఞాడగు పరమేశ్వరునితోఁ గించిజ్ఞాడగు
జీవున కైక్యమును తత్త్వమస్యాదిమహావాక్యములు బోధించునపుడు కల్పిత
ములగు సర్వజ్ఞత్వకించిజ్ఞత్వాదులనెడి యొక భాగమును మాత్రము వదిలి,
యుపాధిద్వయము నందున్న శుద్ధచైతన్యమాత్రమును గ్రహింపఁ గా జీవే
శ్వరుల కైక్యము సంభవించును. శుద్ధచైతన్యమునకు మాయోపాధివలన ఈ
శ్వరసంజ్ఞయు, అవిద్యోపాధివలన జీవసంజ్ఞయుఁ గలిగినవి. కావున నీ
యీశ్వరజీవసంజ్ఞల నుపేక్షింపఁగా శుద్ధచైతన్యము (పరమాత్మ) మాత్ర
మే కేషించును. (చూ. పృ ౧౨, ప్లో ౩౪ తా). ||౨||

అవ||— ఆత్మకును, దేహమునకును గల వైలక్షణ్యమును వివరిం
చుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ గుణై స్సంవేష్టితో దేహ స్తిష్ఠత్యాయాతి యాతిచ,
అత్మా న గంతా నాగంతా కిమేవ మనుశోచసి ॥౧౮॥

తా॥ ఇందియాదులతోఁగూడిన యీదేహ మిలాకమందున్నది.
కొలదికాలముక్రిందట వచ్చినది. కొంతకాలమువఱకు నుండి నశించును.
దేహములకంటె వేఱయిన అత్మ కొత్తగ వచ్చినది కాదు. పోవునదియుం
గాదు. కాఁబట్టి (నిత్యాత్మకగు) నీవు “నేను పుట్టితిని మృతినొందెను” అని
శోకింతువేల? అత్మకు దేహధర్మముల గల్పించుకొని శోకింపవల దని భావము.

అచ॥— చిహ్నసాత్మకగు నీకు దేహమున్నందున వృద్ధియు, నిధి న
శించినందున హానియును లేదని చెప్పుదున్నాఁడు---

శ్లో॥ దేహస్తిష్ఠతు కల్పాంతం గచ్ఛత్వద్యైవ వా పునః,
క్వ వృద్ధిః క్వ చ వా హానిస్తవ చిన్మాత్రయాపిణః ॥౧౯॥

తా॥ నిత్యచిన్మాత్రరూపుఁడవగు నీకు కల్పాంతమవఱకును దేహ
మున్నందున వృద్ధియు, నిష్ఠుడై పోయినందున హానియునులేదు. ॥౧౯॥

అచ॥— తరంగముల యుత్పత్తి నాశములవలన సముద్రమునకు వృ
ద్ధిక్షయములు లేనట్లు, ప్రపంచముయొక్క యుత్పత్తి నాశములవలన అత్మ
కు వృద్ధిక్షయములు లేవని చెప్పుదున్నాఁడు---

శ్లో॥ త్వయ్యనంతమహంభోధౌ విశ్వవీచిః స్వభావతః,
ఉదేతు వాస్తమాయాతు న తేవృద్ధిర్నవాక్షతిః ॥౨౦॥

తా || అనంతవిదంబుధివగు నీయందు అవిద్యాకౌముకర్మమూలమున వి
శ్వము లనెడి తరంగములు నైజముగ నుదయించును, నశించును. అందున
లన నీకువృద్ధియు లేదు, క్షతియు (నాశము) ను లేదు. ఏమనఁ జదాత్మనిత్య
ము, ఏకము, పరిపూర్ణము, అనంతము అనాది. చూ. పృ||౧ || శ్లో || ౧౦ టిప్పణి.

అన||— చిదేశ్వరసాత్త్వికుఁడవగు నీయందు విశ్వకల్పన మాయికమే
కాని వాస్తవము కాదని శ్లోకత్రయముచే వివరించుచున్నాఁడు—

శ్లో || తాతచిన్మాత్రయాపౌఁసి న తే భిన్నమిదం జగత్,
అతః కస్య కథం కుత్ర హేయోపాదేయకల్పనా||౧౧||

తా || ఒకత్తు నీసత్తకంటె నన్యసత్తలేనిది కనుక సమ్రాప్తుఁడవగు
నీకంటె వేఱుకాదు. కాబట్టి నీకు మాయకపదార్థసంబంధము లగు హే
యోపాదేయములు లేవు. ఆరోపితనస్తు వధిస్తానము కంటె వేఱు కాదని
“నాధిష్ఠానా ద్భిన్నతాఽఽరోపితస్య” అనెడి యార్థవచన మిటు బ్ర
మాణము. (ఆరోపితము, అభ్యస్తము, కల్పితము, ఇవి సమానార్థకములు.

శ్లో || ఏకస్మిన్నవ్యయే శాంతే చిదాకాశేఽయలే త్వయి,
కుతో జన్మ కుతః కర్మ కుతోఽహంకారవచ||౧౨||

తా || సజాతీయనిజాతీయస్వగతభేదములు లేక, ఏకయాత్రుఁడవు,
నాశరహితుఁడవు, కార్యసంబంధము లేని శాంతుఁడవు, నిర్మలచిదాకాశ
మాత్రుఁడవు, సర్వోపాధికాన్యుఁడవు నై యున్న నీకు జన్మకర్మములు
వాస్తవముగ లేవు. అహంకారమును లేదు. నీకుఁ బుట్టించెడు ద్విత్వీయవస్తు

పు లేనందున జన్మము లేదు. జన్మము లేనందున నాశము లేదు. నిష్క్రియ
యుడవగుటవలననే కర్మమును లేదు. మఱియు నిర్మలుడవగుటవలన నా
గద్యైషరూపములకు హేతువగు అహంకారమును లేదు. ||౧౩||

అన|| — ఏకత్వము ముసపాదించుచున్నాడు---

శ్లో || యత్త్వం వశ్యతే తత్రైక స్వమేవ ప్రతిభాససే,
కిం వృథగాభసతే స్వర్ణా త్కటకాంగదనూపురం ||

తా || (కార్యము అగు) కటకాంగదనూపురాదులందు (కారణ
రూపముగు) స్వర్ణమే వ్యాపించియున్నటుల, నీవు చూచెడి కార్యజాతమం
దంతటను గారణరూపుడవగు నీకె వ్యాపించి ఏకమై గుర్తించుచున్నా
వు. (గువర్ణ మెన్నిరూపములుగ మారినను స్వర్ణమే యైనటుల, అత్మ స్వక
త్తిచే నెన్నిరూపములుగ మారినను వాని సత్త అత్మసత్తియే కాని వేరు
కాదని భావము.) ||౧౪||

శ్లో || ఆయం సోహ మయం నాహం విభాగ మితి సంత్యజ,
సర్వమాత్మేతి నిశ్చిత్త నిస్సంకల్ప మ్నుభవ ||౧౫||

తా || “సర్వమును గారణరూపముగు అత్మయే” అనెడి నిశ్చయ
ముతో, “సోహం, నాహం” (నేను, నేను కాను) ఇత్యాదిభేదభ్రమను
విడిచి, నిర్వికల్పుడవై, యెట్టి ప్రతిభాసమును లేక సుఖంపుమా, వ్యతి
యవస్తువు (అత్మేతరము) న్నదని తలచుటయే దుఃఖముగును. ||౧౫||

అనఁ-- భేదబుద్ధిని విడిచి యుపాయమును తెప్పించువాఁడ౯

శ్లో॥ తద్వైవాజ్ఞానతో విశ్వం త్వ మేకః పరమార్థతః,
త్వత్తోఽనోయో నాస్తి సంసారీ నాసంసారీచ కల్మషః॥౧౬॥

తా॥ అజ్ఞానము చేత (వనఁగా నీస్వరూపము మఱచి) విశ్వాకార విక్షేపము (ప్ర)పంచబుద్ధి కలిగినపుడె నీకు విశ్వము స్ఫురించును. కాని, మా మాకల్పితమును నీస్వరూపమును పరమార్థము చేతఁ గారణరూపుడవగు నీ తః సంసారి ముక్తుఁడు వను విభజనమే నీకు లేదు. ॥౧౬॥

శ్లో॥ భ్రాంతిరూప తమిదం విశ్వం న కించిదితి నిశ్చయః,
నిర్వాసనః స్ఫూర్తిమాత్రో న కించిదితి శామ్యతి ॥౧౭॥

తా॥ ఈవిశ్వము భ్రాంతిరూపముచేతనే కలుగుచున్నది కావున అత్యనంతకంటె పృథక్సత్య తేనిది, అసెడి నిశ్చయము గలవాఁడు సర్వసం కల్పికాన్యుఁడును, వాసవారహితుఁడును, స్ఫూర్తిమాత్రుఁడును, నిర్వి కాదుఁడునై యుపశమించును. (సర్వవా అత్యజ్ఞస్థిమాత్రి)ము కలిగి సు కల్పవికల్పాదులు లేనివాఁడు ముక్తుఁడని భావము. ॥౧౭॥

శ్లో॥ ఏక ఏవ భవాంభోధా వాసీ దస్తి భవిష్యతి,
న తే బుద్ధోఽస్తి మోక్షోవా కృతకృత్య స్ఫులిం చరః॥

తా॥ (అవనమరణరూప) సంసారమహాంబుధియందు కాలత్రయ ముందును నిర్మూలకై (అత్యవగు) నీవొకండవై యున్నాఁడవు, కనుక నీ

తే బంధమోక్షములు లేవు. (ఇట్టి కృత్యనిష్ఠయము వలననే గృత్యకృత్యుడై ముఖగ్రస్తుఁడు. ౧౦౫)

శ్లో॥ మా సంకల్పవికల్పాభ్యాం చిత్తం త్తోభయ చిన్మయ, ఉపశామ్య నుఖం తిష్ఠ స్వాత్మశాన్తనందవిగ్రహే॥౧౦౬॥

తా॥ చిన్మయుడవగు నత్మా! సంకల్పవికల్పములచేత జన్మత్తోభయము నొందకుము. సర్వసంకల్పనికల్పములను విడిచి పరమానందరూపమగు స్వాత్మయందు రమింపుము ముఖజై యుండుము. ౧౦౬॥

అనఁ--- ధ్యానమును సముత్తము విడుపు నది చెప్పుచున్నాఁడు---

శ్లో॥ త్యజైవ ధ్యానం సర్వత్ర మా కించిద్భవది ధారయ, ఆత్మా త్విం ముక్త ఏవాసి కే విమృశ్య కరిష్యసి॥౧౦౭॥

తా॥ కిష్య! సర్వత్ర ధ్యానమును సముత్తము విడుపుము. ఏమవ అభిహేనమగు అత్యుక్తంబై వేరగు ధ్యానమునూడ మానసికవ్యాపారములగు నలన వది నశ్వరము. కనుక నిరంకుశపు ధ్యానోచితగిన దెద్ది? అటులనే మననమును నాత్మేతరమై కనుక మననము సముత్తము వలదు. నిత్యాత్మవగు నీవు సదా ముక్తుడవై, ఇట్లు విమర్శింతువేని ధ్యానాననములవలన ఫలమెద్ది యును లేదు. (మాయాకములగు సకల సంకల్పకల్పములు, వాసనలు, జప తపధ్యానముననాది మానసికవ్యాపారములు విడిచి నిత్యపరమానందైకాత్మ తాదాత్మ్యము నొందుటయే ముక్తియని భావము.)

ఏ--- ధ్యానము మానసికము; నిదిధ్యానము మనోతీతము. ॥౧౦౭॥

తత్త్వోపదేశవింశతికము

౧౧-వ ప్రకరణము

సమాప్తము.

౧౬-వ ప్రకరణము

విశేషోపదేశకము.

గురుప్రార్థనము.

అవ||— ఇంక నీప్రకరణమందు, తత్త్వజ్ఞానముచేత, “సర్వప్రపంచమునకు నాత్మసత్తకంఠై పృథక్సత్త తే” దను నిశ్చయము గలిగి, తృప్తా (ఆత్మా) రహితాదితైరాగ్యముతో సర్వవిస్మరణము కలిగిననే ముక్తి కలుగును గాని, మఱి యేమిటతోపాటును చేతను ముక్తి కలుగదనే విశేషము ను పదేశించుచున్నాఁడు.—

శ్లో|| ఆచక్ష్య త్రుణువా తాత నానాకాస్త్రాణ్యనేకకః,

తథాపి న తవ స్వాస్థ్యం సర్వవిస్మరణాదృతే || ౧ ||

తా || వత్స! నానాకాస్త్రముల ననేకసార్లు నీవు శ్రద్ధతో గురు ముఖమున వినినను, శిష్యుల కుపదేశించినను, నీకు సర్వవిస్మరణము (సర్వమును మఱచుట) కలుగకుండ స్వాస్థ్యము (శాంతి) కలుగదు. అయితే, సుషుప్తియందు దెల్లరకును సర్వవిస్మరణము కలుగుచున్నది కనుక నందఱకును మోక్షము కలుగుచునే యున్నది, ఇంక సర్వవిస్మరణ మెందుకనియెదవేని వినుము. సుషుప్తియందు విషయవిస్మరణమే కాని, దానికిఁ గారణమగు అజ్ఞానవిస్మరణము లేదు. జీవన్ముక్తియందు స్వాస్థ్యస్థమగు అజ్ఞానమును, తత్కారణవిషయములను మఱచి సదా కేవలచిన్మాత్రుఁడై యుండును. ఇచట “సర్వం” అనుపదమువలన “మూలాభివ్యక్తి” గ్రహింపఁబడెను. ఈయవిద్యావిస్మరణమే ముక్తియని తాత్పర్యము. (సర్వప్రార్థనలకు

ను సుషుప్తియందు విషయవిస్మరణము కలిగినను జాగ్రదవస్థయందు వజ్రానచి
హ్నమగు విషయవిస్మరణము కలుగుచునే యుండును. జీవన్ముక్తుఁడు సుషు
ప్త్యాదిసర్వావస్థలయందును విషయవిస్మరణము, వజ్రానచిస్మరణమునం గలి
గి (అనగా సర్వమును మఱచి) చిన్మాత్రుఁడై యుండునని తాత్పర్యము.)

అవ||— సర్వవిస్మరణము (సర్వమును మఱచుట) కలుగఁగా మా
యికములగు సర్వస్వరూపములను జూచుచుండియు జీవన్ముక్తుని చిత్తము స
ర్వాకారహితమయి యుండునని నూచించుచున్నాఁడు.—

శ్లో|| భోగం కర్మ సమాధిం వా కురు విజ్ఞ తథాపి తే,
చిత్తం నిరస్తసర్వాశ మత్యర్థం రోచయిష్యతి || ౨ ||

తా || స్వస్వరూపానుసంభావముగల ప్రాజ్ఞుఁడా! సర్వభోగముల
సనుభవించుచున్నను, సమాధినిష్ఠు యున్నను సర్వకర్మలం జేయుచున్నను, స
ర్వాకారహితమై సర్వవిస్మరణ మొందిన చిత్తము నశ్వరమగు దృశ్యప్ర
పంచమునందు రోఁతల జెంది స్వస్వరూపమందే యభిరుచి కలిగి
యుండును. || ౨ ||

అన||— సర్వత్ప్రహరహితుఁడగు జ్ఞాని కర్మములం జేసినను నవి
దుఃఖహేతువులను, ఆయాసజనకములను గానెరవని నూచించుచు
న్నాఁడు.—

శ్లో|| ఆయాసా త్సకలో దుఃఖి నైవం జానాతి కర్షణ,
అనేనైవోపదేశేన ధన్యః ప్రాప్నోతి నిర్వృతిమ్ || 3 ||

తా || సకలవిషయ భక్తిమతేన ముఖ్యతే లగుచున్నారు. కాని యిట్టాయావఁజే వివిధసాధుల వలె చెప్పెదరు వెనుకంగను భక్తిమయే ముఖ్యకారణమని విమర్శించిని వ్దాని నిర్వృత్తిం తెలిసి ఛయ్యెడై పరమసుఖము పొందును. (త్వష్టకలన శ్రమ, శ్రమకలన చంపారదుఃఖము కలుగును గాన జ్ఞాని తృప్తిహినిహుడై సర్వవిస్మయము నొంది అనగా, దేవాభిమానమును విడచి, యాత్మసుఖముం బడసి ముక్తఁడగును.) || 3 ||

అనః--- (ఇందియాది) వ్యాపార మందాసక్తి తేకుండుటయు బుభుషేతు వని చెప్పుచున్నాఁడు.---

శ్లో || వ్యాపారే భవ్యతే యస్తు నిమేషాన్మేషయో రపి,
తస్యాలస్యధురీణస్య సుఖం నాస్యస్య కస్యచిత్ || ౪ ||

తా || ఎవఁడు (నేన) నిమేషాన్మేషవ్యాపారమందు సయిత మాసక్తి లేక యుండునో యట్టి నిస్సప్తహుడగు మహానీయునికిం గలుగు నుఖము (నేనీవనిఁ జేయవలయునను) దృఢాభినివేశము గలవానికిం గలుగదు.

అనః--- సర్వత్వస్థకూఠ్యుడగువానికి ద్వంద్వభావము గూడ న కింపవని చెప్పుచున్నాఁడు.---

శ్లో || ఇదం కృత మిదం నేతి ద్వంద్వై ర్ముక్తం యదామహః,
ధర్తార్థకామమోక్షేషు నిరపేక్షం తదా భవేత్ ||

తా || ఇది చేసితి, నిది చేయలేదు. ఈమొదలగు ద్వంద్వభావములు లేని జ్ఞాని ధర్తార్థకామమోక్షములందును నిరపేక్షుఁడగును. జీవన్ముక్తునకు ద్వంద్వభావములు గలుగవని భావము. || 5 ||

అన||— పురుషార్థచతుష్టయమందు నిరపేక్షుడై విరక్తుడగువాని కిని, కాముకుడగువానికిని గల వైలక్షణ్యమును జెప్పుచున్నాఁడు—

శ్లో || విరక్తో విషయద్వేషా రాగీ విషయలోలుపః,

గ్రహమోక్షవిహీన స్తు న విరక్తో న రాగవాః ||౬||

తా || ముముక్షుడై (మోక్షేచ్ఛ గలిగి) విషయమలయందు ద్వేష బుద్ధిగలవాఁడు విరక్తుడనఁబడును. కామములంద పేక్ష గలిగి విషయలోలుపుడగువాఁడు రాగి యనఁబడును. గ్రహణమోక్షేచ్ఛలు రెండును లేనివాఁడు విరక్తుడును గాఁడు; రాగియుంగాఁడు. హానోపాదానేచ్ఛ లేకుండుటచేత సర్వనిరపేక్షుడగును. అనఁగా ధర్మార్థకామములందును మోక్షమందును నిరపేక్షుడగును. అట్టివాఁడై జ్ఞానియు, ముక్తుడును. || ౬ ||

అన||— అయితే, జ్ఞానిసయితము హానోపాదానాది (వస్తుగ్రహణత్యాగాది) వ్యవహారము గలవాఁడుగ గన్పించునే? అనుశంక కుత్తరము--

శ్లో || హేయోపాదేయతా రోప స్సంసారవిటపాంకురః,

స్పృహా జీవతి యావద్వై నిర్విచారదశాస్పదమ్ ||౭||

తా || అవివేక (అజ్ఞాన) దశాస్పదమగు తృష్ణ (ఆశ) నిలిచియుండునంతపర్యంతము హేయోపాదానాదివ్యవహార మనునట్టి సంసారవృక్షకాళి లంకురించుచునే యుండును. కాఁబట్టి మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారములు లయమై యెట్టి స్పృహయు లేని పూర్ణదశకు వచ్చువరకు సంసారవృక్షం కరము నశింపదు. జ్ఞాని కెట్టి స్పృహయు లేకపోవుటచేత హానోపాదానాదివ్యాపార ముండినను సంసారతరుకాళి లంకురింపవు. (వేదచబడినగింజ స్వరూపముతో నున్నను మొలవదు. ఇచట “జ్ఞానాగ్ని స్సర్వకర్మాణి భ

స్మృసా కురుతేఽర్జున” అనెడి గీతావాక్యము ప్రమాణము. స్వరూపజ్ఞానము కలుగనిదే విషయములందు స్పృహ తొలగదు) జ్ఞానిసర్వవ్యవహారమందును నిస్సవ్యుహుఁడు గనుక గ్రాహ్యత్యాజ్యాదివ్యవహారము ఆభాసమాత్రముగఁ గలిగియు సంసారి కాఁడని తాత్పర్యము. ||౩||

అప||— జ్ఞానికి, దేహాభిమానము లేనందున వాని వ్యాపారము దగ్గఁబటన్యాయమున ఆభాసమాత్రముగ నుండునని శ్లోకత్రయముచేఁ జెప్పుచున్నాఁడు.---

శ్లో || ప్రవృత్తౌ జాయతే రాగో నివృత్తౌ ద్వేషవహహి,
నిర్ద్వంద్వో బాలవద్ధీమా నేవ మేవ వ్యవస్థితః ||౪||

తా || రాగయుక్తమగు ప్రవృత్తి యుండెనేని, ఉత్తరోత్తర రాగమే కలుగును. విషయములందు ద్వేషపూర్వకముగ నివృత్తి కలిగెనేని, ఉత్తరోత్తర విషయములందు ద్వేషమే కలుగును. కనుక జ్ఞానియగువాఁడు పసిబాలుని రీతి శుభాశుభానుసంధానమే (మంచిచెడ్డల తటంపే) లేక, రాగద్వేషరహితుఁడై, రాగజనిత మగు ప్రవృత్తియు, ద్వేషజనిత మగు నివృత్తియును లేకయే వర్తించును. అనఁగా, జ్ఞాని ప్రవృత్తినివృత్తులు, రాగద్వేషములు, శుభాశుభానుసంధానము మొదలగు ద్వంద్వవృత్తులెంత మాత్రమును లేక స్థిరుఁడై యుండును. కేవలముఁ బ్రార్థనకమునఁ బ్రార్థనమగు కృత్యము లందు ప్రవృత్తినివృత్తి లున్నటుల వర్తించినను రాగద్వేషపేరితుఁడు గాక చిత్తమందు ప్రవృత్తి నివృత్తులు లేకయే కార్య మాచరించును ||౪||

శ్లో || హాతు మిచ్ఛతి సంసారం రాగీ దుఃఖజహంసయా,
వీతరాగోహ నిద్రుఃఖ స్తస్మి న్నపి న ఖిద్యతి || ౧ ||

తా || రాగి సంసారమందు దుఃఖము కలుగునను తలంపుతో దుఃఖ నివారణమునకై సంసారత్యాగము జేయఁగోరును. వీతరాగుఁడగు జ్ఞాని య న్ననో రాగసంబంధమగు దుఃఖమే లేనివాఁడు (రాగద్వేషములు లేనివాఁడు) గనుక సంసారమందు పవర్తించుచున్నను భేద మొందఁడు. (రాగయుతుఁడగువాఁడు దుఃఖభీతిచే సంసారత్యాగము గోరును. గాని యది జ్ఞానము చేతఁ గాదు. జ్ఞాని సంసారి యయ్యు రాగద్వేషములు లేనివాఁడు కావున సంసారదుఃఖమును బాటింపక సదా చిన్మాత్ముఁడై అత్యుసుఖము ననుభవించుచుండునని భావము.) || ౧ ||

శ్లో || యస్యాభిమానో మోఽక్షేపి దేహేపి మమతా తథా,
న చ జ్ఞానీ నవా యోగీ కేవలం దుఃఖభా గసా || ౧౦ ||

తా || నేను జ్ఞానిని, త్రికాలవృత్తాంతముల నెఱిగినవాఁడను, ము క్తుఁడను, ఇత్యాద్యహంభావముతో మోక్షమందభిమానము గలవాఁడు జ్ఞాని కానేరఁడు. అటులనె, నేను యోగాభ్యాసిని, వాదేహము సకలగోణకర్మసమర్థుఁడ గలది, అత్యధికముగ భుజించుటకుఁ గాని యుపవాసము లు నేయుటకుఁ గాని సమర్థుఁడను, ఇత్యాదిదేహాభిమానము గలవాఁడు యోగియుఁ గాఁడు, జ్ఞానియును గాఁడు. దుఃఖహేతువు లగు అహంభావ మును, మమత్వమును నివృత్తి కానందున నట్టివాఁడు కేవలదుఃఖయే యగు ను. సర్వవిస్మరణము కలుగనివాఁడు జ్ఞాని కానేరఁడని తాత్పర్యము. || ౧౦ ||

అవ||— సర్వవిస్మరణోపదేశము నుపసంహరించుచున్నాఁడు.—

శ్లో || హరో యద్యుపదేష్టా తే హరిః కమలతోఽపివా,

తథాపి న తవ స్వాస్థ్యం సర్వవిస్మరణాద్యతే ||౧౧||

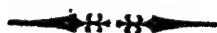
తా || శిష్య! బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు స్వయముగ నీకెంతయు పడేకించినను సర్వవిస్మరణము (సర్వము మరచుట) లేక నీకు స్వాస్థ్యము కలుగదు.

వి— మాయుకము లగు దృశ్యపదార్థములందు ఉపేక్షయే 'సర్వ విస్మరణము'. ||౧౧||

వి శే షో ప దే శ క ము

౧౬-వ ప్రకరణము

సమాప్తము.

౧౭-వ ప్ర క ర ణ ము

తత్త్వజన్యరూపవింశతికము.

గు రు షో క్త ము.

అవ||— జ్ఞానమందెల్లరకు నభిరుచి కలుగుటకై తత్త్వజ్ఞానఫలము ను వివరించుతలంపుతో, తత్త్వజ్ఞాని దశను గురువు ౧౭ శ్లోకములచే స్ఫుటపరచుచున్నాఁడు.—

శ్లో॥ తేన జ్ఞానఫలం ప్రాప్తం యోగాభ్యాసఫలం తథా,
తృప్త స్వచ్ఛేంద్రియో నిత్య మేకాతీ రమతేతు చుః॥

తా ॥ భోగములను గోరక అత్మారాముడగువాడు యోగాభ్యాసఫలమును జ్ఞానఫలమును బొందినవాడగును. కనుక నట్టి యాత్మారాముడు కల్పితవిషయములను గోరక అద్వితీయుడై యానందించును. ॥ ౧ ॥

శ్లో॥ న కదాచి జగత్సస్త్రి తత్త్వజ్ఞో హంత ఐద్యతీ,
యత ఏకేన తేనేదం పూర్ణం బ్రహ్మాండమండలమ్ ॥ ౨ ॥

తా ॥ ఓయి ప్రియశిష్యా! ఈజగత్తునఁ దత్త్వజ్ఞుడెప్పుడును భేద మొందడు. ఏమన నట్టి మహనీయుని (అత్మ) వలననే యాబ్రహ్మాండమండల మంతయు వ్యాపింపఁబడియున్నది. ఆయాత్మకంబై ద్వితీయసర్వస్థుడైయుండు లేదు, కనుక నతనికి భేదమే లేదు. (అత్మ ఏకమై సర్వపరిపూర్ణమయినది కనుక నట్టి పరిపూర్ణాత్మజ్ఞుడగు జ్ఞానియు సర్వపరిపూర్ణుడే కనుక నాజ్ఞాని! మోదభేదహేతువగు ద్వితీయదృష్టియే లేదని భావము.)

శ్లో॥ న జాతు విషయాః కేకసి స్వారామం హర్షయంత్యమీ,
సల్లక్తీ సల్లప్తీత మివేధం నింబసల్లవాః ॥ ౩ ॥

తా ॥ ఆత్మయందే సదా రమించువాడు స్వారాముడనఁబడును. అట్టి మహనీయుఁ డింద్రియార్థములఁ గోరనివాడు గనుక, ఆత్మసత్తకంబై నితరసత్త లేని తుచ్ఛములగు విషయములవలని సుఖమునకు హర్షింపఁడు. ఏటైనఁ దీయని యందుగుచిగుళ్లయందభిరుచిగల గజేంద్రము చేదగు వేడ

చిగుళ్లను గోరనివిధమున స్వాత్మా రాముడగు జ్ఞాని తుచ్ఛములగు విషయము
భముల కానందింపడు. (చూ. పృ. ౧. శ్లో॥ ౮. మనుష్యలోక దేవలోకానం
దమకంటె మత్కృష్టమగు ఆత్మానందమం దనుభవముగల జ్ఞాని తుచ్ఛము
లగు విషయములులఁ బరిగణింపడు, అని భావము). || 3 ||

శ్లో॥ యస్తు భోగేషు భుక్తేషు న భవత్యభివాసితా,
అభుక్తేషు నిరాకాంక్షీ తాదృశో భవదుర్లభః || ౪ ||

తా || పాప్తభోగము లందాసక్తియు నపాప్తభోగములందా
కాంతయును లేక సర్వదా స్వాత్మానందతృప్తుడై విహరించుజ్ఞాని యీ
లోకమందు కోటి కొక్కడైన నుండుట దుర్లభము. || ౪ ||

శ్లో॥ బుభుక్షు రిహ సంసారే ముముక్షురపి దృశ్యతే,
భోగమోక్షనిరాకాంక్షీ విరలో హి మహాశయః || ౫ ||

తా || లోకమందంతట (సాధువులు, యతులు, యోగులు మొదల
గు వేషధారులగు) కొందఱశనాపేక్షులై “బుభుక్షువులు” గను, కొంద
ఱు మోక్షాసక్తులై “ముముక్షువులు” గను గనుపింతురు గాని భోగమోక్ష
ములు రెండింటియందును నెట్టికాంతయును లేక సర్వదా పరిపూర్ణబ్రహ్మ
సందనిమగ్నులై చరించు “మహాశయః” లరుమకదా. ఇచట, “మను
ష్యాణాం సహస్రేషు కశ్చిద్యతేతి సిద్ధయే, యతతా మపి సిద్ధానాం కశ్చి
న్మాం వేత్తి తత్త్వతః” (వేలకొలది జనులలో నొకానొకండే జ్ఞానసిద్ధిని
పంపాదించుకొనయత్నించును; ప్రయత్నించువారిలో నైత మొకానొకని
కేవలజ్ఞానము కలుగు) అని గీతావనచము ప్రమాణము. || ౫ ||

శ్లో || ధర్మార్థకామమోక్షేషు జీవితే మరణే తథా,
కస్య పుష్కరచిత్తస్య హేయోపాదేయతా నహి ||

తా || పురుషార్థము లగు ధర్మార్థకామమోక్షములందును, జీవిత
మరణములందును హేయోపాదేయవృత్తిలేక, అనఁగా ప్రతిమనుజుడు
ను గోరఁదగిన ధర్మార్థకామజీవితములందాసక్తియు, కోరఁదగని మరణ
మందు భీతియు లేక వీనియన్నిటియందును సమబుద్ధియు నుపేక్షయుఁ గ
లిగి, అత్మానందభరితుఁడై విహరించు బ్రహ్మజ్ఞుని కోటి కొక్కఁడైన
మండునో యుండవో. || ౬ ||

శ్లో || వాంఛా న విశ్వవిలయే న ద్వేషస్తస్యచ స్థితౌ,
యథా జీవికయా తస్మాద్ధన్య ఆస్తే యథానుభవమ్ || ౭ ||

తా || సర్వప్రపంచమున కధిష్ఠానమగు బ్రహ్మరూపము మాత్రము
స్ఫురించునట్టి జ్ఞానికిఁ బ్రపంచవిలయము కావలెనను కోరిక లేదు. ప్ర
పంచస్థితియందు ద్వేషమును లేదు. అటులఁ గృతకృత్యుడగు జ్ఞాని పా
రభవశమున సంపాప్తిప్రము లగు విషయసంబంధదుఃఖాదికములందు ఉపే
క్షతో సర్వదా ఆత్మసుఖానందపరిపూర్ణుఁడై జీవయాత్ర గడపును. || ౭ ||

శ్లో || కృతార్థోఽనేన జ్ఞాననేత్ర్యవం గలితధీః కృతీ,
వశ్య స్పృహ్యో స్పృశద్భ్రమన్ శ్చన్నాస్తే యథానుభవమ్ ||

తా || (అట్టిజ్ఞాని) “నేనీయద్వైతాత్మజ్ఞానముచేతనే కృతార్థుఁడ
నైతి” అనెడి సంకల్పమయినను లేక, భోజనగమనాదికృత్యములఁ జేయు

చున్నను సర్వదా ఆత్మసుఖానువర్తనయ్యే యుండును. అతడు కృతార్థుడు గనుక నజ్ఞానివలెను, విరక్తుని వలెను బాహ్యేంద్రియవ్యాపారముల జేయుచున్నను భేద మొందడు. ఇచట “ఉపవిష్టా వ్రజ్జా త్తప్తా తన్మయః స్యా త్సమాహితః” అనెడి వచనము ప్రమాణము. (పరమవిజ్ఞాని నడచుట, భుజించుట, కూర్చుండుట మొదలగు బాహ్యేంద్రియక్రియల జేయుచున్నను, అంతరింద్రియవ్యాపారము లేక సర్వదా తన్మయుడై ఆత్మానందసుఖమునే పొందుచుండును. దేహసంబంధసుఖదుఃఖముల నెఱుంగకుండును. అని భావము.)

॥ ౮ ॥

శ్లో॥ శూన్యాదృష్టి ర్వృథా చేష్టా వికలాసీంద్రియాణిచ,
న స్పృహ న విరక్తి ర్వా క్షీణసంసారసాగరే ॥౯॥

తా॥ సంసారస్పృహయే లేని శూన్యాని “క్షీణసంసారసాగరం” డనబడును. అట్టి పురుషునకు విషయస్పృహయే లేదు. అతని మనోవ్యాపారమును దేహసంబంధముగు చేష్టలును బాహ్యేంద్రియవ్యాపారములును, బాహ్యేంద్రియపిశాచగ్రస్తుల చర్యల వలె శూన్యముగ నుండును. వానిదృష్టియు, మనోవ్యాపారము సంకల్పవికల్పరహితములుగ నుండును. కాయవ్యాపారములు ఫలాపేక్ష లేమిచే వృద్ధములుగ నుండును. ఇచట “యానిశా సర్వభూతానాం తస్మాం జాగర్తి సంయమి । యస్మాం జాగ్రత్తి భూతాని సానిశా పశ్యంతో మునేః॥” అను గీతావచనము ప్రకారము, సమస్త ప్రాణులు నవిద్యామూలముగు నవివేకము చేత నజ్ఞానమును చీకటిలోఁ బడియున్న సమయమున, స్వస్వరూపసంధానపరుడగు జ్ఞాని మేలుకొని యుండును. ప్రాణులకు పగలుగానున్న సమయము బ్రహ్మనుభవశీలునకు రాత్రి యగును. అనగా, సర్వకాలసర్వావస్థలయందు దేహేంద్రియ

స్పృహయు, ప్రాపంచికస్పృహయును లేక ఆత్మావలోకనస్థితియందుండుటయే జ్ఞానికి జాగ్రదవస్థ. అజ్ఞానావస్థస్వప్నము. || ౯ ||

శ్లో || న జాగర్తి న నిద్రాతి నోస్మీలతి న మీలతి,
అహహ! వరదశా త్వాపి వర్తతే ముక్తచేతనః ||

తా || అట్టి జ్ఞానికి (సర్వజనసామాన్యమగు) జాగ్రదవస్థ లేదు. బాహ్యవిషయానుసంధానమే లేనందున (ఎచట నేమి జరుగుచున్నదియు నెఱుంగనందున) గనుకెప్పులు మాయుటయు, తెరచుటయు నెఱుంగడు. నిద్రయును జేదు. సర్వకాలసర్వావస్థలయందు సర్వవిషయములును బ్రహ్మపదార్థములుగనే చూచుచున్నవాడు గావున, నిద్రావస్థయందును, జాగ్రదవస్థయందును, నేతోస్మీలననిమీలనమందును స్పృహ లేక జడుని వలెను, నున్నట్లువి వలెను వర్తించును. అహ! ఇట్టి ముక్తచేతస్కుఁడగు (మనోవ్యాపారము లేని) విజ్ఞాని సర్వదా (లోకసామాన్యము కాని) యుక్తిప్రమగు తురీయాతీతావస్థయందే యుండును. || ౧౦ ||

శ్లో || సర్వత్ర దృశ్యతే స్వస్థ స్సర్వత్ర విమలాశయః,
సమస్తవాసనాముక్తో ముక్త స్సర్వత్ర రాజతే || ౧౧ ||

తా || అట్టి మహాత్ముఁడు సుఖదుఃఖములు పొందించినపుడు (చలింపక) స్వస్థవిత్తుడై, శత్రువులను, మిత్రులను సమానముగఁ జూచుచు, నెట్టివిషయవాసనలు లేక, సర్వావస్థలందును పరిపూర్ణాత్మదర్శియై, జీవన్ముక్తుడై విరాజిల్లును. || ౧౧ ||

శ్లో || పశ్యత్కృత్వా స్మృత్కజేఘ్నుశ్చన్ద్రహ్నాన్వదన్వజ్జిః,
ఈహితానీహితై ర్ముక్తౌ ముక్త ఏవ మహాశయః || ౧౨ ||

తా || దేహేంద్రియఘర్మము లగు చూచుట, వినుట, తాఁకుట, అఘ్రాణించుట, భుజించుట మొదలగు పార్థివబలబల్యాపారములు నేయుచున్న ను వానియందిచ్చాద్యేషములు లేని (వాని స్పృహయే లేని) మహాశయుఁడు, మనోవికారహాస్యఁడు గనుక నతఁడు ముక్తుఁడే. (మహాత్మర మగు అత్మయే యాధారముగ నున్నవాఁడు, అనఁగా సర్వదా ఆత్మాను సంధానపరుఁడగువాఁడు మహాశయుఁడనఁబడును.) చూ-గీత-అర్-శ్లో-౧

అవ|| — మఱల నియంశమునే స్పష్టపరచుచున్నాఁడు. —

శ్లో || ననిదతి నచ స్తాతి నహృవ్యతి న కుప్యతి,
న దదాతి నగృహ్యతి ముక్త స్సర్వత్ర సీరస్త్వః || ౧౩ ||

తా || అట్టి మహాశయుఁడు నిందాస్తుతులు, మోదజేదములు, దాశప్రతిగ్రహణములు లేక (అనఁగా వీనిని దాజేయక నితరులవలనఁ గోరక) ననంగుండై సర్వత్ర ముక్తుఁడై విలసిల్లును. || ౧౩ ||

అవ|| — మఱియు. —

శ్లో || సానురాగాం ప్రీయం దృష్ట్వామృత్యుం నానముపస్థితం,
అవిహ్యలమనాః స్వస్థా ముక్త ఏవ మహాశయః || ౧౪ ||

తా || అట్టి మహాశయుఁడగుజ్ఞాని తనయందనురాగముగల ప్రీతిని

జ్ఞాని మోహవశుఁడు కౌఁడు భయంకరమగు మృత్యు శివుర నిలిచినను
భీతి జెందఁడు నిశ్చలచిత్తుఁడగు నిట్టి జ్ఞాని తప్పక ముక్తుఁడై యగును.

అవ॥ — మఱియు జ్ఞాని నిర్వికారుఁడని యారు స్లోకములచే జెప్పు
చున్నాఁడు—

శ్లో॥ సుఖేదుఖే నరే నార్యాం సంపత్సుచ విపత్సుచ,
విశేషా నైవ ధీరస్య సర్వత్ర సమదర్శినః ॥౧౫॥

తా॥ సర్వవిషయములందును (సర్వవస్తువు లందును) స్వయంప్ర
కాశపరమాత్మనే చూచుచుండు ధీరుఁడగు జ్ఞాని, సుఖదుఃఖములందు శ్రు
తుదములందు, సంపద్విపత్తులందును సమదర్శియై యెట్టివికారమునుబొంద
క నిశ్చలఁడై యుండును. ॥౧౫॥

శ్లో॥ నహింసా నైవ కారుణ్యం నౌద్ధత్యం నచ దీనతా,
నాశ్చర్యం నైవచ త్తోభః క్షీణసంసరణేనరే ॥౧౬॥

తా॥ ఇందియవ్యాపారస్ఫురణమును, తాను నరుఁడనను క్షత్రి
యును లేక, సదా ఆత్మానుభవకాలియగు జ్ఞాని పరహింస, కరుణ, కౌఠ
త్యము, దీనత, అశ్చర్యము, తోభము, నీ మొదలగు (సంతరిందియ) వికా
రముల నొందఁడు ॥౧౬॥

శ్లో॥ నముక్తో విషయద్వేష్టా నవా విషయలోలుపః,
అసంసక్తమనా నిత్యం ప్రాప్తప్రాప్త ముచాత్మనే॥

తా || జీవన్ముక్తునకు విషయములందు ద్వేషముగాని యాసక్తిగాని యుండదు. జేనియందును దగులని మనస్సుతోనే పారబ్రహ్మబ్రహ్మభోగముల న నభ్యసించును. || ౧౩ ||

శ్లో || సమాధానాసమాధాన హితాహితవికల్పనాః,
కూన్యచిత్తో న జానాతి కైవల్యమివ సంస్థితః || ౧౪ ||

తా || బాహ్యార్థస్మృతిలేని జ్ఞానికి సమాధానము, విత్తేషము, హితము, అహితము నిత్యాదివివిధకల్పనలు గలుగవు. అట్టి జ్ఞాని విదేహకైవల్యము పొందినవానివలెనే జీవన్ముక్తుడై చరించును. || ౧౪ ||

శ్లో || నిర్మమో నిరహంకారో నకించిదితి నిశ్చింతః,
అంతర్గతసర్వాశః కుర్వన్నపి కరోతి న || ౧౫ ||

తా || అహంకారమమకారముల విడిచి, ఆధిష్ఠానాత్మకంబై నితరమెద్దియును లేదను నిశ్చయము గలిగి, జేనిని గోరని జ్ఞాని యేకృత్యములు చేయుచున్నను, కర్తృత్వాభిమానరహితుడగుటచే, నెద్దియుఁ జేయని వాఁడ యగును. || ౧౫ ||

శ్లో || మనఃప్రకాశసంమోహస్వత్పాద్యవివర్జితః,
దళాం కామపి సంప్రాప్తో భవేద్గలితమానసః || ౧౬ ||

తా || వృత్తికూన్యమయిన మనస్సు అత్యయందు లయించిన జ్ఞాని

కీ అనిర్వాచ్యమగు దశ సంప్రాప్తమగును. అంతట నతఁడు మనఃప్రకాశవర్జితఁడు (మనస్సు లేనివాఁడు) ను, ఇంద్రియవ్యాపారమే గోచరింపని చిత్తము గలిగి యుండుటచేత (మానసముతోపాటే ఇంద్రియవ్యాపారము లేనివాఁడుగటచేత), మిథ్యాకల్పితప్రపంచస్వప్నవర్జితఁడును, అజ్ఞానసుషుప్తి లేనివాఁడునునై, సర్వదా సత్యనిత్యాత్మదర్శనము గలిగి జాగరూకుఁడయియే యుండును. (ప్రపంచము భ్రమమాత్రమై మిథ్యాకల్పితమగుటచేత, ఆత్మదర్శనము లేని యజ్ఞానదశయే తత్త్వవిచారణమున సుషుప్తి యగుచున్నది. సద్గురుకటాక్షమున “తత్త్వమసీ” త్యాద్యాత్మ విచారణకాలమందు మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారములు బూర్తిగ నాత్మయందు లయమగు వఱకు, ప్రపంచస్వప్నము దోచుచుండును. అహంకారమమకారములు బూర్తిగ నశించి సర్వవృత్తులతో పాటు మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తమును, ఆత్మయందు లయమై మనఃప్రకాశమే లేక సర్వదా బ్రహ్మమం బైకమై, తానే బ్రహ్మమై యుండు తురీయావస్థయే జాగ్రదవస్థ యగును. అని భావము).

॥ ౨౦ ॥

త త్త్వ జ్ఞ స్వ రూ ప విం శ తి క ము

౧౭-వ ప్ర క ర ణ ము

స మాప్త ము

౧౮-వ ప్రకరణము శాంతిశతకము.

గురుప్రోక్షము

అచ||--- తత్త్వజ్ఞస్వరూపమును జెప్పి, వీనికిన్నిటికినిఁ బ్రధానము గు శాంతిలక్షణము నుపదేశింపఁబూని, శాంతికాలియగు జ్ఞానికి నమస్కరింపుచున్నాఁడు---

శ్లో || యస్య బోధోదయే తావత్స్వప్నవద్భవతః ప్రభుః,
తస్మై సుఖైకరూపాయ నమః శాంతాయ తేజసే || ౧ ||

తా || ప్రబోధము (తత్త్వజ్ఞానము) కలిగిన తోడనే యదివఱకు నున్న ప్రపంచభ్రమము స్వప్నమువలె తుచ్ఛముగ నెవనికిఁ దోచి సంకల్ప వికల్పకూన్మ్యుడై, సుఖమాత్రైకస్వరూపుడై, స్వప్రకాశమూర్తియై విలసిల్లుచుండునో యట్టి జ్ఞానికి నమస్కారము. || ౧ ||

అచ||--- అయితే ధనికుండును సుఖవంతుండుగఁ గనుపించుచున్నాఁడు కదా, అట్టి ధనవంతుండును శాంతసంకల్పుడైన యెడల నతఁడును సుఖైకరూపుండు కాఁడా! అను శంకకు సమాధానము---

శ్లో || ఆర్జయిత్వాఘ్రాలా నర్థా న్భోగా నాప్నోతి పుష్కలాః,
సహి సర్వవరిత్యాగ మంతరేణ సుఖి భవేత్ || ౨ ||

తా || ధనికుండు ధనధాన్యకలత్రాదుల వాళ్లించి బహువిధభోగ

ముఱ మాత్ర మనుభవించునే కాని యతఁడు సుఖైకరూపుఁడు కాఁడు. ఏ మనఁ గా అధనధాన్యాదికభోగములు క్షీణించిన యెడల వాఁడు దుఃఖము నే పొందును. కావున సర్వసంకల్పవికల్పత్యాగము లేనిచో సుఖైకరూపుఁడు కాఁడు. ఇది నిశ్చయము. || ౨ ||

అవ||— పంధ్యాపుత్రకబ్జము తుచ్ఛమును, నసంభవమును గనుక దానిని విడిచినటులె, సంకల్పవికల్పములు (అత్యధర్మములు కావు కనుక) తుచ్ఛము లగుటచే వానిని విడుచుటయే పరమార్థము. విడువనిచో సుఖైకరూపము అభ్యము కాదు. దీనినే రూపకాలంకారమున విస్పష్టపరచుచున్నాఁడు—

శ్లో || కర్తవ్యదుఃఖమార్తండజ్వాలాదగ్ధాంతిరాత్మనః,
కుతః ప్రళమపీయూషభారాసారామృతే నుఖమ్ || 3 ||

తా || చేయఁదలఁచిన పనులఁ జేయవలెననెడి యహంభావమువలనఁ గలుగు సంతాపమే తీవ్రమగు (గ్రీష్మర్తు) మార్తండజ్వాలయనఁబడును. అట్టి తీవ్రమగు సంతాపజ్వాలవలన దహింపఁబడుచున్న మనస్సుకల వాఁడు సంకల్పవికల్పప్రళమమును నమృతభారలయొక్క జడివానచేఁ దడియకుండ సుఖింపడు. (మనోవ్యాపారమును, జిత్తభ్రాంతియు మొదలంట నకింపకుండ నెవనికిని అత్యనుఖము కలుగదని భావము). || 3 ||

అవ||— సంసారదుఃఖమునెడి విషయమును నివర్తింపఁజేయునది కనుక సంకల్పవికల్పకాంతి అమృతమనఁబడునని చెప్పుచున్నాఁడు.—

శ్లో || భవోఽయం భావనామాత్రో న కించిత్పరమార్థతః,
నాస్త్వభావోహిభావానాంభావాభావవిభావినామ్ || ౪ ||

తా || ఈసంసారము సంకల్పమాత్రమునఁ గలుగుచున్నది. పరమార్థముచేత విచారింపఁగా నాత్మయందె కల్పింపఁబడినది కనుక నాత్మాతిక్రమము కాదు. అత్య భావరూపమయినది కాని యభావస్వరూపము కాదు. అభావస్వరూపమై యుండియుఁ గాలాదివశమున భావస్వరూపమయినది కాకూడదా? యనిన ఉష్ణస్వభావము గల వహ్ని కెన్నడును శీతలస్వభావము కలుగని రీతిగ మనోరాజ్యము వలె భావనామాత్రమున నిద్ధమగుచు సత్స్వభావమగు ప్రపంచము భావనానివృత్తియైనంతనె తానును నివృత్తమగుచున్నది. కాఁబట్టి సంసారతాపాపమనమునకును, అత్మామృతప్రాప్తికిని హేతు వగుటచేత సంకల్పవిల్పయమే అమృతముగ భావింపఁబడుచున్నది. “వాసుదేవ స్సర్వం” ఇతి భగవద్వచనరీత్యా సర్వప్రపంచమును అత్యస్వరూపమే. కాని యది భ్రమమాత్ర మగుటచేత సంకల్పవికల్పమువలన స్వప్నప్రపంచము వలెను, నీనీమాతెరమీద గనుపడు యత్కదృచ్ఛతలీలల యట్లును నిద్ధమగుచు వ్యామోహమును గలిగించుచున్నది. ఈవ్యామోహమహాంబుధిలోఁ జిక్కినచో జననమరణరూపసంసార మంతకంతకు విజృంభించును. కావున సంసారమూలమగు సంకల్పవికల్పముల నిర్మూలించినఁ గాని భవాద్ధితరణిపాయమును తద్వారామోక్షమును గలుగవని తాత్పర్యము.

|| ౪ ||

అప||--- సంకల్పము కలుపకమించినమాత్రమున, అత్మామృతప్రాప్తి కలుగు టెట్లు? అను ప్రశ్న కలుగఁగా నీయాత్మామృతముయొక్క నిత్యప్రాప్తత్వమును జెప్పుచున్నాఁడు.---

శ్లో || న దూరం నచ సంకోచాల్లబ్ధ మేవాత్మనః పదం, .
నిర్వికల్పం నిరాయాసం నిర్వికారం నిరంజనమ్ ||౫||

తా|| అత్యు సర్వపరిపూర్ణమైనదికనుక దూరముగ లేదు* పరిచ్ఛిన్నమ
నఁగా నొకదానియందొమిడియున్నదియుఁగాదు, కాఁబట్టి యాత్మపదము
నిత్యప్రాప్తమయ్యేయున్నది. కంఠమందున్న రత్న హారము పోయినదని
వెతుకుకొను మూఢునియట్లు అజ్ఞానులు సంకల్పవశగులై యాత్మప్రాప్తిం
చలేదని తలంతురు. (అనఁగా సంకల్పకూన్యలగు విజ్ఞానుల కాత్మ నిత్య
ప్రాప్తమయ్యేయున్నది) అత్యుపదము నిర్వికల్పము (వికల్పభావముచేపాం
దకకృమకానిది); నిరాయాసము (ఎట్టిశ్రమయులేకయే పొందఁదగి
నది); నిర్వికారము (వికారహితమైనది); నిరంజనము (ఉపాధిమల
కూన్యమైనది). (సంకల్పవికల్పములు, హృదాయోగసాధనములు, సంక
యాదివిపరీతభావనలు, దేహభిమానము మొదలగు అహంమమభిమానవిచార
లకు అత్యుపదము నిత్యప్రాప్తమయ్యేయున్నది. సంకల్పములుకలవారఁబడి
కడుదుర్లభము. ఎట్లనఁగా— మాయాకల్పితము లగుటచేత ఆనర్తకుల వే
షేంద్రియాదులై తాననిభావించి కామములఁగోరుదుఁ దనవే యందఱి
కంటెను గూఢ్మవానిగఁదలచు విద్వాంసుఁడు, వేదాంతశాస్త్రమును బూర్తి
గఁజదివినను శిష్యులచేఁజదివించినను అహంకారముమకారములు గలిగియు
న్నందున ముక్తిమార్గమునొందజాలడు. ఇచట, “దేహేంద్రియాదావసతిభ్ర
మోదితాం విద్వా నహంతాం నజహతియావత్ । తావన్నతస్యాస్తి విము
క్తివార్తాఽప్యస్త్రీషు వేదాంతనయాంతదర్శిః” || అను శంకరాచార్యవచ
నము ప్రమాణము) .

||౫||

అప|| — అయినను నట్టివిదాత్మ తత్త్వజ్ఞానముచేతనే పొందఁదగి
నదిగా శాస్త్రము చెప్పుచున్నది. “సిద్ధేర్థే సాధనతైయర్థ్యాత్,” అను
న్యాయముచేత నిత్యప్రాప్తమైయున్న యాత్మ జ్ఞానగమ్యమనిచెప్పెడి శా

శ్రుతు సంకతమా లేక అసంకతమా యని శంకరాఁగా, అది భాగింకి నాశమాత్రముననే ప్రాప్తింపుచునని చెప్పుచున్నాఁడు.—

శ్లో॥ వ్యామోహమాత్రవిరతౌ స్వరూపోదానమాత్రతిః,
ఏతతోకా విరాజంతే నిరావరణద్వయః ॥ ౬ ॥

తా॥ శాస్త్రాభ్యాసమువలనను, గురూపదేశమువలనను గలిగిన విజ్ఞానముచేత ప్రపంచభాగింతి, తొలఁగఁగనై అత్యుచితగతిగలిగి తద్వారా జ్ఞాని దుఃఖరహితుఁడై స్వదా స్వభావముచేతనే (ప్రయుక్తుములేకయే) అద్వితీయపరిపూర్ణస్వరూపుఁడై విరాజిల్లును (శాస్త్రాభ్యాస గురూపదేశమువలన విజ్ఞానియై, అత్యంతరమెద్దియుగోచరింపనివాఁడు సాంబావికముగ పరబ్రహ్మమే తానై విరాజిల్లునవిభావము. మరియు, “అద్వితీయకల్పితనామరూపవ్యపోహవీన ప్రయతేతవిద్వాన్ । న బ్రహ్మబోధే తదపోహమాత్రాత్ బ్రహ్మవభాతి వ్యయమేన సాక్షాత్ । శైవాలమాత్రాపనయే పిషాసోకార్యః ప్రయతోనతు తోయసిద్ధా । తస్మిన్నుపేతే సలిలం విశుద్ధం సిద్ధం విభాతి వ్యయమేన సాక్షాత్ ॥” ఇతి శ్రీ ఆచార్యమహావాక్యవర్ణనచవరీత్యా శాస్త్ర మపంగతము కాదు. శాస్త్రవాసవవలన నవి ద్యావరణము తొలఁగఁగ సిద్ధబ్రహ్మము స్వయముగనే స్ఫురించును. జలావరక మగు నాచును దొలఁగింప జలమే స్ఫురించునటుల బ్రహ్మవరకమగు అజ్ఞానమును దొలఁగింప బ్రహ్మమే స్ఫురించును ॥ ౬ ॥

అన॥— అత్యజ్ఞానరహస్యమును చెప్పుచున్నాఁడు.—

శ్లో॥ సమస్తం కల్పనామాత్రమాత్మా ముక్త స్సనాతనః,
క్రితి విజ్ఞాయ ధీరోహి కిమభ్యస్యతి బాలవత్ ॥ ౭ ॥

తా || దేహాదిసర్వప్రపంచమును అధిష్టానాత్మయందు కల్పితము. అత్మ సనాతనము, నిత్యముక్తస్వరూపము, (అనఁగా నాద్యంతములు లేక నిత్యమై దేనితోడను సంగములేనిది). ఇట్లు నిజతత్త్వమును దృఢముగఁ జెలిసికొనిన జ్ఞానికి జ్ఞానహీనుఁడగు బాలునికి వలె నొకఁ జెలిసికొనఁదగిన చెద్దియు నుండదు.

|| ౭ ||

అప!— సమస్తమును గల్పనామాత్రమనెడి జ్ఞానమునకు నిదాన భూతముగు “తత్, త్వం” పదార్థములయొక్క యొక్కజ్ఞానము నుపదేశించుచున్నాఁడు.—

శ్లో || అత్మా బ్రహ్మాతి నిశ్చిత్వ భావాభావా చ కల్పితౌ, నిష్కాముః కిం విజానాతి కిం బ్రూతే చ కరోతి కిమ్ ||౮||

తా|| “త్వం” పదార్థముగు జీవాత్మ “తత్” పదార్థముగు పరబ్రహ్మముకంటె వేఱుకాదను దృఢనిశ్చయముగలిగి, అధిష్టానాత్మసాక్షాత్కారమునొంది, దృశ్యములగు ఘటాదులును, వీని యభావములును గల్పితములని నిశ్చయించి, వీనినిఁగోరుటకుఁగారణముగు నవిద్యను దొలఁగించి, నిష్కాముఁడై, సర్వదా అత్మారాముఁడై యుండు జ్ఞానికి విశిష్టముగఁ (తనకంటెనన్యముగఁ) చెలియఁదగినచెద్ది! ఎద్దియునులేదు! (సంకల్పవికల్పకూన్యఁడై కర్తృత్వాభిమానములేని నిశ్చలాత్మజ్ఞాని తెలియఁదగినది, చెప్పఁదగినది, చేయఁదగినదియులేక, నిందియస్పృహయేలేక, సర్వదా అత్మానుసంధానపరుఁడై పరబ్రహ్మమైవిలసిల్లునని భావము). || ౮ ||

అప!— అత్మయేసర్వమునను జ్ఞానమే సర్వసంకల్పమున దొలఁగింపునని చెప్పుచున్నాఁడు.—

శ్లో॥ అయం సోఽహమయం నాహమితి క్షీణా వికల్పనాః,
సర్వమాత్మేతి నిశ్చిత్త తూష్ణింభూతస్య యోగినః ॥౯॥

తా॥ శ్లో॥ “వృత్తిహీనం మనఃకృత్యా తేత్రజ్ఞం పరమాత్మని ।
ఏకీకృత్య విముచ్యేత ముఖ్యోయం యోగ ఉత్తమే-॥” అర్థము— మన
స్సునంకెట్టిసంకల్పములు లేకుండ తేత్రజ్ఞుడగు జీవుని బరమాత్మయం
పైకృత్యమొనరించుటయే యోగమనఁబడును. అప్రకారము బాహ్యభ్యంతర
వ్యాపారములన్నియు మఱచి, ఆత్మయే సర్వమనను దృఢానుభవముగఁ
బోయికి వివిధసంకల్పములును దమంతనెఱిగించును. నేను చేయుచున్నా
ను. నిన్ను టిదినము వ్రతమాచరించినాడను, సోఽహమ్మని నేను ధ్యానిం
చుచున్నాను, దేవదత్తుడనుగు నేను నడచుచున్నాను, నేనుకదలుటలేదు,
ఇట్లున్నాను. ఇచోవికల్పములన్నియు నశింప, ఆత్మేతరవృత్తికూన్యుడగువాఁ
డు పరివర్తమే తానగునని భావము. ॥ ౯ ॥

అవ॥— సంకల్పకూన్యుడగు యోగియొక్క స్వరూపమును శ్లోక
ద్వయముచేత జెప్పుచున్నాడు—

శ్లో॥ న విక్షేపోన్మచైకగ్ర్యం నాతి బోధో నమూఢతా,
న సుఖంనచవా దుఃఖ ముపశాంతస్య యోగినః ॥౧౦॥

తా॥ సంకల్పవికల్పములు లేని యోగికి విక్షేపము (చిత్తచలనము
లేక స్పృహ) ఉండదు. ఏకాగ్రత (చిత్తనిరోధము), అతిబోధ (సమా
ధి), మూఢత (అజ్ఞానము), సుఖము, దుఃఖము మొదలగు వృత్తు లెంత
మాత్రమును నుండవు. ఇచట “నకలబుద్ధివృత్తిసాక్షి నూత్నైశ్చ నస్మృత
దబోధ ఘన మునందుఁ గొలుతు” అనెడి మహాభారతవచనము ప్రమాణ

ము. అస్పృందబోధ మనఁ గా, అత్మబోధయే కాని తదితరస్ఫురణము లే
కుండుట.

॥౧౦॥

శ్లో॥ స్వారాజ్యే భైక్ష్యవృత్తౌచ లాభాలాభేజనే వనే,
నిర్వికల్పస్వభావస్య న విశేషోఽస్తి యోగినః ॥౧౧॥

తా॥ అట్టి సంకల్పకూన్మృదగు యోగికి స్వర్గరాజ్య మబ్బినను
భిక్షుకుండై పార్థివభవస్తుత్ర లభించినను, లభింపకున్నను జననమూహ మం
దున్నను విజనారణ్యమందున్నను, భేద మెద్దియు లేదు. ॥ ౧౧ ॥

శ్లో॥ క్వధర్మః క్వచమా కామః క్వచార్థః క్వవివేకితా,
ఇదం కృత మిదం నేతి ద్వంద్వైర్ముక్తస్యయోగినః ॥

తా॥ చేసిన దెద్దియో చేయని దేదియో యను ద్వంద్వభావములు
లేని యోగికి, అవిద్యాకామసంకల్పదులు నశించినందున ధర్మార్థకామము
లు, మోక్షోపాయమునకగు వివేకముననువీనితోఁ బ్రయోజనము లేదు. ౧౨

అవ॥— అయితే జీవన్ముక్తుఁడగు యోగికి లోకసంబంధముగ
(భోజనాది) క్రియ లెట్లు జరుగు నను శంకరాఁగా పార్థివములగు క్రి
యలయందాతని కాసక్తి లేకున్నను యాయాదేహధర్మములు తమంతట జ
రుగుచుండునని చెప్పుచున్నాఁడు—

శ్లో॥ కృత్యం కిమపి నైవాస్తి నకాపిహృది రంజనా,
యథా జీవన మేవేహ జీవన్ముక్తస్య యోగినః ॥౧౩॥

తా || జీవన్ముక్తుడగు యోగికి సంకల్పవశమునఁ జేయఁదగిన కృత్య మెద్దియు లేదు. మనస్సునందెపుడును ద్వేషము గాని, అనురాగము గాని యుండవు. ఏమనఁగా నట్టి రాగాదులకు హేతుభూతమగు అవిద్యయే లేదు. కాఁబట్టి, యజమాని నిద్రించుచున్నను నెట్లు బండిని యజమానిగృహమునకే లాఁగుకొనిపోవునట్లు, జీవన్ముక్తునకు దేహధారణకయిన సర్వక్రియలు నిందియమలద్వారా నప్రియత్నముగనే జరుగుచుండును. అట్టి ఇందియవ్యాపార మతనికి గోచరింపదు. ||౧౩||

శ్లో॥ క్వ మోహా, క్వచవా విశ్వం క్వతద్ధ్యానం క్వముక్తతా,
సర్వసంకల్పసీమామాం విశ్రాంతస్య మహాత్మనః ||౧౪||

తా || సర్వసంకల్పములకు మూల మగు మనస్సు అత్యయండు లీనమై యుండు యోగికి మోహము, ప్రపంచస్థితి, ధ్యానము, ముక్తత మొదలగువానిలో బ్రయోజన మేమియు లేదు. (సూర్యకిరణములు సూర్యుని తుండే లీనమయినట్లు, అధిష్ఠానాత్మనుండి బహిర్వాప్తము లగు వృక్షులాయాత్మయందే లీనమైనప్పుడిక నావృక్షులు పునర్వాప్తి నొందుట కవకాశము లేదు కనుక జీవన్ముక్తుడగు మహాశయునకు సంకల్పములు గలుగవని భావము. ||౧౪||

అవ||— అత్మారామండగు యోగికి ఇందియవ్యాపారలేప ముండదని శ్లోకద్యయముచే జెప్పబున్నాడు—

శ్లో॥ యేన విశ్వమిదం దృష్టం స నాస్తీతి కరోతు వై,
నిర్వాసనః కిం కురుతే పశ్యన్నపి న పశ్యతి ||౧౫||

తా || ఘటపటాదిప్రపంచమును జూచి చిత్తమున అఘటాదిసంస్థా-
కము గలవాడొకప్పుడాఘటాదికములు మిథ్యయనిమాత్రము తెలిసికొను-
ను. చూచుచుండియు చూడని, (విషయవ్యాపారస్పృహ లేని) యోగి
వాసనాశూన్యఁడగుట చేత నాతఁడు చేయున చెద్దియు లేదు. (ప్రపం-
చవాసన గలవానికి విషయసంస్కార ముండుటచేత సకృత్తుగ దృశ్యమున
శ్యమని మాత్రము తెలియవచ్చును. విషయసంస్కారమే లేకుండుటచేదృ-
శ్యవస్తువుల నెఱుంగకుండు నిర్మలజ్ఞానికి కర్తృభావము సయితము లేదని
భావము.)

|| ౧౫ ||

శ్లో || యేన దృష్టం పరంబ్రహ్మ సోహం బ్రహ్మేతిచింతయేత్,
కిం చింతయతి నిశ్చింతో ద్వితీయం యోనపశ్యతి || ౧౬ ||

తా || పరబ్రహ్మతత్వము తనకంటె వేఱుగా నున్నట్లు తలంచుము
ముడుపు “అహం బ్రహ్మస్మి” అని చింతించును. కాని తనకంటె (ఆ-
త్మకంటె) వితర మేదియును జూడని సర్వచింతారహితఁడయిన యోగి
(ఆరూఢుఁడు) చేనినిఁ జింతింపడు. అద్వితీయాత్మానుభవకాలి (యోగా-
రూఢుఁడు) యగు జ్ఞానికి బ్రహ్మవిషయకచింతనము వైతము లేదని
భావము.

|| ౧౬ ||

అవ||— జ్ఞానికి చిత్తనిరోధము వైతము లేదని చెప్పుచున్నాఁడు-

శ్లో || దృష్టో యేనాత్మవిక్షేపో నిరోధం కురుతేత్వసా,
ఉదారస్తు న విక్షిప్తః సాధ్యాభావా త్కరోతికిమ || ౧౭ ||

తా || చింతాదిభ్రమరూపముగ అత్మవిక్షేపము (అత్మచలనము)

నెఱుంగువాఁడు విక్షేపపరిహారము కొఱకు చిత్తనిరోధము చేయును. అద్వితీయాత్మనే సర్వత్ర జూచుచుండు పూర్ణజ్ఞానికి విక్షేపమే లేదు. కావున నట్టివానికి విక్షేపపరిహారమున కయిన సమాధియు నక్కరలేదు. (విక్షేపము=స్పందము-చలనము) ॥౧౭॥

అ॥— ఈయర్థమునే స్ఫుటపరచుచున్నాఁడు—
 శ్లో॥ ధీరో లోకవిపర్యస్తో వర్తమానోపి లోకవత్,
 న సమాధిం న విక్షేపం న లేపం స్వస్య పశ్యతి ॥౧౮॥

తా॥ సర్వదా చిన్మాత్రదర్శియై యద్విషీయాత్మవిశ్రాంతుఁడగు ధీరుఁడు, అనఁగా పరమాత్మయందు దనలక్ష్యమున్నట్లు సయితము స్ఫురణము లేకుండ సంతతాత్మారాముఁడగు యోగి లోకవాసనలేనివాఁడై, లోకసామాన్యము వలె ప్రార్థనచేయును గమనభోజనాదికారీరికకృత్యములఁ జేయుచున్నను, నట్టి వ్యవహారస్ఫురణమే లేక యుండును. అట్టి మహాత్మునకు సమాధి, విక్షేపము, మొదలగునవి లేవు. (లేపమనఁగా కర్తృత్వాభిమానము) ॥౧౮॥

అ॥— కర్తృత్వాభిమానము లేని యోగిని ఇంద్రియవ్యాపారము లంటవని చెప్పుచున్నాఁడు—

శ్లో॥ భావాభావవిహీనో యస్తత్ప్రో నిర్వాసనో బుధః,
 నైవ కించిత్కృతం తేన లోకదృష్ట్యా వికుర్వతా ॥౧౯॥

తా॥ స్వాత్మానుభవతృప్తుఁడై సంకల్పవికల్పములులేక, దేహేంద్రియాది వాసనాకూన్యఁడైయుండుమహనీయుఁడు కర్తృత్వాధ్యాసమే

లేనివాడు గనుక, లోకదృష్టికి నందఱివలె వ్యవహరించుచున్నను, వ్యవహరింపనివాడే యగును. అకర్తృత్వాత్మజ్ఞానియగుటచేఁ గర్తృత్వాధ్యాసమేలేదని భావము. || ౧౯ ||

అవ|| — దీనినే విస్పష్టపరచుచున్నాడు —

శ్లో || ప్రవృత్తైవా నివృత్తైవా నైవ ధీరస్య దుర్గమాః,
యదాయత్కర్తుమాయాతి తత్కర్తృత్వాత్మితన్మనః ||

తా || ధీరునకు అనఁగా, ఆత్మవిశ్రాంతుఁడగు యోగికిఁ బ్రవృత్తియందు గాని, నివృత్తియందు గాని (అనఁగా, బ్రౌరభవశము లగు కృత్యములు సేయుచుండునపుడు గాని, చేయక యూరకుండినపుడుగాని) కర్తృత్వాధ్యాసము లేదు. ఏది చేయుచున్నను చేయక యూరకుండినను నప్రయత్నముగనే యాయ పనులు జరుగుచుండ వానియందెట్టి స్పృహయులేక చిదానందపరిపూర్ణుడై విరాజిల్లును. కర్తృత్వాభిమానము లేని జ్ఞాని జేయు కార్యములు చేయనివే యగును.

వి — ఈ మహద్భుతకరీయంత్రములోపల సర్వదా (జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తులందు) జరుగుచుండు వ్యాపారము బాహ్యమున కెంతమాత్రము గోచరము గాకుండ నెట్లు జరుగుచుండునో అదియే విధమున ఆత్మానందమున్నుండగు యోగికి బాహ్యవ్యాపారము కర్తృత్వాధ్యాసము లేకయే జరుగుచుండును. || ౨౦ ||

అవ|| — జ్ఞాని వాసనారహితుఁడై యైన యెడల నెవని ప్రేరణము చేత శాయాకార్యములు జరుగును? అను ప్రశ్న పుత్తరము —

శ్లో || నిర్వాసనో నిరాలంబః స్వచ్ఛందో ముక్తబంధనః,
క్షీప్త స్సంస్కారవాతేన చెష్టతే శుష్కపర్ణవత్ ||

తా || వాసనాకూస్మ్యుడు (సంకల్పవికల్పములు లేనివాడు), కర్త
వ్యానుసంధానరహితుడు, రాగద్వేషరహితుడు, బంధకారజాజ్ఞానహీ
నుడు నగు జ్ఞాని పూర్వసంస్కారమును వాయువుచే నవశముగఁ జేర్చి
వైచిత్ర్యమును దొందుటకు గాలికిఁ జలించువిధమున వ్యవహరించును. (“పా”
విభక్తికర్మణాం భోగాదేవ త్తయః” అనుభవింపక జ్ఞానమాత్రమునఁ బ్రార్థ
నము నశింపదు గనుక జ్ఞాని కర్తవ్యానుసంధానము లేకయే వ్యవహరించు
నని భావము) || ౨౦ ||

అవి--- సంకల్పాదికూస్మ్యుడగు జ్ఞాని నిత్యసంతృప్తుడని చెప్పు
చున్నాడు—

శ్లో || అసంసారస్యతు క్వాపి న హర్షో నవిషాదితా,
న శీతలమనా నిత్యం విదేహ ఇవ రాజతే || ౨౧ ||

తా || “నవిద్యతే సంసారస్య హేతుః సంకల్పో యస్య తస్య ఆ
సంసారః” సంసారహేతు వగు సంకల్పములు లేనివాడు “అసంసారి”
యనఁబడును. అట్టి అసంసారి యగు జ్ఞాని కెప్పుడును శోకహర్షాదివిక్షే
పములు కలుగవు. గనుక నట్టి జ్ఞాని శాంతచిత్తుడై షడూర్ణిరహితుడగు
శివస్వరూపుడై విలసిల్లును. శ్లో || “జరామృత్యా దేహధర్మా శోక
మోహాతు మానసౌ, తుష్టిపాసే ప్రాణధర్మా షడూర్ణిరహిత శ్శివః ||”
అనఁగా దేహధర్మము లగు జరావరణములు, మనోధర్మము లగు శోకమో
హములు, ప్రాణధర్మము లగు తుష్టిపాసలు నను నీయాటము షడూర్ణు

ఋ. ఈవహుర్ములు లేనివాడు పరశివుడు. శాంతుడగు జ్ఞాని జీవన్ముక్తుడై అనర్థహేతువగు నజ్ఞానము లేనివాడై విరాజిల్లును.

వి— ఇట 'శివః' అనగా పరమాత్మయని యర్థము. శివం కల్యాణం తద్యోగా చ్ఛివః; శామ్యతి పరమానందరూపత్వాన్నిర్వికారో భవతీతి శివః; కేతే సజ్జనమనస్వీతి శివః; శివప్రదత్వా చ్ఛివః; ఇత్యాదివృత్తుత్పత్తిర్థమును బట్టి పరమాత్మ (పరబ్రహ్మము). || ౨౦ ||

శ్లో || కుత్రాపి న జిహాసాస్తి నాశోవాపి న కుత్రచిత్,
అత్మారామస్య ధీరస్య శీతలాచ్ఛతరాత్మనః || ౨౩ ||

తా || సంతతాత్మారాముడై నిశ్చలచిత్తుడగు జ్ఞాని ధీరుడనగు బడు. అట్టివాడత్యంతనిర్మలమనస్కుడగుటచే "శీతలాచ్ఛతరాత్మనః" (శాంతసత్వప్రధాను) డనగుడును. అట్టిజ్ఞానికి రాగద్వేషములు లేవు గనుక వానికి జిహాసయును లేదు. అనగా, దేహధారణమందాశ గాని, దేహనాశనమువలన భీతిగాని కలుగవు. అనర్థహేతువగు అజ్ఞానమే లేనందున నతడు నిస్తరంగనిర్మలాదధివలె సంతతానందస్వరూపుడై విలసిల్లుచుండును.

శ్లో || ప్రకృత్యా శూన్యచిత్తస్య కుర్వతోస్యయద్బుచ్చయా,
ప్రకృతస్యేవ ధీరస్య నమానో నావమానితా || ౨౪ ||

తా || స్వభావసిద్ధముగ (ప్ర)యత్నము లేకుండనే చిత్తవికారరహితుడు, ఆత్మవిక్రాంతుడు నగు ధీరుడు (జ్ఞాని) పామరునట్లు ప్రారబ్ధవశమగు కృత్యము లందు వర్తించినను వానికి మనమున మానావమానానుసంధానమే యుండదు. || ౨౪ ||

శ్లో॥ కృతం దేహేన కర్మేదం న మయా శుద్ధయాపిణా,
ఇతి చింతానురోధీ యః కుర్వన్నపి కరోతి న ॥ ౨౧ ॥

తా ॥ వశేంద్రియసహితముగ దేహము నేయు పనులందు కర్మత్వ మిందుకయును లేక, సాక్షిమాత్రుడుగ నుండి నిరంతరము పరిశుద్ధాత్మానుసంధానపరుడగు జ్ఞాని యేపనిఁ జేయుచున్నను చేయనివాఁడే యగును ॥ ౨౧ ॥

శ్లో॥ అతద్వాదీవ కురుతే న భవేదపి బాలికః,
జీవన్ముక్త స్సుఖ శ్రీమాన్ సంసరన్నపి శోభతే ॥ ౨౨ ॥

తా ॥ జీవన్ముక్తుడగు జ్ఞాని నేనీకార్యమును జేయుచున్నా ననెడి సంకల్పము లేకయే యుద్దియేనిం జేయును. పారబ్రహ్మశాసన నటులఁ జేసినను జిత్రమందు సంకల్పములు లేనివాఁడు కనుక మూర్ఖుడు కాఁడు. అట్టి మహాశయుఁడు సంసారవ్యవహారమందున్నను ఆసంసారదుఃఖముల నంటక యాత్మసుఖమునే యనుభవించుచుండును. కాఁబట్టి యతఁడు సంతతమును సుప్రసన్నుడై స్వప్రకాశమన దీపించుచుండును. ॥ ౨౨ ॥

శ్లో॥ నానావిచారస్సుశాంతో ధీరో విశ్రాంతి మాగతః,
న కల్పతే నజానాతి న శృణోతి నవశ్యతి ॥ ౨౩ ॥

తా ॥ ద్వైతవిచారము వలన శ్రమఁజెందుటచే నలసి నివృత్తుడగు జ్ఞాని అత్యయందే విశ్రాంతిఁ జెందియుండుటచేత సంకల్పాదికమనోవికారముల నొందఁడు. కర్మత్వాభిమానము లేనివాఁడుగటచేత నాతనికి బుద్ధివ్యాపారమును, శ్రవణనయనేంద్రియవ్యాపారములును లేవు. (ను

నోబుద్ధిచిత్తాహంకారము లాత్మయందే లీనమై యుండునుకనుక బాహ్యం
తరేంద్రియవ్యాపారముల నెఱుంగకుండునని భావము.) ॥౨౭॥

శ్లో ॥ అనమాధే రవిక్షేపా న్న ముముక్షు ర్నచేతరః,
నిశ్చిత్త కల్పితం పశ్యన్బ్రహ్మైవాస్తే మహాశయః ౨౮ ॥

తా ॥ జ్ఞాని ముముక్షువు (హెక్కునకుండు) కాఁడు. చైత్యభిమయే
లేనివాఁడు కావున జ్ఞానము కొఱకు సమాధిమొదలగు క్రియల నవలంబిం
పడు. అయితే జ్ఞాని యింక నెట్టివాఁడందువేని వినుము. ఆత్మేతరమంత
యుం గల్పితమని యిదివఱకే స్పృధనిశ్చితుండు గనుక, (బాహ్యమునకు దగ్ధ
పటన్యాయముగ సంసారివలె గనుపించినను) నిర్వికారచిత్తుఁడయిన యమ్మ
హాశయుండు కేవలపరబ్రహ్మమై విరాజిల్లును.

వి—జ్ఞాని యనఁ గా తత్త్వజ్ఞానమందు దృఢానుభవము గలవాఁ
డు, ముక్తుఁడు. ముముక్షు వనఁ గా ముక్తికొఱకు యత్నించువాఁడు. ౨౮.

అవ॥— సంసారియై వర్తించువాఁడు పరబ్రహ్మ మెట్లగుననుశం
క రాఁగా అహంకారాభావమే యచటఁ గారణమని చెప్పుచున్నాఁడు.

శ్లో ॥ యస్యాంత స్స్య దహంకారో నకరోతి కరోతి సః,
నిరహంకారధీరేణ నకించి దశ్చతం కృతమ్ ॥౨౯॥

తా ॥ ఎవని యంతఃకరణమందహంకారాధ్యాస ముండునో వాం
డు లోకదృష్టికి నేమియుఁ జేయనివానివలె గన్పించినను 'నేనేమియుఁ జే
యను' అనెడి సంకల్పముతో కర్మత్వాధ్యాసము గలిగియుండుటచేతఁ

గర్తయే యగును. కర్తృత్వాభ్యాసమే లేని కీర్తనకు లోకదృష్టికి నాచ
 కేతకాద్యుడయ్యును, సంతరంగమునఁ గార్యాచరణదృష్టిలేనివాఁడగుట
 చేత నారఁడేని చేసినను జేయనివాఁడే యగును. ఇచట, 'యస్యనాహం
 కృతోభావో బుద్ధిచ్యుత్య సత్కృతే । హత్వాపి స ఇమా స్తోకా న్నుహ
 స్తి చ నిబద్ధతే' అను గీతావచనము ప్రమాణము. ||౨౯||

ఆచ||— మును శ్లోకద్వయముచే వర్ణించుచున్నాడు.—

శ్లో॥ నోద్విగ్మం తేన కింతుప్త ముకర్తృస్పందవర్జితమ్,
 నిరాశం గతసందేహం చిత్తం ముక్తస్య రాజతే ॥ 3౦ ॥

తా ॥ ముక్తనియొక్క— చిత్తము కేవలప్రకాశమాత్రమై రాజిల్లును,
 ఏమనఁగా, సతనికిఁ జిత్తోద్వేగకారణమగు ద్వేషభావము గాని, సంతోష
 కారణమగు అనురాగముగాని లేవు. మఱియు, సంకల్పవికల్పకూన్యమగుట
 చేత చిత్తస్పందయను లేదు. అందువలన నెట్టి యాశయును లేదు. సందే
 హకారణమగు అజ్ఞానమే లేనందున సతని కెట్టి సంశయమును లేదు. ||3౦||

శ్లో॥ నిర్ధ్యాతుం చేష్టితుం వాపి యచ్ఛిత్తం నప్రవర్తతే,
 నిర్నిమిత్త మిదం కింతు నిర్ధ్యామతి విచేష్టతే॥

తా ॥ జ్ఞాని నిష్క్రియుడై యూరకుండినను, బాహ్యవ్యాపార
 ము సేయుచున్నను వాని చిత్తి మెల్లపుడు సంకల్పకూన్యముగ యుండు
 ను. మఱియు నట్టి జ్ఞాని యెట్టి సంకల్పము లేకయే యుకల్పపుడు నిశ్చల
 స్వరూపుడై యుండును. ఒకప్పుడేచేని చేష్టలు సేయుచుండును. ||3౧||

అవ|| — ఇట్లు జ్ఞానికిని నజ్ఞానికిని నుండు విశేషములు చెప్పి, జ్ఞాని విషయమై యొకను విరళముగఁ జెప్పుచున్నాఁడు---

శ్లో|| తత్త్వంయథార్థ మాకర్ణ్యమందఃప్రాప్నోతిమూఢతాం,
అథవా యాతి సంకోచ మమూఢఃకోపి మూఢవత్ ||

తా || అజ్ఞాని 'తత్', 'త్వం' పదార్థై క్త్యమును సద్గురువు వలన విని యును అసంభావనవిపరీతభావనలు వలన (చెప్పినదానిని సరిగా తెలిసికొనకయు, వ్యతిరేకార్థముల జేసికొనియును) నవివేకము నొందును. లేదా శాస్త్రార్థసాక్షాత్కారము కొఱకు చిత్తనిరోధము జేయును. అనేకసహస్రజనులలో నొకానొకమహాశయుఁడు మాత్ర మంతర్వ్యమనఁ బరిపూర్ణాత్మానుభవకాలియై బాహ్యమునకు మూఢుని వలె వర్తించును.

తత్=పరబ్రహ్మము, త్వం=అత్మ, చెందును నొకటియే గాన నభేదము. చూ. పృ. ౪, శ్లో ||. 3-౬.

అసంభావన యనఁ గా గురువు చెప్పినది యగునో కాదో అనుకొనుట. విపరీతభావనయన, నావ్యతిరేకము యీదేహము నాత్మయే యనుకొనుట మొదలగు గురూపదేశములకు విపరీతార్థముల జేసికొనుట.

అవ|| --- “అథవా యాతి సంకోచం” అని పైశ్లోకమందు జెప్పి యున్నాఁడు కనుక, ఏకాగ్రతకై చిత్తనిరోధము సయితము దూష్యమనిచెప్పుచున్నాఁడు—

శ్లో || ఏకాగ్రతా నిరోధోవా మూఢై రభ్యసృతే భృశమ్,
ధీరాః కృత్యం న పశ్యంతి సుప్తవత్స్వపదే స్థితాః ||

తా || ఇతరధ్యాన పెద్దియును లేకుండ లక్ష్యము నొక్కదానినే

ధ్యానించుట 'ఏకాగ్రత' యనఁచును. ఇట్టి యేకాగ్రత గాని, చిత్తని
రోధము గాని, అత్మసాక్షాత్కారము కలుగని యజ్ఞానులు విపరీతభావనలు
కలుగఁగఁడుట కొఱకు శ్రిద్ధతో నన్వసించురు. దేహాత్మధీరహితులగు (దే
హమే నేననెడి విపరీతభావన లేని) విజ్ఞానులు స్వస్వరూపానుసంధానరూ
ఘులై యట్టి యేకాగ్రత చిత్తనిరోధము మొదలగు సాధనములకొఱకు య
త్నించురు. అద్వైతానందాత్మసాక్షాత్కారము నొందిన విజ్ఞాని కట్టి య
సంభావనయు, విపరీతభావనయుఁ గలుగక స్వస్వరూపప్రకాశము నూ
త్రమే స్ఫురించుచుండును. ||33||

ఆచ||--- చిత్తనిరోధము కలుగఁ బ్రయోగన మేమియు లేదని చె
ప్పచున్నాఁడు---

శ్లో||అప్రయత్నాత్ప్రయత్నాద్వామూఢోనాప్నోతి నిర్వృతిం,
తత్త్వనిశ్చయమూతేన వ్రాజ్యో భవతి నిర్వృతః ||34||

తా || బ్రహ్మత్వైక్యనిశ్చయము లేని మూఢుఁడు చిత్తనిరోధము న
లనఁ గాని, కర్మానుష్ఠానము వలనఁ గాని పరమసుఖము నొందజాలడు.
ఏమన నతని కానందహేతువగు ఆత్మానందానుభవము లేదు. ప్రజ్ఞాని స
మాధియు జపము నక్కరలేకుండ తత్త్వనిశ్చయమాత్రముననే (తత్ త్వంప
దార్థాభేదజ్ఞానము చేతనే) దుఃఖహేతువగు నజ్ఞానము నశింప నతఁడాత్మా
నందానుభవకాలియై కృతార్థుఁడగును. (తత్ త్వంపదములకు ఈశ్వరుఁ
డు, జీవుడును వాచ్యార్థములు. ఈశ్వరజీవు లనెడి ఉపాధిద్వయ మందు
న్న శుద్ధచైతన్య మొకటియే అత్యర్థము. సర్వజ్ఞుఁడగు నీశ్వరునితో కించి
జ్ఞుఁడగు జీవున కైక్యము సంభవింపదు కనుక, ఈవిరోధపరిహారమునకై భా

గత్యాగలక్షణచే నుపాధిరహితమగు చైతన్యముమాత్రమే గ్రహించుటవలన తత్త్వంపదార్థముల కభేదజ్ఞానము స్ఫురించును. (చూ. తా. ౩౧-౧౫ శ్లో- ౮)

|| 3౪ ||

అవ||— మూఢునకు యోగాభ్యాసమువలన ఆత్మానుభవము కలుగదాయను శంకకుత్తరము—

శ్లో || శుద్ధంబుద్ధంప్రియంపూర్ణంనిఃప్రపంచం నిరామయమ్,
ఆత్మానం తం నజానంతి తత్రాభ్యాసపరా జనాః || 3౫ ||

తా|| ప్రపంచమందు హఠాదియోగాభ్యాసమువలనను, భేదరీత్యాం భవిత్యాది ముద్రాలక్ష్యములవలనను, జిత్రనిరోధముజేసి తద్వారా ఆత్మానుభవమొందయత్నించు మూఢులెప్పుటకిని తత్త్వజ్ఞానమును బొందలేక, మాయామలాతీతము, స్వప్రకాశవిలసితము, సర్వపరిపూర్ణము, ప్రపంచాతీతము, సకలసంసారదుఃఖరహితము, నిరామయము, బోధమాత్రమునైయుండు స్వస్వరూపైకాత్మను దెలియజాలరు.

వి||— చిత్తశుద్ధిలేనివారలకు బ్రహ్మనిష్ఠ కలుగదుగనుక, అట్టివారలకు మోఢ్యదశయందు చిత్తశుద్ధి కలుగువఱకు, హఠాదియోగాభ్యాసము, భ్యాసభారణసమాధులును అవసరమేయగును. కాని, భూర్భువస్వసంస్కారమున చిత్తపరిపక్వముగలమానవులకు విశేషప్రయత్నముక్కరలేకయే గురూపదేశమాత్రమున,

“చైలపుగఁ బువ్వులు జీరుటకంటెన్,

పొలుపుగఁ గన్గవ మూయుటకంటెన్,

నలుపుగ నీ యమనస్సు—పదంబే,

గులభము సౌఖ్యము నూత్నము పతాన్!”

అని సీతారామాంజనేయసంవాదములోఁ జెప్పఁబడినవిధమున గులభము

గత తత్త్వజ్ఞానము కలుగును. నిరక్షరమక్షులగు వారలలో సయితము బ్రహ్మ విదులుండుటకు గారణమిదియే: || 30 ||

అవ|| — దీనినే యింకను స్పష్టముగఁ జెప్పుచున్నాఁడు—

శ్లో॥ నాబ్ధోతికర్మణా మోక్షంవిమూఢోఽభ్యాసరూపిణా,
ధన్యోవిజ్ఞానమాత్రేణ ముక్తిస్త్విత్త్యవిక్రియః || 31 ||

తా|| “నకర్మణా నప్రజయా నధనేన” ఇతి శ్రుతివచనరీత్యా యోగాభ్యాసాదికర్మములచేత మూఢుఁడు మోక్షమునొందఁజాలడు. (పునర్జన్మకారణములగు పృథివ్యాదిపంచభూతములతోఁ గూడియుండు) అవిద్యాకామకర్మముల (చూ॥ పృ. ౧, శ్లో. ౧౦) నిర్మూలించినధన్యుఁ డాత్మ విజ్ఞానమాత్రముననే ముక్తి నొందును. || 31 ||

అవ|| — ముముక్షువు (ముక్తి నొందనిచ్చుఁగలవాఁడు) సయితము మూఢుఁడేకనుక ముక్తి నొందఁజాలఁడని చెప్పుచున్నాఁడు.—

శ్లో॥ మూఢో నాబ్ధోతి తద్బ్రహ్మయతో భవితుమిచ్ఛతి,
అనిచ్ఛన్నపి ధీరోహి పరబ్రహ్మస్వరూపభాక్ || 32 ||

తా|| అజ్ఞానిచిత్తనిరోధాదులవలననే బ్రహ్మత్వమునొందఁగోరును. కాని బ్రహ్మపథము (మోక్షము) నొందఁజాలడు. జ్ఞాని మోక్షేచ్ఛలేక యే నిశ్చయముగ నతఁడు పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడగును. అంతఃకరణసహితుఁడుకీపుఁడు, అట్టి యంతఃకరణరూపావరణ (వ్యవధాన్) మేలేనివాఁడై

సర్వభావనాశూన్యఁడైన యాత్మజ్ఞుని వ్యవధానరహితముగ బ్రహ్మమేయగు
ను. ఇచట, “అంతఃకరణసాహిత్యరాహితాభ్యాం విశిష్యతే । ఉపాధిర్జీవ
భావస్యబ్రహ్మతాయాశ్చ నాన్యథా,” యనెడి శ్రీవిద్యారణ్యముని వచ
నమును, “బ్రహ్మవిచ్ఛిన్నైవైవద్యవతి,” యనుశ్రుతియుం బ్రమాణము
లు. (స్వభావముచేత బహిర్వాప్తిగల చీపకిరణములు చీపమండలయమై
నిశ్చలమైయుండురీతి సర్వదా బహిర్వాప్తిపారమే నైజముగగలవృత్తులన్ని
యును, అత్మమండలయమైనపుడు చిదానందైకమాత్మృడగు మహాశయఁ
డుదక్క— తదితరుఁడు ముక్తుఁడు కాఁడని భావము) ॥ 32 ॥

అవ||— మఱలఁ దీనినే స్పష్టపరచుచున్నాఁడు—

శ్లో । నిరాధారాగ్రహవ్యక్తా మూఢా స్సంసారపోషకాః,
ఏతిస్యానర్థమూలస్య మూలచ్ఛేదః కృతో బుద్ధేః ॥

తా ॥ తత్త్వజ్ఞానహీనులగు మూఢులు సదవలంబనము లేనివారలై,
కేవలముఁ జిత్తినిరోధము వలననే మోక్షము నొందెద మను దురాగ్రహ
గ్రస్తులై జననమరణరూపసంసారవృక్షనిర్మూలనసాధనమగు జ్ఞానఖడ్గముం
బడయఁ జాలక యాసంసారవృక్షమునే పెంచుచుండురు. జ్ఞాన లీసంసా
రవృక్షమూలమును జ్ఞానఖడ్గముచే ఛేదించి ముక్తి నొందుదురు. అజ్ఞానము
జననమరణరూపసంసారవృక్షమునకు మూలము కనుక, దానిని మొదలంట
నిర్మూలించుటయే మోక్షమని భావము. ॥ 3౩ ॥

అవ||— మఱియు—

శ్లో ॥ న శాంతిం లభతే మూఢో యతి శృణుతు మిచ్ఛతి,
ధీర స్తత్త్వం వినిశ్చిత్వ సర్వదా శాంతమావసః ॥ 3౪ ॥

తా॥ అజ్ఞాని (అత్మతత్వ మెఱుంగనివాఁడు) చిత్తనిరోధాదుల వలననే శాంతి నొందఁగోరును. కాని యతనికి శాంతికలుగదు. విజ్ఞాని అత్మ విశ్రాంతిఁజై యజ్ఞానము దొలఁగినవాఁడగుటచేత శాంతి నొందవలెనను శోరికలేకయే స్వభావము చేతనే సర్వదా శాంతమానసుఁడగును. (ఇచట శాంతియన సకలమనోవృత్తులును ఆత్మయందు అయముఁ జేసి యాత్మవిశ్రాంతిఁజగుట యని భావము). ||౩౯||

అవ॥— మఱియు—

శ్లో॥ క్వాత్మనో దర్శనం తస్య యద్వృష్ట మవలంబతే,
ధీరాస్తం తం నవశ్యంతి వశ్యంత్యాత్మానమవ్యయం॥

తా॥ కంటి కగపడు వస్తువుల నాస్థితోఁ జూచువానికి నిందియవ్యాపారము కలిగియుండుటచేత అత్మదర్శనము కానేరదు. జ్ఞాని కన్నునో యిది చీకటి యిది వెలుతురు ననేడి దృశ్యపదార్థ మెద్దియుం గనుపడదు. అట్టి విజ్ఞాని సర్వదా చిద్రూపాత్మనే చూచుచుండును. (దృశ్యప్రపంచము గోచరించువాఁడాత్మజ్ఞాన మెరుగదు. అత్మజ్ఞాని దృశ్యప్రపంచము నెఱుంగడని భావము). ||౪౦||

శ్లో॥ క్వ నిరోధో విమూఢస్య యో నిర్బంధం కరోతివై,
స్వారామస్యైవ ధీరస్య సర్వదాఽసావకృత్రిమః॥౪౧॥

తా॥ శుష్కచిత్తనిరోధము వలన సమాధినిర్బంధము గలిగించు శోకు మూఢునకుఁ జిత్తనిరోధమే కలుగదు. ఏమన సమాధినుండి చలింపఁగనే యెప్పటి యిట్లతనికిఁ జిత్తప్రసారము (ప్రపంచజ్ఞానము) కలుగుచు

స్నిహి ప్రియత్నపుచ్చ్యక మగు చిత్తనిరోధము, సమాధియు నజ్ఞానకృత్యములే యగును. అత్మారాముడగు నిశ్చలచిత్తునకు సర్వదా యప్రియత్నముగనె చిత్తనిరోధము కలుగును. సర్వదా స్వాత్మానుభవకాలియగు మహాశయునకుఁ జిత్తచలనమే లేకుండుటచేత సమాధియుఁ జిత్తనిరోధమును స్వాభావికము లగును. ||౪౧||

శ్లో॥ భావస్య భావకః కశ్చి న్నకించిద్భావకోఽకరః,

ఉభయాభావకః కశ్చి దేవ మేవ నిరాకులః ||౪౨||

తా || కొందఱు తార్కికాదులు భావరూపప్రపంచము మిద్యయై నను గారణపరమాణువులు సత్యమగుటవలనఁ బ్రపంచము మిథ్యకానె చెప్పుదురు. శూన్యవాదులగు బౌద్ధులు “సర్వం క్షణికం క్షణికం” అనఁగా నంతయుఁ రెండవక్షణమందుండదు గనుక సర్వమును శూన్యమని చెప్పుదురు. కాని సహస్రజనులలో అత్మానుభవకాలియగు నొక జ్ఞానిమాత్రము యీభావవాదమును శూన్యవాదమును నిరాకరించి స్వస్థచిత్తుఁడు, సర్వసాక్షియు, స్వయంప్రకాశమానుండునై యుండును. (వేదాంతవిజ్ఞాన సునిశ్చితాత్ముడగు జ్ఞాని సర్వవత్తుల నిరాకరించే కేవల సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మమయి విరాజిల్లునని భావము). || ౪౨ ||

అప॥— “అత్మసంస్థం మనశ్కృత్వా నకించిదపి చింతయేత్” (మనస్సును అత్మయందుఁ జొప్పించి యితరము దేనిని జింతింపఁదగదు) అను భగవద్వచనసిద్ధాంతమును భృవపరచుచున్నాఁడు.—

శ్లో॥ శుద్ధ మద్వయ మాత్మానం భావయంతి కుబుద్ధయః,

నతు బానంతి సంమోహః ద్యావజ్జీ వసునిర్వృతాః ||౪౩||

తా || అత్మానుభవములేని మూఁడులు, అత్మనిర్మలము అద్వితీయము సర్వవ్యాపకము నైనదని మాత్రము చింతింతురేకాని, అత్మసాక్షాత్కారము నొందఁజాలరు. ఇందుకు సమ్మోహమే కారణము. నిర్మలత్వమనఁగా కల్పితములగు ఆణవిక కార్మిక మాయక మాయేయికమలములు లేకుండుట. అద్వయత్వమనఁగా కల్పితగగనమారుతాదిభూతభౌతికరాశిత్యము. సర్వవ్యాపకమును స్వయంజ్యోతియు నగు నాత్మత్వమిదియని చూపుటకును నిట్టి నామరూపములు కలదియని చెప్పుటకును నలవికానిదియు, నితరాపేక్ష లేనిదియును, కల్పితములగు నామరూపములు అత్మకౌవని బోధింపఁబడుటచేత, అనాత్మమే కల్పితమని యితరాపేక్ష కలుగును. సాపేక్షరూపచింతనమువలన మోహము పెరుగునేకాని తొలఁగనందున, నట్టి చింతాపరులకు అత్మానుభవము లేదని చెప్పఁబడెను. కావున నట్టివారలు, అనఁగా అత్మయొక్క నిర్మలత్వాదులను మాత్రము చింతించువారు యావజ్జీవమును నిర్వృతిలేమి సంతోషరహితులగుదురు. సద్గురూపదిష్టమార్గమున అనుభవయుక్తమగు జ్ఞానమువలననే, ఋరమానందావాప్తి యగునని భావము.

వి— ఈశ్లోకమందు రాజయోగలక్షణము ప్రతిపాదింపఁబడెను. చూ. గీతా. ఆ ౬. శ్లో 24, 25. సంకల్పప్రభగా న్నామాం స్త్యక్త్వా సర్వా నశేషతః । మనసైవేంద్రియగ్రామం వినియమ్య సమస్తతః ॥ శనై శ్చనై రుపరమే ద్బుద్ధ్యా భృతిగృహీతయా । అత్మసంస్థం మనః కృత్వా నకించినపి చింతయేత్ ॥ తా ॥ సంకల్పమువలనఁ గలుగు కోరికలను వాసనలతోఁ గూడఁ ద్రోసివేసి (యోగాభ్యాసితలె పాఞ్చాయామాద్యాయాసము చేతఁ గాక) వివేకసహితమగు మనస్సుచేతనే యింద్రియములను విషయములందుఁ బ్రవర్తింపనీయక స్వాధీనము చేసికొని పట్టుకలతోఁ గూడిన నిశ్చయాత్మకబుద్ధిచేత సంకల్పవికల్పాత్మకమగు మనస్సు

ను స్వస్వరూపానుసంధానమందు స్థిరముగ నిల్చి యాత్మకంటె వేరుగ నుండునట్లు తోచునదియంతయు మిథ్యయను తలంపుతో మెల్ల మెల్లగ బాహ్యప్రపంచమునుండి మఱింపవలెను. || ౪౩ ||

అన||— పైవిషయమునే విశదీకరించుచున్నాడు.—

శ్లో|| ముముక్షోర్బుద్ధిరాలాబ మంతరేణ న విద్యతే,
నిరాలంబైవ నిష్కామా బుద్ధిర్బుక్తస్య సర్వదా || ౪౪ ||

తా || ఆత్మసాక్షాత్కారములేనివాని బుద్ధి శివేశవాదిని విశేషముల నవలంబించుచుండును. జీవన్ముక్తుడగు వాని బుద్ధి నిరాలంబయి యుండును. అనగా, ఆత్మసాక్షాత్కారము గలుగని మందుడు సంశయగ్రస్తుడై శివేశవాదిరూపధ్యానపరుడై, తద్వారా ముక్తి నొందజూచును. కాని ఆత్మానుభవముగల జ్ఞాని యాత్మేతర మెద్దియందలంపక సర్వదా ఆత్మారాముడై యుండునని భావము. || ౪౪ ||

అన||— విషయస్ఫూర్తివలన భీతిఁజెందినవారలు (విష్ణుయాసక్తినిఁ దొలఁగించుకొనఁజాలనివారలు) చిత్తనిరోధమునకై యత్నింపరు. కాని అతన్నిరసనపూర్వకముగ ఆత్మానుభవము గలవార లట్టిప్రయత్న మొనరింపరని చెప్పుచున్నాడు.—

అతన్నిరసనము=అతత్ + నిరసనము. తత్తు అనగా సర్వాధారమగు సర్వస్వమునందు (ఆత్మయందు) కల్పితమగు నామరూపాత్మకజగత్తు. అత్తే అత్తితజగత్తు మిథ్యయని నిరసించుటయే అతన్నిరసనము. || ౪౪ ||

శ్లో || విషయద్వీపినో ఏక్ష్య చకితాః శరణార్థినః,
విశంతి యుటితి క్రోధం విరోజైకాగ్రసిద్ధయే ||రగి||

తా || వ్యాఘ్రముల వలె క్రూరములై విషప్రాయము లగు విషయములను జూచి భయమొందువారలు (విషయవాసనలు తొలగని వారలు) మాఘులై స్వాత్మరక్షణమును గోరుచు, ఏకాక్ష్యవృత్తి (చిత్తైకాగ్రత) సిద్ధించుకొను పర్యవసరమందు నివసించుచు జ్ఞానుల కట్టి నిర్బంధము లేదు. విషయవాసనలు తొలగనివారలు గృహమందునుండిన సావిషయవాసనలు హెచ్చుచుండుననుభవితచేత (ఆవధూతలు, సాధులు, యోగులు మొదలగు నాశ్రమముల స్వీకరించి) నిర్జనారణ్యములఁ జేరి, యచటఁ గ్రూరమృగముల వలనఁ బ్రాణభయము కలుగకుండఁ గిరిగుహలందు నివసించుచు చిత్తైకాగ్రత కొనుట ప్రాజ్ఞానానుభవములచేత నిర్జనారణ్యముల నభ్యసించుచు. అట్టివారలకు గృహమందుండిన విషయసంసర్గభీతి, వనమునందుండిన క్రూరమృగభీతి, గుహలయందుండిన సర్పవృశ్చికాదిభీతియు గలుగును. అట్టి భీతి లేకపోయినను చిత్తనిరోధప్రయత్నము ఇట్లుల నొకదాని వెంటబడి నింకొక సంశయము సిద్ధించుచుండుటచేత నట్టివారలకు మనశ్శాంతియే లేకపోవుట వలన స్వస్వరూపానుసంధానము సిద్ధించుటెట్లు? 'సంశయాత్మా విసశ్యతి' యను భగవద్వచనముంబట్టి వారల కెప్పటికిని శాంతియు, తద్వారా బ్రహ్మానందానుభవమును సిద్ధింపవు. సద్గురుకటాక్షమున స్వస్వరూపానుసంధానసంసిద్ధిగల జ్ఞానులు, 'గ్రాహే నాస్తి కుతః శీమా? కుతః ప్రాచ్యదిభేదధీ? | దేహో నాస్తి కుతో వర్ణాశ్రమాచారాదికః శ్రమః? ||' అనునట్లు శీతోష్ణసుఖదుఃఖాదిద్వంద్వభావములు, దేహవాసన, అహంకారమహత్వములు మొదలగు బాహ్యోత్తరవృత్తులు లేనివారలగుటచేతను, సర్వదా స్వస్వరూపానుసంధానపరులగుటచేతను, ఆ

త్రేతర మెద్దియు గోచరింపనివారలు గనుకను, వారలు గృహమందు ను
సారులై యున్నను, వనమందు యభేచ్ఛాసంచారులైనను సర్వదా పరశ్చ
హ్మస్వరూపులై యుండురని తాత్పర్యము ||౪౭||

ఆచ!--- వాననాశ్యాగము వలననే విషయభయము నివృత్తియగు న
ని చెప్పుచున్నాడు---

శ్లో॥ నిర్వాసనం వారిం దృష్ట్వా తూష్ణీం విషయదంతినః,
పలాయం తేన శక్తా స్తే సేనంతే కృతచాటవః ||౪౮||

తా || సింహమును జూచిగజములుపారిపోవునట్లు, విషయవాసనా
కూన్యుడగు జ్ఞానిని జూచి విషయములు పారిపోవును. ప్రియుని భయభ
క్తులతో భజించు పరివ్రాతలవలె, అదృష్టప్రేరితము లగు నావిషయములు
నిర్వాసనముడగువానిని సమయానుకూలముగఁ జేరి విషయభయభక్తులతో
భజించును (ప్రార్థనకనుగు తుష్టిపాపాదిదేహధర్మములు, ఆత్మరా
ముడగు జ్ఞానియొక్క చిత్తమును జలింపఁజేయలేకఁ దమంతటఁ జరుగు
చుండునని భావము.) ||౪౮||

శ్లో॥ న ముక్తికారికాం భత్తే నిశ్చంకో యుక్తమానసః,
వశ్యో శృణ్వోస్మృతో జిఘ్రన్నశ్చన్నాస్తేయధానుఖం ||

తా || నిశ్చలమానసుడగు జ్ఞాని సకలసంకయనిర్మృక్తుడై యమని
యమాదిక్రియలతోఁ బ్రసక్తి లేకయే లోకదృష్టికిఁజూచుట, వినుట, తా
కుట, యాఘ్రాణించుట, భుజించుట మొదలగు దేహేంద్రియకృత్యము

ల నెరవేర్చుచున్నను, ఆయాపనులయందుఁ గర్తృత్వాధ్యాసము లేక
యే సదా ఆత్మసుఖానుభవకాలియై యుండును.

వి— ఇచట శ్రీభగవద్గీత ఆ- ౫, శ్లో || ౮-౩-౧౦ లు ప్రమా
ణములు—

“నైవ కించి త్కరోమితి యుక్తో మన్యేత తత్త్వవిత్ |

పశ్య స్పృశ్య స్పృశ్యో విశ్రు స్మశ్ను న్నచ్చ స్పృశ స్పృశక్ ||

పరిలప స్విస్మజ స్మహా స్మన్మిష స్మిమిష స్మిషి,

ఇందియా జీందియా ధేషు వర్తంత ఇతి ధారయత్ ||

బ్రహ్మణ్యాధాయ కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా కరోతి యః,

లిప్యతే న ప పాపేన పద్మపత్ర మివాచ్ఛసా ||”

అర్థము— తత్త్వచేత్రజ్ఞానక క్రేందియపాణముల చేత సమస్త
కార్యములు చేయఁబడుచుండ, దనయందుఁ గర్తృత్వాధ్యాసము నుంచు
కొనక, యిందియములు తమ తమ పనులను జేయుచున్నవని నిశ్చయించి,
సర్వకర్మములను పరమాత్మయందు సమర్పించి, ఆయా ఫలముల గోరక
మోక్షపేక్షసయితము లేనివాడై నీటిచే నంటఁబడని తామరాకు వలె పు
ణ్యపాపములచే నంటఁబడక (అత్మారాముడై) విలసిల్లును.

మఱియుఁ కర్మసాధ్యము లగు లోకము లనత్యములు స్వతస్సిద్ధమై
వాశరహితమగు బ్రహ్మమునకు (ఆత్మకు) తనయందుఁ గల్పితమయినయం
తేకరణమునందుఁ బ్రవేశము గలిగినందున జీవభావము కలిగినది. నిష్క్రి
యబ్రహ్మమున కంతఃకరణమందుఁ బ్రవేశ మెట్లుగి శంకింపఁదగదు. ఆ
జ్ఞి బ్రహ్మము యీ సరాచరప్రపంచమును, కేవల యాశక్తియొక్క అవి
నాభావసంబంధము వలనఁ గల్పించెనో, జడమగు నీప్రపంచము క్షయహా
రక్షమమగుటకై యామాయాశక్తి సహాయముననే (సమ్మేళనము చేతనే),
ప్రత్యేకాత్మ (జీవ) రూపమును బొంది “ఈశ్వర స్సర్వభూతానాం హృ

దేశేంద్రున తిష్ఠతి । భ్రామయ స్సర్వభూతాని యస్త్రాయాధాని మాయ
యా, ॥” ఇతి గీతావాక్యకీర్త్యా, ప్రపంచనాటకము నాడించుచున్నాడు.
కాని, అసంగుడగుటచే నీకల్పితాంతఃకరణముతో నాయనకు సంబంధ
ము లేదు. అట్లు సంబంధము లేనిదే పరమాత్మస్వరూపము. కాంచట్టి
కాస్త్రమందును, గురువాక్యమందును విశ్వాసము కలిగి సర్వసంశయవిము
క్తుడై సంతతాత్మారాముడగు జ్ఞాని కర్తృత్వాధ్యాసము లేనివాడై,
లోకదృష్టికిఁ గర్మపరుడయ్యును నిష్కర్మ్యుడై, సర్వదా ఆత్మానంద
ము ననుభవించుచుండును. ॥౪౭॥

శ్లో । వస్తుశ్రవణమాత్రేణ శుద్ధబుద్ధి ర్నిరాకులః,

నైవాచార మనాచార మాదాస్యం వాప్రపశ్యతి ॥౪౮॥

తా ॥ “ప్రమత్నా ద్యతమానస్తు యోగీ సుశుద్ధకిల్బిషః । అనే
కజన్మసంసిద్ధ స్తతో యాతి పరాం గతిం ॥” (గీతా. అ. ౬, శ్లో. ౪౫).
జ్ఞాననిష్ఠుడగు పట్టుదలతో యత్నము చేయుచు పాపముల నుండి పరిశు
ద్ధుడై, అనేకజన్మముల యందుఁ జేయఁబడిన యభ్యాసవిశేషము చేతఁ
బొందఁబడిన యోగ (జ్ఞాన) సిద్ధికలవాడై దానివలన బ్రహ్మజ్ఞానముపొం
ది యాబ్రహ్మత్వైక్యజ్ఞానమువలన సుత్తమముయన మోక్షమును బొందును.
అనిది గీతావచనము ననుసరించి అనేకజన్మార్జితజ్ఞానాంకురము కలిగిన పు
రుషశ్రేష్ఠుడు, సద్గురువు వలన “తత్త్వమసీ” త్యాది మహావాక్యోపదేశము
ను వినినంతమాత్రమున, అఖండాత్మసాక్షాత్కారము కలిగి స్వస్వరూప
స్థితుడగును. అట్టి మహనీయుడు కేవలపరబ్రహ్మమే తానగుట చేత, క్రి
యానుష్ఠానపరుడై యాచారవంతుడగును గాఁడు, అనాచారియును గాఁ
డు. ఈయుధయకర్మలయందుఁ దటస్థభావముతో నిష్కర్మ్యుడగును గాఁ

ను, అనఁగా జ్ఞానికి శుభాశుభకర్మలతోఁ గాని, నైష్కర్మ్యముతోఁ గా
ని పునఃకై లేచని భావము. నైష్కర్మ్య మనఁగా కర్మసాధ్యము గాక
సిద్ధమయిన పరబ్రహ్మము. ||౪౮||

అమ||— జ్ఞానియొక్క-వ్యాపారము బాలకుని క్రిందవలె నుండునని
చెప్పుచున్నాఁడు.---

శ్లో || యదా యత్యు-ప్త మాయాతి తదాతత్కురు తేముహః,
శుభంవాప్యశుభంవాపితన్య చేష్టా హిబాలవత్ ||౪౯||

తా || పసిపిష్ట తనకపాయకరమని యెఱుంగక దీపము మొదలగు
వస్తువులఁ బట్టుకొనును. బాడి మొదలగు హేయపదార్థముల పంటుచు
నినును. ఒకప్పు డాడును. ఒకపుడు కేటును. పాపమని తెలియక మిను
తలు మొదలగు నల్పజంతువులఁ బట్టి చంపును. ఇట్టి పసిపాపల చేష్టలను
చుకల్పవికల్పములు (భావాభావములు) లేకుండుటయే కారణము. అటుల
నే ప్రైశ్లోకములో చెప్పుబడిన) అత్మాదాముఁడగు జ్ఞాని పసిపాపనివలె నే
శాశ్వత్ప్రీతి పాగ్రభవనమగు శుభాశుభకర్మములఁ జేయుచుండును. అటు
లఁ జేయునపుడతని కెట్టి యభినివేశము (కర్తృత్వాభిమానము) లేక వా
ని చేష్టలు బాలుని వ్యాపారమువలె నుండును. ||౪౯||

శ్లో || స్వాతంత్ర్యాత్సుఖమాప్నోతిస్వాతంత్ర్యాల్లభ తేనరమ్,
స్వాతంత్ర్యాన్నిర్వృత్తింగచ్ఛేత్స్వాతంత్ర్యాత్సరమంపదమ్ ||

తా || “స్వం” అనఁగా తాను (అత్మ), “పరం” అనఁగా అ

స్వము (నేహోదిగిషయజాతము అనాత్మ) ఈ యనాత్మ జడము, అన్యతము, ముఖమనుచు దానికి వశమగుట పారతంత్ర్యము. అట్టి పారతంత్ర్యమునకువ్యతిరేకము స్వాతంత్ర్యము. (అత్మసాక్షాత్కారము) ఈస్వాతంత్ర్యము (అత్మసాక్షాత్కారము) వలన సకలకృత్తిసాక్షియగు శుజ్ఞానము కలుగగ రాగద్వేషములు నశించును. ఈరాగద్వేషములే చిత్తమలము లేకపోవుటయే మనఃప్రసాదము. కాఁబట్టి స్వాతంత్ర్యము (అత్మసాక్షాత్కారము) వలన మనఃప్రసాదమును, పిమ్మట జ్ఞానమును కలుగును. అట్లు స్వాతంత్ర్యము వలననే నిత్యగు. (సత్త్వానందసుఖము) కలుగును. దానివలననేస్వస్వరూపవిశ్రాంతియొచ్చిపొందును. (రాగద్వేషము లనెడి మలములును, అహంమమత లనెడి అసమాత్ర్యములును పూర్తిగ నశించిన గాని మనఃప్రసాదము (నిర్మలచిత్తము) కలుగదు. మనఃప్రసాదమునఁ గాని జ్ఞానోదయము కాదు. జ్ఞానమువలనఁ గాని నిర్వృత్తి (నిర్వ్యసం) కలుగదు. నిర్వృత్తి గలిగినఁ గాని స్వస్వరూపవిశ్రాంతి కలుగదు, అనిభావము. ||౫౦||

అవ|| — అధ్యాసము తొలగఁగ చిత్తవృత్తులు నశించునని చెప్పచున్నాఁడు---

శ్లో || అకర్తృత్వ మభోక్తృత్వం స్వాత్మనో మన్యతే యదా,
తదా క్షీణా భవం త్యేవ సమస్తాశ్చిత్త వృత్తయః ||౫౧||

తా || జీవుఁడు తనకుఁ గర్తృత్వము, భోక్తృత్వము లేదని భావించునపుడే రాగేచ్ఛాదిచిత్తవృత్తు లన్నియు నశించును. ఈకర్మములు బుద్ధిసహితమగు జాగ్రత్స్వప్నావస్థలయందుండును గాని బుద్ధిరహిత మగు సుషుప్త్యవస్థలయందుండవు. కనుక నారాగేచ్ఛాదులు బుద్ధిధర్మములు కానివి

తృప్త్యములు కావు. ఈయర్థమునే “రాగేచ్ఛాసుఖదుఃఖాదిబుద్ధౌ సత్త్వం ప్రవర్తతే ; సుమత్తా నాస్తి తన్నాకా త్తస్మా మ్మహేష్టు నాత్మనః ||” అని శ్రీశంకరాచార్యులు అర్థబోధయింప వచించిరి. కావున ప్రత్యగభిన్నజీవునియందు అంతఃకరణార్థము లగు కర్తృత్వభోక్తృత్వాదులు కలుగని యెడల అచిత్తవృత్తులతోఁ గూడిన సుమస్తచింతలు నశించును. ఓమ్మట చిన్మాత్రులగు సృష్ట్యకార్య పరమాత్మలకు వికృతము సులభమని భావము. ||౫౦||

అచ||— ఇంద్రియములకుఁ గల వ్యాపారభేదమును జూపుచు న్నాడు---

శ్లో || ఉచ్ఛృంఖలావ్యకృతికాస్థితి ర్ధీరస్య రాజతే,
నతు సస్పృహచిత్తస్య శాంతి ర్యౌఘస్య కృత్రిమా ||

తా || తాజేయు పనులందు నిస్సృహుడై నిష్క-పటవృత్తితో విహరించుచు లోకదృష్టికి శాంతిలేనివానివలె వర్తించినను ధీరుడు (జ్ఞాని) పరబ్రహ్మస్వరూపుడై శోభిల్లును. కపటవృత్తితో శాంతుడై యున్నటులు నటించు మూఁగుడు (జ్ఞాని) వలె శోభిల్లుడు. ||౫౧||

అచ||--- సంకల్పకూన్మ్యుడగు జ్ఞాని భోగముల ననుభవించుచున్నను, భోగి కాకున్నను నాతని కభినివేశము (కర్తృత్వాభ్యాసము) యుండవని చెప్పుచున్నాడు.---

శ్లో || విలసంతి మహాభాగై ర్విశంతి గిరిగవ్వరాః,
నిరస్తకల్పనా ధీరా అబద్ధా ముక్తబుద్ధయః ||౫౨||

తా || సంకల్పవికల్పశూన్యుడగు జ్ఞాని యొకప్పుడు ప్రార్థనలన్ని
మహాభోగముల ననుభవించును. ఒకానొకప్పుడు ప్రార్థనలమున పర్వతార
ణ్యములయందు విహరించును. అమహాశయుఁ డెట్లున్నను గర్వత్యాభ్యా
సమే లేకుండ, అసక్తిరహితుఁడై శృద్ధిశూన్యుఁడై యుండును. || ౫౩ ||

అవ|| — జ్ఞాని లౌకికవ్యాపారము నేయుచున్నను సర్వదా నిర్వి
కారచిత్తుఁడై యుండునని చెప్పుచున్నాఁడు. —

శ్లో|| శ్రోత్రియం దేవతాం తీర్థమంగనాం భూపతిం ప్రియం,
దృష్ట్వా సంపూజ్య ధీరస్య నకాపి హృది వాసనా||గీర||

తా || జ్ఞాని తాను సకలజగత్ప్రకాశచిద్రూపుఁడగుటవలన సర్వ
మును చిద్రూపాత్మయగు తానేయను నిశ్చయముతో సర్వత్ర సమచిత్తుఁ
డై ధర్మార్థకామవాసనలు లేకయే శ్రోత్రియుల మన్నించును, దేవతలఁ
బూజించును, తీర్థముల నేవించును, భూపతిని గౌరవించును, భార్యాపు
త్రాదుల నాదరించును. లౌకికవ్యాపారమంగల్పము నమ్మహానీయునకొద
రణబుద్ధియు లేదు, తూష్ణంభావమును లేదు. (ఇది జ్ఞానియగు జనకునివం
శి గృహస్థుని లక్షణములు.) || ౫౪ ||

శ్లో|| భృత్యైః పుత్రైః కళత్రైశ్చ దాహిత్రైశ్చాపి గోత్రజైః,
విహస్య ధిక్కృతో యోగీ నయాతి వికృతిం మనాక్ ||

తా || జ్ఞానికి రాగద్వేషములు లేనందున భృత్య పుత్ర కళత్ర దా
హిత్రాదులు తనను ధిక్కరించి యపహాస్యము చేసినప్పటికిఁ జిత్తక్షోభము
నొందనపుడు || ౫౫ ||

(శ్లో. ౫౪. ౫౫, వలన జ్ఞాని సంస్కారావ్యాకృతముల స్వీకరింపక
యె. సంసారియ్యును కేవల మాత్మేదికాగ్రంథవలన ముక్తి నొందవచ్చునని
సూచింపబడుచున్నది.)

అనః — జ్ఞానుల జానః జ్ఞానులకే తెలియునని చెప్పుచున్నాడు. —

శ్లో॥ సంతుష్టః పి వసంతుష్టః ఖిన్నోఽపి వచ ఖద్యతే,
తస్యాశ్చైర్వదశాం తాం తాంతాదృశా ఏవ జానతే॥

తా । విపరీతభావనానివర్తకమగు దృఢతత్వజ్ఞానముగల యోగి, లో
కసామాన్యులవలె బాహ్యవిషయప్రాప్తివలన సంతోషియైనట్లు కనుపించి
నకు సంతోషి కాఁడు. బాహ్యవిషయవియోగమువలన దుఃఖితుఁడైనట్లు
గ్గును దుఃఖితుఁడు కాఁడు. సర్వదా పూర్ణానందాత్మక డయియే యుం
డును. అట్టి విజ్ఞానియొక్క జాడల సర్వములగు జ్ఞానులకే యెఱుకం. (పా
ముల పాదములు పాములకే యెఱుకఁబడును.) ॥ ౫౬ ॥

అనః --- సంసారకారణముగు కర్తవ్యతాభిమానము జ్ఞాని కెప్పు
డును గలగదని శ్లోకత్రయముచే నిరూపించుచున్నాడు. ---

శ్లో॥ కర్తవ్యతైవ సంసారో న తాం వశ్యంతి సూరయాః,
శూన్యాకారా నిరాకారా నిర్వికారా నిరామయాః॥

తా । “ఇది నేను చేయవలెను” అను కార్యసంకల్పమే సంసా
రహేతువగును. జ్ఞానుల కట్టి సంకల్పమే లేనందున కర్తవ్యతాబుద్ధియు
లేదు. ఏలయనఁగా, తత్వజ్ఞులు ప్రపంచప్రళయమందు సాక్షియై మిగిలి
న చైతన్యమే బాగ్రిదవస్థయందును జడములగు దేహేంద్రియాదులను వ్య

వహరక్షమముగఁ జేయుచుండునని యెంచి, నిరాకారము నిర్వికారము నగు
చైతన్యమే తానుగ భావించుటచేత ఎంకబానినికొరదహితులయి యాఁగ
దొంతురు. || ౫౩ ||

శ్లో॥ అకుర్వన్నపి సంతోభా ద్వ్యగ్ర స్సర్వత్ర మూఢధీః,
కుర్వన్నపితు కృత్యాని కుశోహి నిరాకులః || ౫౪ ||

తా || మూఢుఁడు బాహ్యమున కేమియుఁ జేయక యూరకుండి
నను, దృశ్యవస్తు వసత్యమా? అదృశ్యవస్తువు సత్యమా? యని చిత్తమున
సంశయించుచు దుఃఖించును. జ్ఞానియన్నచో, ఆభాసమంత్రములగు కార్య
ములను లోకదృష్టికిఁ గానుదలవలె చేయుచున్న ను దృశ్యము అసత్యములని
వృధముగ నమ్మి నిత్యదృశ్యాత్మయందే రమించుచుండును. || ౫౪ ||

శ్లో॥ సుఖమాస్తే సుఖం శేతే సుఖ మాయా తి యాతిచ,
సుఖం వక్తి సుఖం భుంక్తే వ్యవహారేపి కాంతధీః || ౫౫ ||

తా || ఆత్మనిష్ఠుడైగల పండితుఁడు (జ్ఞాని) ప్రార్థనాభావమున కృష్ణ
రూపము జరుపుచుండియు, ఆత్మసుఖమునే పొందుచుండును. సర్వేంద్రి
యములు రమంతట వాని వానిపనులు (మాట్లాడుట, భుజించుట, మొదల
గు క్రియలు) పెరవేర్చుచుండఁ గా వానియందెట్టి కర్తృత్వభావమును లే
క జ్ఞాని సర్వదా ఆత్మవిశ్రాంతిఁజై యుండును. ఎట్లన—

తా|| గానంబు న్నుటనంబుఁ దాళగతులం గావించుచుం జారు వి
ద్యానైపుణ్యముఁ జూపుచుకా కిరముమీదంగల్గు పెందొంతరక
బాసంగుకొను నాట్యశిలుని గతికా బుంఖానుపుంఖోజ్జ్వల

నన్ను వాదానుభవకాంతయును (జ్ఞానవిహిత్యం గాంతుకామనీకే
 సీతాదామూలం నేయపంకాశయ-అం, హరింకృ, 1 ౫౯ శి

అపి— జ్ఞానియైనను మిక్కిలియశ్యాపారమందు భేదమొందకుం
 దుట యెట్లు? అని శంకన సమాధానము—

శ్లో॥ స్వభావా ద్యస్యనై వాన్తి ర్లోకవద్యవహారిణః,
 మహానాద ఇవాత్మోభ్యో గర్లక్షేక స్సుకోభతే ॥౬౦॥

తా॥ సాక్షాత్కృతిసహజానందున వలె జ్ఞాన పామయినవలె సంపారమున
 శ్లోకవచనమున్న స పాపారక భేదమును జేయదు. అట్టి శ్రేష్ఠహృత్మం
 దున జ్ఞాన లోకము మరేజలము ఉపరిపరమములు విద్యకాయడై సంక్షో
 భము లేక స్వభావ అశ్మారాముడై శోభిల్లును. ॥౬౦॥

అపి— జ్ఞాని! సామంతుల గల విశేషమును స్తోత్రయముచే
 నిరూపించుచున్నాఁడు—

శ్లో॥ నివృత్తిరపి మూఢస్య బ్రవృత్తి రుపజాయతే,
 బ్రవృత్తి రపి ధీరస్య నివృత్తి ఫలభాగినీ ॥౬౧॥

తా॥ అహంకారముకారములు తొలంగని మూఢుఁడు లోక ప్ర
 తీతికై బాహ్యోందియవ్యాపారము లేకుండ నివృత్తుని వలె చేష్టారహితుఁ
 డై యుండినను వాని చిత్తవృత్తి (యిందియనిరోధాదులందు లక్ష్య ముం
 డుటచేత), ప్రవృత్తి స్వరూపముగనే యుండును. జ్ఞాని ప్రార్థనకమును క
 ర్మములం జేయును లోకదృష్టికి బ్రవృత్తుని వలె వర్తించినప్పటికి, నతనికి
 గర్భత్వాభ్యాసము లేదు కనుక యాతని ప్రవృత్తినివృత్తియే యై ముక్తి

కారణమును. (వేదముననుసరించి కంఠరము నకంచిన విధమున అనాంకు మతము నకంచిన జ్ఞానికి పూర్వమును కలుగదని భావము). ||౬౨||

శ్లో॥ పరిగ్రహేషు వైరాగ్యం ప్రాయోమాభస్యదృశ్యతే,
దేహే విగతకాశస్య క్వ రాగః క్వ విరాగతా ||౬౩||

తా॥ దేహభిమానము గల మాధునము కనకేశ్వరులందఱకప్పుడు రాగము వలెనే ప్రాగ్భవమును గనుపరచుచును. అట్టి వైరాగ్యము సంసార భావలనఁ గలుగు విక్రమము గాని జ్ఞానజన్మవైరాగ్యము కాదు. దేహవాసన కలిగి యుండుటవలన నట్టి యవాంతరవికృతి ముఖం ననునట్టిగ మానవ యును. దేహవాసనయే (దేహభిమానమే) లేని జ్ఞానికి దేహసంబంధమును పుత్ర కళత్ర గృహదులందు రాగమే కలుగదు కరుణాస్వామినిదులందు వికృతియుం గలుగదు. తన దేహమందే రాగవిరాగములలేనపుడు, నిదేహ సంబంధవిషయములందు రాగవిరాగములందునా? ఉండవు. ||౬౪||

శ్లో॥ భావనాభావనానక్తా దృష్టి ర్మూఢస్య సర్వదా ।
భావ్యభావనయా సా తు స్వస్త్వాదృష్టిరూపిణీ ॥

తా॥ మాధుని దృష్టి సర్వదా భావనయందు గాని, అభావనయందు గాని సక్తమై యుండును. ఏమన వట్టి వాడు నేను భావనఁ జేయుచున్నాను, లేదా, నేను భావనఁ జేయుట లేదు, అనియి యతాంకరమును కలిగియుండును. అవంగా వాని చిత్తము అత్యంతమును భావనాభావనారూపధ్యానయందు సక్త మయినది కాని, స్వస్త్వరూపాత్మయందు ముక్తము కాలేదు. కావున నది మూఢము. అత్యంతమును జ్ఞానియొక్క దృష్టి, దృ

శృచింతతో శృవహరించుచున్నను, దృశ్యవస్తువహన్యమై యుండును. అ
 సంగా నెరుట నున్నవస్తువును జూచుచున్నచు అత్మదృష్టిచే దానిం జూడ
 కుండును. ఏమన నమృహరియుండు సర్వదా స్వస్వరూపమందే యాదా
 ధిఁడై యుండుట చేత నతని కాత్మేతర మెద్దియు గోచరింపదు. (సంక
 ల్పవికల్పహేతువు అగు మనోబుద్ధిచిత్రహంకారము బాష్పియందు లయమై,
 అత్యలక్ష్యము పయితము లేకుండుటయే జ్ఞానము లేక సూక్ష్మమని భా
 వము) || ౩౩ ||

అవ!— దృశ్యవస్తువులు భావనామాత్రములే యని భావింపవ
 చ్చును గాని, యెరుటనున్న వస్తువులు జ్ఞానికి దృష్టిగోచరములు కాకుం
 డుట యెట్లు? అను శంక రాఁగా, నిష్కామి యగు వానికట్లు కావచ్చు
 నని చెప్పుచున్నాఁడు—

శ్లో॥ సర్వారంభేషు నిష్కామో యశ్చైవే ద్బాలవన్మునిః
 స లేవ స్తస్య శుద్ధస్యక్రియమాణేఽపి కర్మణి || ౩౪ ||

వా॥ (మా. తా. శ్లో. ౪౯) జ్ఞాని పసిపాఁపవలె నిష్కామఁడై
 యెట్టి సంకల్పములును లేకుండు; బ్రాగ్భవశమగు సర్వకార్యములు సేయు
 చుండును. అట్టి పరిశుద్ధుఁడగు (అహంకారములవర్జితుఁడుగు) జ్ఞాని యెట్టి
 సేయుచున్నను గర్మత్వము లేకయే చేయుచుండును గానవానికొకర్మ
 సంబంధలేపము లేదు. || ౩౪ ||

అవ!— అట్టి నిర్మలజ్ఞాని మిగులఁ ధన్యుఁడని చెప్పుచున్నాఁడు—

శ్లో॥ స ఏవ ధన్యః అత్యజ్ఞః సుర్వభావేషు యస్యనుః,
 వశ్యస్త్వత్వో స్తుకే స్తిక్రమస్త్వే న్నిస్తర్షమావసః॥

తా || పై (౬౪) శ్లోకమును చెప్పుటచేసరితగ, (అహంభావకూఢ్యుఁ
డై పసిబిడ్డవలె వర్తింపు) జ్ఞానియే ధన్యుఁడు గాని తదితరులు కారు. అ
ట్టి మహనీయుఁడు సకలపదార్థము లందును సర్వప్రాణులందును ఆత్మై
కభావవచే సమబుద్ధిఁ గలిగి వానిని ఆత్మస్వరూపముగనే చూచును. మఱి
యుఁజూచుట, వినుట, తాఁకుట, వినుట, భుజించుట మొదలగు సమస్తక్రి
యలందును తృప్తిపొందుటచే, అహంభావకూఢ్యుఁడై యుండును. ||౬౫||

అనఁ--- అట్టి వాఁడే ధన్యుఁడనుటకు నింకొక యుక్తినిఁ జెప్పు
చున్నాఁడు.---

శ్లో || క్వ సంసారః క్వచాభాసః క్వసాధ్యం క్వచ సాధనం,
అకాశస్యేవ ధీనస్య నిర్వికల్పస్య నర్వదా ||౬౬||

తా || అకాశమువలె నుపాధిమలశూన్యమై సర్వపరిపూర్ణమైయుం
డు జ్ఞానికి సంకల్పవికల్పములు లేనందున సంసారము (ప్రపంచము) ను లే
దు, సంసారాదిప్రతిభాసమును లేదు. సంసారి వలె వర్తించినను (భావ
నాభావనాకూఢ్యుఁడు కనుక) సంసారి కాఁడు. సర్వోత్కృష్టమగు బీజస్మి
క్తావస్థతో నుండుట చేత వానికి స్వర్ణాదులతోడను తత్కారణము లగు
యజ్ఞాదులతోడను పనిలేదు. ||౬౬||

అనఁ--- అఖండాత్మానుభవము గల జ్ఞాని నిష్పంకయముగ ముక్తుఁ
డే యని చెప్పుచున్నాఁడు---

శ్లో || స జయ త్యర్థసంన్యాసీ పూర్ణస్వరసవిగ్రహః,
అక్షుతిమోఽవవచ్చిన్న సమాధి ర్యన్యవర్తతే ||౬౭||

తా || జ్ఞాని పుష్కలస్థుడగునోని నిద్రానాశములేనివాఁడు కనుక అర్థశనిస్థాని యనియు, పూర్ణస్థుడౌనమే స్వరూపముగఁ గలవాఁడు కనుక పూర్ణస్థునిగ్రహణ మాయె నెంచఁబడును. స్వాభావికౌనవచ్చి పుష్కలస్థుడై యష్టభూతమునను సమాధి అట్టి మహాతముఁడు సర్వోత్కృష్టముగ (సూక్ష్మసామాన్య) జయముం గాంచును. (జ్ఞాని ప్రపంచ మునందు లేక అవనిచ్చి పుష్కలస్థుడౌనపూర్వమునై లేకన్మృత్తుడగునని భావము.) || ౬౨ ||

తా || పర్యత్ర నిరాకాంక్షియై యుండుటే తత్వజ్ఞుని ముఖ్యలక్షణమని చెప్పుచున్నాఁడు----

శ్లో || బహున్నాత కిముక్తేన జ్ఞాతేతత్త్వో మహాశయః,

భోగ మోక్ష నిరాకాంక్షీ సదా సర్వత్ర నీరసః || ౬౩ ||

తా || జ్ఞానివిషయమై పెక్కుమాటలు జెప్పినోని తత్వజ్ఞుఁడగు మహాశయుఁడు భోగ మోక్షఫలములం దాకాంక్ష (కోరిక) లేనివాఁడూ అభోగమోక్షములందు నీరసుఁడు (అనురాగము లేనివాఁడు). || ౬౩ ||

అనః— మఱియు.—

శ్లో || మహదాది జగద్వైతం నామమూత్రవిజృంభితమ్,

విహాయ శుద్ధబోధస్య కిం కృత్వి మవతివ్యతే || ౬౪ ||

తా || “వాచారంభణం వికారో నామధేయం హృత్తికేత్యేన సప్యక్” ఇతి శ్రుతివచనరీత్యా, కడనలు, మూటకర్మ, ముంతలు మొదలగు నన్ని నామరూపవికారములతో నెంచఁబడినను, అది యెవనియు నొక

మరియుద్ధనుండియే కలిగినది కావున, మృత్యుకనశ్యము, మాచమలస్మయము.
నసశ్యము. జలఃపరతే నమహాదహంకారము మొదలు శబ్దవృద్ధ్యులగుచుం
డుములవెది పంచతన్మాత్రంతో వాని కధిష్ఠానమొలగు స్పృశివి, జలము, అ
గ్ని, వాయువు, ఆకాశము వనెడి పంచమహాభూతములతోడను కల్మిషము
న యాచగత్తంతయు కామమాతృజిహ్వాంభోజమే కాక వాస్తవమునక
కాదు. అని తెలిసికొని నీ కధిష్ఠానము వేరూర్జము నగు స్వప్రకాశం
న్మాత్రస్వరూపుడైయున్న మహానీయమును జేయఁదగిన కృత్యమేనున్న.
జీ. ౩౭౨, ౩౭౩, ౩౭౪. స్లోకములతో వర్ణింపఁబడిన జ్ఞాని, మేఘాదులవల
న నాశనిపడఁబడియు సర్వభవము యుండు నాకాశమువలెఁ బరిశుద్ధుఁడు,
అభిండిచ్చినతేజస్వినూపుఁడు నని భావము. || ౨౮ ||

అనఁ— అయితే, పరధనివారణమునైనను ప్రియత్నము చేయత
గినది కదా యనినఁ జెప్పచున్నాఁడు—

శ్లో॥ భ్రమభూతవిచం సర్వం కించిన్నాస్తీతి నిశ్చయః,
అలక్ష్మ్య స్ఫురణ శ్శుద్ధ స్వభావేనైవ శామ్యతి॥ ౨౯॥

కా॥ అధిష్ఠావార్జసాక్షాత్కారము గలిగి, పరధమును భ్రమమా
తృకల్మిషమే కాని యంతమాత్రము వాస్తవము కాదని నిశ్చయము గల
వాఁడు, దృశ్యమంతయుఁ గల్మిషమని యుపేక్షించి చిన్నాత్మకడై విలసి
ల్లము కనుక స్వరూపసాక్షాత్కారము వేర లావికాదనులసంబంధములేక
కాంక్షుఁడగును కాని జ్ఞానాపరిక్తశాంతికి జ్ఞానముకంటె నితరమును పుష్క
న్న మెద్దియుఁ జేయనక్కరలేదు. || ౨౯ ||

అనఁ— కేవల చిద్రూపుఁడగు జ్ఞానికి గానన్యతాత్మ్యములు, నా

ర్ష విహారిముఖ, అహరిమమతలు ముప్పు గు రేహవాసవలు కలుగవని నాగు
గు స్తోకములచే నిరూపించుచున్నాఁడు.—

శ్లో॥ శుద్ధస్ఫురణరూపస్య దృశ్యభావ నువశ్యతః,

క్వ విధిః క్వచ వైరాగ్యం క్వత్యాగః క్వ కమోపినా ॥

తా॥ స్వప్రకాశచిహ్నపుండ్రైః కేవల స్ఫురణమాత్రోద్వయాపుండ్రైః,
దృశ్యపదార్థ మెద్దియుం గోచరింపకుండునట్టి జ్ఞానికి కర్మానుష్ఠానవిధియు
లేదు, విరక్తినిరంజయగిన విషయమును లేదు, విడువఁదగినట్టిదిగాని పరిగ్ర
హింపఁదగినట్టిదిగాని పదార్థ మెద్దియును లేదు. || 20 ||

శ్లో॥ స్ఫురతోఽనంతరూపేణ ప్రకృతిం చ నవశ్యతః,

క్వబంధః క్వచనా మోక్షః క్వహర్షః క్వవిషాదితా ॥

తా॥ అనంతపరిపూర్ణచిహ్నపుండ్రైః ప్రకృతికల్పితప్రపంచమయై
క్య స్ఫురణమే లేని నిర్మలజ్ఞానికి బంధమోక్షములు, హర్ష విషాదములు
నుండవు. || 21 ||

అని— మఱియు.—

శ్లో॥ బుద్ధివర్యంతేనోసారే మాయామాత్రం వివర్తతే,

నిర్మమో నిరహంకారో నిస్కామ కోభోతే బుధః ॥

తా॥ అత్మజ్ఞానము చేత నంతరించు సంసారమున, రజ్జావండు న
ర్పభ్రాంతినడెతే, మాయావికీర్ణచైతన్యము వివర్తరూపముతో మాయామా

క్రైస్తవదాకారము నొందుచున్నది. అట్టి యిహగర్వ భ్రమమహత్కర్మమూ
పమయినదే కాని సత్యము కాదు. కావున పాపాన్నిగనుట (జ్ఞానము) అతా
న్యకమగుకరీరమంటు అహంకారమును (నాకరీరము, నేను, నానెడీ యర్థమా
నమును) తత్సంబంధి దారాపుత్రాదులందు మమకారమును లేకుండ సిద్ధు
ములగు సద్విదానందఘనులయి శోభింతురు.

ఈవివర్తాది వాదములు మూడు విధములు:—

(1) వివర్తము— అనలు వస్తువునకు మార్పు లేకయే మతీయొక స్థితిని
మృత్యుగఁ గోందుట.

ఉదా— రజ్జులే సర్పముగఁ గోందుట.

(2) పరిణామము— అనలు వస్తువు మతీయొకటిగ మారుట.

ఉదా— పాలు పెరుగు గగుట.

(3) అత్యల్పవస్తువులు కలిసి సహతీయమగు పెద్దవస్తునగుట.

ఉదా— మూలపోగులు బట్టలగుట.

॥ 23 ॥

శ్లో || అక్షయం గతసంతాప మాత్మానం పశ్యత్తో మునేః,
క్వవిద్యాచ క్వవావిశ్వం క్వదేహాఽహం మమేతివా ||

తా || నాశ మెన్నటికిని లేనిదియు, సర్వసంతాపరహితమయినది
యు నగు సర్వాధిష్ఠానాత్మ యొక్క సాక్షాత్కారము గల జ్ఞానికి, ఆ
త్మాతిరిక్తము లగు కాస్త్రవిమర్శనము, ప్రపంచము, దేహము, అహంకార
ము, మమకారము మొదలగు వానితోఁ బ్రసక్తియే లేదు. ॥ 24 ॥

అన||— అత్యజ్ఞానకు ద్వైతానర్థనివృత్తి యగు నని చెప్పబడెను.
ఇత సజ్ఞాని సేయు చిత్తనిరోధాదికర్మములు కుంజరకౌచము వలె నిన్పు

యోజనము లని చెప్పుచున్నాడు—

శ్లో॥ నిరోధాదీని కర్మాణి జహాతి జడధీర్యది,
మనోరథా చ్ఛిలాపాంశ్చ కర్తుమాప్నోత్యతత్త్వ గాత్ ।

తా॥ జడుడు చిత్తనిరోధములఁ జేయుంగాక, అచిత్తనిరోధా
ని క్రియఁ జాలెంచు జెంటువే, (దాలిగుంటమండి లేచిన కుక్కవలె) తన
మనోరథకొర్రుముల నెదవేర్చుకొనుటకై సర్వవ్యాపారములను జేయుచున్న
యందును, కొంచుటి మాధుని చిత్తనిరోధాదికర్మములు కుంజరస్నానము
వలె నివృత్తియొనవలయు. (అనగ సాక్షిచాయను జపాద్యసమయముల
న చిత్తశుద్ధి మార్గమే కాని ఆత్మజ్ఞానము కలుగ దని భావము) ॥౧౫॥

అవి— అర్మబోధ సయితము మాధున కనర్థకమే యని చెప్పుచు
న్నాడు—

శ్లో॥ మంద శ్చుశ్వాసి తద్వస్తు న జహాతి విమూఢతాం,
నిర్వికల్పా బహిర్యత్నా దంతర్విషయాలసః ॥౧౬॥

తా॥ చక్రతస్త్వస్త్వరూపమును వినియును మూర్ఖుడు తన మూఢత్వ
మును విడువలేడు. ఏమన మరలనచిత్తునకు శ్రవణాదులవలన జ్ఞానోదయము
కాదు. కొంచుటి మాధుని చిత్తనిరోధాదిప్రయత్నముల చేత లోకదృష్టి
కి శిశ్వాపారుండై యుండినను మనస్సులో విషయములను ధ్యానించుచు
నే యుండును. ॥౧౬॥

అవి— జ్ఞాని యన్ననో లోకదృష్టికి సకలవ్యాపారములు నేయు

చుండియు నట్టి వ్యాపారములయందు గర్తృత్వాధ్యాయము లేకుండును అని చెప్పుచున్నాడు—

శ్లో॥ జ్ఞానాదభివృద్ధిర్నా మో లోకదృష్ట్యాపి కర్మకృత్,
నాబోధ్యత్యవసరం కర్తుం వక్తుమేవ న కించన ॥ ౨౨ ॥

తా ॥ జ్ఞానోదయమువలన కర్తృత్వాధ్యాయము లేని మహాత్ముండు లోకదృష్టికి వ్యాపారలోబుఁడునున నేవీపనిఁ జేయుచున్నాడు అను వచనకారమున కవకాశ మియ్యక (అహంభావము లేక) పర్యదా ఆత్మానుసంధానపరుఁడయి యుండును. ॥ ౨౨ ॥

అనఁ— విద్వాంసుఁడు (జ్ఞాని) తనుప్రకాశాదికము (జ్ఞానాజ్ఞానాదులు) సయితము నెఱుంగఁడని చెప్పుచున్నాఁడు.—

శ్లో॥ క్వ తిమః క్వ ప్రకాశోవా హనం క్వచన కించన,
నిర్వికారస్య ధీరస్య నిరాతంకస్య సర్వదా ॥ ౨౩ ॥

తా ॥ మోహాదిసర్వవికారములను దొలంగిన జ్ఞానికి, అజ్ఞానమునుదరియే లేనప్పుడు, అజ్ఞానమును దొలంగించు జ్ఞానమే? ధూతభవిష్యద్వర్తమానకోలాదులవలని భయమే లేనివానికి (ఆత్మ సర్వదా నిత్యమగుటచేత, ఆత్మస్వరూపుఁడగు వానికి) విడువఁదగిన దెద్ది? అనురాగాదివృత్తులే లేని వానికిఁ గోరదగినదేదీ? అనఁగా జ్ఞానికి జ్ఞానాజ్ఞానభేదము, కాలనియముక్కు, హేయోపాదేయములను లేవని భావము.

వి— నిత్యప్రకాశస్వరూపుఁడగు సూర్యునకు రాత్రిఁబగళ్లనెడి భేదము లేనివిధమున, శుద్ధచిద్రూపుఁడగు ఆత్మజ్ఞునకు జ్ఞానాజ్ఞానభేదముండదని భావము.

“వాచకో న రాత్రి స్మరితు మృతా భవే త్స్మికాశయాపాఽవ్యభి
 చారకుః క్వచిత్, జ్ఞానం తదాపి జ్ఞాన మిదం భవ్యయం పతే రామే కథం
 హస్తం శుభ్రచిత్త మేహి” (అష్టావక్ర సామాయనము. ౧-౨౩).

అశి— ఇంక జ్ఞాని యెట్టివాడనిన, అనిర్వాచ్యస్వభావము గ
 అనిన చెప్పచున్నాండు.—

శ్లో॥ క్వ ధైర్యం క్వ వివేకిత్వం క్వ నిరాశంకతాపి వా,
 అనిర్వాచ్య స్వభావస్య నిస్సర్వభావస్య యోగినః॥౭౯॥

తా ॥ ఎట్టి స్వభావమును లేక యెట్టివని యెంచకముగాని స్వ
 భావముగల విజ్ఞానికి ధైర్యవివేకిత్వయత్వాదికర్మములు సముత్తము లేవు.

అశి— జ్ఞానికిఁ దర్శ్యస్పృష్టిచే స్వర్గపరకబంధమాయెనినములు
 లేనని చెప్పచున్నాండు.—

శ్లో॥ న స్వర్గో నైవ నరకో జీవన్ముక్తి ర్నచైవహి,
 బహుసాత్ర కిముక్తేన యోగదృష్ట్యా నకించన ॥౮౦॥

తా ॥ తత్త్వజ్ఞానకు స్వర్గనరకములు లేవు. జీవన్ముక్తత్వము సయి
 అను లేదు. ఇవి యన్నియు నాభాసములే కాని వాస్తవములు కావు. స
 న్నసరిత్యుర్జాత్రమాత్మిడగు జ్ఞాని లోకదృష్టికి జీవన్ముక్తుడై యుండినను
 జీవము ముక్తియు నాభాసమాత్మములే కనుక జ్ఞాని పీని వాదరించుడు.

అశి— జ్ఞానియొక్క చిత్తము సర్వదా పరమానందఫరిపూర్ణమై

యుండుటచేత శేషధారణకయి యితరులం బొక్కిరిపడు, యేదియు గొర
కని యెవల పరిపంపడు అని చెప్పుచున్నాడు ---

శ్లో॥ నైవ పార్థివతే లాభం నాలాభే నానుశోచతి,
ధీరస్య శీతలం చిత్త మమృతేనైవ పూరితమ్ ॥౮౧॥

తా॥ జ్ఞానియొక్క చిత్తము శీతలమై, అనఁగా, అభ్యాప్తికాది
తాపత్రయకహితమై చర్వదా పరమానందపూరితమై యుండుటచేత శే
షధారణకయి నేమియుఁ గోరడు. దొరకనియెడల విచారంపడు. ॥౮౧॥

అనఁ--- జ్ఞానదశయే సర్వోత్కృష్టమయినదని చెప్పి యర్థమునే
వివిధసృకారములఁ జెప్పుచున్నాడు.---

శ్లో॥ వశాంతం స్త్రాతి నిష్కామో నదృష్టమపి నిందతి,
సమదఃఖముఖ స్తృప్తః కించి త్కృత్యం నవశ్యతి॥౮౨॥

తా॥ నిష్టాదుండగు జ్ఞాని శాంత్యాది శుద్ధసత్వగుణాధికులఁజూచి
వారల స్తుతింపడు. దుష్టులగువారలు తన నేమిహింసించినను వారలనిందనే
యడు నిర్వృత్తమై సుఖగుఃఖముల రెండింటిని సమముగఁజూచును. ॥౮౨॥

శ్లో॥ ధీరో న ద్వేష్టి సంసారమాత్మానం న దిదృక్షతి,
హర్షానుర్షవినిర్ముక్తో న మృతో న చ జీవతి ॥౮౩॥

తా॥ జ్ఞాని సంసారద్వేష్టి, లేక సంసారవాదను గమనింపనివా
డు కనుక సంసారమును ద్వేషింపడు. అత్మసాక్షాత్కారముఁ గలవాఁడ
గుటచేత, అత్మను జూడఁగోరడు. కాఁబట్టి హర్షానుర్షములు (హేదభేద
ములు) లేనివాఁడు. మఱియు జీవనమగణముల రెండింటియందు సమబుద్ధి

గలిగియుండుటచేత వానినాడరింపడు. అవఁగా జీవితేచ్ఛయు మరణభీ
తియు లేనివాఁడు అనిభావము. ||౧౩||

శ్లో : నిస్సేవాః పుత్రదారాదా నిష్కామో విషయేషు చ,
నిశ్చింత స్వకరీరేపి నిరాశశ్శీభ తే బుధః ||౧౪||

తా|| జ్ఞాని పుత్రకళతాదులయందుఁ బ్రేమలేకయు, విషయము
లందుఁ గోరిలేకయు, దేహభిమానములేమింజేసి భోజవాదిచింతయును లేక
అశామస్యుడై శోభించును. ||౧౪||

శ్లో : తుప్తిస్సర్వత్ర ధీరస్య యథాక్షపతితవర్తినః,
స్వచ్ఛందం చరతో దేశాన్యతాస్తమితశాయినః ||౧౫||

తా|| “యథాక్షపతిత వర్తనుడు” అనఁగా, ఇదిమంచిది యిదిచెడ్డది
యని విచుర్చింపక పాప్రమగుదాని ననుభవించు ధీరుఁడు (జ్ఞాని) సంత
ప్తుడై, యెట్టికోరికయులేక, స్వచ్ఛందవృత్తినిఁ బ్రార్థము గొనిపోవు
ప్రదేశములందుఁ జరియింపుచు, వనమందైనను వగరమందైనను నెచట నూ
త్కుండప్రమించునో యచటనే శయనించుచు, అత్యారాముడై విహరించును.

శ్లో : పతమాదేతు వాదేహూనాస్య చింతా మహాత్మనః,
స్వభావభూమివిశ్రాంతివిస్మృతాశేషసంస్మరేః ||౧౬||

తా|| నిజాత్మస్వరూపమే యధిస్తానముగ నందు విశ్రాంతిఁజెందిన,

అనగా, అత్యవకాశములే యున్నట్లునికే వేదముండినను నశించినను జరిగలేదు. (“స్వభావభూమి” యన అధిష్టావాత్మ). ||౮౧||

శ్లో 1. అకించనః కామచారిో నిర్వంద్వశ్చిన్న సంశయః,

అసక్త స్సర్వభావేషు కేవలో రమతే బుధః || ౮౨ ||

తా|| జ్ఞాని పరిగ్రహించునదియిదియేనివాడగుటచే ‘అకించను’ డనఁబరచి, విధినివేదాదులులేని స్వచ్ఛందచారియగుటచేత “కామచారి” యనఁబడి, సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములులేనివాడై, ద్వివేదకూన్యూడై అత్యంతః సస్యవస్తువు లేకపోవుటచే నిస్సంశయుడై సర్వవిషయములందును బోలెలకపోవుటచేత (పంగరహితుడై) నిర్వికారుడై రంజిల్లును. ||౮౨||

శ్లో 1. నిర్మమశ్శోభతే ధీర స్సమలోష్ఠాశ్మకాంచనః,

మభిన్న హృదయగ్రంథిర్వినిర్ధూతరజస్తమః || ౮౩ ||

తా|| మతీయు, జ్ఞాని సద్గుణప్రసాదబలమును జ్ఞానబలముచేత హృదయగ్రంథి విభేదింపఁబడినవాడై (అహంకారముమకారకూన్యూడై, మంటిముద్దను,) రాతని, బంగారమును గములుద్దితోఁ జాచువాడై (అకామకూన్యూడై, అజ్ఞానకారణములగు రజోగుణతమోగుణములు లేనివాడై) శోభిల్లును. || ౮౩ ||

శ్లో 1. సర్వత్రానవధానస్య న కిందిద్వాసనా హృది,

ముక్తార్తనో విత్పప్తస్య తులనా కేన జాయతే ||౮౪||

తా|| సర్వవిషయములందు ననవధానచిత్తుడై (మమముతగుణితాం

తై, హృదయమందెట్లే వాసులగులేనినాడై, కర్మత్వాధ్యాసమేలేక, నే
నల మాత్రానందముచేకనే చ్చిత్తందైయుండు మహాత్మునితోఁ దుల్యుఁడగు
దునులేడు. ||౨౯||

అవతీ--- దైవః కైష్ఠివరతీగ వట్టిజ్ఞానితోఁ దుల్యుఁడుండవని విశేషముగఁ
దెప్పుచున్నాఁడు.---

శ్లో॥ జానన్నపి న జానాతి కథ్యన్నపి న పశ్యతి,
బుధీవన్నపి న చ బ్రూతే కోఽన్యోనిర్వాసనాదృతే॥౩౦॥

తా॥ తపోవిప్రయాచివాననంలేన తుష్టజ్ఞానినలెనన్యుఁడెవ్వఁడులూ
కన్యస్త్రీకి మనసాచలెపియుఁ కలయకుండుఁ గను, కనులతోఁజూచియుఁ జూ
డకుండుఁ గను, శోటితో మాటలాడియు మాటలాడినివాఁడుగను వర్తిం
చును! జ్ఞానికినమానుఁడుజ్ఞానియెకాని యితరుఁడులేడు. ఇవియెజ్ఞానికిని ఆ
జ్ఞానికిని యుండుతారితమ్యము.

అవ!--- బ్రహ్మజ్ఞాని పార్శ్వభవమునఁజేయు కర్మఫలముల నం
టక బ్రహ్మమేతానై యుండు నని చెప్పుచున్నాఁడు.---

శ్లో॥ భిక్షుర్వా భూపతి ర్వాపి యో నిష్కామ స్సశోభతే,
భావేషుగళితా యస్య శోభనాశోభనా మతిః॥౩౧॥

తా॥ ఏమహాత్ముఁడుత్కృష్టపదనియందుఁ (లేక రమ్యవస్తువు
లందుఁ) బ్రీతియు, నికృష్టపదనియందు, శేక తుచ్ఛవస్తువులందు) నిరసన
బుద్ధియుఁ గలుగక నిష్కాముడయి యుండునో యట్టిజ్ఞాని జనకాదులవలె
రాజ్యభారము వహించియున్నను, యజ్ఞవల్క్యాదులవలె భిక్షుకవృత్తి ను

మైను తప్పుకొనించును. జనకౌమలకు సంకల్పవికల్పములు లేకపోవుటచేతవానికి రాజ్యపరిపాలనము బంధకారణము కాలేదనుట బోధపడును.

౬.— “యోగరతోవా భోగరతోవా సంగరతోవా సింగవిహీనః, యస్య బ్రహ్మాణి రమతే చిత్తం నందతి నందతి నందత్యేషః”

అని యార్జునచరణము.

అపి— బ్రహ్మభావనచే నంతట సమభావము గలవానికి కర్తృత్వాధ్యాయము వేనందున నియమముతోఁ జనిలేదని చెప్పవచ్చును.—

శ్లో॥ క్వస్వాచ్చంద్యం క్వసంకోచః క్వవా తత్త్వవినిష్ఠియః,
నిర్వాచార్జవభూతిస్య చరితార్థస్య యోగినః ॥౯౨॥

తా ॥ ఆత్మనిష్ఠులన నంతట సహజముగ సమత్వము గలిగి పరిపూర్ణుడగు జ్ఞానికి స్వేచ్ఛాచారము గాని, నియమము గాని, కర్తృత్వాధ్యాయము గాని యుండవు. సమత్వ మనఁ గా సర్వభూతములందు ఆత్మమాత్రా ప్రలోకనము. ॥౯౨॥

అపి— ఆత్మవిశ్రాంతి గలిగి సర్వాత్మభావనగల జ్ఞానియొక్క వ్యాపార మిట్టిదని చెప్పకొక్కము కౌదని యాప్రకరణాంతము వలన నిదరించుచున్నాడు.—

శ్లో॥ ఆత్మవిశ్రాంతితృప్తే నిరాశేన గతార్తినా,
అంతర్యదనుభూయేత తత్కథం కస్య కథ్యతే ॥౯౩॥

తా ॥ ఆత్మవిశ్రాంతిచే దృష్టం దై, ఆశోరహితుడై, అర్తిజౌదని జ్ఞాని తన యంతఃకరణముం దనుభవించు అనంద మిట్టిదియని వర్ణింప

సోమ! తదము! ఆమ్మహాత్మ్యనివంతి పూర్ణాధికారకే తెలియనలెను. ||౯౩||

శ్లో! నుప్తోఽపి న సుమప్తౌచ స్వభోఽపి శయితో నచ,
బాగోఽపి నబాగర్థి ధీర స్త్రుప్తః కదే కదే || ౯౪ ||

తా || ప్రతిక్షణమందు నెడతెగని నిత్యానందానుభవమువలన సం
కృప్తయగు యోగి బాగోత్స్వస్థ సుమత్స్వస్థులు గలిగియున్నటులఁ దోఁ
చినను ఆతఁ డాయనస్థాత్మయముగల బుద్ధికి సాక్షిమాత్రుఁడై కాని వాని
కీయవస్థలు లేవు. ||౯౪||

శ్లో! జ్ఞప్తచింతోఽపి నిశ్చింతః సేంద్రియోపి నిరింద్రియః,
సుబుద్ధిరపి నిర్బుద్ధి స్సాహంకారోఽనహంకృతిః || ౯౫ ||

తా || జ్ఞాని చింతాద్యవస్థలతో నింద్రియవ్యాపారము నలుపుచు
బుద్ధిప్రేరితుఁడైనట్లు లోకదృష్టికి గమపించినను, అహంకారకూన్మ్యుఁడు
కనుక నట్టి చింతాదులతోఁ గూడిన వ్యాపారస్ఫురణము లేనివాఁడు.

శ్లో! న ముఖే నచవా ద్ముఖే న విరక్తో న సంగవాన్,
న ముముక్షుర్న వా ముక్తో న కించిన్న చ కించన || ౯౬ ||

తా || జ్ఞాని కంఠఃకరణాధ్యాసమే లేదు కనుక లోకగత్యా ముఖ
దుఃఖాదులు గలిగియున్నటులఁ గనుపించినను, యాముఖదుఃఖాదు లమృతా
వీయునను లేనే లేవు. విషయములందు ద్వేషభావము లేనివాఁడు కనుక
విరక్తుఁడును కాఁడు. పూర్వమే బంధవిముక్తుఁడై యుండుటచేత నిపుడు

మత్తుడును కాఁడు. సకైకమాపుడు (సత్ + అసత్ = అత్త × అనాత్మ = విశ్వములో అసత్ పోఁగా మిగిలినదియు నిత్యమయినదియు నొక సత్ = అత్త కనుక, అత్తైకస్వరూపుడు). అత్త నానురూపక్రియాకూల్యమయినదియు నిత్యమయినదియుఁ గావున సర్వాచ్యమైనది. జ్ఞానియట్టి యనిత్యాచ్యవశయం దుండువాఁడు కనుక సకలచిన్ = ఏమియును గాని వాఁడు.

|| ౯౬ ||

శ్లో॥ విత్తేపేఽపి న విత్తేష్ట స్సమాధౌ న సమాధిమాః,
వాద్యేఽపి న జిహ్వో ధన్యః పాండిత్యేఽపి న పండితః ॥

తా॥ స్వప్రకాశాత్మానుభవము వలన ధన్యఁడగు జ్ఞాని లోకదృష్టికి బాహ్యవ్యాపారములందై విత్తేపము (అత్తచలనము) గలిగినట్లుండి నను విత్తేష్టఁడు కాఁడు. లోకదృష్టికి సమాధిస్థితుఁడై యుండినట్లుగుపడిన ను, కర్తృత్వాధ్యాసము లేనివాఁడు కనుక సమాధిపరుఁడును కాఁడు. జడునివలె లోకదృష్టికి వోచినను స్వానుభవకాలి (అత్మనిష్ఠఁడు) యగుటచే జడుఁడును కాఁడు. పరిపూర్ణపాండిత్యము గలిగినవాఁడయ్యును “నేను పండితుఁడను” అనెడి యభిమానము లేనివాఁడు కనుక పండితుఁడును కాఁడు.

|| ౯౭ ||

శ్లో॥ ముక్తో యథాస్థితి స్వస్థః కృతకర్తవ్యనిర్వృతః,
సనుస్సర్వత్రైతృష్ణాన్మ స్మైరత్యకృతం కృతమ్ ॥౯౮॥

తా॥ ముక్తుఁడు (జ్ఞాని, పా)రభవశమున సంభవించు సుఖదుఃఖాదులనుభవించుచుండియు స్వస్థుఁడై యుండును. అభినివేశోద్వేగము

(ఇహేషమపశ్యేతి, అపిచేయమ, అకేదే పట్టువలగాని చంకత్వముగాని) లేని వాడు కనుక, తాదేనీనసనులందును, జేయఁ జోవుచునులందును నిర్వృతుఁడై యుండునుఁ మఱియు, తృష్ణారహితుఁడగుటచేత నిదేహనీతి నవిచేయలేదు యని స్పరింపఁకుండును. || ౯౮ ||

శ్లో || న ప్రీయతే వస్వమానో నిద్యమానో న కుక్యుతి,
నైవోద్వీజతి మరణే జీవనే నాభినందతి || ౯౯ ||

తా|| అట్టి చిహ్నపుయ్యను వ్హని యితేకుండనను బాగదినపుడు సంకోపింపఁడు, నిందించికేని కోపింపఁడు అతృప్తిత్వముని తెలిసినవాఁడు కావున మరణమానుష మైనను శరీర మనిత్యముని తెలిసినవాఁడుగనుక భీతిఁ జెందడు, జీవింపియున్నందు కానంద మొందడు. || ౯౯ ||

శ్లో || న భావతి జనాకీర్ణం నారణ్యముచశాంతిః,
యథాతథా యతః తత్ర సమ ఏవావతిష్ఠతే || ౧౦౦ ||

తా|| ఉపశాంతి నొందినజ్ఞాని యెటనున్నను ఎట్లున్నను సర్వదా అతృప్తాత్మత్వము గలిగినవాడగుటచేత జనాకీర్ణమైన ప్రదేశమునుండి తొలఁగడు, సర్వత్ర శాంతిఁడగుటచే (శాంతికొఱకు) నిర్జనారణ్యప్రదేశమును కోరడు. జనసంమర్థముగు పట్టణమందుండినను, జనకూన్యముగు నరణ్యమందుండినను ఎచటనుండినను అత్మారామఁడగుటచే సర్వదా స్వస్థమాన ముండై యుండును.

విశేషవిషయము:— ఈ (18) ప్రకరణమందుఁ బ్రతిపాదింపఁబ

దేనది “అనునస్సు రాజయోగము.” సాక్షననకుష్టయనంపన్నులైన యు
క్తకూర్మకొరులకు సులభసాధ్యము. ఈ యోగమునకు సీతారామాంజనే
య సంచారముతో పంచదశయోగాంగములు వివరింపఁబడినవి. వాని
యొక్క సంతకపాఠమునుగూడగా.—

1. నియమము.— జ్ఞానదృష్టితో గ్రహస్తదృశ్యమును దృక్కాన
బ్రహ్మముగానే యెఱింగి, అపరబ్రహ్మమే నేను అను నిశ్చయముతో
సేదా యుండుట.

2. నియమము.— కర్మేంద్రియములు తమతమ కార్యములు నేయు
చున్నను, నేనీయింద్రియములకంటెను, ఇంద్రియార్థములకంటెను భీష్మం
డను, కూటస్థుడను, అయోయింద్రియము లాయాకార్యములను జేయుచుం
డును, నాకొకకార్యమునులేదు, నాకు సత్వాదిగుణములు లేవు నిర్గుణుండను,
కులగోత్రములును నాకురూపములును నాకు లేవు. కేవలసచ్చిదానందస్వ
రూపుడను, అని తన యథార్థస్వరూపమును తెలిసికొని సదా యాబ్ర
హ్మజ్ఞానమును విడువకుండుట.

3. త్యాగము.— కూటస్థుడనైన నేను శరీరేంద్రియాదిసముదా
యము కాను. వానికిని నాకును నెట్టి సంబంధము లేదు. వానికంటె భి
న్నుడనై నిత్యుడనై వానినే వికారములఁ గనునట్టి సాక్షిమాత్రుడను.
నేను అనేది నిశ్చయజ్ఞానముతో దృశ్యము వాయునందభిమానమును వి
డిచి యుండుట.

4. మానము.— అవాఙ్మానసగోచరముగు పరబ్రహ్మము తానై
మనస్సును సర్వతా బ్రహ్మమునందే నిలిపి యుండుట.

5. ఏకాంతదేశము — అచార్యోపదిష్టమై, పరమపవిత్రమై, జ్ఞాన
భూమిక లేడింటిలోనుత్తమోత్తమమైనదై, మానసేంద్రియప్రాణములకుఁ
జొర నశక్యమయినదై, వృత్తిరహితమై, అనందస్వరూపమయిన దెదియో

అది బ్రహ్మము. (పరమాత్మ). అదియే యేకాంతజేశము. (దీనిని గురుము ఖమునం చెలియవలెనేకాని దేహహాహాలవలనం చెలియకక్యము కాదు. ఇది వేదాంతమునకెల్ల కీలకము).

౪. సుఖాననము. — స్థూలనూత్మకౌరణకరీరభర్మము లగు కాయ క్లేశములు గాని, అలసత గాని, జడత్వము గాని, నిద్రగాని, అయాసము గాని లేని శుద్ధతైత్త్యస్వరూపము. బ్రహ్మవిద్వర్జిష్టని యొక్క బ్రహ్మకౌరమయిన యునికి. ఇదియే బ్రహ్మానన మనంబడును.

౫. నిష్టాననము. — సర్వకాలముల యందు నిశ్చలచిత్తముతోబ్రహ్మమే గానై యుండుట.

౬. మాలబంధము. — చిత్తు లన్నిటికి మాలమయినది మాలప్రకృతి. అమాలప్రకృతినిం దొలగించునది పరబ్రహ్మనుభవము. పరబ్రహ్మమే సమస్తతత్త్వములకు మాలకౌరణము. అట్టి బ్రహ్మమే మాలబంధము.

౭. దేహసామ్యము. — నదు లన్నియు సముద్రమునం జేరి నామయాపకూన్యములై సముద్రమే యగునట్లు ఇంద్రియములును, వృత్తులును బ్రహ్మసంధమందు లయ మొంది సమభావము నొంది యుండుటయే దేహసామ్యమనంబడును.

౮. అమనస్కరాజయోగము. — దృశ్యము లని చెప్పంబడుపృథివ్యాదిపంచభూతములు, దేశకాలములు, దేహేంద్రియప్రాణమనోబుద్ధి చిత్తాహంకారములున్ను యేదృక్కుచేతం చెలియంబడుచున్నవో అదియే బ్రహ్మము. ఆబ్రహ్మము అద్వితీయము, పరిపూర్ణము, సర్వవ్యాపకము. కాతన నిర్వికల్పసమాధినిష్ఠాగతిష్ఠులైన బ్రహ్మవిద్వర్జిష్ట లాబ్రహ్మమునం జే సర్వదా లక్ష్మము మంచుదురు.

౯. ప్రాణాయామము. — ఆధరణము లన్నిటికిని బంధారము

పాదానకౌరణమయినట్లు ప్రాణమనోబుద్ధిచిత్తాహంకారాదు లన్నిటికిని ఉపాదానకౌరణమును, నిమిత్తకౌరణమును చైతన్యబ్రహ్మమే యని తెలిపి కొని, యాబ్రహ్మమే తానై యుండుట. అనగా సర్వమును బ్రహ్మకారముగఁ గనుట.

12. ప్రత్యాహారము.— సత్యావృతవిషయముల నెల్ల ప్రత్యగ్యోభ్యర్థనరూపపరమాత్మునిగా సదా-చూచుచుండుట

13. ధ్యానము.— అనిత్యము లగు శరీరేంద్రియప్రాణాదిదృశ్యములను కలిసికొనుచుండు దృక్స్వరూపుఁడగు పరమాత్మను నేనిని సదా-చింతించుచుండుట.

14. ధారణ.— మనస్సుచేత నేది కలంపఁబడునో, యేద చూడఁబడునో అది యెల్లను బ్రహ్మమే యని, ఆబ్రహ్మమునే మనస్సునందు స్థిరముగా నిలుపుట.

15. సమాధి— జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యవస్థలందుఁ గనఁబడు సమస్తమును బ్రహ్మమునుగా నిరంతరము నిరంతరాయముగ నెందుచుండుట యే నిర్వికల్పసమాధి. ఇదియే యోగనిష్ఠ యనఁబడును. ||౧౦౦||

శాంతి శతకము

౧౦-వ ప్రకరణము

సమాప్తము.

అది బ్రహ్మము. (పరమాత్మ). అదియే యేకాంతదేశము. (దీనిని గురుముఖమునఁ జెలియవలె నేకాని ఊహాహాహాలవలనఁ జెలియకక్యము కాదు. ఇది వేదాంతమునకెల్ల కీలకము).

6. సుఖాసనము. — స్థూలనూత్నకౌరణశరీరభర్తృము లగు కాయ క్షేత్రములు గాని, అలసత గాని, జడత్వము గాని, నిద్రగాని, ఆయాసము గాని లేని శుద్ధచైతన్యస్వరూపము. బ్రహ్మవిద్యరిష్టమని యొక్క బ్రహ్మకౌరమయిక యునికి. ఇదియే బ్రహ్మాసన మనఁబడును.

7. సిద్ధాసనము. — సర్వకాలముల యందు నిశ్చలచిత్తముతోబ్రహ్మమే తానై యుండుట.

8. మూలబంధము. — చిత్తు లన్నిటికి మూలమయినది మూలప్రకృతి. ఆమూలప్రకృతినిఁ గొలఁగించునది పరబ్రహ్మశుభవము. పరబ్రహ్మమే సమస్తతత్త్వములకు మూలకారణము. అట్టి బ్రహ్మమే మూలబంధము.

9. దేహసామ్యము. — నడు లన్నియు సముద్రమునఁ జేరి నామ రూపకూన్యములై సముద్రమే యగునట్లు ఇందిరియములును, వృత్తులును బ్రహ్మనందమందు లయ నొంది సమభావము నొంది యుండుటయే దేహసామ్యమనఁబడును.

10. అమనస్కరాజయోగము. — దృశ్యము లని చెప్పఁబడుప్రతిభావిద్యదిపంచభూతములు, దేశకాలములు, జేహేంద్రియస్పృగమనోబుద్ధి చిత్తాహంకారములున్న యేదృక్కుచేతఁ జెలియఁ బడుచున్నవో అదియే బ్రహ్మము. అబ్రహ్మము అద్వితీయము, పరిపూర్ణము, సర్వవ్యాపకము. కాతన నిర్వికల్పసమాధిస్థాగరిష్టమైన బ్రహ్మవిద్యరిష్టమే అబ్రహ్మమునందే సర్వదా లక్ష్యము నుంచుదురు.

11. పాఞ్చాయామము. — అభరణము లన్నిటికిని బంగారము

పాదానకారణమయినట్లు ప్రాణమనోబుద్ధిచిత్తాహంకారాదు లన్నిటికిని ఉపాదానకారణమును, నిమిత్తకారణమును చైతన్యబ్రహ్మమే యని తెలిపి కొని, యాబ్రహ్మమే తానై యుండుట. అనఁగా సర్వమును బ్రహ్మకారముగఁ గనుట.

12. ప్రత్యాహారము. — సత్యానృతవిషయముల నెల్ల ప్రత్యగ్బోధ ధన్వయాపపరమాత్మునిగా సదా చూచుచుండుట

13. ధ్యానము. — అనిత్యము లగు శరీరేంద్రియప్రాణాదిదృశ్యములను తెలిసికొనుచుండు దృక్స్వరూపుఁడగు పరమాత్మను నేనిని సదా చింతించుచుండుట.

14. ధారణ. — మనస్సుచేత నేది తలంపఁబడువో, యేది చూడఁబడువో అది యెల్లను బ్రహ్మమే యని, ఆబ్రహ్మమునే మనస్సునందు స్థిరముగా నిలుపుట.

15. సమాధి. — జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యవస్థలందుఁ గనఁబడు సమస్తమును బ్రహ్మమునుగా నిరంతరము నిరంతరాయముగ నెంచుచుండుట యే నిర్వికల్పసమాధి. ఇదియే యోగనిష్ఠ యనఁబడును. ||౧౦౦||

శాంతి శతకము

౧౮-వ ప్రకరణము

సమాప్తము,

౧౯వ ప్రకరణము

ఆత్మవిశ్వాంత్యష్టకము.

శిష్యశ్రోత్రము

అవ|| ఈవిధముగా (శాంతిశతకమున) తత్త్వజ్ఞానియొక్క స్వభావమును శాంతిలక్షణమును గురుముఖమున వినినవాఁడై శిష్యుఁడగు జనకరాజు కృతార్థుఁడై, తనగురువుగారికి పరితోషసమర్పణగా నిటుల “ఆత్మవిశ్వాంత్యష్టకమును” నివేదించుచున్నాఁడు.—

శ్లో || తత్త్వవిజ్ఞానసందంశ మాదాయ హృదయోదరాత్,
నానావిధపరామర్శశోభ్యధారః కృతో మయా ||౧||

తా|| ఓగురువర్యా! నాయందు పరిపూర్ణవాత్సల్యముతో తమయపనేశించిన తత్త్వవిజ్ఞానరూపమును పటుకారుతో నాహృదయగుహయందుండిన నానావిధసంకల్పములనెడి శల్యములఁ బెఱికితైల్చి సకలసంశయవిముక్తుఁడ నైతిని. అని భావము.) ||౧||

అవ||--- ఆ సంగతినే స్పష్టపరచుచున్నాఁడు—

శ్లో || క్వ ధర్మః క్వచవా కామః క్వచార్థః క్వవివేకితా,
క్వ ద్వైతం క్వచవాద్వైతం న్వమహిమ్నిస్థితవ్యమ్ ||

తా || నవ్యరము లగు ధర్మాధ్యక్షమములు సయితము సామ్రాజ్యము మునుండి నోలగినవి. అందు వలన నిస్తరంగచిత్తాగ్రహణముడ నగు నా కింక జ్ఞానము, స్వైతము, అన్వైతము, ననువానితోబ్రసక్తియేలేదు. “ఉత్తీర్ణతమ సరిత్పూరేనాకయా కిం ప్రయోజనం” (ఏరు దాటిన పిమ్మట నాకతో బ్రయోజనమేమి? అను న్యాయమునుబట్టి, చిన్నాత్మనిశ్చయముడ నగు నాకింక జ్ఞానముతో బ్రయోజనము లేదు. స్వైతము జ్ఞానబాధితము. అన్వైతము స్వైతసాపేక్షితము. కనుక స్వైతాన్వైతములు రెండును స్యాభావికములు కావు. అందువలన సచ్చిదానందస్వరూపుడనగు నాకిప్పుడు స్వైతాన్వైత, జ్ఞానాజ్ఞానవిమర్శనమే లేదు. ||౨||

అన||— స్వైత మిట్టిదని చెప్పిన విషయమునే విశేషించి శ్లోకపంచకముచేత తెప్పుచున్నాడు—

శ్లో || క్వ భూతం క్వ భవిష్యత్వా వర్తమానమపిక్వచా,
క్వ దేశః క్వచవా నిత్యం స్వమహిమ్ని స్థితస్యమే ||౩||

తా || నిత్యపరిపూర్ణాత్మసితుడనగు నాకు కాల మెట్టిదో స్థురింపనపుడు, భూతభవిష్యత్వవర్తమానకాలభేదముట్లు, దేశ మెట్టిది? పరిపూర్ణాత్మసితియందు కలితదేశకాలభేదమురకమే యుండదని భావము. ౩.

శ్లో || క్వచాత్మా క్వచవానాత్మాక్వశుభం క్వాశుభం తథా,
క్వ చింతా క్వచవాచింతా స్వమహిమ్ని స్థితస్యమే ||౪||

తా || “అతత వ్యాప్నోతితి అత్మా” అనగా స్వైత వ్యాపించినది అత్మ. “ఆత్మ” యను నామము జగదంశము. జగత్తు మిథ్యయగుటచే

అత్మ యను నామమును మిథ్యయే నామరూపక్రియాకూన్యమై సర్వపరి
పూర్ణమయినదియే అత్మ. అట్టి పరిపూర్ణానంతాత్మస్థితుడైనగుణకేవలాత్మ
లేక పరబ్రహ్మము నగు నాకు ఆత్మానాత్మభేదము, శుభాశుభములు,
చింతాచింతలు మొదలగు భేదములు లేవు. ||౪||

శ్లో ౧- క్వ స్వప్నః క్వ సుషుప్తిర్వా క్వచ జాగరణం తథా,
క్వ తురీయం భయం వాపి స్వమహిన్నిస్థితిస్య మే||౫||

తా || జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యవస్థలు, భయదులును బుద్ధిధర్మములు
గాని ఆత్మధర్మములు కావు. వీని నుపేక్షించియే వాగతీతమగు ఆత్మ
తురీయమనబడును. కనుక చిద్రూపాత్మనకు సాపేక్షిత మగుటచేత
తురీయావస్థయు వాస్తవముగ లేదు. తుర్యాతీతమని చెప్పట కూడ సాహ-
సమే. జేదము సయితము ఇద మితమని చెప్పజాలక “నేల నేటి” (ఇది
కొదిలికొదు.) అని నిషేధించినదే కాని ఆత్మస్వరూప మిట్టి దని నిర్ణ-
యించలేదు. కనుకనే పండితులు ఇట్టిది ఇట్టిదిగా నిది ఆత్మయని (అనిర్వ-
చనీయమయిన దని, బోధించిరి. అట్టి సర్వపరిపూర్ణాత్మనగు నాకు జాగ్ర-
దాద్యవస్థలును, భయదులును లేవు. ||౫||

శ్లో ౨- క్వ దూరం క్వ సమీపం వా బాహ్యం క్వభ్యంతరం క్వవా,
క్వ స్థూలం క్వచ వా సూక్ష్మం స్వమహిన్ని స్థితిస్య మే||

తా || సర్వపరిపూర్ణుడైనగు నాకు మనోధర్మము లగుచుఁ గల్గితము
లగు దూరసమీపబాహ్యభ్యంతరాదినియమములు, స్థూలసూక్ష్మదృష్ట్యాలు
వీ మొదలగునవి లేనే లేవు. ||౬||

శ్లో ! క్వ మృత్యు ర్జీవితంవా క్వలోకాః క్వాన్య క్వ లాకికం,
క్వ లయః క్వ సమాధిర్వాన్యమహిమ్ని స్థితస్య మే ।

తా || కాలత్రయమందును సద్రాపుండ్రనై స్వమహిమయందు ని
చ్చలుండనగు నాకు జీవితసుఖములు లేవు. పూర్ణ (బోధ) మాత్రదర్శనగు
నాకు భూర్భువాది (కల్పిత) లోకములును లేవు. లోకసంబంధముగు కా
ర్యమెద్దియు లేదు. పూర్ణుండనగు నాకు లక్ష్యమందు లయము సమాధి య
క్షునవి లేవు. లక్ష్యమును లేదు. || ౧ ||

శ్లో ! అలం త్రివర్గకథయా యోగస్య కథయా క్యలా,
అలం విజ్ఞానకథయా విశ్రాంతస్య సమాత్మని || ౨ ||

తా || తొలుత ధర్మార్థకామవిచారణచేత, పిమ్మట యోగాభ్యా
సము చేత, తరువాత విజ్ఞానవిచారణచేత మిగుల నలసటఁ జెంది చెంది
తుదకు ఆత్మవిశ్రాంతిఁజేడనై యున్న నాకిపు డాసాధనములతోఁ బ్ర
యోజనము లేదు. పరిపూర్ణాత్మవిశ్రాంతి కలుగువఱకు నీ ధర్మార్థకామము
లు యోగాభ్యాసములు జ్ఞానసిద్ధికి సాధనము లగును. “సిద్ధిర్థేన సాధన
తైయర్థాత్” (కావలసిన కోరిక నేరవేరిన పిమ్మట సాధనములతోఁ బ్ర
యోజనము లేదు) అనునట్టి పరిపూర్ణాత్మ నగు నాకిపుడెట్టి సాధనములు
తోడను బ్రయోజనము లేదు. || ౨ ||

ఆత్మ వి శ్రాం త్య ష్ట క ము

౧౯-ప్రకరణము

సమాప్తము.

అం.న ప్రకరణము

జీవన్ముక్తిచతుర్దశకము.

శిష్యసౌక్యము.

అనఁ— ఇదివరకుఁ జెప్పిన ఆత్మవిశ్రాంతికి (పూ. ౧౯) కలితమై జ్ఞానికి స్వభావభూతమగు జీవన్ముక్తిదశను శిష్యుఁడు పదునాల్గు శ్లోకములచే నిరూపించుచున్నాఁడు:—

శ్లో॥ క్వభూతాన్విదేహానాక్ష్వేదియాః క్వనామనః,
క్వశూన్యం క్వచనైరాశ్యోమత్స్వయాపి నిందితః॥

తా॥ నాస్వయాపిను నిరంబనము (నశ్వభూతములకూన్యమేనది.) అట్టి నాయును పృథివ్యాదిపంచభూతములు, దేహేంద్రియమనోవాహరాదులు నుండుటెట్లు? ఇది యస్త్వయం గచ్ఛితిమాత్రములేకొని నిరంబితమేలేవు. అయితే శూన్యమా యినదేవేని కాదు. ఏమన (సర్వపరిత్యజ్య) సదాశ్చయందు శూన్యత్వమును సంభవింపదు. శాంతి, వాంఛాభావము ననెడి కచ్ఛితిభావములును సంభవింపవు. ౧౦॥

శ్లో॥ క్వకాత్మం కాత్మేనిజ్ఞానం క్వవానిర్విషయం మనః,
క్వత్మస్తిః క్వచిత్త్వత్వం గతిద్వంద్వస్య మేపదా॥ ౧॥

తా॥ ఆత్మవిశ్రాంతివలన సర్వమును గతితప్పాయమగుటచే మఖమఃఖాదిద్వంద్వములు లేని నాకు కాత్మముతో గాని, కాత్మజన్యవిజ్ఞాన

మతో గాని పరిసక్తి లేదు. మనస్సు గళితప్రాయమయినందున (అత్మ
యందు మనస్సు లయించుటవలన) మనస్సు నిర్విషయామగుటయును లేదు.
అటులనే చిత్తమును గళితప్రాయ మగుటవలన చృష్టియు, దృష్టి సాధన
మగు సైరాస్యమును (వారిచాభావమును) లేవు. 1౨॥

శ్లో॥ క్వ విద్యా క్వచవావిద్యా క్వహం క్వేదంషమక్వవా,
క్వ బంధః క్వచవామోక్షః స్వరూపస్య క్వరూపితా॥

తా॥ అద్వితీయచిన్మాత్రుడైన నగు నాకు ద్వితీయసంబంధము
(అత్మేత్త్యనుభవము) లేదు కనుక మనోధర్మము లగు విద్యానిద్యులు, అ
హంకారమజ్జికారములు, బంధమోక్షములును లేవు. కారణ మేమన,
నిర్వికేషస్వరూపుడైన నగు (నాకంటె సితర మెద్దియు సుభరింపని) నా
యందు అరోపితము లగు విద్యావిద్యాదిధర్మములు వాస్తవముగ లేవని ఫలి
తార్థము. 13॥

శ్లో॥ క్వ ప్రారబ్ధాని కర్మాణి జీవన్ముక్తిరపి క్వవా,
క్వ తద్విదేహాక్షైవల్యం నిర్వికేషస్య సర్వదా ॥౪॥

తా॥ నిర్వికేష (ఇతర మెద్దియును లేని) సిద్ధస్వరూపుడైన నగు
నాకు ప్రారబ్ధము, కర్మము, జీవన్ముక్తి, విదేహాక్షైవల్యము మొదలగు (క
ర్మ) ధర్మములు లేవు. 14॥

శ్లో॥ క్వ కర్తా క్వచవాభోక్తా నిష్క్రియం స్ఫురణంక్వవా
క్వాపరోక్షం ఫలంవా క్వ నిస్స్వభావస్య మేనదా ॥

తా || యేస్వభావమును లేని నిర్మలచిన్మాత్రాత్మనగు నాకు కర్తృత్వభోక్తృత్వనిష్క్రియత్వస్ఫురణము లేదు. అపరోక్ష (పృథ్విరూపముగు) జ్ఞానమును లేదు. విషయావచ్ఛిన్నఫలముగు చైతన్యజ్ఞానమును లేదు. ||౫||

శ్లో || క్వ లోకః క్వముముక్షుర్వాక్వయోగీ జ్ఞానవాన్మవా,
క్వబద్ధః క్వచవాముక్త స్వస్వరూపేహమామద్వయే||౧||

తా || నేను, ఇది, అది, యీమొదలగు రూపభేదము లేని అకల్పితమధాత్మాచైతన్యస్వరూపుడనగు నాకు మిథ్యాకల్పితము లగు లోకము, ముముక్షువు, యోగి, జ్ఞాని, బద్ధుడు, ముక్తుడు, మొదలగు సంకీర్తములు లేవు. ||౧||

శ్లో || క్వ సృష్టిః క్వచసంహారః క్వ సాధ్యం క్వచసాధనం,
క్వ సాధకః క్వ సిద్ధిర్వా స్వస్వరూపేహమామద్వయే||౨||

తా || అత్మాచైతన్యస్వరూపుడనగు నాయందు (అద్యయపరమాత్మయే నేనై యుండ నాయందు) కల్పితము లగు సృష్టి, సంహారము, సాధ్యము, సాధకము, సిద్ధి, యీమొదలగు భేదములు వర్తింపవు. ||౨||

శ్లో || క్వ ప్రమాతాప్రమాణంవాక్వప్రమేయంక్వచప్రమా,
క్వ కించిత్కనకించిద్వా సర్వదా విమలస్య మే ||౩||

తా || సర్వదా (కాలత్రయమందును) ఉపాధిభంబంధమలకూన్య నిర్మలాత్మనగు నాకు ప్రమాతృప్రమాణప్రమేయప్రమాసంబంధము లే

దు. సర్వసంబంధకూన్యఁడనగు నాకంటె నన్యము లేదు, కూన్యమును లేదు. (ప్రమాత=తెలియువాఁడు; ప్రమాణము=ప్రత్యక్షబిజ్ఞానకారణము. ప్రమేయము=యథార్థముగా ఎఱుంగదగినది. ప్రమ=యథార్థజ్ఞానము.)

॥౭॥

శ్లో॥ క్వ విక్షేపః క్వచైకాగ్ర్యం క్వనిరోధః క్వమూఢతా,
క్వ హర్షః క్వవిషాదోవాసర్వదా నిష్క్రియస్యమే॥౮॥

తా॥ కాలత్రయమందును నిష్క్రియచిన్మాత్మఁడనగు నాకు విక్షేపము, ఏకాగ్రత, ఇందిరియనిగ్రహము, మూఢత్వము, హర్షము ననుమానసికవ్యాపారములును లేవు.

॥౮॥

శ్లో॥ క్వ చైష వ్యవహారోవా క్వచ సా పరమార్థతా,
క్వ సుఖం క్వచవా దుఃఖం నిర్విమర్శస్య మే సదా॥

తా॥ వృత్తిజ్ఞానమే లేకుండఁ బ్రజ్ఞానమాత్మఁడనగు నాకు వ్యావహారికపదార్థజ్ఞానము; పరమార్థతాజ్ఞానము, సుఖదుఃఖాదులును లేవు. ఇవియన్నియు ధీవృత్తులే యగుట చేత ధీసాక్షినగు నాకు పీనిసంబంధము లేదని భావము.

॥౧౦॥

శ్లో॥ క్వమాయా క్వచ సంసారః క్వప్రీతి ర్విరతిః క్వవా,
క్వ జీవః క్వచ తక్షణమ్ సర్వదా విమలస్యమే॥౧౧॥

తా॥ శ్రిపాధిమలకూన్యఁడనగు నాకు (చిదాత్మకు) సంసార

ము, దానియందు వీరిని విరలియు లేవు. తీవభావమును బ్రహ్మభావమును లేదు. (కారోపాధి లేనందున తీవత్వము లేదు. కారణోపాధియు, వ్యావృత్తులును లేనందున బ్రహ్మభావము లేదు అని భావము) ||౧౦||

శ్లో || క్వద్రవవృత్తి ర్నివృత్తి ర్వా క్వముక్తిః క్వచబంధనం,
కూటస్థనిర్విభాగస్య స్వస్థస్య మయ సర్వదా ||౧౧||

తా || కూటస్థుడగు, నిష్క్రియుడగు, భేదరహితుడగు, సర్వవా స్వస్థుడగు (వైరస్థాయిని) నగు నాకు ప్రవృత్తినివృత్తులు, బంధమోక్షములు లేవు. ||౧౧||

శ్లో || క్వోపదేశః క్వవా శాన్తిః క్వశిష్యః క్వచవాగురుః,
క్వచాస్తి పురుషార్థోవా నిరుపార్థే శ్చివస్య మే ||౧౨||

తా || ఉపాధిరూప్యుడగు. నిర్వానితశిష్యరూపుడగు నగు నాకు మాయామృతపాదములు, అత్కించోపదేశమును లేనందున, ఉపదేశముతో గాని ఉపదేశకాత్త్రముతో గాని బ్రహ్మోపదేశము లేదు. గురుశిష్యభావమును లేదు. మఱియు, గోచరినిష్పరూపుడగు నగు నాకు మాయాకల్పితము లగు భార్యకౌరవమోక్షములు సముచిము లేవు. ||౧౨||

చి— మాయాకల్పితము లగు కార్యకారణభావము, శిష్యాచార్యభావము, పితృపుత్రభావము నను నీ మొదలగు భావములు జాగ్రత్తస్వప్నమలంకారమున వికారి విదామృత కేలిమంత్రమును లేవని శ్రీశంకరచార్యులొకరు దక్షిణామూర్తిస్తోత్రములో నానందిచ్చిరి.

శ్లో || విశ్వం వత్సరీ కార్యకారణతయా స్వస్థామిసంబంధత

శ్విష్యాచార్యతయా తదైవ పితృపుత్రాద్యాత్మనా భేదతః ।
స్వప్నే జాగ్రత్తీవా య ఏష పురుషా మాయాపరిభ్రామిత
స్తస్మై శ్రీగురుమూర్తయే నమ ఇదం శ్రీదక్షిణామూర్తయే ॥

అవి— జీవన్ముక్తదశ నుపసంహరించుచున్నాడు—

శ్లో ॥ క్వచాస్తి క్వచవా నాస్తి క్వాస్తి చైకం క్వచద్వయమ్,
బహునాత్ర కిముక్తేన కించి న్నోత్తిష్ట తే మమ ॥౧౪॥

తా ॥ చిద్భవపరిపూర్ణుడగు నాకు కలదు లేదు, ఒకటి రెండు, నీ మొదలగు కల్పితభేదములు క్షురింపవు. ఇవి భావవికారములు; అనఁగా సంసారమందలి పదార్థములకుఁ గల, “1 జాయతే, 2 అస్తి, 3 వర్ధతే, 4 పరిణమతే, 5 అపక్షీయతే, 6 వినశ్యతి,” అనెడి పదార్థావవికారములు ను శివస్వరూపలక్ష్యాత్మనగు నాకు లేవు. భేద ముపాధికల్పితము, ఆత్మ అనంతము, అనిర్వచనీయము, అద్వితీయము. పెక్కుమాట లేల చిదేకరూపుడనగు నాకంటె నన్య మెద్దియును లేదు. మాయాకల్పితము లగు నామరూపములకుఁ గల సత్తాస్పృహలు ఆత్మసత్తాస్పృహలే కాని వానికంటె వేఱు కావు. అని వేదాంతరహస్యము. ॥౧౪॥

—ఈప్రకరణమందు వివరింపఁబడిన జీవన్ముక్త లక్షణములు—

౧. ఆత్మ నిరంజనము, (సర్వోపాధిమలకూన్యము).

౨ ” ద్వంద్వరహితము, (తనకంటె నన్య మెద్దియును లేనిది).

౩ ” అహంమమకారహితము, (అహంకారమమకారములు లేనిది).

౪ నుక జ్ఞానాజ్ఞానములు, బంధమోక్షములు లేనిది.

౫ ” విర్భిక్షేషము, (తనకంటె విశేష మెద్దియును లేనిది. పాగ్గ

భ్రమ, కర్మ, జీవన్ముక్తి, విదేహకైవల్యము, మొదలగు ధర్మములు లేనిది.)

౫. " విఃస్వభావము, (ఏస్వభావము, గుణము, రూపములేనిది.)

౬. " అద్యయస్వస్వరూపము, (అది, ఇది, అట్టిది, అని చెప్పకకము గాని శర్యపరిపూర్ణానంద స్వరూపము).

౭. " అద్యయము.

౮. " విమలము, (ఉపాధిమల సంబంధకూన్యమైనది).

౯. " నిష్క్రియము, (క్రియాకూన్యమైనది).

౧౦. " నిర్విమత్సము, (వృత్తిజ్ఞానకూన్యము).

౧౧. " ఉపాధిమలకూన్యము.

౧౨. " స్వప్థము, (నిర్విభాగకూటస్థము).

౧౩. " నిత్యానందశివస్వరూపము, (షడూర్విరహితము, శివస్వరూపము).

౧౪. " ఖకించనము, (ఏమియుఁ గానిది).

ఈపదుభాల్లు క్షోకములలో తెప్పబడిన విశేషములు స్థూలారంభతీ త్కాయమున పరమాత్మతత్త్వముం దెలుపుటకై కల్పితములు. ఆత్మవ్యతిరిక్తములు. తెలిసి, తెలివొంది, తెలియక, తెలియబడకుండుటయొ జ్ఞానియొక్క లక్షణములు. (ఆరంభతీనత్వత్రము అతిసూక్ష్మము అదృశ్యము. దీనిని నిఁజూపుటకై దీనిపైని ఉన్న చపిన్ద్రనక్షత్రమును జూపి చానిక్రింద మిలువమిలుకుమనియొడి తార అరుంధతియని బోధింతురు. ఇదియే స్థూలారంభతీనాయము).

జీవన్ముక్తి చతుర్దశకము.

స మా ప్త ము.

అనిర్వాచ్యపరిమితానంత కోటినిఁ బ్రదర్శించిన సద్గురువున కనేక సమస్కారములు.

ఈ అష్టావక్రగీత నుపదేశించిన గురుమూర్తికిని, దీనికారంభహాస్య రచించిన బ్రహ్మణ్యమూర్తికిని శతకోటికోటి వందనములు.

అష్టావక్రమునేర్పాచి వాక్కుస్యతాల్పాపి మామికా,
పుష్పమాలానువంగేణసూత్రంముద్ధీవధార్యతామ్॥

మహామహుఁడగు అష్టావక్రముని చంద్రునివలనఁబ్రణీతంబై యుత్తమోత్తమయిన యాగీతయందు రచియింపఁబడిన యాంధ్రగీతపుష్పమాలికయందు గుచ్చుఁబడిన దారమువలె సజ్జనకులచే ధరింపఁబడునాక.

ఓం శత్రుత్.

